কটনিয়ান

1952

১৩৫৯ চন | বছৰেকীয়া প্ৰকাশ | ২৮ শ সংখ্যা

পুৰণি অসমৰ সৰ্ব্বভাৰতীয় প্ৰাধান্য

ডাঃ বাণীকান্ত কাকতি
এম. এ ; পি.এইচ., ডি

পুৰাণ বিশেষজ্ঞ পাৰ্জ্জিটাৰ চাহাবে প্ৰাগ-জ্যোতিষ ৰাজ্যৰ বিষয়ে কৈছে, "All north and east Bengal was held by the Pragyotisha kingdom which is nowhere connected with any of these races and would seem to have been found by an invasion of Mongolians from the north east, though tradition is silent about this outlying development." (***Ancient Indian Historical Tradition*** 1922. P292) পুৰণি প্ৰাগজ্যোতিষ কোনোবা মঙ্গোলীয় জাতিৰ দ্বাৰা স্থাপিত হোৱা যেন লাগে। আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ ৰাজবংশসকলৰ এই ৰাজ্য সম্পৰ্কত কোনো উল্লেখ নাই আৰু প্ৰাগজ্যোতিষ ৰাজ্যৰ উৎপত্তিৰ বিষয়েও কোনো ঐতিহ্য নাই। অৰ্থাৎ প্ৰাগজ্যোতিষ আৰ্য্য উপনিবেশৰ দাতি কাষৰীয়া ৰাজ্য। আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ ৰাজবংশ সকলৰ লগত ইয়াৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। সমস্ত উত্তৰ আৰু পূৰ্ব্ববঙ্গ ইয়াৰ ভিতৰত পৰিছিল।

কিন্তু ৰামায়ণ, মহাভাৰত, মহাকাব্যৰ পৰা আৰম্ভ কৰি মহাপুৰাণ, উপপুৰাণ আৰু তন্ত্ৰৰ মাজেদি ৰসকাব্য আদি সকলো সংস্কৃত সাহিত্যতেই

প্ৰাগজ্যোতিষ আৰু কামৰূপৰ নাম উল্লেখ আছে। প্ৰাগজ্যোতিষ, কামৰূপ পুৰণি কালৰ পৰা ইমান প্ৰসিদ্ধ ঠাই আছিল যে সৰ্ব্ব ভাৰতীয় যি কোনো আন্দোলনৰ মাহাত্ম্য বঢ়াবলৈ ইয়াৰ উল্লেখ প্ৰয়োজনীয় বুলি বিবেচিত হৈছিল।

(১) সুগ্ৰীৱে যেতিয়া সীতাৰ অন্বেষণৰ বাবে সকলো দিশে বানৰ চৰীয়া পঠাইছিল—তেতিয়া তেওঁ প্ৰাগজ্যোতিষৰ বিশাল গুহা আৰু মনোৰম সমভূমিৰ উল্লেখ নকৰি নোৱাৰিছিল।

তত্ৰ প্ৰাগজ্যোতিষং নাম জাতৰূপময়ং পুৰম্।
তস্মিন্ বসতি দুষ্টাত্মা নৰকো নাম দানবঃ॥
তত্ৰ সানুসু ৰম্যেষু বিশালাসু গুহাসু চ।
ৰাৱণঃ সহ বৈদেহ্যা মাৰ্গিতব্যস্ততস্ততঃ॥
(কিস্কিন্ধ্যা ৪২)

(২) মহাভাৰতত বৰ্ণিত তিনিটা সৰ্ব্ব-ভাৰতীয় ডাঙৰ ঘটনা—ৰাজসূয়যজ্ঞৰ বাবে অৰ্জ্জুনৰ দিগ্বিজয়, কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধ আৰু পাণ্ডৱৰ অশ্বমেধ যজ্ঞৰ সম্পৰ্কত প্ৰাগজ্যোতিষৰ অতি বিশদ বৰ্ণনা আছে। (সভাপৰ্ব্ব ২৬, দ্ৰোণপৰ্ব্ব ২৫।২৭।২৮, অশ্বমেধ ৭৫।৭৬।)

(৩) কালিদাসৰ ৰঘুবংশত ৰঘুৰ দিগ্বিজয় উপলক্ষে প্ৰাগজ্যোতিষ কামৰূপৰ নাম উল্লেখ আছে। কালিদাসৰ সময়ত কামৰূপৰ সুখ্যাতি এনে আছিল যে ইন্দুমতীৰ স্বয়ম্বৰৰ পিচত কুমাৰ অজ যেতিয়া হাতীত উঠি কন্যাৰ ঘৰলৈ আহে তেতিয়া কুমাৰ অজে কামৰূপেশ্বৰৰ হাতত ধৰিহে হাতীৰ পৰা নমা বুলি আছে। ভাৰতৰ নানা ঠাইৰ পৰা অহা ৰজা সকলৰ ভিতৰত কামৰূপাধি-পতিৰ মান ইয়াৰ পৰাই বুজা যায়।

ততোঽৱতীৰ্য্যাশু কৰেণুকায়াঃ স কামৰূপেশ্বৰ দত্তহস্তঃ।
বৈদৰ্ভ নিৰ্দ্দিষ্টমথো বিবেশ নাৰীমনাংসীৱচতুষ্কমন্তঃ।
(ৰঘুবংশ ৭।১৭)

৪। গুপ্ত সাম্ৰাজ্যৰ শিলালিপিত কামৰূপৰ নাম প্ৰত্যন্ত ভূমি হিচাবে উল্লেখ আছে।

৫। হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ সাম্ৰাজ্যত কামৰূপেশ্বৰ ভাস্কৰ বৰ্ম্মাই অতি ওখ ঠাই গ্ৰহণ কৰিছিল। বাণৰ হৰ্ষচৰিত গ্ৰন্থত ভাস্কৰবৰ্ম্মা এটি প্ৰধান পুৰুষ।

৬। শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ দিগ্বিজয়।

৭ তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰত তন্ত্ৰ সাধনাৰ লীলাভূমি কামৰূপ। তীৰ্থ চূড়ামণিস্তত্ৰ যত্ৰ যোনিঃ পপাতহ। তীৰে ব্ৰহ্মনদাখ্যস্য মহাযোগস্থলং হি তৎ॥
(বৃঃ ধঃ ৮০।৫৭)

অতি আচৰিত কথা কেৱল এইটোৱেই যে, হীন যানী বৌদ্ধ শাস্ত্ৰত ক'তো প্ৰাগজ্যোতিষ কামৰূপৰ নাম নাই। অশোকৰ সাম্ৰাজ্যৰ কোনো লিপিতো পণ্ডিত সকলে এতিয়াও পুৰণি অসমৰ নাম পোৱা নাই।

৮। অসমৰ বুকুৰ ওপৰেদি লৌহিত্যৰ অৱতৰণ, আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ মাজেৰে গঙ্গাৰ অৱতৰণৰ প্ৰতিৰূপ। উত্তৰ ভাৰতত নানান ৰাজ্যৰ উত্থান পতনৰ বিভীষিকাত কেতবোৰ আৰ্য্যই অসমলৈ আশ্ৰয় লবলৈ আহে আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ সকলো তীৰ্থক্ষেত্ৰকেই অসমত স্থাপন কৰে। সেইবোৰ দৰ্শন কৰিলেই সকলোবোৰ তীৰ্থ দৰ্শনৰ ফল মিলে।

৯। অথচ ৰামৰাজ্যৰ পৰা আৰম্ভ কৰি মোগল সাম্ৰাজ্যলৈকে কোনো ভাৰতীয় সাম্ৰাজ্যৰ ভিতৰত পুৰণি অসম অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা নাছিল।

ৰঙা মেঘৰ ওচপৰা

— দ্বিজেন্দ্ৰনাথ শৰ্ম্মা
২য় বাৰ্ষিক (বিজ্ঞান)

আবেলি তিনি বজাত গুৱাহাটীৰ পৰা আহি যোৰহাট নগৰ পালোহি। ওৰে বাটত মানুহৰ ঠেলাহেঁচা আৰু নিশা উজাগৰে কটাই মনত বৰ বিৰক্তি লাগিছিল। নগৰৰ পৰা তিনি মাইল দূৰৰ বালি গাৱঁতে মোমাইদেউ-ইঁতৰ ঘৰ। আলিবাটেৰে গলে তিনি মাইল হয়, পোনাই গলে মুঠেই দুইমাইলমান হব। বাটতে দিচৈ থন পাৰ হৈ যাব লাগে। বাহৰ দলং দিয়া থাকে।

যোৰহাট নগৰত আপোন মানুহ মোৰ ভালেখিনি আছে। তথাপি মই মোমাইদেউইঁতৰ ঘৰত থাকিহে ভাল পাওঁ। আইতা আৰু মামীহঁতৰ পৰা বেছি মৰম চেনেহ পাওঁ গুণেই হবলা। মোমাইদেউইঁতে আকৌ পোনে পোনে তেওঁলোকৰ ঘৰলৈ নগলে বেয়া পায়। সেই কাৰণে মই মৰিয়নীৰ বাচৰ পৰা নামিয়েই মোমাই-দেউইঁতৰ ঘৰলৈ পথৰুৱা বাটেদি খোজ ললো।

বাটতে মালৌ পথাৰ।

মাঘমহীয়া আবেলিৰ ৰঙা বেলিটো বহল পথাৰ থনৰ সিমূৰেদি ডুব গৈছে। পথাৰৰ শুকান নৰাবোৰ সোণ-হালধীয়া বৰণেৰে তিৰ বিৰাই উঠিছে। দূৰৈত কোনোবা ল'ৰাই নৰানিত জুই লগাই দিছে। ধোঁৱাবোৰ আবেলিৰ সেমেকা বতাহৰ মাজেদি পাক ঘূৰণি খাই খাই ওপৰলৈ উঠি গৈছে। দুটি এটি ফেচু চৰায়ে পথাৰৰ মাজেৰে বুঢ়া এজাৰ জোপাৰ পৰা বতাহে উৰাই অনা ছাইবোৰ থপিয়াই ধৰিছেহি।

লাহে লাহে শিৰশিৰকৈ জাৰ লাগিবলৈ ধৰিলে। বেলিটোৰ ক্ষীণ উমকণে খুব কম পৰিমাণেহে জাৰ কমাব পাৰিছিল। দূৰণিত গাৱঁৰ কাষৰ পথাৰৰ ওপৰত ধোঁৱাবোৰ সেৰা পাতি ওপঙি ফুৰিছে। তাহানিথন এই ধোঁৱাবোৰেই আমাক সন্ধিয়াৰ আগজাননী দিয়ে। পথাৰৰ নৰা পুৰি টকলা কৰি তাত টেঙা খেলিবলৈ তেতিয়া এৰি নাইবা হাঁতোৰা লৈ পথাৰত চেঁচোৰ খানিবলৈ তেতিয়া এৰি ঘৰমূৱা হৈছিলোঁ। কিয়নো ঘৰত সন্ধিয়া লগাৰ আগতে খিড়িকীবোৰ জপাব লাগে আৰু গোসাই ঘৰত চাকি দিওঁতে ডবা শঙ্খ বজাব লাগে। মোমাইদেউইঁতে মৰম কৰে যদিও সময়ত এই দুটা কাম নকৰিলে খং কৰিছিল।

কয়লাৰ ধোঁৱাৰে কলীয়া হোৱা এড়ি কাপোৰখন গাত মেৰাই লৈ খোজ দিলো। গৰখীয়া দ'লৰ বাঁহনিৰ তলে তলে বালিবাটটো। কিমান বাৰ সৰুতে নগৰৰ স্কুলত পঢ়োতে এই বাটেদি অহা যোৱা কৰিছোঁ, কিন্তু আজিও সেই সকলোবোৰ পুৰণি কথা মোৰ স্পষ্টকৈ নতুনকৈ মনত পৰে। এই গৰখীয়া দ'ল—আজিও ইয়াত গৰখীয়া ল'ৰা আছে। এতিয়াও ইয়াৰ চেমনীয়া

ল'ৰাই আঁঠুমূৰীয়া কানি এডোখৰ পিন্ধি হাতত এডাল এচাৰি লৈ পথাৰত গৰু চৰায়। আজিও ইয়াৰ গৰখীয়া ল'ৰাই হাতত ককায়েক* বা বাপেক হঁতৰ ম'হৰ শিঙৰ পেপা লৈ নতুবা কুমলীয়া নৰাৰ পেঁপা বজাই গৰু চৰায়। এৰাবাৰীৰ পকা কোটকোৰা টেঙা গছত খুচি শুকাই খায়।

এনেকুৱা গৰখীয়া-ল'ৰাই হেনো এসময়ত ফৰিং বলি দি পূজা কৰিছিল। পিচে এদিন এটা গৰখীয়াই তাৰ পালত ফৰিং বিচাৰি আনিব নোৱাৰাৰ বাবে আনবোৰে তাকে বিৰিণা পাতেৰে বলি দিলে। তেতিয়াৰ পৰাই এই ঠাই ছোৱাৰ নাম গৰখীয়া দ'ল।

মনত সৰু কালৰ বহুতো ঘটনাই লাহে লাহে ভুমুকি মাৰিবলৈ ধৰিলে। আগবাঢ়ো মানে আগেয়ে চিনি পোৱা বস্তুবোৰ আধা-মচ খোৱা ছবিৰ নিচিনাকৈ দেখা দিবলৈ ধৰিলে। মকাল বাহ জোপাৰ তলৰ শিয়ালৰ গাঁত দুটা এতিয়াও আছে আৰু কোনো গৰখীয়াই মৰা নাই যদি শিয়াল শিয়ালী হালো হয়তো তাত আছে।

বালি বাটটো উত্তৰাজানৰ কাষেদি গৈছে। উত্তৰাজানখন এখন শ্মশান। সেই বুঢ়া মদাৰ জোপাৰ দুটা এটা ৰঙা ফুল ফুলিছে। তাৰ তলতে মোৰ চেনেহৰ ককাদেউতাক এদিন থৰি দিছিলো। মদাৰ জোপাৰ ফুলবোৰ যেন তাত থৰি দিয়া মানুহবোৰৰ তেজেৰে ৰঙা হৈ উঠিছে। সেই বুঢ়া মদাৰৰ তলতে আজিও পুৰা চ'ৗগ আৰু কোনোবা এজনক থলেহি। ভেটিটোৰ পৰা এতিয়াও ধোঁৱা বলি আছে। মাটিৰ কলহটো ইতিমধ্যে কোনোবাই দলিয়াই ভাঙি থৈ গৈছে। তাৰ সমাধিৰ পাৰ্থিব শেষ সম্বল মাটিৰ ঘৰটো কোনোবাই ভাঙি থৈ যায়। কাউৰীজনীয়েনো সেইখিনিত কি বিচাৰিছে বাৰু? অলপ ভয়ো লাগিছে। মোৰতো ভ'লেখিনি আপোন মানুহেই ইয়াতে উপনিবেশ পাতিলেহি।

পশ্চিমৰ দিগন্তত তেতিয়া হেঙুলীয়া আভা এটাৰ বাহিৰে আন একো নাছিল। আৰু তাৰেই ক্ষীণ পোহৰত মই মোমাইদেউহঁতৰ গাৰঁৰ আলিয়েদি আগ বাঢ়িলো।

গোপীৰাম কাইৰ ঘৰৰ আগৰ মাটি মিঠা আম জোপা মৰিল। শুকান আম জোপা গীৰ্জ্জাৰ আগৰ যীশুখ্ৰীষ্টৰ মূৰ্ত্তিৰ নিচিনাকৈ পদূলিৰ মূৰত ঠিয় হৈ আছে। তাহানিখন সৰুতে আমি দিনৰ দিনটো এই আম জোপাৰ তলতে থাকোঁ। আম খাওঁ আৰু আলিবাটৰ ওপৰতে টাং গুটি খেলো। আমি খেলা ঠাই ডোখৰতে টাং গুটিৰ গাঁত সোৱা আছে। এতিয়াও ইয়াৰ ল'ৰাই চাৗগ টাং গুটি খেলে। কিন্তু আমজোপা মৰিছে।

চোতালত এমূৰে সৌটো গোপীৰাম 'কাই। মূৰৰ ধোৱা বৰণীয়া চুলিবোৰ সৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। ধানখেৰৰ জুইৰে উধানৰ ওপৰৰ জকাত হয়তো সেয়া কোমল ধান সিজাইছে। ধানখেৰৰ জুইৰ পোহৰত তেওঁৰ সোতোৰা মুখৰ আঁচ কিডাল চকুৰ কোণৰ পানী কিটোপাৰে জিলিকি উঠে। এই গোপীৰাম কায়েই আগেয়ে যি একোটাহে শৰন খেৰৰ মুঠা কানেৰে চাপৰিৰ পৰা ভাৰ বৈ আনে! গোপা-ম'হটোৰে ঘূৰাব পৰা কুঁহিয়াৰ শালখন অকলেই ঘূৰাব পাৰে। এতিয়া সৌটো ধান খেৰৰ জুই বঢ়াই কাহি কাহি বহি আছে। মাজে মাজে কফবোৰ জুইৰ ছাইতে পুতিছে।

বাটৰ কাষৰে নামঘৰটোত ডবা-শঙ্খ বাজি উঠে। বহুত দিনৰ মূৰত নিজৰ অজ্ঞাতসাৰেই হাত দুখন কপাললৈ উঠে। সৰুতে আয়ে সন্ধিয়া ডবা বজালে আৰু ন জোন ওলালে সেৱা কৰিবলৈ শিকোৱা কথা মনত পৰে। পশ্চিমৰ আকাশত দ্বিতীয়াৰ জোনটো দেখা পাওঁ। ন জোন দেখিলে গোৱা মন্ত্ৰটো মনে মনে আওৰাওঁ। নাম ঘৰটোৰ কাষ পাওঁহি। মনিকূটটোৰ পৰা চাকিৰ পোহৰ আহি জয় বিজয়ৰ মূৰ্ত্তি কেইটাৰ ওপৰত পৰিছেহি। নাম ঘৰটো এতিয়াও একেদৰে আছে। চালত টিং-পাত দুখনমান লগাবলৈ বহুত দিনৰ আগতে পচা তোলাৰ কথা জানো। কিন্তু আজিও চালখন বগা কৰিব নোৱাৰিলে। অৱশ্যে নিচেই সাধাৰণ ঘটনা।

পিকো 'কাই হঁতৰ ঘৰৰ পদূলি মূৰত ছেৰা গছৰ টুকুৰা কেইটামান মাটিত আধা পোত খাই আছে। বাৰিষা এই ডোখৰত বৰ বোকা হয় গুণে ইয়াত ছেৰা গছৰ টুকুৰা পেলাই দিয়ে—মানুহ অহা যোৱা কৰিবলৈ। এইটো আগেয়েও কৰে। এই বাৰো কৰিছিল। মাজতে গাঁৱৰ ডেকা মথাই গোট খাই নিজেই ভালকৈ বাট পদূলি বান্ধিবলৈ লৈছিল। পিছে সদাই গৰু ম'হৰ খচকনিত পৰা আৰু গৰু গাড়ীৰ চকাই খনা আলি কেনেকৈনো ভাল হ'ব ?

ডিম্বৰ দোকান পাওঁহি। নিচেই সৰুৰে পৰা ডিম্ব দোকানীক চিনি পাওঁ। ডিম্ব 'কাইদেউ বুলি মাতোঁ। গেলামালৰ দোকান এখন। সৰুতে খুব বাদাম আৰু নেমু মিঠাই খাওঁ। তেতিয়া লজেন্স বুলিলে আকৌ চিনি নাপাওঁ। মানুহৰ আগত ডিম্বৰ দোকান বুলি নকৈ ডিম্ব কোম্পানী বুলি কওঁ। গাৱঁৰ দুখীয়া মানুহবোৰক ঠগি সি দোকান চলায়। যদি নগৰত কোনো বস্তুৰ দাম কমে. তেন্তে আগেয়ে বেছি দামত কিনা বস্তু সি নগৰৰ কম দামত দিব নোৱাৰে। আকৌ নগৰত বস্তুৰ দাম যদি উঠে তেনে তাৰ আগতে কম দামত কিনা বস্তুৰো দাম উঠে। তাৰ এই ঠগবাজীত কোনেও বাধা নিদিয়ে কিয়নো মানুহে মিঠা তেল পাঁচ তোলা, গুৰ আধাপোৱাৰ নিচিনা বস্তুহে তাৰ দোকানৰ পৰা কিনে। তাকে কেতিয়াবা কালিয়নে পায়—তাৰ লগত ভালে থাকিলে। আৰু জাৰ কালি গধূলি তাৰ দোকানত তাচত বহি কাড়া মলাধপাত হুপিলিম মানো চিঙিব পাৰে।

মোমাইদেউহঁতৰ পদূলি মূৰত বুঢ়া আমলখী আৰু বকুল জোপা এতিয়াও আছে। ককাদেউতায়ে ৰোৱা। কেঁচা আমলখীত লোণ সানি খায় আৰু বকুলৰ মালা গঁথা নিচেই সৰু কালৰ ছবি এখন চকুৰ আগত ভাহি উঠে। আইতাই কয় বকুল ফুলৰ গোন্ধ পালে চেলা নাহে। বিছনাৰ আঁঠুৱা আঁৰা খুটিত বকুলৰ মালা আঁৰি থওঁ। আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ ছবি কিখনতো পিন্ধাওঁ। এতিয়াও মোৰ সৰু ভাই কিটাই মালা গাথে। সিহঁতে কিন্তু গান্ধীজীৰ আৰু জৱাহৰলালৰ ফটোতহে মালা আঁৰে।

তেতিয়া সন্ধিয়া লাগি ভাগিছে। দ্বিতীয়াৰ ন জোনটো ডুবিছে।

মোমাইদেউহঁতৰ চ'ৰা ঘৰটোৰ কাষতে ন ধানৰ ডাঙৰীবোৰ চালি এখনৰ তলত থৈছে। ভিতৰ ফালৰ চোতালত মৰণা ফুৰোৱা গম পাওঁ। মই গৈ পালত মোমাইদেউহঁত বৰ ব্যস্ত হৈ উঠে। তেওঁলোকৰ ব্যস্ততাত আচৰিত হোৱা নাছিলোঁ—তেওঁলোকৰ মৰমৰ কথা মই জানো। মাজু মামাই মুখেৰে খং কৰি কয়, "তোৰ কাণ চিঙিম ৰ" "বাহিৰ ওলালেই চিঠি পত্ৰ দিবলৈ পাহৰি যাৱ।" এইবোৰ ডাবি ধমকিৰ উত্তৰ হাঁহি এটাৰ বাহিৰে দিবলৈ নাই। দোষৰ পৰা হাত এৰাবৰ উপায় নাই, গালি শপনিৰ পৰা সাৰিবৰ উপায়ো নাই।

মামীহঁত বৰ ব্যস্ত হৈ পৰে। সৰুৰে পৰা পোৱা ডাঙৰ মামী দুজনীয়ে নিজৰ লৰা ছোৱালীৰ নিচিনাকৈ, সৰু লৰাৰ নিচিনাকৈ মৰম কৰে। বিহু পাৰ হৈ যোৱা দিন চেৰেক হলেও মামীতহঁৰ আথলত পিঠা পনা আছিল। আইদেউতাই কৰবাৰ পৰা পিঠা গুৰিৰ ঘট এটাৰ মাজৰ পৰা পকা মিঠা কেইটামান আনি দি কয়, "তই আহিবি বুলিয়েই এই কেইটা আঁৰাই থৈছিলো।"

বিহুৰে পূজাই মই মোমাইদেউহঁতৰ ঘৰলৈ প্ৰায়েই আহোঁ। মোমাইদেউ মৰণা ফুৰোৱাৰ ওচৰত আছিল। কণ ককায়ে ওখোন দিছিল। মোমাইদেৱে ধান সৰিলেনে নাই চাইছিল।

এইখন চোতালতে তাহনিখন মই সৰুতে, মৰণা মাৰে। মৰণা ফুৰোৱাটো মোৰ কাৰণে এটা চখৰ কাম আছিল। অলপ সুযোগ পালেই মধ্যে এচাৰি ডাল লৈ গৰু খেদাবলৈ লাগি যাওঁ। মৰণাৰ কাষতে ধপাত খাই বহি থকা ককাইদেউতাই বাধা

দিয়ে, কৰবাত গৰুৰে লাথি মাৰে বুলি বা মূৰ ঘূৰাই বুলি। আইতাই দেখিলে চেকুচেকাই উঠে—কৰবাত খেৰে ভৰি কাটি ঘা লগাই বুলি। মোম ইদেউহঁতে পিচে হাক নিদিয়ে—কয় লৰাই সকলো কামকে কৰিবলৈ শিকিব লাগে।

মনটো কিবা ভাল নালাগে। অকণমান ওলাই যাওঁ বুলি অখিলহঁতৰ ঘৰলৈ ওলাই গলো। অখিল মোৰ পঢ়াশলীয়া জীৱনৰ বন্ধুৱেই অকল নহয়—পাঠশালা স্কুলত পঢ়াৰ পৰা কলেজলৈকে একেলগে পঢ়াৰ পাচত বৰ্ত্তমান কৰ্ত্তব্যৰ দায়ত লগ এৰা এৰি হলেও মৰমৰ এঠা এৰোৱা নাই। সেই কাৰণে আহি পায়েই তাৰ ওচৰলৈকে ওলালো। ডিম্বৰ দোকানত তেতিয়া তাচৰ আড্ডা বহিছিল।

মোৰ আগে আগে কোনোবা এটাই বিড়ি এটা হুপি হুপি গৈ আছে। ফালৰি কাটি আগবাঢ়ি যাওঁতেই মাত লগালে, “কোন সেয়া আলোক মইনা নে কি ? কেতিয়া আহিলা ? কেনিনো ওলালা এতিয়া ?” চিনি পালো, খেতেক ককাইদেউ। কলো, “আজিয়েই আহিলোঁ, এই অখিলৰ ওচৰৰ পৰা আহোঁগৈ।” তাৰ পাচত হুআষাৰ ভাল বেয়া কথা।

অখিলে তাৰ কোঠাত ভতিজাকক নেওঁতা পঢ়ুৱাই আছিল। মোক দেখি সি অলপ আচৰিত হোৱা যেনেই লাগিল। শালমইনাৰ দাগেৰে ভৰা তাৰ মুখখন বহুত ক্ষীণালে—হনু ওলাই পৰিছে। প্ৰাণহীন হাঁহি এটাৰে সি মোক বহিবলৈ কলে—ওচৰৰে টিনৰ চকীখনত। বৰ চেঁচা লাগিছিল। ভতিজাক নিখিলে মাক আৰু বুঢ়ীমাকৰ আগত মোৰ কথা কবলৈ উঠি গ'ল। তাৰ কথা সুধিবলৈ মোৰ সাহ নহল। মোৰ খবৰ বাতৰি সোধাৰ পাচত সি নিজে আৰম্ভ কৰিলে তাৰ দিনবোৰৰ কথা। মাজে মাজে তাৰ সেই বেদনা কাতৰ হাঁহি কিটা।

কলেজৰ পৰা আহি বেকাৰ হৈ বহি থকা কথা জানোৱেই। পিচলৈ ওচৰৰে মাইনৰ *স্কুলখনত মাষ্টৰি* কৰিবলৈ ললে—পঞ্চাশ টকা দৰমহাত। নগৰৰ মানুহ হলে একোৱেই নহয়, পঞ্চাশ টকাৰে। গাৱঁত সিহঁতৰ খেতি বাতি আছিল কাৰণে আৰু ককায়েকে জাহাজ-ঘাটত কেৰাণীৰ কাম কৰে বুলিয়েই মূৰৰ বিষটো নোহোৱাকৈ খাই থাকিব পাৰিছিল। ককায়েকে পিচে তাক পঢ়ুৱাওঁতে কৰা ধাৰখিনি মাৰিবকে নোৱাৰা হ'ল। বেচেৰা ককায়েকটোৱে ভাবিছিল ভায়েকে কলেজীয়া পঢ়া শেষ কৰি আহি কাম বন কৰি ধাৰ কেইশ মাৰিব। পিচত যেতিয়া ভায়েকৰ বিদ্যা বুদ্ধিৰে নিজৰ ভাত মুঠিকে মোকোলাব নোৱাৰা দেখিলে তেতিয়া অৱশ্যে তেওঁ হতাশ হৈছিল। তাৰ পিচত যেতিয়া একে মাহৰ ভিতৰতে মাক বাপেক দুয়ো আগাপিচাকৈ ঢুকাল, তেওঁলোকৰ মুখৰ ছাই গুচাওঁতে হোৱা ধাৰে সিহঁতক বিপদৰ আঠাই সাগৰত পেলালে।

নিৰুপায় হৈ অখিলে সিহঁতৰ গাৱঁৰে ক'অপাৰেটিভ ষ্টোৰ্চৰ মেনেজাৰৰ কামত সোমাল। কেইটকামান ৰূপ অন্ততঃ সৰহকৈ পোৱাৰ আশাত। দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে এদিন ৰাতি চোৰ সোমাই বস্তুৰে বেহানিয়ে টকাই সিকাই সোপাকে নিলে। দোষ পৰিলগৈ অখিলৰ ওপৰত। মোকৰ্দ্দমাত হোৱা খৰচে জুৰুলা ঘৰখনৰ অৱস্থা আৰু শোচনীয় কৰি তুলিলে। সি মোলৈ এইবোৰ কথা লিখা নাছিল।

* * * * *

“আত্মহত্যা কৰিব পৰা নাই যদিও আধা পগলাই হৈছোঁ।” সেই হাঁহিটোৰে সি কলে। তাৰ চকুৰ কোণ কেইটা লেমৰ অস্পষ্ট পোহৰতো সেমেকি উঠা দেখিছিলো। বুকুখন বৰ গধুৰ যেন লাগিছিল। ওলাই আহিব খোজা হুমুনিয়াটোক বাধা দিব নোৱাৰিলো।

অখিলৰ মাক আৰু নবৌৱেকক মাত লগাবলৈ বান্ধনী ঘৰলৈ সোমাই যাওঁ। নিখিলে তেতিয়া জুহালৰ কাষত পীৰা এখন পাৰি শুই পৰিছে।

বাহিৰলৈ ওলাওঁতে নিশা ভালেখিনি হৈছিল।

ভাত খাই উঠি জুহালৰ ওচৰত মোমাইদেউ হঁতৰ লগত অলপ কথা পাতি ভাগৰ লাগিছে বুলি শুবলৈ গলোঁ। ভাগৰ খুব লাগিছিল সঁচা। পিচে পাটিত পৰিলতে লৰালি কালৰ পৰা আদি কৰি লেখেৰি নিছিগা ভাৱবোৰে জুমুৰি দি ধৰিলে। টোপনি কেনিবা গ'ল।

আইনাৰ খিড়িকী থনেদি তামোল গছৰ ফাকে ফাকে দূৰৈৰ আকাশ খন তৰাবোৰেৰে সৈতে দেখোঁ। ওচৰতে চালিখনৰ তলত ন ধানৰ ডাঙৰীবোৰ। আধা কেচা মুঠিবোৰৰ পৰা কিবা এটা পুৰণি চিনাকী গোন্ধে মনটো মোৰ উন্মনা কৰি তোলে। এই কোঠাটোতে মই আগেয়ে থাকোঁ। প্ৰতিটো মাৰলি, খুটা আৰু খুটাত থকা গজাল মোৰ চিনাকী। সেই ধানৰ গোন্ধটোও মোৰ চিনাকী। আগেয়ে কেতিয়াবা মোমাইদেউহঁত ঘৰত নাথাকিলে ময়ে পথাৰত ডাঙৰী লবলৈ যাওঁ। লগতে অখিলক লৈ যাওঁ—সদায়েই। পথাৰৰ কাষৰে কঠিয়াতলীত বোৱা মাটিমাহ এাকোচা তুলি লৈ কেচা মাহৰ চিৰা চোবাই চোবাই জুপৰীয়া ৰ'দত বহি থাকোঁ—দুইটাই কিবাকিবি লাগবন্ধা নোহোৱা কথা কিছুমান পাতি। কাষতে দাৱনী কিজনীয়ে ৰ'দত ৰঙা পৰি কুজা হৈ ধান দাই থাকে। গাভৰু দাৱনী থাকিলে আমাৰ পিনে কেৰেহা কেৰেহিকৈ চায়। মনটো ভাল লাগে—সিহঁতৰ ৰঙা মুখকিখন আৰু বেকা চাৱনীকিটা মোহনীয়া। সিহঁতে চাগে আমাকে বহুত জনা শুনা মানুহ বুলি ভাবে নহয়।

অখিলটোৰ কথামনত পৰে। ইমান বছৰ এলেগে থাকিলোঁ তথাপি তাৰ ধাতু মই বুজিব নোৱাৰিলোঁ। স্কুলত পঢ়াৰে পৰা সি কিবা এক ধৰণৰ—ভীষণ বাস্তৱবাদী। কিন্তু আদৰ্শবাদীও। আদৰ্শৰ সপোন সি নেদেখে। বাস্তৱৰ ভেটিত তাৰ আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠিত কৰিব খোজে সি। আনকি গল্প উপন্যাসতো অস্বাভাৱিক কিবা ঘটনা পালে ভাল নাপায়। কোনোবাই বৰ বৰ আদৰ্শমূলক, উপদেশমূলক বক্তৃতা জাৰিলে সি প্ৰতিবাদেই কৰে। মেধাবী ছাত্ৰই সি আছিল। কলেজত পঢ়িবলৈ বুলি গুৱাহাটী লৈ গৈ সি তাৰ প্ৰতিভা বিকাশৰ বাবে এখন উপযোগী সমাজ পাইছিল। সৰুৰে পৰা কষ্টত উঠা ল'ৰা সি। মানুহৰ জীৱনৰ সুতি বদলাৰ পৰা প্ৰায় সকলোবোৰ ঘটনাৰ বিষয়ে সি সজাগ আছিল। তাৰ 'ৰুমমেট' হৈ মই তাৰ কিছুমান স্বভাৱৰ বিষয়ে জানিবলৈ সুবিধা পাইছিলোঁ। তথাপি মই যেন আজিও তাক চিনিব নোৱাৰিলোঁ।

কলেজৰ সকলোবোৰ অনুষ্ঠানতে সি আগভাগ লয়। পৰীক্ষাত একৰকম ভালেই কৰে। সি কয় পৰীক্ষাত পাছ কৰাৰ বাহিৰেও তাৰ কৰিবলগীয়া কাম আৰু আছে। কিছুমানে আকৌ তাৰ সেই কথাষাৰ শুনিলে ফিচিঙা ফিচিঙ্ কৰে। সিহঁতে ভাবে অখিলে ৰাম পঢ়ন দিলেও একো কৰিব নোৱাৰে। আমাৰ কেইটাৰ বিশ্বাস আছিল সি অলপ পঢ়িলেই ভাল কৰিব পাৰিব। পিচে সি নপঢ়ে। সি অলপ বেছিকৈ ভাব-প্ৰৱণ আছিল।

সি বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰ আছিল। তাৰ লগত ফুৰিলে আন কথাৰ মাজতে সি চকুৰ আগত দেখা সাধাৰণ ঘটনাবোৰো বৈজ্ঞানিক যুক্তিৰে বুজায়। ভাল লাগে—আমনিও লাগে কেতিয়াবা তাৰ সেই কথাবোৰ শুনি। ৰাটাৰ ৰাৰ্কসৰ পৰা কোনোবা সন্ধিয়া পাণ্ডুৰ ফ্লেটত টিমিক টামাককৈ জ্বলা লাইটবোৰ দেখি সি পোহৰৰ প্ৰতিসৰণৰ বিষয়ে কবলৈ লাগি যাব—কেনেকৈ সুকীয়া ঘনত্বৰ বায়ুস্তৰৰ মাধ্যমেদি অহা কাৰণে পোহৰটো এনেকৈ বেকা হৈ আমাৰ চকুত পৰি টিমিক্ টামাক্ কৰি থকা যেন লাগে। আকৌ হয়তো কোনোবা দিনা ৰাতিপুৱা ফুৰিবলৈ যাওঁতে নৱগ্ৰহৰ পাহাৰটোৰ সিমূৰে আকাশখন ৰঙা হৈ উঠা দেখিলে সি সুধিব—"বাৰু, কছোন পোহৰতো ৰঙা নহয়, আকাশখন ৰঙা হৈছে কিয়?" খং উঠি যায়। কওঁ, "এই ধুনীয়া পুৱাটোৰ আকাশখনত ৰঙা মেঘৰ চপৰাবোৰৰ লৰা ধপৰাবোৰ মই কেঁচুৱা লৰাই ৰঙাফুল

চোৰাংদিয়ে চাব খোজো। তই তাৰ সৌন্দৰ্য্যখিনি নষ্ট কৰিব নালাগে।" সি তেতিয়া মোৰ কথালৈ কাণ নকৰি- লৈহে কৈ যায়—বাতিপুৰাৰ বেলিটো ব পোহৰখিনি কেনেকৈ বায়ুস্তৰৰ মাজেদি হেলনীয়াকৈ আহোঁতে ভাত থকা পোহৰৰ সৰু ডাঙৰ ঢৌবোৰৰ বাবে ৰঙা হৈ উঠে, ইত্যাদি। সকলোবোৰ বুজি নাপাওঁ কিন্তু শলাগ যাওঁ। কিবা এটা বুজি নোপোৱা যেন পালেই সি উৎসাহেৰে বুজাবলৈ লাগি যায় সেই কাৰণে মই সকলোবোৰেই বুজোঁ। সি বুজাই থাকোঁতেই ৰঙা মেঘ- খিনি কেনিবা লুকায়।

তাৰ পাচত জীৱনৰ সে ঘটনাটো। মই অৱশ্যে সেইটো এটা সাধাৰণ ঘটনা বুলিয়েই বুজাব খুজিছিলোঁ। সি নুবুজিলে। তাৰ জীৱনৰ প্ৰকট ব্যৰ্থতা বুলিয়েই সেই ঘটনাটোক অভিহীত কৰিছিল সি। বেয়াও লাগে তাৰ কথাবাৰ্ত্তাবোৰ দেখি।

আমি সেই সময়ত মানে সি আৰু মই, তৃতীয় বাৰ্ষিক শ্ৰেণীৰ পঢ়োঁতে তেতিয়াই সেই ঘটনাটো ঘটিছিল। সি মোক এদিন সন্ধিয়া বাটাৰ বাঁকসৰ তলৰ শিলত বহি ঘটনাটো কৈছিল। আজিও মনত পৰে সেই কথাখিনি— অখিলৰ কথা মনলৈ আহিলে। সন্মুখত ব্ৰহ্মপুত্ৰ। তাৰ সিপাৰে পাহাৰ কেইটা, সন্ধিয়াৰ পাতল কুঁৱলী আৰু ম্লান পোহৰত ধূসৰ দেখা গৈছিল। আৰু তাৰেই কাষত সেইখন নাৱইঘাট। বহুত নজনা বীৰৰ হাড় তাত মাটিত লীন হৈ আছে—অখিলৰ বুকত গুমৰি থকা অপ্ৰকাশিত বেদনা খিনিৰ দৰেই। মাজে মাজে একোটা হুমুনিয়া দি সি কৈছিল। ডিচেম্বৰৰ কোনোবা এটা তাৰিখে —তাৰিখটো তাৰ মনত আছে। বে'ল পৰাৰ পিচত প্ৰিন্সি- পলৰ ৰুমৰ কাষত বৰ ঠেলা হেঁচা হৈছিল। সি একাষৰীয়া হৈ প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ লৰাবোৰৰ ঠেলা হেঁচা খিনি চাই আছিল। হঠাতে চকু ঘূৰাই সি দেখিলে সেই ছোৱালী- জনী—নীলা ব্লাউজটোৰে। তাৰ পিনেই চাই আছিল। তৎক্ষণাৎ সি চকু ঘূৰাই ললে। সেই ছোৱালীজনীৰ চাহনিটো তাৰ খুব ভাল লাগিছিল তাইক দেখিলে তাৰ ভাল লাগিছিল। তায়ো হেনো তাৰ পিনে চায়-চুৰকৈ। আৰু তৎক্ষণাত চকু আঁতৰাই নিয়ে। ছোৱালীজনীৰ নাম শিখা কাকতি, প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰী।

তাৰ অন্তৰত বা-মাৰলী উঠিল। সি প্ৰথম দৰ্শনত প্ৰনয়, ভাল পোৱাৰ বাবেই ভাল পোৱা ইত্যাদি কথা- বোৰত বিশ্বাস কৰিছিল। সেইদিনা বুজিলে সি সচা- কৈয়ে ভাল পাইছিল।

তাৰ পাচত সি আৰু এখোজ আগবাঢ়িল। সি এখন চিঠি দিলে নাম নিদিয়াকৈ। সি বিশেষ একো কথা হেনো লিখা নাছিল। মাথোন সি লিখিছিল যদি মানুহৰ ভালপোৱা বিফলে নাযায় বোলা কথাষাৰ সত্য তেন্তে তাৰ ভাল পোৱাৰো নিশ্চয় মূল্য আছে। আৰু যদি জগতত পৰাণে পৰাণৰ মোল বুজে তেন্তে তেওঁৰো প্ৰাণে তাৰ প্ৰাণৰ কাৰণে আকুলি বিকুলি কান্দিব। সি হেনো আৰু লিখিছিল যে জীৱনত মানুহে ভুলৰ পিৰামিডকেই সাজে। সি তাৰ অন্তৰৰ কথাখিনি প্ৰকাশ নকৰিলে ভুল হব বুলি ভাবিয়েই চিঠিখন লিখিলে। কিন্তু সি হেনো নিজেই নাজানে যদি সি সেই ভুল শুধৰাবলৈ বুলি চিঠিখন লিখি এটা আৰু ডাঙৰ ভুল কাম কৰিছিল। সি সেই নীলা ব্লাউজটোৰে তাইক ধুনীয়া দেখাৰ কথাও লিখিলে।

তাৰ পাচত একো নাই। পিচে তাৰ সেই নীৰৱ ভাল পোৱাৰ কথা লগৰ ছোৱালীবোৰে কেনেবাকৈ জানিলে। মই অনুমান কৰিছিলোঁ যে তাৰ সেই চাহনি- বোৰৰ পৰাই সিহঁতে কথাটো ধৰিব পাৰিছিল।

এদিন আবেলি ফুৰোঁতে দীঘলীপুখুৰীৰ পাৰতে শিখাই তাক লগ পাই চিঠিখনৰ কথা সুধিলে। সি স্বীকাৰ কৰিলে—দিয়া বুলি। প্ৰথমতে সি ভাবিছিল যে তাৰ আন্তৰিক ভালপোৱাৰ পৰিণাম স্বৰূপেই হয়তো শিখাৰ অন্তৰতো আলোড়নৰ সৃষ্টি হৈছিল। আৰু সেই কাৰণেই শিখাই আগবাঢ়ি তাৰ লগত চিনাকি হৈছে বুলি সি

ধৰিছিল। পিচত যেতিয়া শিখাই তাক ভুল বুজি কটু কথা শুনাবলৈ লাগিল তেতিয়া তাৰ ভৰি তলৰ পৰা পৃথিবীখন বহুত দূৰলৈ আঁতৰি যোৱা যেন লাগিল। তাৰ মনৰ কথাবোৰো ফুটাই বুজাই কব নোৱাৰিলে।

তাক সান্ত্বনা দিবলৈ মোৰ ভাষা নাছিল। হুমুনিয়া এটা এৰি দি সি কয়,—'বুজিছ আলোক, মোৰ জীৱনৰ বসন্ত কালত কোনোবা এটা মনোৰম পুৱাত ধুনীয়া পখিলা এজনী মোৰ কাষে কাষে উৰিছিল। খুব ভাল লাগিছিল অলপ পৰ সৰু ল'ৰাৰ দৰে পাচে পাচে লৰিছিলোঁ। পিচে সেই মৰমৰ পখিলা জনী মোৰ কাষৰ পৰা কেনিবা আঁতৰি উৰি গুচি গ'ল। আজিও মনত পৰে। পখিলাজনী মোৰ কাষলৈ আৰু উৰি নাচি নাহিল।''

মই বুজিছিলোঁ তাৰ ভাল পোৱা কিমান গভীৰ আছিল। তেতিয়া আন্ধাৰ হৈছিল। নৈৰ পানীখিনিৰ কলীয়া সোঁতটোত আকাশী তৰাৰ জিলিমিলনি উঠিছিল।

তাৰ পিচত পৰীক্ষা দি ঘৰলৈ উভটিলোঁ। সি নাম কৰিয়েই বি, এচ্ চি, পাচ কৰিলে। তাৰ সেই কৃত-কাৰ্য্যতা আৰু জ্ঞানৰ মূল্য নিৰূপিত হ'ল ক'অপাৰেটিভ ষ্টোৰ্চৰ মেনেজাৰৰ সত্তৰ টকা ৰূপেৰে।

তাৰ পিচতো কেইবা বছৰ বাগৰি গৈছে। মোৰ ভাইটোৱে অনা 'কটনিয়ান' খনত এদিন দেখিলোঁ— শিখা কাকতিৰ এটা গল্প। সুকুমাৰ কলা প্ৰতিযোগিতাত প্ৰথম পুৰস্কাৰ পাইছে। গল্পটো অখিল আৰু তাইক নিজকে লৈ লিখিছে। অখিলক দুআষাৰ শুনোৱাৰ কথা লিখি গৌৰৱো কৰিছে। খং উঠিছিলনে তাইলৈ পুতৌ লাগিছিল ঠিক অনুমান কৰিব নোৱাৰিলোঁ। কিন্তু অখিলটোলৈ মনত পৰি বেজাৰ লাগিছিল। শিখা-জনীৰ কথা অখিলে আজিও ভাবে। আৰু শিখাই অখিলৰ ব্যৰ্থতাৰ কাহিনী লিখি প্ৰতিযোগিতাত প্ৰথম পুৰস্কাৰ পায়। শিখাই নিজৰ কথাৰেই কিয় গল্পটো লিখিলে বুজি নাপালোঁ। কোনোবা এজনে লিখিছিল বোলে নিজৰ কথাবোৰ আনৰ বুলি আৰু নিজৰ ঘটনাবোৰকে আনৰ জীৱনত ঘটা বুলি লিখি দিলেই গল্প হয়। শিখাই বোধহয় তাকেই কৰিলে। অখিলে শিখাক এতিয়াও ভাল পায়।

*　*　*　*　*

সি মোলৈ লিখিছিল :—

"মৰমৰ আলোক,

বহুত দিনৰ মূৰত চিঠিখন পাই চাগৈ মৰা নাই বুলি জানিছ। পুৰণা কথাবোৰ ভাবিবলৈ বৰ কম সময়হে পাওঁ আজিকালি। পুৰণা বন্ধু-বোৰৰ কথা তাহানিখন কেমিষ্ট্ৰিৰ ফৰমুলাবোৰ পাহৰাদিয়েই পাহৰি গৈছোঁ। কিন্তু তোৰ কথাটো চালফিউৰিক এচিডৰ ফৰমুলাটোৰ দৰেই মনত থাকে আৰু থাকিব। কাৰণ কেমিষ্ট্ৰিৰ চালফিউ-ৰিক এচিডৰ দৰেই তই মোৰ জীৱনৰ এটা অপৰি-হাৰ্য্য অংশ। মোৰ বহুত কথাইতো তই জান।

নবৌৱে বিয়া কৰাবলৈ ধৰিছে। অকলেই থাকি আৰু কাম কৰি হেনো বৰ টান পাইছে। তইতো জানই এটা পেটৰ কথা ভাবোঁতেই তপা হৈছোঁ আৰু দুটা পেটৰ কথা। মাইকী মানুহবোৰে বৰ ওপৰে ওপৰে চায়।

তলে তলে হেনো নবৌৱে ছোৱালীও চাই থৈছে। মোক কৈছিল। ছোৱালীজনী মই অৱশ্যে আগতে দেখিছিলোঁ। দেখাই শুনাই ভাল, বোৱাকটাতো আছে। বিয়াকৰোৱা হয়তো মানুহৰ প্ৰয়োজনীয়। পিচে প্ৰয়োজনৰ খাতিৰত মোৰ সুমথিৰা টেঙাৰ 'চি ভিটামিন টেবলেট্' খোৱাটো স্বভাব বিৰুদ্ধ। আৰু সেই কাৰণেই স্পষ্টকৈ কৈ দিছোঁ—বিয়া নকৰাওঁ বুলি।

ককাইদেউৰ কথা নাজানো—নবৌজনীয়ে কিন্তু ভবা নাছিল মই তেওঁৰ ইমান অবাধ্য হম বুলি। মোক বৰ বেয়া পাইছে: ময়ো বেজাৰ পাইছোঁ। কিনো কৰিম বাৰু। মৰম লবি। ভালেই আছ নিশ্চয়। উত্তৰ দিবি। তোৰ পৰামৰ্শও লাগে।"

তোৰ—
অখিল
দিচৈৰ কায
১৭।৫।৪৪

তাৰ পিচত আজিলৈকে সি বিয়া কৰোৱা নাই। নকৰাব বোধহয়। টোপনি আৰু নহা হ'ল। কোনোবা এটাই বহুত পৰৰ আগতে ম'হৰ শিঙৰ পেঁপা এটা বজাইছিল। এতিয়া মানে চাগৈ শুই নিঃপালি দিছে। মাথোন মই মোৰ ভাববোৰ, আৰু খিড়িকীৰ আইনা-ইদি দেখা সেই তৰা কেইটি টিমিক টামাকৈকৈ জিলিকি আছে। পোহৰৰ প্ৰতিসৰণ ?

ওচৰৰ ঠেৰেজু জোপাৰ পৰা নিয়ঁৰৰ টোপালবোৰ টপ টপকৈ মাটিত সৰি পৰে। চোতালৰ মৰৰ ৮ বৰ বাহকেইটাত পাৰই কণ দিয়ে। ধানৰ ডাঙৰ ব ৫০৮। মুঠিবোৰৰ পৰা তেতিয়াও গোন্ধটো আহি অ'

শিল্পীৰ সমাধি

—তৰুণ ভৰালী
৩য় বাৰ্ষিক (কলা)

আমি শিল্পী, আজিৰ নহয়—বহুত আগৰ।
আজিৰ বুৰঞ্জীয়ে আমাক ঢুকি নাপায়
নাপাবৰে কথা:
কাৰণ আমি প্ৰেত, শিল্পীৰ মৰি যোৱা দেহাটোৰ
অশৰীৰী আত্মা আমি
আমাক চিনি পাব কোনে ?...??...

অথচ, আমিয়ে সাজিলোঁ।
চীনৰ প্ৰাচীৰ, কলোচচ, তাজমহল।
আৰবৰ তপত বালিত আমাৰেই ঘাম পৰি পৰি
গজিছিল সেউজী দূৰৰি—ওৱেচিচ।
কলিঙ্গাৰ ৰঙাতেজ সানি পীড়ামিদ গঢ়োতে গঢ়োতে
শিল্পী মৰি গ'ল

* কটন কলেজ সুকুমাৰ কলা প্ৰতিযোগিতাত ২য় পুৰস্কাৰ প্ৰাপ্ত।

হাড় মাংসবোৰ পচিল
আৰু তাৰ বুকুতেই সৃষ্টি হ'ল খাজুৰৰ মিঠা গুটি
আঙুৰৰ মিঠা ৰস।
সেই ওৱেচিচ—
আজিও আছে।
ক্লান্ত পথিকে তাতে জিৰণি লয়, সপোন দেখে
দুৰণি প্ৰিয়াৰ ছবি আঁকে।
আজিওকে তাতে ঘূৰি ফুৰো
দুঃসহ বেদনা বুকুত লৈ চিঞৰি চিঞৰি
আমি কান্দো
"অ [illegible] ক প [illegible] ৰ নাযাবা পাহৰি নাযাবা"
কিন্তু শুনে কোনে ?
পৃথিবী ঘূৰে সময় আগবাঢ়ি যায়
আৰু আমি ?—আমি পিচ পৰি যাওঁ।
সময়ৰ বুৰঞ্জীত
আমাৰ নামবোৰ মচ খাই যায়
কাৰণ আমি মৰিছো
শিল্পী মৰিছে—!—!!
এৰা, শিল্পী আৰু নাই
তাজমহলৰ ওখ গম্বুজত প্ৰতিধ্বনি উঠে
···শিল্পী নাই, শিল্পী হেৰাই গ'ল······
তৰুণ কবিৰ প্ৰাণে হয়তো আমাকে বিচাৰে
কিন্তু পাব ক'ত ?
আমি অশৰীৰী—আমি প্ৰেত।
ইতিহাসে কয় :
হৰপ্পা মহেঞ্জোদাৰোৰ আঁহে আঁহে আছে
সভ্যতাৰ শিপা।
সেই বাবেই হয়তো লাখ লাখ বনুৱাই ভৰদুপৰত
মাটি খান্দি যায়।
লাভ ?
—কেই টুকুৰামান 'মাটিৰ খোলা'।
আমি বৈ যাওঁ—
জীৱিত কালৰ অতৃপ্ত বুভুক্ষা লৈ
শুই পৰো বিস্মৃতি বুকুত।

সময়ে আমাক পাহৰি গৈছে যাওক
আমি কিন্তু নাপাহৰো।
মৈদামত পোত খাই থকা হাড়বোৰৰ কন্‌কননিত
আমি সাৰ পাওঁ
অ' নহয় আমি সাৰেই আছোঁ:
স্বপ্ন দেখাৰ সময় ক'ত ?
সপোন আমাৰ ভাঙিছে
এহেজাৰ এনিশাৰ ৰূপালী সপোন আৰু নাই···
আমি ছন্দ হেৰোৱা শিল্পী···

সেয়েহে—
আজি এই মহানিশা সমাধি বুকুত
সময়ৰ প্ৰতি কষাঘাতে
আমি কান্দিছোঁ।
আমি কান্দো—
নীল যমুনাৰ ফেনাল বুকুৰ ওপৰেদি
শিল্পীৰ বেদনাবোৰ
বতাহত হৈ যায় লীন।
অব্যক্ত, অদৃশ্য—বুৰঞ্জীয়ে বিচাৰি নাপায়। *

---

* কটন কলেজৰ সুকুমাৰ কলা প্ৰতিযোগিতাত ১ম পুৰস্কাৰ পোৱা।

খাদ্য-সঙ্কটৰ পৰা হাত সাৰিবৰ উপায়

—মুক্তানন্দ শৰ্ম্মা
৪ৰ্থ বাৰ্ষিক কলা

খাদ্য-সঙ্কটৰ স্বৰূপটো—

নিজৰ ঘৰত খাবলৈ নোপোৱা মানুহ এঘৰৰ অৱস্থা আৰু নিজৰ দেশত খাবলৈ নোপোৱা জাতি এটাৰ অৱস্থা কোনো গুণে পৃথক নহয়। জীৱনৰ সুখ বা অমিয়া লাভৰ কথা দূৰৈত থাওক, তাৰ সাৰ্থকতা ক'ত তাকো তেওঁলোকে পাহৰি পেলায়। আমাৰ 'সুজলা সুফলা শস্য শ্যামলা' দেশখন আজি ঠিক এনে এটি অৱস্থা'ৰ দ্বাৰা দলিত। দেশবাসীক পোহপাল দিবলৈ বিদেশৰ পৰা খাদ্যবস্তু আমদানিৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰ পৃথিবীৰ সকলো দেশৰ ওচৰতে যিবিলাকৰ যথেষ্ট পৰিমাণে খাদ্যদ্ৰব্য ৰাহি থাকে, ভিক্ষাৰ মোনা লৈ দণ্ডায়মান। আকৌ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া কথা এয়ে যে তথাপিও আৱশ্যক অনুযায়ী খাদ্য পোৱা টান হৈ পৰিছে। প্ৰথম কাৰণ হ'ল খাদ্য উৎপাদন দুই এখন দেশৰ বাহিৰে সকলো ঠাইতে কমি আহিছে। ভাবী অনাটনৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ প্ৰত্যেক জাতিয়ে সজাগ হৈছে। দ্বিতীয়তে বস্তুবোৰৰ দাম অত্যধিক বৃদ্ধি হৈছে; আমাৰ বিদেশী মুদ্ৰা আহৰণ কৰা যি সম্বল তাৰে ইমানখিনি ঢুকি নাপায়গৈ। তৃতীয় কাৰণ হ'ল ক'ৰবাত পালেও জাহাজেৰে অনা ব্যৱস্থা অতি দুসাধ্য হৈ উঠিছে। আমাৰ নিজা জাহাজৰ সংখ্যা নিচেই তাকৰ, ইফালে বিদেশী জাহাজৰ ভাৰা বহন কৰিব পৰা ক্ষমতাও ভাৰতৰ পক্ষে অসম্ভব বুলিয়ে কব লাগিব।

যোৱা বছৰত বিদেশৰ পৰা খাদ্য আমদানি কৰা হৈছিল ৬০ লাখ টন আৰু তাত খৰচ হৈছিল ২০০ কোটি টকা। তাৰ ভিতৰত অকল জাহাজৰ বাবে গৈছিল প্ৰায় ৪০ কোটি টকা। হিচাপ কৰি পোৱা গৈছে যে এই বছৰত ভাৰতে খাদ্য আমদানি কৰিব লাগিব ৭০ লাখ টন, খৰচ হব ৪০০ কোটি টকা। ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰায় ১০০ কোটি টকা জাহাজতে খৰচ হব। তদুপৰি যেতিয়া কোনো যুদ্ধ আদিৰ আয়োজন হয়—আজিৰ পৃথিবীখনেই এনে অৱস্থাৰ সন্মুখীন—তেতিয়া কোন জাতিয়ে বিদেশীক

জাহাজ আদিৰে সহায় কৰিব ?

ইপিনে আন এটি মন কৰিবলগীয়া বিষয় হৈছে এই যে কানাডা, অষ্ট্ৰেলিয়া, আৰ্জেণ্টিনা, শ্যাম আৰু বৰ্ম্মা আদি দেশৰ পৰা খাদ্য আমদানি কৰিলেও কেৱল মাৰ্কিণ যুক্তৰাষ্ট্ৰৰে যথেষ্ট পৰিমাণে খাদ্য মজুত আৰু পঠাবলৈ জাহাজ প্ৰস্তুত আছে। আনহাতে আমাৰ ডলাৰ ষ্টক ইমান তুখীয়া যে আমেৰিকাৰ ধাৰ সুজিব পৰা ক্ষমতা ভাৰতৰ সাধ্যৰ বাহিৰত। আজিৰ নিচিনা অস্থিৰ আন্তৰ্জ্জাতিক পৰিস্থিতিত এইদৰে পৰমুখাপেক্ষী হোৱাটো—বিশেষকৈ খাদ্যৰ নিচিনা অত্যাবশ্যকীয় বিষয়ত—অতি মাৰাত্মক কথা। গতিকে চৰকাৰ আৰু ৰাইজ উভয়ৰে আজি প্ৰথম আৰু প্ৰধান কৰ্ত্তব্য হৈছে সৰহ শস্য উৎপাদন কৰা। "Produce or Perish" কেৱল আজি শ্লোগান হৈয়েই থকা নাই, ই আমাৰ অৱশ্যম্ভাৱী পৰিণতি।

সমস্যাটো জটিল কৰিছে কিহে—

এইখিনিতে এটি প্ৰশ্ন উঠে এই যে আমাৰ দেশজুৰি খাদ্যবস্তুৰ হাঁহাকাৰ ই আজিৰ নে ? ই বৰ্ত্তমান চৰকাৰৰ স্বকৃত কৰ্ম্মনে ? সমস্যাৰ সমাধান বিচৰাৰ আগেয়ে তাৰ কাৰণসমূহ চমুকৈ বিশ্লেষণ কৰি চোৱা উচিত। অৱশ্যে কোনেও এইটো দুই কৰিব নোৱাৰে যে খাদ্য-সমস্যাটো লাহে লাহে জটিল হৈ উঠিছে, কিন্তু ইয়াৰ বীজ ৰোপন কৰা হয় গত ২য় মহাসমৰৰ সময়তে। যদিও ১৯৩৫ চনতে বৰ্ম্মাখন ভাৰতৰ পৰা ফালি নিয়া হল বিশেষকৈ যোৱা যুদ্ধৰ পৰা যেতিয়া তাৰ পৰা চাউল আমদানি বন্ধ হয় তেতিয়াৰ পৰাহে ভাৰতৰ খাদ্য সমস্যাই গুৰুতৰ আকৃতি ধাৰণ কৰে। ১৯৪৩ চনৰ বঙ্গৰ দুৰ্ভিক্ষ ইয়াৰেই প্ৰত্যক্ষ ফল। অধিক খাদ্য উৎপাদন অভিযান (The Grow More Food Campaign.) যদিও ১৯৪৩ চনৰ পৰাই আৰম্ভ কৰা হৈছিল, কামত হলে একো ফল নধৰিলে। বিদেশী চৰকাৰৰ অধীনত বেছি আশা কৰাটোও হয়তো দুৰাশা হ'লহেঁতেন। কিন্তু জাতীয় চৰকাৰৰ চাৰি বছৰীয়া শাসন কালতো অৱস্থাৰ অকণো পৰিবৰ্ত্তন নহল কিয় ? বৰং আগতকৈ ক্ৰমে বেয়াহে হলগৈ। তাৰ বাবে যি স্বাধীনতা আমি লাভ কৰিলো তাক কেনেকৈ আৰু কি অৱস্থাত পালো সেইটো পাহৰিব নালাগিব।

১৯৪৭ চনৰ দেশ বিভাজনে ঠন ধৰি উঠিব খোজা দেশৰ অৰ্থনৈতিক ভেটিত এক ভীষণ কুঠাৰাঘাত কৰিলে। জন সংখ্যাৰ বৃহৎ ভাগ এটা লৈ ভাৰতে পালে অপেক্ষাকৃত কম প্ৰাকৃতিক সম্পদ—ঘাইকৈ খেতি হোৱা অঞ্চল। তলত তাৰ

এটি চমু হিচাপ দিয়া হল। *

	ভাৰত	পাকিস্তান
জন সংখ্যা শতকৰা—	৭৭.৭	২২.৩
মাটি কালি "	৭৫.১	২৩.৯
ধান হোৱা ভূমি "	৭২.৫	২৭.৫
গম হোৱা ভূমি "	৭০.০	৩০.০
জলসিঞ্চন প্ৰণালীৰে গম খেতিৰ ঠাই "	৫২.০	৪৮.০
চৰকাৰী খালেৰে পানী যোগোৱা ঠাই "	৪৮.০	৫২.০

এই তুলনামূলক হিচাপটোও চাব লাগিব বিভাজনৰ পাচত পাকিস্তানৰ পৰা ভাৰতলৈ অহা লাখ লাখ ভগনীয়াৰ যি সোঁত এতিয়াও শেষ হোৱা নাই তাক ভিত্তি কৰিহে। দেশ বিভাজনৰ পাচত ঘটা এই কালটোলৈ বহুতে আওকাণ কৰা দেখা যায়। সেই সময়ত অৰ্থাৎ ১৯৪৭-৪৮ চনত ভাৰতৰ মুঠ উৎপাদন হ'ল ৪ কোটি ১৭ লাখ টন খাদ্য শস্য আৰু আমদানি কৰা হৈছিল ২৮ লাখ টন। মুঠ খাদ্যৰ পৰিমাণ হ'ল ৪ কোটি ৪৫ লাখ টন; কিন্তু দেশৰ প্ৰয়োজন আছিল ৪ কোটি ৬১ লাখ টনৰ। গতিকে খাদ্যৰ অনাটন হলগৈ ২০ লাখ টনৰ।

কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ সৰহ খাদ্য উৎপাদন অভিযান এই সময়ত উদ্যমেৰে হাতত লোৱা হয়, কিন্তু ইয়াৰ কৃতকাৰ্য্যতা সম্বন্ধে অতি চোকা সমালোচনাও শুনা যায় †। চৰকাৰৰ তৰফৰ পৰা অৱশ্যে যুক্তি দৰ্শোৱা হৈছিল যে এই অভিযান নিয়মীয়া সময়ত স্বাৱলম্বিতাৰ অৰ্থেহে চলোৱা

* Adopted from "Population and Food planning in India -"by Baljit Singh.

† কিছুমান সমালোচকৰ মতে G.M.F. অভিযানে ১৯৪৮-৫০ চনতে তাৰ লক্ষ্য ১৮.৭ লাখ টনৰ ওচৰ পাইছিলগৈ প্ৰায় ১৭.৪ লাখ টন উৎপন্ন কৰি। গতিকে সেই অনুপাতত ১৯৫০-৫২ চনত ৩০.৬ লাখ টন অতিৰিক্ত খাদ্য শস্য উৎপন্ন কৰিব লাগিব। কিন্তু ই একেবাৰে অসম্ভৱ। —লিখক

হৈছিল— সঙ্কটৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ নহয় সমালোচক সকলে এইখিনি মনত ৰাখে নে নেৰাখে আমি নাজানো কিন্তু চৰকাৰী হিচাপ মতে তেওঁলোকৰ অভিযানৰ যি লক্ষ্য সি তেনেই কাকতপাততে আৱদ্ধ থকা নাই। তথাপি কিয় তেনেহলে খাদ্যৰ অভাৱ বছৰি বাঢ়ি আহিল ? তাৰ উত্তৰত তেওঁলোকে কয় প্ৰাকৃতিক দুৰ্য্যোগৰ কথা। অতিবৃষ্টি, অনাবৃষ্টি, বানপানী, ভুঁইকঁপ আদিৰ ফলত ৬০ লাখ টন নিয়মীয়া খাদ্য শস্যৰ লোকচান হৈছে আৰু তাৰেই অবশ্যম্ভাৱী পৰিণতি স্বৰূপে খাদ্য আমদানিৰ পৰিমাণ ১৯৪৮ চনত ২৮ লাখ টনৰ পৰা '৪৯ ত ৩৭ লাখ টন, '৫০-৫১ ত ৪০ লাখ টন আৰু চলতি বৰ্ষত ৭০ লাখ টনলৈ বঢ়াব লগা হয়।

আন এটি নতুন সমস্যাই হঠাতে খাদ্য পৰিস্থিতি তললৈ নামি যোৱাত বৰঙনি যোগালে। সেইটো হৈছে ১৯৪৯ চনৰ চেপ্তেম্বৰত কৰা মুদ্ৰাৰ মূল্য হ্ৰাস ব্যৱস্থা (Devaluation of the Rupee)। ইয়াৰ ফল আমাৰ খাদ্য পৰিস্থিতিত কেনেকুৱা হ'ল তাক বুজাবলৈ বেছি দূৰ নগৈ পাৰ্লিয়ামেণ্টত ১১।১১।৫১ তাৰিখে দিয়া খাদ্য মন্ত্ৰী মুন্সীজীৰ বক্তৃতালৈ আঙুলিয়ালেই হয়। তেখেতে কৈছিল, "১৯৫১-৫২ চনত খাদ্য শস্যৰ পৰা কপাহ খেতিলৈ ৰূপান্তৰ কৰা মাটিৰ পৰিমাণ ১৫ লাখ একৰ আৰু মৰাপাটলৈ কৰা পৰিমাণ ২'৮ লাখ একৰ ; আৰু তাৰ পৰা হোৱা খাদ্য শস্যৰ ঘাটিৰ পৰিমাণ ক্ৰমে ৩,৩২,০০০ টন আৰু ৭৮,০০০ টন। যেতিয়ালৈকে এই ক্ষতি উন্নত কৃষি-প্ৰণালীৰে (Intensive Cultivation) পূৰণ কৰিব পৰা নহয়, বাহিৰৰ পৰা আমদানি কৰি সেই ক্ষতি পূৰাব লাগিব।" আমাৰ টকাৰ মূল্য হ্ৰাস কৰাৰ ফলত বিদেশত বিশেষকৈ ডলাৰ অঞ্চলত আমাৰ বাণিজ্যসুলভ বস্তুবোৰ (Commercial Crops) আগতকৈ সস্তা হয় আৰু এই বৃদ্ধি চাহিদা পূৰণ কৰিবলৈ উপযুক্ত ব্যৱস্থা হাতত লোৱা হয়। অৱশ্যে এই নীতি কিমান দূৰদৰ্শিতাৰ পৰিচায়ক তাত যথেষ্ট সন্দেহ থকা বুলি সমালোচক কিছুমানে কয়। এইদৰে নিজৰ দেশত সাতামপুৰুষীয়া পদ্ধতিৰে পৰিচালিত আৰু জাতীয় অৱহেলাৰে ক্ষতিগ্ৰস্ত ভাৰতীয় কৃষি-ব্যৱস্থা হৰেক-ৰকমৰ দেশীয় আৰু আন্তৰ্জ্জাতিক ধুমুহাৰ হেঁচাত পেপুৱা লগাৰ দৰে হ'ল।

অথচ আচৰিত কথা এনে এটি শিল্পৰ পৰাই শতকৰা ৭০ জন ভাৰতীয়ই আজিও জীৱিকা নিৰ্ব্বাহ কৰে। পৃথিৱীৰ কোনো জাতিয়ে এই দৰে কৃষিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। বিভিন্ন সময়ত প্ৰধান দেশ কেইখন মানৰ কৃষিজীবি লোকৰ সংখ্যাৰ পৰাই এই কথা স্পষ্টকৈ ওলাই পৰিব।

দেশ	বছৰ	মুঠ কৰ্ম্মী জন সংখ্যাৰ ভিতৰত কৃষিজীৱিৰ শতকৰা হাৰ
ইংলণ্ড আৰু ৱেলচ	১৯২১	৭.১
মাৰ্কিণ যুক্তৰাষ্ট্ৰ	১৯৩০	২২.০
কানাডা	১৯৩১	৩১.২
ফ্ৰান্স	১৯২৬	৩৮.৩
ভাৰতবৰ্ষ	১৯৩১	৭৩.৯

দীৰ্ঘমিয়াদী আঁচনিসমূহ

(Longterm means)

শ্ৰম-শক্তিৰ এইদৰে অপব্যয় হবলৈ নিদি য়ামি ডাঙৰ অংশ এটা কৃষিৰ পৰা আনি আন যান শিল্পত খটুৱাব লাগিব আৰু অৱশিষ্ট খেতিয়কসকলৰ হাতত আধুনিক সজুলিপাতি দিব লাগিব; যাতে মাটিৰ উৎপাদিকা শক্তি বৃদ্ধি হয়, কম সময়ত তাকৰ মানুহৰ দ্বাৰা অধিক শস্য উৎপন্ন হয়। সেই বুলি সম্পূৰ্ণ কৃষি ব্যৱস্থাকে একে ৰাতিৰ ভিতৰত পৰিবৰ্ত্তন কৰি পেলাবলৈ আমি নকওঁ। ভাৰতীয় কৃষিত যান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰ ব্যৱহাৰ কৰিব লাগিব পুৰণি প্ৰণালীৰ সহায়ক স্বৰূপেহে (As a complementary measure.) নিৰ্ম্মূলকাৰী হিচাবে নহয় (Not for replacement)। সহজ কথাত, হাল আৰু ট্ৰেক্টৰ উভয়ৰে প্ৰচলন হব লাগিব। নহলে ইয়াৰ পৰা আকৌ কেতবোৰ নতুন সমস্যাৰ সৃষ্টি হব, যিবোৰৰ সমাধান কৰোতে আচল উদ্দেশ্য কৰবাত তল পৰি যাব বুলি ভয় হয়। যিবিলাক ঠাইত ঢেৰ পতিত মাটি আছে বা নাঙলেৰে আবাদ কৰিব পৰা নাই, আঠ দহ ইঞ্চি দলৈকে যাত বন গজে, তাত ট্ৰেক্টৰ আদিৰ ব্যৱহাৰ একান্ত প্ৰয়োজন। তাৰোপৰি একে ডৰা মাটিত বছৰত সঘনে কি কি খেতি কৰিব পাৰি, কোনবিধ খেতিয়ে কেনে মাটিত সৰহকৈ ফচল দিব তাৰ বৈজ্ঞানিক আলোচনা আৰু ব্যৱহাৰ কৃষকসকলৰ দৃষ্টি গোচৰ কৰিবৰ সময় পালেহি।

আমাৰ প্ৰচলিত মাটি-নীতি যে সামন্ত যুগৰ ভাত্ত টুইমত থাকিব নোৱাৰে। কৃষিৰ পৰা আশানুৰূপ ফল লাভ কৰাটো বৰ্ত্তমানৰ মাটি নীতিৰ আশু সংস্কাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে।*

* ভাৰতত কৃষিৰ উপযোগী মাটিৰ পৰিমাণ ৩৫০,০০০,০০০ একৰ। বৰ্ত্তমান আবাদ কৰা হয় ২৪৩,০০০,০০০ একৰ মাটি; তাৰ ভিতৰত খাদ্য শস্যত ব্যৱহৃত হয় ২০৭,০০০,০০০ একৰ। গতিকে জন প্ৰতি ইয়াৰ পৰিমাণ .৬ একৰ। কিন্তু John Russelৰ মতে জন প্ৰতি .৭৫ একৰ মাটি উপযুক্ত খাদ্য সংস্থানৰ বাবে নিতান্ত অপৰিহাৰ্য্য। —লিখক

মাটিহীন কৃষকৰ সংখ্যা বিলুপ্ত কৰি সকলোৰে আৱশ্যকৰ জোখাৰে মাটি ভগাই দিলেহে নিপীড়িত, নিৰন্ন খেতিয়কে অকনি আশাৰ ৰেঙনি সন্মুখত ৰাখি খেতিত মনোযোগ দিবলৈ যত্নপৰ হব। দুখৰ বিষয়, আচাৰ্য্য বিনোৱা ভাবেৰ বাহিৰে আজি কেইজনে এই সমস্যাটোলৈ চিন্তা কৰিছে ?

ভূমি ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ প্ৰস্তাৱৰ (Nationalisation of Land) পৰিকল্পনা আয়োগে বিৰোধিতা কৰিছে। পৰিকল্পনা আয়োগে জমিৰ ওপৰত কৃষকৰ গাইগুটীয়া স্বত্ব স্বীকাৰ কৰিছে আৰু বৰ্ত্তমানৰ বৈষম্য দূৰ কৰি সমবায়মূলক পদ্ধতিৰ (Co-operative System) প্ৰচলন কৰিবলৈ দিহা দিছে। তেওঁলোকৰ মতে দেশৰ মাটি-নীতি নিৰূপণ কৰোতে তিনিটা উদ্দেশ্যত যাতে সমতা থাকে তালৈ লক্ষ্য ৰখা উচিত। সেই বিষয় তিনিটা হৈছে :— (১) বৰ্ত্তমানতকৈ অধিক উৎপাদন (Maintenance and increase of total Production), (২) অৰ্থনৈতিক কৃতকাৰ্য্যতা (Economic efficiency), আৰু (৩) সামাজিক ন্যায় (Social Justice)।

অধিক শস্য উৎপাদনৰ কথা কওঁতে কৃষকৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাটো বাদ দিলে নহব। কৃষকৰ জীৱনৰ মান বৃদ্ধি কৰা আৰু তাৰ বাবে আৱশ্যকীয় শিক্ষা স্কুলীয়া আৰু কাৰিকৰী, তেওঁলোকৰ ভিতৰত সংগঠন, গলনৈকে পোত খোৱা ঋণৰ পৰা মুক্তিৰ ব্যৱস্থা আদি আৰু ব্যাপক হোৱা উচিত। ১৯৪৮ চনতে আইনত পৰিণত কৰা নিম্ন দৰ্মহাৰ বিলখন (Minimum Wages Act,) এতিয়ালৈকে সকলো ৰাজ্যিক চৰকাৰে কাৰ্য্যত পৰিণত নকৰাটো দুখ লগা কথা। কৃষি যাতে অকল জীৱিকা নিৰ্ব্বাহৰে উপায় নহৈ ব্যৱসায়ত পৰিণত হয় তাৰ বাবে অনুকূল বা-বতাহৰ সৃষ্টি কৰা উচিত।

যিবিলাক নদী উপত্যকা পৰিকল্পনা (River Valley Project) কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ৰাজ্য চৰকাৰ সমূহৰ লগ লাগি হাতত লৈছে, সিবিলাকৰ পৰা যাতে আশানুৰূপ ফল পোৱা যায় তাৰ বাবে চৰকাৰ আৰু ৰাইজ উভয়ে সতৰ্কতা অৱলম্বন কৰা উচিত। খেতিৰ উৎপাদন বৃদ্ধি কৰাৰ উপৰিও শিল্প-কাৰখানা আদি অৰ্থনৈতিক জীৱনৰ প্ৰতিটো স্তৰতে এই আঁচনিসমূহে আমেৰিকাৰ দৰে যুগান্তৰ আনিব *।

* সম্প্ৰতি কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক চৰকাৰ সমূহে সৰু বৰ ১৭০ কোটি পৰিকল্পনাৰ (River and Multipurpose Projects) কথা ভাবিছে আৰু খৰচ হিচাপ কৰা হৈছে ১২০০ কোটি টকাৰো ওপৰ। ইয়াৰে কেন্দ্ৰীয় বিদ্যুৎ আৰু জল সিঞ্চন কমিছনে ৪৬ টি পৰিকল্পনা অনুমোদন কৰিছে। তাৰ ভিতৰত দামোদৰ উপত্যকা, হিৰাকুড, ভক্ৰানঙ্গল, কোচী, টুঙ্গভদ্ৰা আদি আঁচনিয়ে উল্লেখযোগ্য। ১৯৫৫-৫৬ খৃঃত এইবোৰ সম্পূৰ্ণ হলে ১৩৮,০০০ টন অতিৰিক্ত খাদ্য শস্য আৰু বৰ্ত্তমানৰ দুগুণ বিদ্যুৎ শক্তি উৎপন্ন হব বুলি স্থিৰ কৰা হৈছে। —লিখক

কিন্তু এই আঁচনিসমূহৰ পৰা সম্পূর্ণ ফল ভোগ কৰিবলৈ আমাক সময় লাগিব। পৰিকল্পনা আয়োগে নানা তথ্য পাতি সংগ্রহ কৰি দেখুৱাইছে যে তেওঁলোকৰ আঁচনি অনুসৰি কামত অগ্রসৰ হলেও অদূৰ ভৱিষ্যতত ভাৰতে খাদ্য আমদানি বন্ধ কৰিব নোৱাৰে—অন্ততঃ ৩০ লাখ টনকৈ বিদেশৰ পৰা আনিবই লাগিব। পাঁচ বছৰীয়া আঁচনিখনত (Five year plan) অতিৰিক্ত খাদ্য উৎপাদনৰ নিৰিখ ধৰা হৈছে ৭২০,২০০০ টন আৰু এই মুঠ উৎপাদন তলত দিয়া ধৰণে সম্ভৱপৰ হব বুলি কৈছে—

ঘাই জলসিঞ্চন প্রণালীৰে	২৩,০০,০ টন
সাধাৰণ জলসিঞ্চন প্রণালী	১৯.০০,০০০ "
পতিত মাটি খেতিৰ উপযোগী কৰি	১৫,০০,০০০ ,,
উন্নততৰ সাৰ ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা	৬,০০০০০ ,,
উপযুক্ত বীজ সংগ্রহ আৰু বিতৰণৰ দ্বাৰা	৫,০০০১০ "

মনলৈ আহে সংগ্রহ ব্যৱস্থাৰ কথা। এই সংগ্রহ ব্যৱস্থা যদি সুদক্ষ শাসকৰ হাতত অর্পণ কৰা হয়, তেনেহলে অৱস্থাৰ বহুত উন্নতি সাধন কৰিব পাৰি। বাহি থকা ৰাজ্যৰ পৰা ঘাটি পৰা অঞ্চললৈ বিনিময় কৰি, ঠায়ে ঠায়ে কেন্দ্রীয় সঞ্চয়াগাৰ স্থাপন কৰি নিয়ন্ত্রণ আৰু ৰেশ্যনিং অধিক তৎপৰতাৰে প্রবর্ত্তন কৰি খাদ্যসমস্যাটোৰ গুৰুত্ব এনে অৱস্থাতো কিছু লাঘৱ কৰিব পাৰি। এই বিষয়ত বোম্বে আৰু মাদ্রাজ চৰকাৰ অন্যান্য ৰাজ্যিক চৰকাৰ সমূহৰ আদর্শ হোৱা উচিত।

অস্থায়ী ব্যৱস্থাসমূহ (Short term Schemes)

সংগ্রহ ব্যৱস্থা—

ইয়াৰ পাচতো যিহেতু খাদ্য ব্যৱস্থা স্বচ্ছল হোৱাৰ আশা অদূৰ ভৱিষ্যতত নাই, আমি এনে কিছুমান আশুফলপ্রদ পৰিকল্পনা শীঘ্রে হাতত লোৱা উচিত যাতে উৎপন্ন হোৱা বস্তুখিনিৰ সদ্ব্যৱহাৰ হয়, জনসাধাৰণৰ মাজত উচিতভাৱে বিতৰণ কৰা হয়। প্রথমেই আমাৰ

আহাৰৰ পৰিবর্ত্তন—

আন এটি সহায়কাৰী উপায় হৈছে পৰিপূৰক খাদ্যৰ প্রচলন। পুৰণি অভ্যাস বা দস্তুৰ কিছুমান আঁকোৰ গোজ হৈ ধৰি নাথাকি কিছু সলনি কৰাটো অতি জৰুৰী হৈ পৰিছে। আমাৰ প্রধান মন্ত্রীয়ে এই বিষয়টোলৈ সকলে ৰাইজৰ দৃষ্টি আকর্ষণ কৰি দূৰদর্শিতাৰে পৰিচয় দিছে। অৱশ্যে তাকে কৰিব লাগে বৈজ্ঞানিক দৃষ্টি ভঙ্গীৰে, যাতে স্বাস্থ্যৰ হানি হোৱাৰ সলনি

Executive Committee

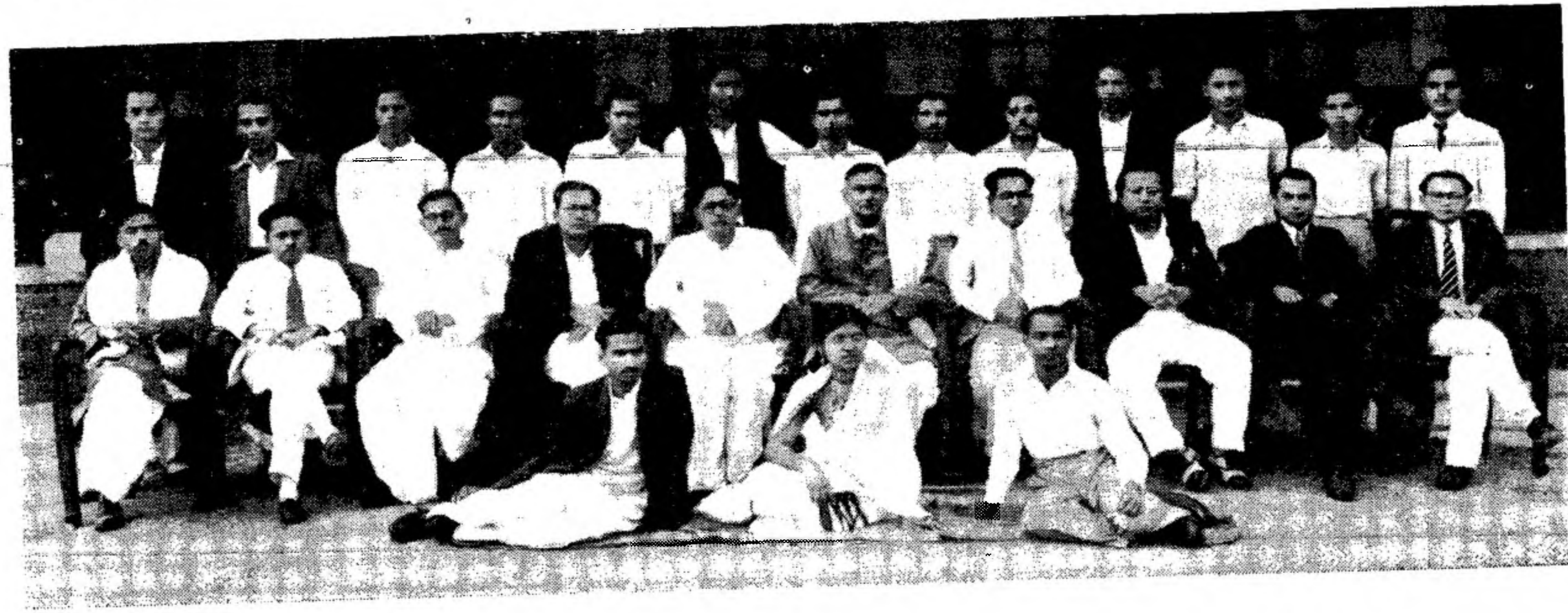

From the left— (standing.) Messrs. Abani Gohain Borua, Kiron Bora, Dilip Borua, Nibaran Das, Harendra N. Patowari, Sada Saikia, Kamaleswar Sarma,(Union Secy.) Chittaranjan De, Thaneswar Rabha, Abdul Hamid, Somesh Dutta, Pratul Talukdar, Anowarud Zaman.

Sitting— Prof. T. K. Bhattacharyya. Prof. A. Ali, Prof. R. Sarmah, Prof. D. Gogoi, Prof. K. Dutta, Principal, S. N. Chakravarty, Prof. N. Islam, Prof. A. Jalil, Prof. A. Rahman, Prof, M. Islam, Taffajul Ali, Renuka Devi, Jogen Sarma.

উপকাৰহে হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে আলু, মিঠা আলুৰ বিষয়ে বিশেষজ্ঞসকলে আঙুলিয়ায়—তাত খাদ্য প্ৰাণৰ পৰিমাণে বেছি, উৎপাদনো হয় প্ৰতি একৰত ধান বা ঘেহুতকৈ ৫।৬ গুণ সৰহ।

অপচয় নিবাৰণ—

খাদ্য দ্ৰব্যৰ অপব্যয় কৰা আমাৰ এবিধ জাতীয় ৰোগত পৰিণত হৈছে। আমাৰ দৈনন্দিন আহাৰ বা ভোজ ভাত আদিও নিসঙ্কোচে অপব্যয় কৰাটো আজিৰ দিনত কোনোমতে সহ্য কৰিব নোৱাৰি। তাৰোপৰি বান্দৰ, এন্দুৰ আদি জন্তুৰ উৎপাত আৰু অন্যান্য পোক পতঙ্গৰ অত্যাচাৰত লাখ লাখ টন খাদ্য শস্য আমাৰ অলক্ষিতে নষ্ট হয়। শুনা যায় আমাৰ দেশত ৫ কোটি বান্দৰ আছে, সিহঁতে যদি নিতৌ ২ আউন্সকৈ খায় তথাপি বছৰত ৪ লাখ টন খাদ্য শস্য হানি হয় *। আকৌ নিৰ্ভৰযোগ্য হিচাপৰ পৰা জনা গৈছে যে এন্দুৰৰ সংখ্যাও ভাৰতত ৫৩ কোটি মান হব। সিহঁতৰ গাইপতি বছৰত যদি দহ টকা মূল্যৰ খোৱাবস্তু নষ্ট কৰে, মুঠ ক্ষতি হয়গৈ ৩৩০ কোটি টকাৰ। তদুপৰি জাকে জাকে উৰি ফুৰা কাকতি ফৰিংবিলাকেও বছৰি কম শস্য নষ্ট নকৰে। চৰকাৰ আৰু ৰাইজৰ সহযোগত এই অপচয়ৰ এটা বিৰাট অংশ উদ্ধাৰ কৰাটো কেতিয়াও অসম্ভৱ নহয়।

সামৰণি—

এই সকলোবিলাক পৰিকল্পনা কৃতকাৰ্য্য হব যদিহে ৰাইজ আৰু চৰকাৰ উভয়ৰে যুগুত আন্তৰিকতা থাকে। তাৰ বাবে এক বৈপ্লৱিক আবহাওৱাৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব—প্ৰায় এশ বছৰৰ আগেয়ে আমেৰিকাত যিদৰে হৈছিল। ১৮৬২ খৃঃত আব্ৰাহাম লিঙ্কনে “Land Grant Act” নামে এখন আইন প্ৰণয়ন কৰি প্ৰতিখন ৰাজ্যকে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বাবে ভূমি দান কৰিছিল, স্বৰ্ত্ত আছিল অন্ততঃ একোখন কৃষি কলেজ বা শিল্পানুষ্ঠান পাতিব লাগিব। এইদৰে স্থাপিত হোৱা কৃষি কলেজ বা বিদ্যালয়ৰ সংখ্যা আজি আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰত ৬৯ খন। চৰকাৰৰ ৰঙা ফিটাৰ মেৰপাকৰ পৰা মুক্ত কৰি মাৰ্কিণ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰে কৃষিত আমূল পৰিবৰ্ত্তন আনিছে। ভাৰতবৰ্ষৰ পৰিস্থিতি ঠিক ইয়াৰ ওলোটা বাবেই আমাৰ আজি

* কেন্দ্ৰীয় খাদ্য মন্ত্ৰী মুন্সীজীয়ে সিদিনা ‘Indian Council of Agricultured Research’ৰ এখন অধিবেশনত স্বীকাৰ কৰিছে যে ভাৰতবৰ্ষই মুঠ উৎপাদনৰ শতকৰা দহভাগ অথবা ৪৫,০০০০০ টন খাদ্য শস্য উদ্ধাৰ কৰিব পাৰে। যদি এই পোকবিলাক ঠিকভাবে দমন কৰিব পাৰে। —লিখক

পানীত হঁহ নচৰা অৱস্থা হৈছে।

ইয়াতে সিদিনা দিল্লী নগৰীত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ আৰু শিক্ষকসকলৰ দ্বাৰা ভূমি-সেনা (Land Army) গঠন কৰা প্ৰস্তাৱলৈ মনত পৰে এই আঁচনি কাৰ্য্যকৰি কৰিবলৈ হলে আটাইকিটা বিশ্ববিদ্যালয় অগবাঢ়ি অহা উচিত। তেনেহলেহে কৃষি বিষয়ক শিক্ষা, গবেষণা আৰু প্ৰচাৰ তিনিওটা উদ্দেশ্য সাধন হব। বৈজ্ঞানিক আৰু খেতিয়কৰ মাজত এই ভূমি-সেনাবোৰ যোগসূত্ৰৰ নিচিনা হব। শিক্ষাৰ্থীসকলৰ প্ৰতি এই যে আহ্বান ই ইতিহাসৰ দাবী; ইয়াক উপেক্ষা কৰিলে জাতীয় শাপত লিপ্ত হব লাগিব। হাল নোবোৱা ডেকাক বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডিগ্ৰী দিয়া অনুচিত বুলি পণ্ডিতজীয়ে অলপতে কৰা ঘোষণাৰ তাৎপৰ্য্য এয়েই।

উপযুক্ত খাদ্য যিহেতু জীৱন ধাৰণৰ একমাত্ৰ সম্বল, এনেকুৱা সঙ্কটাপন্ন দিনৰ পৰিপুষ্টিহীন খাদ্যই এটা সুস্থ আৰু সবল জাতি কেতিয়াও গঠন কৰিব নোৱাৰে ই ধ্ৰুৱ। তদুপৰি জাতীয় মান মৰ্য্যাদা সোপাই আজি নিৰ্ভৰ কৰিছে খাদ্যত স্বাৱলম্বী হোৱাৰ ওপৰত। সমৃদ্ধিশালী জাতি সমূহে আপোন প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ যিদৰে উঠি পৰি লাগিছে মানৱ জাতিৰ ভাগ্যত কেতিয়া কি ঘটে ঠাৱৰ কৰা অসম্ভৱ কথা। এনে অৱস্থাত খাদ্যৰ নিচিনা জৰুৰী বিষয়ত পৰমুখাপেক্ষী হব পাৰিনে? জাতিৰ সুকীয়া অস্তিত্ব বজাই ৰাখি কেতিয়াও নোৱাৰি ই ইতিহাসৰ জলন্ত সত্য।

মৰহা স্মৃতিৰ কঁপনি

বসন্তকুমাৰ শইকীয়া
১ম বাৰ্ষিক, কলা ।

মোৰ হয়তো কথাবাৰ বুজি উঠাত পলম হৈছিল—বহুত পলম হৈছিল । দীপাই ভাবে সিহঁত ডাঙৰ মানুহ । তাইৰ মানত মই এতিয়া অপদাৰ্থ আৰু কিবা । সিদিনাৰ পৃথিবীখনৰ লগত আজিৰ পৃথিবীখন ৰিজাই চাওঁ—পাৰ্থক্য বহুতো । সময়েনো কি পৰিবৰ্তন নকৰে ! পৰিবৰ্তনত ৰূপ সলায়েই সকলোৱে গতি কৰে । ইমান কম সময়ৰ ভিতৰতে চিনাকি মানুহবোৰে অতীতবোৰ পুৰি খাব পাৰে ! এৰা, জগতখনত বেলেগ মনৰ বেলেগ ভাবৰ বহুতো মানুহেই আছে । তাই হয়তো সেই পুৰণি দিন কেইটাক পাহৰি পেলাব পাৰিছে । তাই অন্তৰৰ পৰা সেই দিন কেইটাৰ মধুৰ স্মৃতিটোক মচ খাবলৈ দিব পাৰিছে ! কিন্তু মই দেখোন নোৱাৰোঁ ! অতীতৰ সেই দিন কেইটা আৰু মৰমৰ দীপা জনীৰ কথা দেখোন পাহৰিব নোৱাৰা হৈ পৰিছো । মই আজি কালি ভাবোঁ । প্ৰায়ে ভাবোঁ । ভাবোঁ বুলি নেভাবোঁ এনেয়ে ভাবোঁ । ভাবি ভাল লাগে । নেভাবি ভাবিম কি ? মোৰ অন্তৰৰ ভাবৰ ঢৌবোৰে গুপুত কোণত ঠেকা খায়ো পাৰ নেপায় ।

বি, এ পৰীক্ষা দিয়াৰ পিচতেই বোপায়ে বৰ জোৰকৈ ধৰিছিল—মোৰ বিয়াখন পাতি দিবলৈ । ছোৱালীও বোলে ঠিকথাক কৰি থৈছে । কোনোবা মেধিৰ জীয়েক । কামবনতো হেনো পৈণত—পঢ়াশুনাও অলপ জানে । ইংৰাজী স্কুলৰ তিনি শ্ৰেণীলৈকে পঢ়িছিল । আই-বোপাইৰ একমাত্ৰ সন্তান ময়ে । আয়ো বুঢ়া হৈছে । আই বোপাইৰ মত—"ঘৰখন পাতি গাবঁৰে হাইস্কুল খনত শিক্ষকতা কৰি যি অলপ মাটি-বাৰী আছে তাকে চম্ভালি খাব পাৰিলেই যথেষ্ট । আৰুনো তাতকৈ বেছি কেলেই । ঘৰখনৰো লাগ-বান্ধ থাকিব ।' মই কিন্তু বিয়াত মত দিয়া নাছিলোঁ । নিজৰ আদৰ্শক মৰি যাবলৈ নিদিওঁ বুলি ভাবিয়েই বিয়াত মত দিয়া নাছিলোঁ । সমনীয়া দুই-এজনৰ হতুৱাই বোপায়ে কোৱাইছিল । কিন্তু সকলো চেষ্টা বিফলে গৈছিল ।

* * * *

বি, এ পৰীক্ষাৰ ফলাফল ওলাল । 'ইকনমিকচ'ৰ অনাৰ্চত চেকেণ্ড ক্লাচ পাই পাছ কৰিলোঁ । এম, এ পঢ়িবৰ মনটো আছিল । ঠিক এনে সময়তে বাতৰি কাকতত পঢ়িবলৈ পালোঁ মাৰ্ঘেৰীটাত হাজাৰ হাজাৰ চাহ আৰু মিল মজদুৰৰ ধৰ্মঘট । কেইজনমান বন্ধু বোলে সংগঠনৰ কামত ইতিমধ্যে গৈছেই । আই-বোপাইৰ আশা, এম, এ পঢ়াৰ কল্পনা সকলো ত্যাগ কৰি সংগঠনৰ কাৰণে মাৰ্ঘেৰীটা ওলালোগৈ । আই বোপাইৰ মত হলে লোৱা নাছিলোঁ । তেওঁলোকে মোৰ এই মত কোনো মতেই সমৰ্থন কৰিব নোখোজে । সেই দেখিয়েই মত লোৱা নাছিলোঁ । আই বোপাইৰ মত নোলোৱাকৈ যোৱাত পিচতহে নিজৰেই বেয়া লাগিছিল । কৰ্ত্তব্যময় জগত খনত কৰিব লগীয়া বহুত কামেই আছে । আই বোপায়ে অন্তৰত দুখ পালেও, আই-বোপাইৰ কথা মুশুনাটো পাপ হলেও মই নিঃসঙ্কোচে সেই পাপকেই কৰি পেলালোঁ । অন্তৰখনত যে কি এটা সাহ নাছিল !

কলেজত পঢ়া দিন কেইটাতনো কেনে আমোদপ্ৰমোদ াছিল ! নানা ৰঙীন কল্পনাত উঠি ঘূৰি ফুৰি কত ঙৰ কাৰেঙঘৰনো ৰচিবলৈ নিবিচাৰিলো ! মই পাহৰিব নোৱাৰো। আজিও ভাবো। ভাবো বুলি নেভাবো ;

ৰাজনীতিৰ লগতো সম্বন্ধ ৰাখিছিলো যথেষ্ট ; পঢ়া কেতাপ কেইখনৰ দ্বাৰাই যে আজিৰ জগত খনৰ বিষয়ে একো জ্ঞানেই পাব নোৱাৰি তাক ভাল দৰে বুজি াইছিলো। সমস্যাৰ ভাৱ ধাৰাই যি ভাৱাপন্ন কৰি ুলিব পাৰে ঠিক সেই ভাৱৰ দ্বাৰাই মাথো অনুপ্ৰাণিত হ উঠিছিলো। অৱস্থাৰ পৰিবৰ্ত্তন লক্ষ্য কৰিয়েই মোৰ াৱৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছিল। মাৰ্ক্সবাদ, লেলিনবাদ, গান্ধী-াদ, সকলো বাদেই তন্ন তন্নকৈ অধ্যয়ন কৰিছিলো। ৰকাৰী "থিঅ'ৰি" বিলাক মুখস্ত কৰি পেলাইছিলো। ভা-সমিতি হলে দুই-এটা দীঘল বক্তৃতাও দিছিলো। লেজৰ লৰাৰ বাহিৰেও বাহিৰা বহুতেই মোক চিনি াইছিল আৰু বহুতেই "কমিউনিষ্ট" বুলি ঠাট্টা কৰাদিও ৰিছিল। মই কিন্তু সেইবোৰত নেলাগিছিলো। নিজকে জন ৰাজনৈতিক নেতা বুলি গৰ্ব্বও কৰিছিলো। অৱশ্যে াক লিখক বুলিও বহুতে জানে। 'জিলিঙনি', 'প্ৰগতি' লিখা' আদি কেবাখনো আলোচনীত মোৰ প্ৰবন্ধাদি কাশ হৈছে। ধনী দুখীয়া, বনুৱা মালিকৰ অৱস্থা লাক বৰ্ণাইয়ে গল্প বিলাক লেখিছিলো। মোৰ গল্পবিলাক ঢ়ি হেনো বহুতে বৰ ভাল পায়। এনেকুৱা প্ৰগতিশীল ল্পৰ অতি আৱশ্যক ইত্যাদি অভিমতো দুই এজনে মোৰ াগতে প্ৰকাশ কৰে। আগাআগী প্ৰশংসা পাই নিজেই গৌৰব অনুভব কৰো। জীৱনটো গঢ়ি তুলিব পাৰিম—ৰণাটো ডাঠ হৈ উঠে।

কলেজৰ ইলেকচন আহে। মই তেতিয়া তৃতীয় ৰ্ষিকত। কৃষ্টি-শাখাত মযো উঠিছিলো। দুই এজন ন্ধুৰ পৰা বেছি জোৰ পাইহে উঠিবলৈ বাধ্য হৈছিলো। ৰ সুখৰ বিষয় যে ইলেকচনত মই 'ৰিটাৰ্ণ' হৈছিলোঁ। ন্ধুবৰ্গৰ ভুঞাৰ গাত ইউনিয়ন চেক্ৰেটেৰীৰ পদবি আৰু নিজৰে গাত কলেজ আলোচনীৰ সম্পাদকৰ পদবিটো পৰিছিল। প্ৰতিবাদ নকৰাকৈ গ্ৰহণ কৰিছিলো। যদিও নিজে অযোগ্য বুলি ভাবিছিলো। এই সুযোগতে সম্পাদক বুলি নামটোও প্ৰচাৰ কৰিব পাৰিম ! নানা ভাৱেই মনলৈ আহিছিল।

জাননী দিছিলো। কলেজ আলোচনীৰ কাৰণে গল্প কবিতা, প্ৰবন্ধ পাবলৈ বুলি। প্ৰবন্ধ, কবিতা, গল্প কেনে-কুৱা ধৰণৰ হোৱা উচিত তাৰ কিছু আভাষ দি বিশেষ দ্ৰষ্টব্যত দলগত কোনো ৰাজনৈতিক প্ৰবন্ধকে গ্ৰহণ কৰা নহয় বুলি দিছিলো।

মোৰ বেছকৈ মনত আছে সেই দিনা আছিল দুই জানুৱাৰী। দিনটো মনত ৰোৱাৰো অৱশ্যে কাৰণ আছে যথেষ্ট।

"আপোনাৰ নামেই নহয়নে পৰেশ ডেকা ?"

"হয়"— অলপ ইচ্ছুকতাৰ ভাৱ দেখুৱাই কলো।

"কলেজ আলোচনীৰ কাৰণে মোৰ এই প্ৰবন্ধটোও দিলো। যোগ্যতা লাভ কৰিলে স্থান দিব।" অলপো খোকোজা নলগাকৈ কৈ তেওঁ প্ৰবন্ধটো মোৰ হাতত দিয়ে। বিনা প্ৰতিবাদে প্ৰবন্ধটো হাত পাতি ললোঁ।

"আপোনাৰ সহায়ৰ বাবে নথৈ আনন্দিত হৈছো। ছোৱালীৰ পৰা অতি কম প্ৰবন্ধহে পাইছো। "বহুত ছোৱালীয়ে লাজতে নিদিয়ে। জানোচা ভুল হয় !" মৃদু হাঁহি এটা মাৰি তাই কয়।

তেওঁৰ নামেই দীপালিবৰুৱা। তেওঁৰ লগত মোৰ প্ৰথম দেখাদেখি।

নতুন সমাজ গঢ়াত যে কৃষ্টি, সাহিত্য কলা অপৰিহাৰ্য্য তাক কোনে অস্বীকাৰ কৰিব ? প্ৰগতিমূলক কৃষ্টি সাহিত্য যে সমাজ, উন্নতি আৰু সভ্যতাৰ চূড়াত আৰোহণৰ একমাত্ৰ সোপান তাক আজি সকলো সমাজসেৱীয়েই স্বীকাৰ কৰে। এখন প্ৰগতি মূলক কৃষ্টি সঙ্ঘ খোলাৰ কথা মোৰ আৰু মোৰে নিচিনা কেইজনমান বন্ধুৰ অন্তৰত বেছিকৈ খেলাইছিল। এই বিষয়ে অধ্যাপক বৰুৱাক

লৈ আলোচনা কৰিছিলো। প্ৰথমতে কিছু সংখ্যক ছাত্ৰক লৈ এখন মিটিং আহ্বান কৰিছিলো। সেই মিটিঙলৈ দীপালি বৰুৱাক মই নিজেই নিমন্ত্ৰণ কৰিছিলো আৰু অন্য ছাত্ৰী বন্ধুকো লগত নিবলৈ তেওঁক অনুৰোধ কৰিছিলো। যথা সময়ত মিটিং আৰম্ভ হৈছিল। ছোৱালীৰ ভিতৰত দীপালিহে তাত উপস্থিত আছিল। মই সভাৰ উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা কৰি কলো— সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে যাতে অসমীয়া ভাষা, কৃষ্টি, সাহিত্য আৰু কলাৰ সৰ্ব্বাঙ্গীন উন্নতি সাধিব পাৰো আৰু সঙ্ঘবদ্ধ ভাবে প্ৰগতিৰ পিচল বাটেদি আগুৱাই গৈ এখন নতুন সমাজ ৰচনা কৰিব পাৰো এয়ে আমাৰ উদ্দেশ্য। মোৰ কথা সকলোৱে সমৰ্থন কৰিলে। তাৰ পিচত কমিটি গঠন কৰা হ'ল। সঙ্ঘৰ সভাপতি হ'ল অধ্যাপক বৰুৱা; ছাত্ৰ সকলৰ ফালৰ পৰা মোকে সম্পাদক পাতিলে যদিও স'চাই মিছাই বহুতো আপত্তি দৰ্শাইছিলোঁ। আৰু ছাত্ৰী সকলৰ ফালৰ পৰা দীপালি বৰুৱাৰ নাম প্ৰস্তাৱিত হ'ল। বাদলে ঘপৰাই সমৰ্থন কৰিলে। তেওঁ একো মাতিব নোৱাৰিলে। গধূলি হ'ল। তেওঁক আগবঢ়াই দিবলৈ মই গলোঁ।

*   *   *   *   *

দীপালি নগৰৰ বিখ্যাত উকীল ৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱাৰ কন্যা। অন্য ছোৱালীৰ দৰে তেওঁৰ অভিমান নাই। তেওঁ বৰ প্ৰগতিবাদী আৰু স্পষ্টবাদী। কথাত মাধুৰ্য্যৰ নতুনত্ব প্ৰকাশ পায়। বেচ ভাল লাগে আলোচনা কৰি—। তেওঁৰ দৰে আন ছোৱালীবিলাকো হোৱা হলে। ....

সঙ্ঘৰ প্ৰথম অধিবেশন বিৰাট আয়োজনেৰে হৈ গ'ল। অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ স্কুল-কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবোৰ আহি এই অধিবেশনত যোগ দিছিল। সভাত সভাপতিত্ব কৰিছিল বিখ্যাত বঙ্গ নেতা পৰেশ মুখাৰ্জ্জীয়ে। দীপায়ো এটা সুন্দৰ বক্তৃতা দি দৰ্শকৰ পৰা প্ৰশংসাৰ ধ্বনি পাইছিল। মোৰ বক্তৃতাটোও হেনো বেয়া হোৱা নাছিল। সভাত এই সঙ্ঘৰ জৰিয়তে প্ৰথমতে "আহ্বান" বুলি এখন মাহেকীয়া আলোচনী উলিয়াবলৈ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰে। সঙ্ঘৰ সম্পাদক সম্পাদিকাকে আলোচনীৰো সম্পাদক সম্পাদিকা ৰাখিলে।

আলোচনীখনৰ প্ৰথম সংখ্যা প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিলো। সভ্যসকলৰ পৰা ছশটকা বৰঙণি উঠিছিল আৰু বাহিৰা বৰঙণি চাৰিশ টকা উঠিছিল। দীপা আৰু ময়েই এই কামবোৰ পৰিচালনা কৰিছিলো। সন্ধিয়াৰ লগে লগে নগৰৰ চাৰিওফালে বিজুলীবাতিবোৰ জ্বলি উঠিল। লগৰ লগৰীয়া দাস, হাজৰীকা, গগৈহঁত ফুৰিবলৈ নতুবা চিনেমা চাবলৈ গল। মই তেওঁলোকক অনুসৰণ কৰিবলৈ প্ৰায়েই সময় নাপাওঁ, তাতে আকৌ সিদিনা দীপালিয়ে কলেজতে লগ ধৰি মোক তেওঁৰ ঘৰলৈ মাতি গৈছে। বোধকৰোঁ আলোচনীৰ বিষয়ে কিবা আলোচনা কৰিবলৈ। তেওঁৰ কথামতে মই গলো। বেটৰ চকীখনতে বহী পৰিলো তেওঁৰ ইঙ্গিতমতে। তাৰ পিচত প্ৰবন্ধ পাতি আৰু সম্পাদকীয়টো আনি মোৰ আগত থলেহি। মই সম্পাদকীয়টো মাতি গলো "ছাত্ৰ সমাজ জাতিৰ মেৰুদণ্ড। জাতিৰ উন্নতি অৱনতিৰ বহুতখিনি নিৰ্ভৰ কৰিছে ছাত্ৰ সমাজৰ দৃষ্টিভঙ্গী আৰু কাৰ্য্য প্ৰণালীৰ ওপৰতেই·········ছাত্ৰসকলৰ দ্বাৰাই বিপ্লৱৰ মাজেদি এখন নতুন সমাজৰ কল্পনা তেৱোঁ কৰিছিল। "বৰ ভাল হৈছে বুলি" সম্পাদকীয়টো আৰু বাচি থোৱা প্ৰবন্ধ কেইটা লৈ আহিলো। নিজে চাই চিন্তি সকলো বিলাক প্ৰেছত দিলো।

যথাসময়ত "আহ্বান" প্ৰকাশ হ'ল। তেওঁৰ সম্পাদকীয়টো পঢ়ি সকলো আচৰিত হ'ল। দীপাৰো যে এনেকুৱা বৈপ্লৱিক ভাৱধাৰা তাক বহুতেই ভৰা নাছিল। সমনীয়া দুই এজনী ছোৱালীয়ে হেনো তেওঁকে মোকে ("সম্পাদক, সম্পাদিকা জোৰা বেচ মিলিছে) জোৰাই দি হাঁহিছিলো। কিন্তু তেওঁ সেইবোৰ কথাত নেলাগিছিল। মাজে মাজে হেনো দেউতাকেও বৰ ধমকি দিছিল আৰু আলোচনীৰ হিচাব পত্ৰবোৰ মোক গতাই দিবলৈ কৈছিল। পঢ়া অৱস্থাত বাহিৰা কামত ঘূৰিলে বোলে

াঢ়াত বৰ অনিষ্ট হয়। তেওঁ কিন্তু তেনেদৰে নেভাবিছিল। যিটো সত্য আৰু শুদ্ধ বুলি ভাবিছিল সেইটোকে খামোচ মাৰি ধৰিছিল।

দিন যোৱাৰ লগে লগে দীপা আৰু মোৰ মাজত ঘনিষ্ঠতা বৰ বেছি হৈ আহিল। মোৰ কামবোৰত তেওঁৰ পৰা প্ৰায়েই সহায় পাইছিলো। তেওঁ যেন মোৰ পৰিপূৰক এনে অনুমান হল।

বি. এ. পৰীক্ষা দি ঘৰলৈ আহিব লগা হলো। দীপা তেতিয়া ২য় বাৰ্ষিকত। যোৱাৰ আগতে দীপা আৰু তেওঁৰ মাক দেউতাকৰ পৰা বিদায় লৈ আহিবলৈ গলি গলো। তেওঁ মোক বহিবলৈ দি খোৱাৰ যোগাৰ কৰিলে। তেওঁৰ অনুপস্থিতিৰ সময় ছোৱা মাকৰ সতেই নানা কথাবতৰাত কটাইছিলো.........

"দাদা থাওক—আজিতো যাবগৈ।" তেওঁ চাহ মিঠাই আনি টি-টেবুলখনৰ ওপৰত আলফুলকৈ থৈ দিয়। এইখিনিতে এটা কথা নকৈ নোৱাৰি যে তেওঁ মাক দাদা বোলাৰ অধিকাৰ আৰু মই তেওঁক তুমি বোলাৰ অধিকাৰ পাইছিলো— ।

"ইমান বিলাকৰ ব্যৱস্থা নকৰাহেতেনো ভাল নাছিল।"

"ইঃ......আপুনিও যে কথাবিলাক কয়। যোৱাৰ আগতেই এই ওজৰ আপত্তিয়েই নমৰিল।"

মই একো উত্তৰ নিদিলো— । ভদ্ৰামি ৰাখিয়েই খাৱা শেষ কৰিলো।

"আৰু বেছি সময় পলম নকৰো— । কৰ্ত্তব্য ভাল-ৰে পালন কৰিবা··· । দৰকাৰ পৰিলে মোলৈ লিখিবা। ই উঠো।

"অলপ বহক।" তেওঁৰ কথা ৰাখিয়েই আকৌ হিলো। তেওঁ ভিতৰলৈ সোমাই যায় আৰু কেইমিনিট-ানৰ পিচত ওলাই আহে। তেওঁ কিবা এটা ভাবত াগ্ন থকা যেন দেখা গৈছিল।

"কি ভাবিছা দীপা— ?"

ভবিছো—আপুনি মোৰ এটা ক্ষুদ্ৰ উপহাৰ গ্ৰহণ কৰিব নে নকৰে ?

"গ্ৰহণোপযোগী হলে গ্ৰহণ কৰাত কোনো আপত্তি নাই।"

'দাদা পাহৰি নেযাব দেই। যোৱাৰ আগতে মোৰ এই ক্ষুদ্ৰ উপহাৰটি যেন গ্ৰহণ কৰে। এটা হাতঘড়ী উলিয়াই আগ বঢ়াই দিয়ে।

"হাতঘড়ী !" —অলপ ইতস্ততঃ হৈ মই সোধো।

"ঘড়ীটোৰ কাটা কেইডালেই যেন আপোনাৰে মোৰে ঘনিষ্ঠতাখিনি মচ খাব নোৱাৰাকৈ জিলিকাই ৰাখে— ।"

"ঘড়ীটো নহলেও তোমালৈ মোৰ মনত পৰিব। কৰ্ত্তব্যৰ লগত তোমাৰে মোৰে সম্বন্ধ জড়িত আছে "

"নহয় দাদা, মানুহে ভুল বুজে, কৰ্ত্তব্য পাহৰে, বিচ্ছেদৰ দাবানল জলাই দিয়ে।"

তেওঁৰ মাতৰ কঁপনি। ইমান সোনকালেই তিৰোতাই পুৰুষক ভাল পাবলৈ শিকিব পাৰে। দীপাক যে মই এজন সহকৰ্ম্মীতকৈ বেছিকৈ ভাল পোৱা নাছিলো। মই উত্তৰ দিবলৈ ভাষা বিচাৰি নেপালো। এফালে কৰ্ত্তব্যৰ আহ্বান আৰু আনফালে······ আগধৰি কৰ্ত্তব্য পালন—তাৰ পিচতহে অন্য····।

"আজি নহয় দীপা—এদিন তোমাৰ উপহাৰ গ্ৰহণ কৰিম যিদিনা উপযুক্ত হৈ উঠিব পাৰিম।"

"নহয় দাদা ! ভুল নুবুজিব। আপোনাৰ ভবিষ্যত জীৱনৰ কৰ্ত্তব্যত সহায় কৰিবলৈ এই অভাগিনীক যেন সুবিধা দিয়ে।"

তেওঁৰ কথাৰ উত্তৰ দিবলৈ যুক্তি বিচাৰি নোপোৱাত পৰিলো।

"দীপা, তুমি এতিয়া যি আদৰ্শৰে অনুপ্ৰাণিত হৈছা সেই আদৰ্শৰ জয়েই যদি তোমাৰ জীৱনৰ মুখ্য-ব্ৰত হয় তেন্তে মোৰ কবলগীয়া নাই।" মনটো যেন পৰিবৰ্ত্তন হৈ পৰিল।

নিৰপত্তা আইন অনুযায়ী মাৰ্ঘেৰিটাতেই চাৰিজন সহকৰ্মীৰে সৈতে বন্দী হলো। কিছুদিন পিচতেই মোক নগাঁৱৰ সদৰ জেললৈ লৈ আহিছিল। বন্দীশালৰ অলঙ্ঘ্য পকা দেৱাল কিথনে দেহাটোহে বন্ধ কৰি ৰাখিব পাৰিলে—আদৰ্শ আৰু মনটোক ৰাখিব নোৱাৰিলে। মোৰ বন্দীত হেনো কেইবাখনো প্ৰতিবাদ সভা পাতিছিল। কিছুদিনৰ পিচতে বিচাৰ হল। বিচাৰত চৰকাৰৰ আইনত জগৰীয়া বুলি প্ৰমাণিত হলোঁ। বিচাৰত অনিৰ্দ্দিষ্ট কাললৈ বন্দীশালতে থাকিবলগীয়া হলোঁ।

দুমাহৰ মূৰত সৰু কালৰ গাঁৱৰ স্কুলীয়া বন্ধু নৰেনৰ পৰা এখন চিঠি পাইছিলো। চিঠিখন পাই অৱশ্যে প্ৰথমে আনন্দই লাগিছিল। কাৰণ অতদিনৰ মূৰত বন্দী জীৱনত সৰু কালৰ স্কুলীয়া বন্ধুৰ চিঠি।

......চিঠিখন পঢ়ি অত্যন্ত বেজাৰ পালো। মোৰ চিন্তাতেই হেনো আইৰ কিছু অসুখ হৈয়ে স্বৰ্গগামী হল। মোৰ নাম লৈয়ে বোলে ঢুকাল। ন বোৱাৰীয়েকক চাই যাব নোৱাৰিলে। বোপাইৰো অৱস্থা ভাল নহয়। মানুহজন হেনো পৰিৱৰ্ত্তন হৈ পৰিছে। আগতকৈ হেনো কথা কম কয়। কিবা এটা চিন্তাই অন্তৰখন ডেই পুৰি মাৰিছে যেন অনুমান হয়। ধৰ্ম্মৰ পুথি কীৰ্ত্তন ঘোষা হাতৰ পৰা হেনো নেৰুৱায়ে। পঢ়ি শুনি উঠি ঘৰখন পাতি চাকৰি এটা কৰি ধন ঘটা, ঘৰখন চলোৱা ইত্যাদি বহুতো কথাই মোৰ পৰা আশা কৰিছিল। সেই বিলাকৰ এটাও পূৰণ কৰিব নোৱাৰিলো। বৰঞ্চ মই তেওঁলোকৰ (বৰ্ত্তমান বোপাইৰ) অন্তৰৰ দুখহে বৃদ্ধি কৰিলো। চিঠিখন পঢ়ি থাকোতে কেতিয়া চকুৰ পৰা ধাৰাষাৰে পানী ওলাই দুগালে বাগৰি গৈ চিঠিখন তিয়াই পেলাইছিল কব নোৱাৰোঁ।

মোৰ চিন্তাতেই আইৰ মৃত্যু হল—বোপাইৰো এনে দশা হল। নিজৰ ওপৰতে ঘৃণা উপজিল। নিজৰ শিক্ষাৰ ওপৰতে ঘৃণা উপজিল। পুত্ৰ হৈ আই বোপাইৰ প্ৰতি কৰ্ত্তব্য পালন কৰিব নোৱাৰিলো। চিঠিখন আধা পঢ়াতেই থাকিল। কেই মিনিটমানৰ পিচত বাকী ছোৱা মাতি গলো। গাঁৱৰ অৱস্থা হেনো ভাল নহয়। চাৰিওফালে দুৰ্ভীক্ষ। দুই তিনিবাৰকৈ পানী সোমাই সকলো খেতি-বাতি নষ্ট কৰিলে। খুজি চাউল এমুঠিও পোৱা টান হৈ পৰিছে। গাঁৱত চোৰ ডকাইতৰ প্ৰকোপ বাঢ়িছে। খাবলৈ নেপালে, পিন্ধিবলৈ নেপালে চুৰ নকৰিনো কৰিব কি? গাঁৱৰ সেই ডেকা মোহনটো। তেজবেলি গঞাই ধৰি মেলি কোনোমতে ঘৰখন পাতি দিছিল। লৰা ছোৱালীও দুটা হৈছে। খেতি-বাতি কৰি কোনোমতে তিনি মাহৰ ভাত মোকোলাইছিল। বেচেৰা হেনো ঢুকাল। অভাৱ অনাটনৰ মাজতেই জন্ম হৈ অভাৱ অনাটনৰ মাজতেই লৰা-তিৰোঁতাক নিঠৰুৱা কৰি বেচেৰা যমৰ ঘৰলৈ গ'ল। তিনি দিন মাত্ৰ জ্বৰ হৈছিল। টকাৰ অভাৱত ডাক্তৰক দেখুৱাবও নোৱাৰিলে। টকা নহলে ডাক্তৰনো আহিব কিয়? অভাৱ, অনাটনৰ লগত যুঁজ কৰি পৰাজিত হৈ গাঁৱৰে কেহোঁৰাম আৰু মালীৰাম হেনো উজনিলৈ উঠি গৈছে। কিজানি সিহঁতৰ অৱস্থাৰ উন্নতি হয়েই···। থকা বাৰী কেইখনো হেনো বিদেশী প্ৰফুল্ল চৰকাৰক বেচি নিজগৰি হৈ গল। গাওঁবুঢ়াই হেনো কিনিব খুজিছিল। নিদিলে। এৰা, বেছি ধন নেপালেনো দিব কিয়? ....।

* * * * *

চিঠিখনৰ প্ৰত্যেক শাৰীয়েই মোক দুখ দিলে। মোৰ নিজৰ আদৰ্শ ক'ৰবাতে ৰল। সেই বন্দীশালৰ পকা দেৱাল ভাঙি নিজেই বাহিৰ হৈ গাঁৱৰ মাজলৈ—নিজৰ ঘৰখনলৈ লৰি আহিবৰ মন গল। বেৰত বগাই ফুৰা জেঠিটোৱেও টিক্ টিক্ কৰে। সিও যেন আজি মোক পৰিহাস কৰিছে।

বোপাইলৈ ক্ষমা খুজি চিঠি এখন দিলো। মোৰ কাৰণে চিন্তা কৰি থাকিব নেলাগে বুলি অনুৰোধ

কৰিলো। মই এতিয়া নিজেই সকলো ভাল বেয়া বুজি পাওঁ—ইত্যাদি····

দিনৰ পাচত দিন বাগৰি গল। বহুত দিন হ'ল বোপাইৰ পৰা চিঠিৰ কোনো উত্তৰ নেপালোঁ। বাধকৰো অভিমানতে দিয়া নাই। আইৰ কথা মনত পৰিলে আকৌ চকুৰ পানী ওলায়। দীপাজনীৰ কথাও প্ৰায়ে মনত পৰে। বহুত দিন হল তেৱোঁ পাহৰিয়েই গছে। তেওঁৰনো আকৌ কিহৰ অভিমান। বোধকৰো তওঁৰ আদৰ্শৰ কাহানিবাই মৃত্যু হৈছে। মা, দেউতাক আত্মীয় স্বজন, লগৰ-লগৰীৰ পৰা জানো চাগে কম আক্ৰমণ পাইছে। তথাপি এজনী স্পষ্টবাদী ছোৱালী মান সহজে পৰাজিত হব নেলাগিছিল...... ।

জেলত বহুদিন থাকি বহু অভিজ্ঞতা আৰ্জন কৰিলো। তৰ আগষ্টত মোৰ মুক্তি। মুক্তি পোৱাৰ কথা শুনি আনন্দ পালেও কিছু দুখ পাইছিলো। ইমানবোৰ সমবেদক এৰি অহা কথাটোৱে মোৰ অন্তৰত দুখ দিবৰে কথা। যিহওক মই মুক্তি লভিলো।

ওলায়েই ভাবিলো ঘৰমুৱা হওঁ। কিন্তু মনটোৱে মানে। ঘৰলৈ যোৱাৰ আগতে মৰমৰ দীপাজনীক চাবাৰ চাই যাবৰ ইচ্ছা হল। আজি বহুত দিন দেখা নাই—। কিবা অথন্তৰো হব পাৰে। ইত্যাদি না না বৰেই তেওঁৰ বিষয়ে লৰ লগা আছে। ভাবিয়েই ক্ষান্ত নথাকিলো—মনটো স্থিৰ কৰিয়েই পেলালো। উজাই যোৱা ৰেলত উঠি ভটীয়াই যোৱা ৰেলত উঠিলো। নানান কথা কল্পনা কৰিয়েই মনটোও আনন্দিত হৈ উঠিল···।

মই দীপাহঁতৰ গেটৰ মুখত থিয় দিলো। শুনিবলৈ পালো ৰেডিঅ'ৰ মাত আৰু ভাহি অহা সেই চিনাকি হিন্দী গানটো—"বসপনকে দিন ভুলা না দেনা।"

গানটো শেষ নোহোৱালৈকে মই গেটৰ মুখত বৈয়ে থাকিলো। গান শেষ হোৱাৰ পাচত এটা হাঁহিৰ মাত শুনিবলৈ পালো। বোধকৰো দীপাই তেওঁৰ লগৰী-তৰ লগত ৰেডিঅ' লগাই আনন্দত মতলীয়া হৈ আছে। গেটখন খুলি সোমাই গলো। অট্টালিকাটোৰ সন্মুখত থিয় দি ভিতৰৰ পিনে লক্ষ্য কৰি মাত দিলো—দীপা, দীপা—

"ভুক; ভুক।" শুই থকা কুকুৰটোৱে ভুকভুকাই উঠিল। সি যেন মই বিচৰা খবৰটো ইঙ্গিতেৰেই প্ৰকাশ কৰি দিব খুজিছিল।

"দীপা কত? তেওঁ মোৰ আগত ওলাবলৈ দেখোন লাজ কৰিছে?"

"নাই বোপা; তেনে কথা কোৱানে? তোমাৰ আগত ওলাবলৈ কিয় লাজ কৰিব। অতদিনৰ মূৰত আহিছা খোৱাৰ যোগাৰ কৰিছে।" মাকে কয়। চাকৰণীজনীয়ে একাপ চাহ আৰু এখন প্লেটত বিস্কুট দুখন আনি মোৰ আগত দি যায়হি।

"বোপা চাহ খোৱা।"

"দীপা নাহিল দেখোন?"

"বাৰু মই বেগেতে পঠিয়াই দিওঁ।" মাক ভিতৰলৈ সোমাই যায়। ৰুমটোত মই তেতিয়া অকলে। মোৰ দৃষ্টি ৰুমটোৰ চাৰিওফালে যায়। বেৰত আঁৰি থোৱা হৰেক ৰকমৰ ছবি দেখো। আইনা দি বন্ধাই থোৱা শ্বেলীৰ কথাষাৰি মোৰ হঠাতে চকুত পৰে। Our sweetest songs are those that tell o saddest thought." সচাকৈয়ে মোৰ জীৱনৰ সুমধুৰ সঙ্গীততো যেন বিষাদৰ কালিমা লাগি আছে! মনটো কেনেবা কেনেবা লাগিল। অন্ততঃ দীপাৰ নিচিনা এজনী ছোৱালীৰ পৰা এনে ব্যৱহাৰ পাম বুলি কেতিয়া কল্পনা কৰা নাছিলো।

"বোপা তামোল খোৱা"—তামোলৰ বঁটাটো কৈ মাক আকৌ ওলাই আহে।

"ক'তা দীপা নাহিল দেখোন?" উদ্বিগ্নতাৰে মই সুধি পেলাও। মই যেন এক মুহূৰ্ত্ত সময়ো ৰব নোৱাৰা হৈ পৰিছো।

"বোপা বেয়া নেপাবা বাধ্যত পৰি আহিবলৈ টান পাইছে। বহুতে তোমাক সন্দেহ কৰে। সেইকাৰণে

দেউতাকে তোমাৰ লগত কথা পাতিবলৈ মানা কৰিছে। তাতে আকৌ.........”

“কি আকৌ?” মোৰ ধমনি ডাল যেন কঁপি উঠিল।

“বোধকৰো শ্ৰীমান বিমল বৰুৱাৰ নাম শুনিছা। তেওঁক আমাৰ খৰচ দিয়েই বিলাতলৈ পঠিওৱা হৈছে। ঘূৰিবৰো দিন হৈছে। দুই এদিনতে ওলাইহিহে লাগে। বিয়াত খবৰ দিম। নিজৰ বুলি আহি কাম বন এখনকে কৰি দি সহায় কৰি যাবাহি। তুমি অহা গম পাই অৰ্চনাইতৰ লগত তাই পিচ গেটেদি ওলাই কেনিবা গ'ল। দেউতাকে হাক দিলেও তেখেতে নেদেখাকৈ দেখা সাক্ষাত হব পাৰিলাহেঁতেন।” কব নোৱাৰাকৈয়ে এটা হুমুনিয়াহ পাৰ হৈ গল। কথাবোৰ শুনি কপাল-খন কোচ খাই আৰু গাৰ প্ৰত্যেক ডাল নোমেই শিয়ঁৰি উঠিল। নিজৰ অৱস্থাটো ঢাকি ৰাখি মাত্ৰ এটা শেতা হাঁহি মাৰি কলো—

শুনি সুখী হলো। খবৰ দিলে নিশ্চয় আহিম। ভাল এতিয়া আহোঁহে।” এখন জলাময় অন্তৰ লৈ বাহিৰ ওলাই আহিলো।

মই এতিয়া সাহায্যপ্ৰাপ্ত হাইস্কুলৰ শিক্ষক। শিক্ষকতা কৰি দৰমহানো পাওঁ কিটো তাৰে কিছু টকা দি ওচৰৰে সাদৰীক হাইস্কুলত পঢ়ুৱাইছো। বেচেৰী বাৰী বামুণীৰ একমাত্ৰ জীয়েক। পঢ়াশুনাতো বেয়া নহয়। ধনৰ অভাৱত হাইস্কুলৰ দুটামান শ্ৰেনী পঢ়ুৱাইয়ে স্কুল এৰুৱাই থৈছিল। এৰা, দুবেলা দুমুঠি ভাতেই নিমিলে তাতে আকৌ স্কুল! মই উঠি অহা জীৱন এটা এনেয়ে মৰহি যোৱাটো সহ্য কৰিব নোৱাৰিলো। তাইক পুনৰ স্কুলত নাম লগাই দি তাইৰ সকলো খৰচ-পাতি বহন কৰিবলৈ গাত ললো। বাকী কেইটা টকাৰে তেল, নিমখ কিনোতেই শেষ হয়। খেতিৰ মাটি খিনিও আধিয়েই দিছো। ঘৰখনত এতিয়া বোপাই আৰু মই। ঘৰখন চলোৱাৰ সম্পূৰ্ণ ভাৰ মোৰ ওপৰতে পৰিল। সকলো কামতে মই চকু দিব লগীয়াত পৰিলো। আজিকালি প্ৰায়ে বোপাইৰ মই খবৰ লওঁ। বোপাইৰ অৱস্থা দিনক দিনে বেয়াৰ ফালেহে গতি কৰিছে। দিনটোত কিবা এটা অথন্তৰ আছেই। এতিয়া বোপাইৰ সুখেই মোৰ সুখ বোপাইৰ দুখেই মোৰ দুখ হল। “পিতা ধৰ্ম্ম পিতা স্বৰ্গ” শাস্ত্ৰৰ বচন ফাকি মানি চলিছিলো। বোপাইৰো আশা ঠিক আইৰ দৰেই আছিল। মোক এদিন খোলাখুলিকৈ কৈছিলো “বোপাই মাৰো ঢুকাল তোৰ ‘সুখ সুখ কৰিয়েই। ময়ো যমৰ দুৱাৰ দলিত—কোন দিনা কি হয় তাৰ ঠিক নাই—পাৰ হোৱাৰ আগতে তোৰ সুখ চাই যোৱাৰ বাহিৰে অন্য আশা আৰু একো নাই। মই কিন্তু তেতিয়া নিমাত আছিলো। বিয়া বুলিলেই মই উচপখাই উঠিছিলো।

মই ভাৱো মোৰ আদৰ্শৰ মৃত্যু হোৱা নাই। এতিয়াও আকৌ আদৰ্শ? ঘনে ঘনে মনত পৰে অতীতৰ বুকুত মৰহি যাব খোজা সেই স্মৃতিটোলৈ। বাহিৰৰ ঢেৰে-কনিৰ শব্দটোৱে গাটো জিকাৰ খুৱাই তোলে। লেমটোৰ আগলৈ ঘড়ীটো নি চাওঁ দুই ডাল কাটাই বাৰৰ ঘৰ এৰি এঘৰো আগবঢ়া নাই।

From —
Dr. Dipali Dutta
w/o Dr. Sarat Dutta

ঊৰ্মি

—দিপালী বৰকাকতী
১ম বাৰ্ষিক (বিজ্ঞান)

:পৰ নিশাৰ নীৰৱ পৃথিৱী
:পমহলত ৰূপৰ পৰীয়ে
দখাৰ দৰে সপোন দেখে
মজানা দেশৰ ৰূপকোঁৱৰৰ
সাণৰ কাঠিৰ স্পৰ্শ।
নিদ্ৰামগ্ন পৃথিৱী বুকুত
চন্দ্ৰামগ্ন জোনালী—
াৰে আছে মাথো
কানোটি কালেই টোপনি নোযোৱা
াড়ীৰ দোলক।
মাক সাৰে আছে
মাৰ হুচকুত
কঁচা ঘুমটিৰ বেজাৰ বোলোৱা
গড়িমা মলিন অৱসাদ;
ামুখত মোৰ কুৱলী আঁৰত মুখ লুকুৱাই
াহানিৰ সেই আদিম পৃথিৱীখনি।
চৰালীৰ মালিকাৰে আকাশ আবৰা
ৃষ্টিৰ পুৱাৰে মহা শূন্যতাৰ
সই একেখনি ছবি!
কিন্তু তাৰো বুকু ফালি আহে
চৰবাৰ এচেৰেঙা পোহৰৰ ৰেখা—
চিনি পালা? বুজি জানো পালা??
ভাষা তাৰ নিষ্ফুট; দুৰ্ব্বোধ্য
মাথোন কঁপনি জাগে—নিৰ্ব্বাক কঁপনি,
জাগে তাত—
প্ৰাণ পোৱা-নোপোৱাৰ অসীম পাৰৰ
কণ্ঠ বুলি নোকোৱাকে ৰোৱা
অলেখ বাৰতা।
কিন্তু বুজি জানো পাৰা
চৈতাৰৰ তাঁৰবোৰে কঁপি কঁপি
কিনো কথা কয়?
(কথাবোৰো বোবাৰ কথাৰ দৰে ব্যাকৰণহীন)
হেৰোৱা সোণৰ কাঠি
আকউতো হেৰুৱালা!
সৃষ্টিৰ সাগৰ সিচি
পাৰিবা আনিব জানো অমৃত ভাণ্ডাৰ?
কিন্তু চাবা—নীলকণ্ঠ আজি আৰু নাই
অমৃত নিচিনি যদি হলাহল লোৱা তুলি
জীৱনক মৰণে জিনিব।
ভয় খালা? নাই হেৰা ভয়
সৃষ্টিৰ বৈজয়ন্তী মালা আজি তোমাৰ ডিঙিত
পৰাজয় তোমাৰ নহয়।

চকুলো শুকাই যায়—যাওক ক্ষতি নাই,
দুগালত জিলিকি থাকিব
কোনো কালে মচিব নোৱাৰা চকুলোৰ ডাগ
মানুহৰ চকুৰ চকুলো।
ভয় নাই বুৰিলেও ওপঙি উঠিব
আমি সজা আমাৰেই নাও।
অন্ধ নীল আকাশ পথেদি
আমাৰ সপোন পখী
উৰিব অশ্ৰান্ত পাখি মেলি
মেঘে পথ নোৱাৰে ৰোধিব!
আগ্নেয়গিৰিৰ শিখৰত
শান্তিৰ চেচনি সানি আমাৰ বীণত বজা সুৰ
পৃথিবীয়ে জানো শুনা নাই?
পৰাজয় আমাৰ নহয়
আমাৰ বুকুৰ কথা এদিনাতো হব লেখা
আজি যদি নহল সময়?
অসীমৰো সীমা জানো নাই??

ৰবীন্দ্ৰ-কাব্যত 'জীৱন-দেৱতা'

আলোচনা]

—হেমন্তকুমাৰ শৰ্ম্মা
৩য় বাৰ্ষিক কলা

গানৰ অৰ্থ যিমানেই ভাব-ব্যঞ্জক নহক, যিমানেই মধুৰ নহ'ক, সি যদি সুৰহীন হয় নাইবা গায়কে যদি সেই গানৰ সুৰ কণ্ঠত মিলাই লৈ গাব নোৱাৰে, তেন্তে সেই গানে কেতিয়াও কাৰো হৃদয় স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰে। সেয়ে শ্ৰোতাই বিচাৰে প্ৰথমে সুৰ, তাৰ পিচতহে গানৰ ভাব ভাষা আদি আনুসাঙ্গিক গুণবোৰ। সুৰ গানৰ প্ৰাণ আৰু ভাব ভাষা আদি হ'ল তাৰ অবয়ব স্বৰূপ। প্ৰাণহীন দেহৰ মূল্য নাই; কিন্তু অস্থি-চৰ্ম্ম সাৰ হলেও জীৱন্ত শৰীৰৰ অলপ

নহয় অলপ মূল্য আছে। হয়তো তাক লৈয়ে ডাক্তৰে খেলা কৰিব পাৰে। সেয়ে প্ৰথমে লাগে প্ৰাণ—সুৰ, তাৰ পিচতহে অ'নবোৰ। এই নিচিনাকৈ ৰবীন্দ্ৰ কাব্য সম্বন্ধে জানিবলৈ হলে প্ৰথমে জানিব লাগিব তেওঁৰ কাব্যৰ মূল প্ৰেৰণা, বুজিব লাগিব ৰবীন্দ্ৰ কাব্যৰ সুৰ আৰু শুনিব লাগিব কবিৰ "ৰুদ্ৰ বীণা"ৰ সুৰ ক'ত ঝংকাৰিত হৈ উঠিছে। কবিয়ে যেতিয়া কবিতা সৃষ্টি কৰে তেতিয়া তেওঁৰ অন্তৰত আৰু এজন "মই" বিৰাজ কৰে—যাৰ লীলা, য'ৰ বাঁহীৰ সুৰত নিজকে বুৰাই দি কবিয়ে সৃষ্টিৰ আনন্দ অনুভব কৰে। কাব্যৰ অন্তৰালত থাকি যোনে কবিক কাব্য সৃষ্টি কৰিবলৈ সমল আৰু প্ৰেৰণা দিয়ে, তেওঁকেই ৰবীন্দ্ৰ কাব্যত "জীৱন-দেৱতা" আখ্যা দিয়া হৈছে। এই জীৱন দেৱতাৰ ৰূপ সম্বন্ধে সতৰ্ক নাথাকিলে নাইবা জীৱন-দেৱতা সম্পৰ্কে পাঠকৰ সম্যক জ্ঞান নাথাকিলে ৰবীন্দ্ৰ কাব্য বুজাত পদে পদে বাধা হব পাৰে নাইবা ৰবীন্দ্ৰ কাব্যৰ ৰস পান কৰাৰ মুক্ত দ্বাৰ ৰুদ্ধও হব পাৰে। জগতৰ যিবিলাক শ্ৰেষ্ঠ কবি, তেওঁলোকৰ সকলোৱেই এনে একোটি প্ৰেৰণাৰদ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হয়; কিন্তু ৰবীন্দ্ৰ কাব্যত ই ইমান স্পষ্ট আৰু ইমান অৰ্থপূৰ্ণ যে, এই দেৱতাৰ মৰ্ম্ম নুবুজিলে কাব্যৰ ৰস গ্ৰহণ কৰা পাঠকৰ পক্ষে টান হৈ পৰে।

এই জীৱন দেৱতা সম্পৰ্কে নানা বৈজ্ঞানিক দাৰ্শনিক, আধ্যাত্মিক আদি সমালোচনা হৈছে যদিও কাব্য-ৰস আস্বাদনৰ কাৰণে সকলোবোৰ অনুকূল নহয়। কবিৰ মতে যি শক্তিয়ে তেওঁক নানা ৰূপ, নানা বৈচিত্ৰ্যৰ মাজেদি চালিত কৰিছে, যি শক্তিয়ে জীৱনৰ সুখ-দুখ, অনুকূল-প্ৰতিকূল আদি বিভিন্ন অৱস্থাক সহজভাবে লবলৈ শিকাইছে, বিশ্বৰ লগত নিজক বিলাই দিবলৈ, ক্ষণিকৰ মাজত চিৰন্তনক, বিচ্ছিন্নৰ মাজত একক আৰু অসম্পূৰ্ণৰ মাজত সম্পূৰ্ণক উপলব্ধি কৰিবলৈ যি শক্তিয়ে কবিক অনুপ্ৰেৰণা দিছে সেই শক্তিয়েই হৈছে কবিৰ 'জীৱন-দেৱতা', তেওঁ কৈছে—

"এই যে কবি, যোনে মোৰ সমস্ত ভাল-বেয়া, সমস্ত অনুকূল আৰু প্ৰতিকূল উপকৰণ লৈ মোৰ জীৱনটো ৰচনা কৰি গৈছে, তেওঁকেই মোৰ কাব্যত মই 'জীৱন-দেৱতা' নাম দিছো। তেওঁ যে মোৰ এই জীৱনৰ সমস্ত খণ্ডতাক ঐক্যদান কৰি বিশ্বৰ লৈতে যে কেৱল সামঞ্জস্য স্থাপন কৰিছে, তাক মই নাভাবো; মই জানো অনাদি কালৰ পৰা বিচিত্ৰ বিস্মৃত অৱস্থা'ৰ মাজেদি তেওঁ মোৰ এই বৰ্ত্তমান প্ৰকাশৰ মাজত উপনীত কৰিছে—বিশ্বৰ মাজেদি বৈ যোৱা অস্তিত্বধাৰাৰ বিৰাট স্মৃতি.........। সেয়েহে এই জগতৰ তৰুলতা, পশু পক্ষীৰ লৈতে এনে পুৰণি ঐক্য অনুভব কৰিব পাৰিছো; সেই কাৰণে এই বিশাল ৰহস্যময় প্ৰকাণ্ড জগত খনক অনাত্মীয় আৰু ভীষণ বুলি মনে নধৰে।"

কবিৰ কথাৰ পৰাই বুজিব পাৰি যে প্ৰকৃতিৰ লগত শৰতৰ মেঘমালা, নদীৰ বালিচৰ, বসন্তৰ দক্ষিণ হাৱা, পশু-পক্ষী আৰু বিশ্বৰ আন আন বস্তুৰ লগত কবিৰ যি নিগূঢ় সম্বন্ধ আছে, কবিৰ হৃদয়ৰ লগত যি যোগাযোগ স্থাপিত হৈছে

সি তেওঁৰ ইহ জনমৰে নহয়—"চিৰ জনমৰ পৰিচিত।"

যি শক্তিয়ে কবিক সুখ-দুখ, হৰ্ষ-বিষাদ, বিৰহ-মিলন আদি ঘটনাবোৰৰ তাৎপৰ্য্য দান কৰিছে, জন্ম-জন্মান্তৰক এক সূত্ৰত গাঁথি পেলাইছে, বিশ্বৰ চৰাচৰৰ মাজত ঐক্যানুভূতি আনি দিছে, তাকে বিশ্ব দেৱতা নাম দি ৰবীন্দ্ৰনাথে গাইছে—

"ওহে অন্তৰতম
মিটেছে কি তব সকল তিয়াস
আসি অন্তৰে মম ?
দুঃখ সুখেৰ লক্ষধাৰায়
পাত্ৰ ভৰিয়া দিয়েছি তোমায়,
নিঠুৰ পীড়নে নিঙাড়ি বক্ষ
দলিত দ্ৰাক্ষা সম।
কত যে বৰণ, কত যে গন্ধ,
কত যে ৰাগিনী, কত যে ছন্দ
গাঁঠিয়া গাঁঠিয়া কৰেছি বয়ন
বাসৰ শয়ন তব।"

কিন্তু জীৱন-দেৱতা বিশ্ব দেৱতা নাইবা কোনো বিশিষ্ট ৰূপৰ স্ৰষ্টা নহয়। ডাঃ শচীন সেনে কয়, "ই কাব্যক গতি দিছে, কাব্য ৰসত বৈচিত্ৰ্য আনি দিছে, কবিৰ দৃষ্টি সাৰ্থক কৰিছে, কবিৰ অন্তৰত বিশ্বানুভূতি দিছে। এই জীৱন দেৱতাই কবিক চঞ্চল কৰি তুলিছে, ৰবীন্দ্ৰ কাব্যত দ্বৈতবাদৰ সৃষ্টি কৰিছে, মনৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱীক বিচিত্ৰ ৰূপিনীৰূপে দেখুৱাইছে।" জীৱন-দেৱতাৰ এই চঞ্চলতা আৰু অপাৰ ৰহস্যত বুৰ গৈ কবিয়ে কৈছে—

"একি কৌতুক নিত্য নূতন
ওগো কৌতুকময়ী !
যে'দকে পান্থ চাহে চলিবাৰে
চলিতে দিতেছ ক'ই ?

... ...

একদা প্ৰথম প্ৰভাত বেলায়
যে পথে বাহিৰ হইনু হেলায়
মনে ছিল, দিন কাজে ও খেলায়
কাটায়ে ফিৰিব ৰাত ;
পদে পদে তুমি ভুলাইতে দিক
কোথা যাব আজি নাহি পাই ঠিক
ক্লান্ত হৃদয় শ্ৰান্ত পথিক
এসেছি নূতন দেশে ;
কখনো উদাৰ গিৰিৰ শিখৰে
কভু বেদনাৰ তমো গহ্বৰে
চিনি না যে পথ সে পথোপৰে
চলেছি পাগল বেশে।"

বিচিত্ৰ ৰূপ লীলা দেখুৱাই যি জীৱন দেৱতাই কবিক বলিয়া কৰি তুলিলে সেই জীৱন দেৱতাক হয়তো প্ৰথমে কবিয়ে চিনিবকে পৰা নাছিল। কবিত্ব শক্তি উন্মেষণ হোৱাৰ আগতে জীৱন দেৱতাই মেঘত বিজুলী ওলোৱাৰ দৰে ক্ষন্তেকতে কবিৰ আগত ওলায়, আকৌ মুহূৰ্ত্ততে নাইকিয়া হয়। মন্ত্ৰ মুগ্ধৰ দৰে কবিয়ে চাই তন্ময় হৈ থাকে ; কিন্তু বুজি নাপায়—সেই দৃষ্টিৰ কি

ভাষা, কি তাৰ গুপুত ৰহস্য। সেয়ে কবিয়ে দুখ কৰি কৈ উঠে—

"অযতনে বিধি গড়েছে মোদেৰ দেহ
নয়ন অধৰ দেয় নি ভাষায় ভৰে,
মোহন মধুৰ মন্ত্ৰ জানিলে মোৰা
আপনা প্ৰকাশ কৰিব কেমন কৰে ?"

... ...

"তোমৰা হাসিয়া ৰহিয়া চলিয়া যাবে
আমৰা দাঁড়ায়ে ৰহিব এমনি ভাবে।"

জীৱন-দেৱতা কবিৰ জীৱনত নানাৰূপে, নানা লীলাৰে প্ৰকাশিত হৈছে। কবিয়ে জীৱন দেৱতাক কেতিয়াবা নাৰী আৰু কেতিয়াবা পুৰুষ ৰূপে দেখিছে। কবিৰ মানত জীৱন-দেৱতাৰ বিচিত্ৰ ৰূপ; কেতিয়াবা প্ৰেয়সী 'মৰ্ম্মৰ গেহিনী' আৰু কেতিয়াবা 'মানস সুন্দৰী' দেৱী; কিন্তু এই দেৱীয়ে কবিক বেছি দিন ছলনা কৰি নাৰাখিলে। লাহে লাহে তেওঁ কবিৰ অন্তৰত প্ৰেৰণা জগাবলৈ ধৰিলে। কবিৰ অন্তৰত বিশ্বৰ আলোক বিচ্ছুৰিত হৈ পৰিল। কবিয়ে আনন্দত আত্মহাৰা হৈ গাই উঠিল—

"আজি এ প্ৰভাতে ৰবিৰ কৰ
কেমনে পশিল প্ৰাণেৰ পৰ
কেমনে পশিল গুহাৰ আধাৰে
প্ৰভাত পাখীৰ গান।
নাজানি কেনৰে এতদিন পৰে
জাগিয়া উঠিল প্ৰাণ।"

... ...

"হৃদয় আজি মোৰ কেমনে গেল খুলি
জগত আসি সেথা কৰিছে কোলাকুলি।"

'মানসী যুগত' কবিয়ে যি মানস সুন্দৰীৰ ইঙ্গিতত চলিছিল, তেওঁকেই জীৱন দেৱতাৰ অগ্ৰদূত বুলিব পাৰি। জীৱন দেৱতাৰ ইঙ্গিতত চলিলেও প্ৰথমে সন্দেহ কৰি কবিয়ে কৈছে,—

"কে আমাৰে যেন এনেছে ডাকিয়া
এসেছি ভুলে,
তবু একবাৰ চাও মুখ পানে
নয়ন তুলে।"

জীৱন-দেৱতা কবিৰ অন্তৰালত আৰু অস্পষ্ট হৈ নাথাকিল। 'সোণাৰ তৰী' কাব্যত জীৱন দেৱতাৰ ৰূপ স্পষ্টভাবে ফুটি উঠিছে। কবিয়ে হঠাৎ চিনিব পাৰি কৈ উঠিল—

"গান গেয়ে তৰী বেয়ে কে আসে পাৰে,
দেখে যেন মনে হয় চিনি উহাঁৰে।
ভৰা পালে চলে যায়
কেউদিকে নাহি চায়,
ঢেউগুলি নিৰুপায় ভাঙে দুধাৰে
দেখে যেন মনে হয় চিনি উহাঁৰে।"

কিন্তু কবিয়ে জীৱন-দেৱতাৰ কেৱল চিনাকি পায়ে সন্তুষ্ট নাথাকিল। কবিয়ে বিচাৰে তেওঁৰ লগত একে লগে যাবলৈ। সেয়ে তেওঁ প্ৰাণৰ আকুলতাৰে কৈছে, "আমাকে লহ কৰুণা কৰে; কিন্তু জীৱন দেৱতাই কবিৰ কামনা, আকুলতা সকলো উপেক্ষা কৰি কৈ উঠিল, "ঠাই নাই, ঠাই

নাই ছোট সে তৰী," জীৱন দেৱতাই কবিৰ কৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিলে ; কিন্তু কবিক মুক্তি নিদিলে।

'সোণাৰ তৰী' 'চিত্ৰা' আৰু 'চৈতালী' যুগত ৰবীন্দ্ৰনাথে জীৱন দেৱতাক প্ৰণয়িনী ৰূপে দেখিছে। কিন্তু তথাপিও যেন তেওঁৰ 'আজন্ম সাধনাৰ ধন সুন্দৰী'ৰ সমুদায় ৰহস্য উদ্ঘাটন কৰিব নোৱাৰি ওচৰলৈ আহ্বান জনাইছে—

"বীণা ফেলে দিয়ে এস মানস সুন্দৰী
দুটি ৰিক্ত হস্ত শুধু আলিঙ্গনে ভৰি···

কবিয়ে আশাকৰে—'মানস সুন্দৰী'ৰ সঙ্গ. মিলন ; কিন্তু তেওঁ কবিক ধৰা নিদি হাঁহি হাঁহি আতৰি যায়। হাঁহিৰ অৰ্থ বুজিব নোৱাৰি কবিয়ে কৈছে—

"হাসিতেছে ধীৰে
চাহি মোৰ মুখে, ওগো ৰহস্য মধুৰা.
কি বলিতে চাহ মোৰে প্ৰণয় বধুৰা
সীমন্তিনী মোৰ কি কথা বুঝাতে চাও।
কিছু বলে কাজ নাই শুধু ঢেকে দাও
আমাৰ সৰ্ব্বাঙ্গ মন তোমাৰ অঞ্চলে,
সম্পূৰ্ণ হৰণ কৰি লহগো সবলে
আমায় আমাৰে।"

মানসী সুন্দৰীয়ে কবিক ধৰা দিলে। কবি তেওঁৰ ইঙ্গিতত চলিবলৈ লাগিল ; কিন্তু তেওঁ নাজানে যে মানস সুন্দৰীয়ে তেওঁক কোন অজানা দেশলৈ চলাই নিছে। সেয়ে 'নিৰুদ্দেশ কবিতা'ত কবিয়ে শুধিলে—

"আৰ কতো দুৰ নিয়ে যাবে মোৰে হে সুন্দৰি
বল কোন পাৰে ভিড়িবে তোমাৰ
সোণাৰ তৰী।

যখনি শুধাই ওগো বিদেশিনী
তুমি হাস শুধু মধুৰ হাসিনী,
বুজিতে নাপাৰি. কী জানি কি আছে
তোমাৰ মনে।

নীৰবে দেখাও অঙ্গুলী তুলি
অকূল সিন্ধু উঠিছে আকুলি
দুৰে ডুবিছে তপন পশ্চিম গগন কোণে,
চলেছ হেথায় কিসেৰ অন্বেষণ ?

চিত্ৰা কাব্যত কবিয়ে তেওঁৰ ৰাজ লক্ষ্মীক বৰ্ণনা কৰিছে আৰু তেওঁৰ পৰিচয় যেন কবিয়ে পাইছে। সেয়ে কবিয়ে তেওঁক বিচিত্ৰৰূপে চাবলৈ বিচাৰে। ফলত চিত্ৰাকাব্যত জীৱন-দেৱতা "বিচিত্ৰৰূপিনী" হৈ প্ৰকাশ পাইছে।

কবিয়ে জানে, এই সংসাৰৰ অসংখ্য মানুহৰ ভিতৰত তেৱোঁ এজন সাধাৰণ মানুহ ; কিন্তু সাধাৰণ হলেও, সংসাৰৰ অৱহেলিত হলেও কবি প্ৰেমিকাৰ যি ইঙ্গিতত চালিত হৈছে তাতে যেন কবিৰ লাজ, দৈন্য, ক্ষুদ্ৰতা সকলোবোৰ অৱসান হৈ গৈছে আৰু কবিক 'জ্যোতিষ্মান' কৰি তুলিছে। সেয়ে কবিয়ে 'প্ৰেমেৰ অভিষেক' কবিতাত কৈছে—"তুমি মোৰে কৰেছ সম্ৰাট, তুমি মোৰে পৰায়েছ গৌৰব মুকুট." কিন্তু এই প্ৰেমক আৰু নিবিড় ভাবে পাবৰ আশাত কবিয়ে নিজৰ কণ্ঠমালা, ৰাজটীকা বিসৰ্জ্জন দি অন্তৰৰ প্ৰেমি-কাক পিন্ধাব খোজে। আবেদন কবিতাত 'সৌন্দৰ্য্য' লক্ষ্মীৰ ওচৰত ভিক্ষা কৰি কৈছে— "আমি তব মালঞ্চেৰ হব মালাকৰ।"

কবিয়ে বিচাৰে জীৱন দেৱতাৰপৰা এটি বস্তু পাবলৈ যাক তেওঁ আগতে দেখা নাছিল, যাৰ কথা কাহানিও শুনা নাছিল। সেই অজানা দেশৰ বস্তুটি দূৰণিৰ পৰা দেখা পাই কবিৰ ভাব হৈছে,—এই সংসাৰত তেওঁ যি পালে, যি দেখিলে সকলোবোৰ ত্যাগ কৰি সেই অচিন বস্তুটোলৈহে হাত মেলিব। 'গীতাঞ্জলি' কাব্যত কবিৰ অন্তৰৰ ভাব প্ৰকাশ পাইছে—

"কোন সাগৰেৰ পাৰ হতে আনে
কোন সুদূৰৰ ধন
ভেসে যেতে চায় মন
ফেলে দিতে চায় এই কিনাৰায়
সব পাওয়া, সব চাওয়া।"

কিন্তু এই 'সুদূৰৰ ধন' দি আশা দেখুৱালেও জীৱন দেৱতাই হলে কবিক মুঠেই জিৰণি দিয়া নাই; কবিয়ে জিৰণি লব খুজিলেও জীৱন-দেৱতাই তেওঁক নানা প্ৰলোভন দেখুৱাই আগবঢ়াই নিয়ে। সেয়ে 'অশেষ' কবিতাত কবিয়ে বেজাৰতে জীৱন দেৱতাক 'মোহিনী', 'নিষ্ঠুৰা', 'ৰক্তলোভাতুৰা' আদি বুলি সম্বোধন কৰিছে। তেওঁ কৈছে, হৃদয় ৰাণীয়ে সন্ধ্যা বেলা তেওঁৰ ৰাজ্যৰ সকলোকে জিৰণি লবলৈ ছুটি দিছে, কেৱল তেওঁক হে দিয়া নাই,—অনবৰত আহ্বান কৰি আছে। ৰাতি সাৰ পালেও কবিয়ে কেৱল শুনিবলৈ পায় অহৰহ বাজি থকা সেই আহ্বান ধ্বনিহে। কবিৰ মনলৈ অৱসাদ আহে; কিন্তু জীৱন-দেৱতাৰ আহ্বানত সেই অৱসাদ দূৰ কৰি কবিয়ে কৈ উঠে—

"বলো তবে কী বাজাব ফুল ছিঁড়ে কী সাজাব
তব দ্বাৰে আজ,
ৰক্ত দিয়ে কি লিখিব, প্ৰাণ দিয়ে কি শিকিব
কি কৰিব কাজ।
... ...
হবে হবে হবে জয় হে দেবী কৰিনে ভয়,
হব আমি জয়ী
তোমাৰ আহ্বান বাণী সফল কৰিব ৰাণী
হে মহিমা ময়ী।"

সেই আহ্বানক সফল কৰিবৰ কাৰণে কবি নতুন যাত্ৰা পথে আকৌ বাহিৰ হ'ল। ইয়াতেই কবিৰ আধ্যাত্মিক জীৱনৰ সূচনা হয়; আৰু এই আধ্যাত্মিক জীৱনৰ প্ৰকাশ হয় 'খেৰা' কাব্যত।

জীৱন দেৱতাই কবিক আধ্যাত্মিক জীৱনতো কোনো দিনে এৰি দিয়া নাই। এই জীৱন-দেৱতাৰ সংস্পৰ্শত কবি যে জাগি উঠে আৰু তেওঁৰ শেষ সঙ্গীতো যে ধ্বনিত হৈ উঠিব, কবিয়ে তাক বিশ্বাস কৰে। জীৱন দেৱতা নাজাগিলে কবিৰ অন্তৰ নাজাগে, তেওঁৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ চাকি জ্বলি নুঠে। এই জীৱন দেৱতায়ে কবিৰ পূজাৰ আৰতি প্ৰদীপ জ্বলাই দিয়ে—পূজাৰ মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰে আৰু কবিক অজানা পথলৈ চলাই নিয়ে। এয়ে ৰবীন্দ্ৰ কাব্যৰ মূল ৰহস্য। সেয়েহে ৰবীন্দ্ৰ কাব্যৰ মূল সুৰ বুজিবলৈ হলে প্ৰথমে জানিব লাগিব—ৰবীন্দ্ৰ কাব্যৰ জীৱন-দেৱতা, কাব্য জীৱন পৰিচালিকা "মানস সুন্দৰী" নাইবা হৃদয়ৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী কোন?

ববদলনী উচন গ'ল

শ্ৰীভোগানাথ দাস
২য় বাৰ্ষিক, বিজ্ঞান

ৰাতি নৌ পুৱাওঁতেই কানত নাঙল যুৱলিযোৰ লৈ আগে আগে এই বছৰতেই নকৈ লোৱা গৰুহাল খেদি পথাৰখনলৈ আগবাঢ়ে। এজাক চেঁচা বতাহ মাৰি তাৰ গাটো শীতলাই দিয়ে। ওপৰৰ ক'লা ডাৱৰৰ পৰা বৰষুণৰ টোপালবোৰ তাৰ মূৰৰ ওপৰৰ জাপিটোত টপটপকৈ পৰে। জাপিটোৰ চাৰিওফালে বাগৰি যোৱা পানীখিনি হাতেৰে চলুপাতি ধৰি সি মুখখনত ঘঁহি দিয়ে।

সি বৰষুণ ভাল পায়; —পাবৰেই কথা—বৰষুণ টোপৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰ কৰিছে খেতিটো। এই ধান-খেতিটোৰ ওপৰতেই তিষ্ঠি আছে তাৰ এপাল লৰা-ছোৱালী, তাৰ সংসাৰখন। বৰষুণটোপাৰ অবিহনে যে সিহঁতৰ দিনতেই এন্ধাৰ। ······তেজবেলিয়েই নহয়—বৰষুণ ভালদৰে নোহোৱাত বৰদলনী মৌজাত খেতি আগৰদৰে নহলেই। দ পথাৰৰ্ত্তহে খেনোৰে কেইটামান ধান পালে। এৰা দেও—সেই বছৰত ভাল আকাল গ'ল। বছৰৰ আধা নেযাওঁতেই ভৰাল উদং হৈ বৰ-দলনীৰ ৰাইজৰ কম হাহাকাৰ হৈছিল নে··············! পথাৰখনলৈ গৈ থাকোতে সি সেইবোৰ কথা ভাবি পেলায়। সেই আকাল হোৱা বছৰটোলৈ মনত পৰি তাৰ মুখখন মোলান পৰে।

সি গৰুহাল আগে আগে খেদি কানত নাঙল-যুৱলিবোৰ লৈ পথাৰখনলৈ আগবাঢ়ে। পথাৰখনত হালবাই থাকোতে সি বহুতো লাগবান্ধ নথকা কথা ভাবে! ......এই কেইবছৰ বৰদলনীৰ ৰাইজক ঈশ্বৰে শাওহে দিছে যেনিবা। এৰা, মনুহৰ কোনো বাৰেই সুখ নোহোৱা হ'ল। এবছৰ গ'ল বানপানীত—সি বছৰ গ'ল আকালত—এটাৰ পিচত এটা বিপদ আছেই। যোৱা বছৰত চবকাত পৰি কমবোৰ গৰু মৰিলনে? তাৰ যিহে ধুনীয়া নোদোকা গৰুহাল আছিল। গৰু-হাল মৰিলত সি আৰু ঘৈনীয়েকে যেনেকৈহে কান্দিলে ......। গৰুহালৰ কথা মনত পৰাত তাৰ চকুহাল চলচলীয়া পৰে।

·······এই বছৰতেই গাওঁবুঢ়াক বাকী দিবলগীয়া ঋণ কেইটকা দিব লাগিব। গাওঁবুঢ়াই দয়াকৰি ধাৰলৈ ঋণ পাঁচশ দিয়াতহে এই বছৰ গৰুহাল লব পাৰিছে। নহলে তাৰ ফালে আধ্যাই পৰিলহেঁতেন। ইস্ গৰুহাল লবলৈ টকা ধাৰে বিচাৰি সি যে কিমান হাবাথুৰি

খাবলগীয়াত পৰিছিল। মৌজাদাৰ আৰু কৃষ্ণৰাম মহাজনক কিমান কোৱা স্বত্ত্বেও ফুটা কড়ি এটাকে দি সহায় নকৰিলে। সি এইবাৰহে চিনিলে মানুহবোৰক ....। মৌজাদাৰ আৰু মহাজনৰ ওপৰত হঠাতে তাৰ খঙটো উঠে

সি হালবাই ভাগৰি পৰে। ভাগৰিলে কিহৰ—দুখ ভাগৰ আটাইবোৰকে নেওচা দিব লাগিব, নহলে সুখ বিচাৰিলে ইফালে যে মুখ নভৰে। অলপ পিচতেই গৰুহাল মেলিদি সি ঘৰমুৱা হয়। শৰীৰটো অথিৰ অথিৰ লাগে। ঘৰ পাই নাঙল-যুৱলিবোৰ ভৰালটোৰ মুধতে আওজাই থৈ খোকাত লগা গৰৈ মাছ কেইটা ঘৈনীয়েকক পুৰিবলৈ কৈ সি গাটো তিয়াবলৈ খালটোৰ ওচৰলৈ যায়।

পইতা ভাত কেইটা বেঙুৰাকণ আৰু পোৰা গৰৈ মাছটোৰে খাই সি বৰ তৃপ্তি পায়। তাৰ গাটো সুত লাগি যায়। তাৰ সাত বছৰীয়া জীয়েক কাঞ্চনীয়েও বাপেকৰ লগত ভাত খাবলৈ বহে। জীউমনেও তাৰ সাদৰৰ পেটমচা জীয়েকক এগৰাহ দুগৰাহ কৈ ভাত কটিয়াই দিয়ে।

—অ' ল'ৰাৰ মাক! বগাই কলৈ গৈছে হঁয়? ভাত খাই উঠি মুখ খন ধুই ধুই সি পুতেকৰ খবৰ সোধে।

—জানো কলৈ গৈছে; পুৱাই উঠি গৰু কেইটা জাকত দিবলৈ গৈ দেখোন এতিয়াও অহা নাই।

—এতিয়াও অহা নাই....... সি খঙৰ সুৰত কয়। বৰ পুতেকৰ ওচৰত তাৰ খঙটো উঠে। সুধিবনো কিয়—ইমান ডাল ধোদেঙা লৰা এডাল কুটা ছুডাল নকৰি এইদৰে দিনৰ দিনটো লোকৰ পদূলি সুঙি ফুৰিলেই হলনে? ঘৰত জানো কাম-বন নাই। সি বাৰু বুঢ়া মানুহটোৱে ইমানবোৰ বন অকলশৰে কৰিব কিমান? বয়সহে আহিলে মানুহ চৰি আহে নে পৰি আহে........। পুতেকৰ কথা ভাবি ভাবি তাৰ খঙটো বাঢ়ি যায়। ....আৰু মুখে তাৰ মুখে শুনিছে বগাইৰ চৰিত্ৰটোৰ কথা। মিনাইৰ জীয়েক কপাহীৰ লগত হেনো তাৰ কথা-বতৰা চলে। গৰু কেইটা জাকত দি সি চাগৈ মিনাইহঁতৰ ঘৰতে এলেং-পৰীয়া দি আছে। জীউমনে সন্দেহতে ভাবে।

...এৰা, এইবাৰ তাৰ ঘৰখন পাতি দিব লাগিব। ভাতকৈ সৰু গেৰেলা, ভেদাইত দেখোন এটা দুটা ল'ছালীৰ বাপেকী হলেই। বাৰু খেতিটো উঠক—বায়নৰ ছোৱালীজনীকেই বগাই লৈ খুজিব লাগিব। সৰু ছোৱালী হালৰ জোৰা হলে বেছ মিলিব।

পুতেকৰ কথা ভাবোঁতে তাৰ উদ্ধত ডেকা কাল ডোখৰলৈ মনত পৰে। সিও জানো সেই বয়সত কম আছিল। বহাগৰ বিহুত পেঁপাটোলৈ পথাৰৰ মাজত থকা আহঁত গছজোপাৰ তলত সোণপাহীহঁতৰ লগত বিহু পাতিছিল—বাটে পথে সিহঁতক জোকাইছিল তাৰ মনত পৰে নৈৰ পৰা পানী নিবলৈ আহোঁতে সি কেনেকৈ সোণপাহীক বাটৰ পৰা ধৰি নিছিল। ....এৰা, বগায়ো তেনে নহব কিয়; এই বয়সত নিজকেই চম্ভলা টান।

তাৰ নিজৰ কথালৈ মনত পৰি পুতেকৰ ওপৰত উঠা খঙটো শাম কাটে।

—কি অ' কলৈ গৈছিলি। ঘৰত কামবন নাই হবলা; এইদৰে ঘূৰি ফুৰিলেই হব নেকি? বগাইক অহা দেখি কৃতিম খঙৰ সুৰত সি কয়।

—কলৈনো গৈছোঁ। যাচোন চাগৈ। জেওৰা ভাঙি গোটেই ডৰা কঠীয়া থগীমেমাইহঁতৰ বাৰী-লুৰুকা গৰু-জনীয়ে আধা খাই শেষ কৰিলে। মই গৰুকেইটা জাকত দি সেইফালে অহাতহে কঠীয়াতলীৰ মাজত গৰুজনী দেখিলো—নহলে গোটেই ডৰা মহটিয়াই পেলালেহেঁতেন। গৰুজনী খেদি আকৌ জেওৰাখন বান্ধোঁতেহে অহা পলম হল।

কথাষাৰ শুনি জীউমনৰ মূৰৰ আগেদি জীউ ওলোৱা যেন লাগিল। কিমান কষ্টৰে সি হাবি বন চিকুনাই

এৰাবাৰীখনত কঠীয়া পাৰিছিল—জেঠৰ টিকাফটা ৰ'দ-জাকক কেৰেপ নকৰি তাৰ চাৰিওফালে গৰু, ছাগলী নোসোমোৱাকৈ জেওৰা বৈ দিছিল। সেই লহ পহকৈ উঠা কঠীয়াডৰা এই ঘোৰ খেতিৰ দিনত গৰুৰে খোৱা জানো সি সহি থাকিব পাৰে? হব নোৱাৰিছে তাৰ আপোন খুলশালী। সি থগীহঁতৰ ঘৰলৈ বেগাই খোজ লয়।

—অ' ভিনীহি দেখোন। ফোঁপাই জোপাই আহিছ কাৰবাৰ কিবা অপায় বিঘিনী হৈছে নেকি? —তাৰ চেহেৰা দেখি থগীয়ে আচৰিত হৈ সোধে।

—গৰু গাই পোহ যদি ভালকৈ ৰাখিবি। কাকত দিবলৈ খবৰ নাই—নীচজাতৰ মানুহ নহয়. তহঁত যেনে গৰুও তেনে নহব কিয়?

জীউমনে কথাৰ আগগুৰি নোকোৱাকৈয়েই খুলশা-লীয়েকক উধাই মুধাই গালি পাৰে। জীউমনৰ মূৰ্ত্তি দেখি থগী ভেবা লাগে।

কিহল ভাঙি নকব কিয়? শাওশপনি যিমান দিয় পিচত দিবি।

চাগৈ যাচোন কটা গোলাম! মোৰ সেই লহ পহকৈ উঠা কঠীয়াডৰা তহঁতৰ গৰুজনীয়ে কি কৰিলেগৈ। এতিয়া কি হল তোক ভাঙি কব লাগে।

জীউমন আৰু ৰব নোৱাৰিলে। সি ঠগীৰ ওচৰলৈ চোঁচা মাৰি গ'ল। কাজীয়াখন অৱশ্যে গহীনেই হ'লহেঁতেন। ভাগ্যে জানিবা সিহঁতৰ তৰ্ক বিতৰ্ক শুনি গোট খোৱা ওচৰ চুবুৰীয়া দুজনমান মানুহে সিহঁতৰ কাজীয়াখন ভাঙি দিলে।

সেইদিনা ৰাতি জীউমনৰ টোপনি নগ'ল। শেতেলী-খনতে সি চট ফটাই থাকে। বাহিৰত বতাহ আৰু বৰষুণ দি থাকে। বেৰৰ জলঙাইদি সি বিজুলীৰ চিক্-মিকনি দেখে। কাষতে থকা কাকিনী তামোলজোপাৰ পৰা ঢকুৰা এচটা হুৰুযকৈ খাহি পৰে।

ৰাতি শেতেলীখনতে পৰি সি বহুত কথাই ভাবে। ৰাতিপুৱাই কৰা কাজীয়াখনৰ কথা, তাৰ বৰ্ত্তমানটোৰ কথা, তাৰ অতীতৰ কথা।

খুলশালীয়েকৰ লগত কৰা কাজীয়াখনৰ কথা ভাবোতে ভাবোতে তাৰ সুমধুৰ অতীতটোলৈ হঠাতে মনত পৰে। অতীতটোক সমুখতে পাই সি দুখ-বেজাৰ-বোৰ খন্তেকলৈ পাহৰি যায়। তাহানিৰ মনত নপৰা পাহৰণিয়ে পুতি পেলোৱা কথাবোৰ সি খানি উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰে। তাৰ ভাল লাগে সেই ৰঙীন দিনৰ কথা-বোৰ ভাবি ভাবি।

······তাহানিৰ দিনবোৰ হলে বৰ' সুখৰ আছিল। মানুহৰ ইটোৰ প্ৰতি সিটোৰ চেনেহ আছিল। বিপদে আপদে ইটোৱে সিটোক সহায় কৰিছিল। বৰদলনীৰ পথাৰখন আঘোণমহীয়া গুটি সোণৰে ভৰপূৰ হৈ আছিল। তাৰ মাক আৰু বায়েকহঁতে বিয়ানাম গাই গাই ৰঙমনৰে ধান দাইছিল। বাপেকৰ আৰু তাৰ পথাৰৰ পৰা ডাঙৰী কঢ়িয়াওতে কাণত পানীজোলা ফুটিছিল। সিহঁতৰ ভৰালটো ধানেৰে খুন্দ খাই পৰিছিল। খেতিটো চপোৱাৰ পিচত ন-খোৱা পাতিছিল। এৰা, তেতিয়াৰ দিনবোৰ কেনে সুখৰ আছিল।

সেই কথাবোৰ ভাবোতে তাৰ লৰালি কালডোখৰলৈ মনত পৰে। লৰালি কালত সি ধিতিঙালি কৰিয়েই কটালে। বৰশীচিপৰ কাৰণে লোকৰ বাৰীৰ বাঁহ গছৰ তলে তলে পন পনাই ফুৰিছিল। বৰবিলত সি সদায় বৰশীবাবলৈ গৈছিল। মাকে তালৈ নেযাবলৈ কতদিন হাগ দি কৈছিল—"কণবাপু! তই বৰবিললৈ বৰশীবাবলৈ নেযাবি। তাৰ কাষতে থকা আহত জোপাত কালিকা আছে।" মাকৰ কথা সি পোনতে বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পাইছিল। "থ, থ, কালিকা আছে, তই বৰ জানতী-জনী নহবিচোন। মই দেখোন সদায় বৰশীবাবলৈ যাওঁ। ক'তা মোৰ দেখোন কালিকা লগা নাই।" —সি এই বুলি মাকৰ কথাত ভেকাহি মাৰি দিছিল। পিচে ৰাতি-ৰাম মৰাৰ পিচতহে সি মাকৰ কথা বিশ্বাস কৰি বৰবিলৰ নামকে নোলোৱা হল। ৰাতিৰামটোক বাৰু সেইদিনা কিহে পাইছিল—ভৰ দুপৰীয়া অকলশৰে আহত

জোপাৰ তললৈ যাবলৈ। এৰা, আহঁত গছজোপাত থকা কালিকা লাগিল। নহলে এদিন অৱতেই সি সিফলীয়া হলনে ?

বাতিৰাম কালিকা লাগি মৰাৰে পৰা সি ৰৰবিলত বৰশীবাবলৈ এৰিলে। পথাৰত গৰু চৰাই ফুৰোঁতে তাঁতৰৰ পৰা আহঁত গছজোপাৰ আগটো দেখিলেই তাৰ ভয় লাগে, সি সেইফালে নেচায়েই। গৰু চৰাওঁতে অইনৰ বাৰীৰ পৰা চুৰ কৰি অনা সোলেঙটেঙা, ৰবাব টেঙা, লগৰ গৰখীয়া লৰাৰ লগত লোণ জলকীয়ালৈ খাইছিল। ধেতোৰ খাই মুখখন এডাৰ যেন ক'লা কৰি পেলাইছিল। পথাৰে পথাৰে চেচোঁৰ বিচাৰি ফুৰিছিল। পথাৰখনৰ মাজতে থকা শিমলু গছ জোপাৰ ছাত বহি গৰুজাক চাই চাই সি এক্ঁকি ভুঁকি বনগীতৰ বলীয়াসুৰ টানিছিল।

বাপেকৰ লগত সি নিতৌ পথাৰলৈ গৈছিল পথাৰত খোকা, চেপা, ঠুহা পাতিছিল। বাপেকৰ ভাগৰ লাগিলে সি নিজেই নাঙলৰ মুঠিত ধৰিছিল! চ'ত বহাগ মাহত দলচেলাই কাৰৈ গৰৈ আদি মাছ ধৰিছিল। তাৰ লৰালি কালছোৱা হলে বৰ সুখৰ আছিল। তেতিয়াৰ কথাবোৰ মনত পৰাত কোনোবা যুগৰ ঘটনা যেন লাগে।

লৰাকালটো পাৰ হৈ সি এতিয়া ডেকা হল। আগৰ লৰালি ভাববোৰ মনৰ পৰা আঁতৰি গৈ কিছুমান নতুন ভাবে ঠাই ললে।

যৌৱন গছকাৰ লগে লগে সি সোণপাহীক আপোন কৰি লবলৈ বিচাৰিছিল। জাকৈ বাই অহা গাৱৰ জীয়াৰী-ছোৱালীবোৰৰ সৌন্দৰ্য্য সি লুকাই চাই বৰ তৃপ্তি পাইছিল। তাইহঁতৰ মাজত তাৰ সোণপাহী সোণচেকুৰাৰ দৰে জিলিকি পৰিছিল। তিতা ৰিহা, মেখেলা তাইৰ গাত লেপেট খাই লগাত সোণপাহীৰ সুঠাম বুকুখন আৰু সুপুষ্ট অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গবোৰ জীউমনে হেঁপাহ পলুৱাই চাবলৈ সুবিধা পাইছিল। পানী নিবলৈ আহোঁতে, ভূই কৰলৈ গলে সি বাটত সুবিধা চাই সোণপাহীক অকলশৰীয়াকৈ লগ ধৰি মনৰ কথাবোৰ ভাঙি-চিঙি কৈছিল। সোণ-পাহীও তাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈছিল। নহবনো কিয়—তেজগোৰা গাঠল ধুনীয়া জীউমনটোক দেখি সেই অঞ্চলত নাককোচোৱা কেইজনীনো জীয়াৰী আছিল ?

এদিন চলচাই সোণপাহী পানী নিবলৈ আহোঁতে জীউমনে ধৰি লৈ আহে। বাপেকে হলে প্ৰথমে তাক বহুতো কিবাকিবি বকিছিল—কেওটৰ ছোৱালী এজনী বোৱাৰী কৰি অনাৰ কাৰণে। সিহঁত কলিতা মানুহ—সিহঁতৰ কুলৰে এজনী ছোৱালী জীউমনে বিচাৰি নেপালেনে ?

দিনবোৰ গুচি যোৱাৰ লগে লগে জীউমনৰ ওপৰত উঠা খণ্ডটো বাপেকৰ কমি আহে। বোৱাই, কটাই, বন্ধাই, বঢ়াই চাৰিওফালে পৈণত ছোৱালী এজনী পাই তাৰ মাক বাপেকৰ বোৱাৰীয়েকৰ ওপৰত চেনেহটো বাঢ়ি আহে।

সোণপাহী আৰু জীউমন দুয়ো একেলগে আজি ডেৰ-কুৰি বছৰ পাৰ কৰি দিছে। সিহঁতৰ ওপৰত বহুতো ধুমহা আহিছে আৰু গৈছেও। এতিয়া সিহঁত আঠোটা ল'ৰাৰ মাক বাপেক। এই এপাল লৰা-ছোৱালী জীয়াই আছে এই খেতিটোৰ ওপৰত। এই ধান খেতিটো নহলে যে সিহঁত এদিনো জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। সেয়েহে কঠীয়া-ডৰা পুৱা খগীৰ গৰুজনীয়ে অলপ খোৱাতেই সি সহি থাকিব নোৱাৰিলে।

—তাৰ বহুতো কথাই মনত পৰে। তাৰ টোপনি নাহে। বাহিৰত বতাহ আৰু বৰষুণ দি থাকে

খগীক সি এইদৰে শাওশপনি দি ভাল নকৰিলে। হেজাৰ হওক আপোন খুলশালী এটাহে তেওঁ। তাতকৈ সি তাৰ ওচৰলৈ চোচা মাৰি যোৱাটোহে বৰ গহিত কাম কৰিলে। অলপ কঠীয়া খালেই বা সেইবুলি সি যে এটা আপোন মানুহৰ লগত চিৰ কাললৈ বেয়া হবলগীয়াত পৰিল।

নাই—নাই—সি মহা ভুল কৰিলে। এনে ভুল আৰু সি কেতিয়াও নকৰে। সি ৰাতিপুৱাই থগীৰ ওচৰলৈ গৈ তাৰ সকলো দোষৰ কাৰণে ক্ষমা খুজিব। গণক বাপুৱে কোৱা মনত পৰিল—তাৰ একেলগে এই তিনি বছৰ শনিগ্ৰহৰ চকু পৰিছে; এই কেইবছৰ তাৰ দশা হেনো ভাল নহয়।

অতীত বৰ্ত্তমানৰ কথাবোৰ ভাবি সি ৰাতিটো কটাই দিয়ে। শুই উঠিয়েই সি থগীৰ ওচৰলৈ গৈ তাৰ অপৰাধ স্বীকাৰ কৰে।

যোৱা কথা যাবলৈ দে ভিনীহি। মোৰ মনততো একোৱেই নাই। তই আহি পোনতে মোক চোৱাতহে মোৰ খঙটো উঠিছিল।

—এৰা থগী, হালবাই অহা খঙটো আছিল, তাতে আকৌ কঠীয়াডৰা খোৱা বুলি শুনি খঙ গৈ মূৰৰ চুলি পালে গৈ। তই সেইবোৰ কথা নধৰিবি।

—কৈছোঁৱেই নহয় ভিনীহি, মোৰ অন্তৰত একণো মলি নাই। যোৱা কথা গ'ল। পিচে আজি পথাৰলৈ কোন গৈছে ?

—বগাই গৈছে অ'।

থগীৰ লগত কথা-বতৰা পাতি তামোল এখন মুখত ভৰাই সি গুচি আহে। ঘনে ঘনে কালি ঘটিযোৱা ঘটনাটোলৈ তাৰ মনত পৰে।

তাৰ আটাই কেইডৰা মাটি ৰোৱা হল। পানীৰ অভাৱত বাম মাটি কেইডৰাহে আছে গৈ। ……কি যে লাগিল বতৰটোৰ গাত। এই যোৰ খেতিৰ দিনত এইদৰে ৰ'দ দিলে দেখোন খেতিৰ ফালে আহৰিয়েই হ'ল…। সন্ধ্যা চোতালখনতে বহি আকাশখনলৈ চাই সি ভাবে।

নীল আকাশৰ পশ্চিম দিশত ক'লাডাৱৰ এচটা ভাহি ফুৰে। জীউমনৰ আনন্দ লাগে। "কালিলৈ নিশ্চয় বৰষুণ দিব—ডাৱৰচটা চাই সি ভাবে। ….এ ভৰালটোও হুৰলি গৈছে। খেতিটো উঠক আৰু খৰালিও আহক, ভৰালটো নতুনকৈ সাজিব লাগিব……।

খেতিটো কৰি উঠিয়েই তাৰ বহুতো কাম আছে। সৰু মাজু ছোৱালীজনী উলিয়াই দিয়া আজি তিনি বছৰেই হল হব পায়,—এদিনো খা-খবৰ কৰিব পৰা নাই। খা-খবৰ কৰিবলৈ আজৰিয়েই বা ক'ত! এইবাৰ যাবই লাগিব। বিয়ৈও ঢুবাৰ আহি গলহি। ইপিনে ছোৱালী-জনীৰো ল'ৰা একণ হৈছে, এতিয়া ঠিয় দঙা দিছে হবলা। তাৰ নাতিনীয়েকক চাবলৈ হেঁপাহটো বাঢ়ি যায়।

পিচদিনাও বৰষুণ নাই। জীউমনৰ মুখ মোলান পৰে। সজালধৰা ৰোৱাবোৰ পানী নেপাই ৰঙা পৰি আছে।

এই বছৰো তেজবেলিৰ দৰে আকাল হব। এই-বাৰ তাৰ মৰণ মিলিল। এইবাৰ যে বছৰ, জোৰাই খাবলৈকে ধানে নাটে। —জীউমনে ভয় খাই উঠে।

পিচে ৰাতি বাৰুকৈয়ে বৰষুণ দিলে। খালডোং সকলোবোৰ একাকাৰ হল। ৰঙা পৰি যোৱা ৰোৱাবোৰ পানী পাই পুনৰ থন ধৰি উঠে। জীউমনৰ মনটো আনন্দত নাচি উঠে।

……হওক দেও, কালিলৈ বাকী থকা মাটিডৰা বোকাদি পৰহিলৈ গোছা ৰুবই লাগিব। অ' কালিলৈ যে হাল খতি; স্বাধীনতা উৎসৱ নহয়। গাওঁবুঢ়াই পুৱা তাক লগ পাই কোৱা কথাষাৰ তাৰ হঠাতে মনত পৰিল "স্বাধীনতা উৎসৱৰ কাৰণে বৰদলনী মাইনৰ স্কুলত এখন মিটিং হব। উত্তৰ লক্ষীমপুৰ নগৰৰ পৰা অহা দুজন কংগ্ৰেছী মানুহে তাত বক্তৃতা দিব।" আবেলি সি মিটিং শুনিবলৈ যোৱাটোকে ঠিক কৰি পেলায়।

আবেলি সি মিটিঙলৈ বুলি মাইনৰ স্কুলখনলৈ খোজ লয়। বহুত আঁতৰৰ পৰা ভাৰতৰ জাতীয় পতাকাখন নাচি থকা দেখি সেৱা এটা জনায়।

আঠোটা বছৰৰ আগেয়ে স্বৰাজৰ কাৰণে দেশত কম হুলস্থূল লাগিছিল নে ? তেতিয়া মুখীয়াল নেতা-সকলে কৈছিল স্বাধীন হলে দেশত শান্তি হব; বয়-বস্তুৰ উভৈনদী হব; খেজেনা কমিব, ধনী দুখীয়া

সকলো সমান হব ; সকলো ফালে জয় জয় ময় ময় হব। ক'তা ! ইংৰাজো গল, দেশো স্বাধীন হল। সিহঁতৰ অৱস্থা আগতকৈ বেয়াৰ ফালে গৈছে দেখোন। বান-পানী, হাইজা আদিয়ে কিমানক পেপুৱা কৰিলে তাৰোচোন কংগ্ৰেছী চৰকাৰে খবৰকে নকৰিলে। এৰা, ভেকুলীৰ পিঠিত কি নোম গজিব, দুখীয়াৰ যি দুখ সেই দুখ থাকিবই, কেতিয়াও মোচন নাহয়...... । কংগ্ৰেছী চৰকাৰৰ কাৰ্য্য-কলাপবোৰ ভাবি সি মাইনৰ স্কুলখনৰ কাষ পাইগৈ।

স্কুলৰ আগৰ পথাৰখনত বহুতো মানুহ গোট খাইছে। ওচৰতে তিনিবৰণীয়া পতাকাখন বতাহৰ লগত ঢৌ খেলি থাকে। এজন মানুহে চিঞৰি চিঞৰি বক্তৃতা দি থাকে। সকলোৱে একানপতীয়াকৈ মানুহজনৰ বক্তৃতা শুনি থাকে।

জীউমনৰ কথাবোৰ শুনি থাকিবলৈ মন নেযায়। তাৰ খং উঠে মানুহজনৰ কথাবোৰ শুনি। সেই কংগ্ৰেছী মানুহবোৰে কথাৰে ভোল নিয়াই তাৰ নিচিনা খেতিয়ক বোৰক ঠগিছে। সিহঁত দিন ডকাইত। এৰা, দেশত কংগ্ৰেছী চৰকাৰ হোৱানো কেইটা বছৰ হৈছে। এই কেইবছৰতেই দেশত যিহে হাঁহাকাৰ হৈছে। দাম দিও দোকানত লোণ একণ পাবলৈ নাইকিয়া হ'ল, ৰাতি চাকি জ্বলাবলৈকো মাটিতেল নোহোৱা হ'ল—এই কংগ্ৰেছ চৰকাৰক জানো সি আৰু বিশ্বাস কৰিব পাৰে। দুখীয়া গঞাৰ ওপৰত তামোলৰ কৰ পাণৰ কৰ আদি কিমান কৰ লগাই সিহঁতক শুহি নি নিজৰ ঘৰতে অঘৰী কৰিলে তাৰো জানো লেখ জোখ আছে ? আঠোটা বছৰৰ আগেয়ে সি বিশ্বাস কৰিছিল কংগ্ৰেছক। দেশত কংগ্ৰেছ চৰকাৰ হবলৈ সিওতো কম চেষ্টা কৰা নাছিল। ইংৰাজক খেদিবলৈ সিও উঠি পৰি লাগিছিল, সেই কাৰণে খেতি-বাতি আৰু ঘৰখনৰ ফালে মন কাণ দিবলৈ পাহৰি গৈছিল। মিলিটাৰীৰ হাতত মাৰ খাইছিল, পুলিচে ধৰিব বুলি পলাই পলাই ফুৰিছিল··· । পিচে সিহঁতে এতিয়াহে জানিলে কংগ্ৰেছী চৰকাৰৰ ভিতৰৰ ৰূপটো।

অনিচ্ছা স্বত্বেও সি মানুহজনৰ কথাবোৰ শুনি থাকে। সন্ধ্যা নৌ হওতেই মিটিং ভাগে। মানুহজনে কোৱা কথাবোৰ মনৰ ভিতৰতে গুনা গুথা কৰি সি ঘৰলৈ খোজ লয়। এখুজি দুখুজিকৈ সি গাৱঁৰ ওচৰ পাইহি।

ইকি ! পৃথিবীখন কঁপিছে দেখোন ! ভুইকঁপ ! ভুইকঁপ !! —সি চিঞৰি দিয়ে। সি থিয় হৈ থাকিব নোৱাৰাত পৰিল। ভয়তে সি চাৰিওফালে ধূৰলি কুঁৱলী দেখে। সৌ তাহানিৰে আও পুৰণি বৰ গছজোপা তাৰ সমুখতে হুৰুকৈ ভাগি পৰে। গছজোপা বগুৱা বাই পাৰ হৈ সি ঘৰলৈ উধাতুখাই দৌৰ দিয়ে।

......মলৌইতৰ ঘৰখন দেখোন নাই,—কি হল ? গাৱঁৰ মূৰতে থকা মলৌৰ ঘৰখন নেদেখি সি আচৰিত হয়। সি অলপ দূৰ গৈ দেখে, সিহঁতৰ গাৱঁৰ বাটটোৰ একো চিন চাব নাই। বাৰিষাও বোকা নোহোৱা সিহঁতৰ ওখ বাটটোত সি দেখিবলৈ পালে একোটা একোটা পাতাল দেখা ফাট। সি ঘৰলৈ বুলি বেগাই খোজ পেলায়। বসুমতী কঁপি থাকে। তাৰ ওচৰতে এটা বিয়গোম ফাট মেলে।

....তাৰ ঘৰখন, মানুহজনী আৰু ল'ছালীৰ কি বিলাই হৈছে চাওঁগৈ ! সি বিবুধিত পৰিল। চিঞৰি চিঞৰি কান্দিবৰ মন গ'ল।

হেৰা সেইটো কোন ?

উধাতু খাই দৌৰি অহা অস্পষ্ট মানুহৰ ছাঁ এটা দেখি সি চিঞৰি মাতে। সি একো উত্তৰ নেপালে। মাথোন গঞাৰ কৰুণ বিননি আৰু কান্দোনৰ ধ্বনি তাৰ কাণত পৰিলহি !

চুচৰি বাগৰি আহি সি কোনোমতে তাৰ পদুলি পায়হি। সি একো চিনিবই নোৱাৰাত পৰিল। ক'তা ! তাৰ দেখোন ঘৰ দুৱাৰৰ একো চিনচাবেই নাই। তাৰ ভঁৰালটো ? বৰ ঘৰটো ? আটাই কেইটাই ভাগি পৰিছে। সিহঁতৰ ঘৰৰ আগৰ চোতালখনৰ পৰিবৰ্ত্তে সি দেখে এটা প্ৰকাণ্ড ফাট। পদুলিতে বহি সি

পাৰেমানে কান্দে! তাৰ সেউজীয়া পথাৰথন, তাৰ মৰমৰ পথাৰথন. চাগৈ ভূইকঁপতে জাহ গ'ল। তাৰ লৰা-ছোৱালী সোপাই চাগৈ এই ফাটটোৰেদি বসুমতীৰ বুকুলৈ সোমাই গ'ল।

বৰদলনী উচন গ'ল। গাৰ্ত বহুতৰে সি চিঞৰ বাথৰ. কান্দোন আদি শুনে। হুয় হুয় বৰদলনী উচন গ'ল।

সি চিঞৰি চিঞৰি কপাল ভুকুৱাই কান্দে। বসুমতী আগলী কলাপাত কঁপাদি কঁপি থাকে। ৰাতি ঘন হৈ আহে।

গেজেট

—কমলশ্বৰ শৰ্ম্মা
৩য় বাৰ্ষিক, কলা।

"নাই কেৱে শলাগনি দিয়ে মৰমত
নাই কোনো পৰে প্ৰণয়ত।"
কৃতকাৰ্য্যতাৰ যুগ। সফলতাৰ যুগ।
পোহৰ-বিলাসীৰ ৰজনজনা নাম।
প্ৰয়াসেই যথেষ্ট নহয়:
বিবৰ্ত্তনে উভটি নাচায়।
প্ৰতিযোগিতাৰ প্ৰতিটো পঁটত
যুগৰ পিৰঠি লবে।
প্ৰতিভাৰ ঘহনি লাগি
বুদ্ধি-জীৱিৰ ভাগ্যাকাশ জ্বলে
বিস্ময়ৰ কৰমৰ্দ্দন চলে।
......অকুণ্ঠিত সভ্যতাৰ দান;
চিগমা'ৰে চোৰাই খোৱা
অসংখ্য অন্বীয় ৰাশিৰ
যেয়ে সেয়ে নাপায় সন্ধান।......
তেজ মঙহেৰে গঢ়া আমাৰ ভোকালু প্ৰাণক
শতিকাৰ উঁই হাফলুৱে যাচে মুক্ত আভৰণ;
কলিৰ মানুহ আমি: বাকী কেই দিন ?
গাড়ী যোৱাৰ উকি শুনিও আমি লৰ দিওঁ।
জয়যাত্ৰা আমাৰ নহয়। প্ৰকাশ আমাৰ নাই।
'আমাসাৰ' জীৱনৰ শত আস্ফালন
কাজীৰঙা কলিজাৰ সহস্ৰ পোৰণি
কালৰ কৰাল লগা; আস্বাদ বিহীন;
(যদিওবা জীয়াতেজ ঢালি দিয়া)
লিখা থাকে বিস্মৃতিৰ অতল গৰ্ভত।
অনাদৃত জীৱনৰ বঞ্চনাৰ ৰেখা
উষাৰ অশ্ৰু আৰু নিশাৰ নিবিড়ে গিলি খায়
গেজেটে খবৰ নাপায়। নছপায়।

———

হিয়া কঁপোৱা বনগীতবোৰ

—হৰেণ ৰাজকোঁৱৰ
২য় বাৰ্ষিক, কলা

বসন্তৰ উতলা বতাহত ধৰণীখনে নতুন জীৱন পাই যেতিয়া ধুনীয়া হৈ উঠে—মৰহি যোৱা গছ গছ-নিবিলাক যেতিয়া সেউজীয়া হয়, শুকাই যোৱা নৈ-বিলবোৰ যেতিয়া পানীৰে ভৰপূৰ হয়, মেঘাচ্ছন্ন আকাশ-খন যেতিয়া নীলা-সেউজীয়া হৈ উঠে, তেতিয়া মানুহৰ অন্তৰতো অজান ভাৱৰ ঢৌ উঠে, বসন্তৰ বতাহত গাবোৰ পাতল পাতল লাগে, মনবোৰ কল্প ৰাজ্যৰ বহু দূৰলৈ আতৰি যায়, অন্তৰত প্ৰেমৰ বান আহে। এনে মনো-মোহা প্ৰকৃতিৰ মাজত চেনাই লৈ মনত পৰি গাভৰু জীয়াৰীয়ে গায়—

"ধনক গুণি গুণি নধৰে টোপনি
থাকো অনাসাৰে শুই,
যেতিয়া সোণাই লৈ মনতে পৰেহি
শৰীৰত জলেহি জুই।"

আকৌ, আঘোনমহীয়া কোমল ৰ'দৰ পৰশত পথাৰত ধান-দাই থাকোতে জীয়ৰীয়ে চেনাইটিক নেদেখি গায়—

"দকৈ পথাৰত ধানে দাই আছিলো
ঘিলা চকলীয়া মঠি :
আটাইকে দেখো মোৰ ধনকহে নেদেখো
চাওঁ চতিয়নাত উঠি।"

এই বনগীতবোৰত সঁচাকৈয়ে যি মৰ্মস্পৰ্শী সুৰ আছে, সেই সুৰে আমাৰ অন্তৰ কঁপাই তোলে। বনগীতবোৰত নোপোৱা বস্তুৰ সন্ধান আছে, জীৱনৰ নতুন আশা আছে। যদিও এই বনগীতবোৰ চহালোকৰ অন্তৰৰ প্ৰেমৰ আবেগ তথাপি ইয়াত প্ৰত্যেক সাংসাৰিকৰে প্ৰতিবিম্ব আছে। ইয়াত যি দুখ-সুখ, আশা আকাঙ্খা বৰ্ণোৱ আছে। ইয়াত যি প্ৰাণৰ স্পন্দন আছে সি প্ৰত্যেক সাংসাৰি-কৰে। সেইবাবে বনগীতবোৰত সাহিত্যিক মূল্য আছে।

প্ৰত্যেক জাতিৰে এনেকুৱা বনগীত আছে। এই গীতবিলাক হৈছে একোটা জাতিৰ অতীতৰ সাহিত্য সম্পদ। আধুনিক সাহিত্যত এই গীতবোৰে উচ্চ স্থান লাভ কৰিছে। বিশেষকৈ ইংৰাজী সাহিত্যত এই গীত-বিলাক সাহিত্যৰ উপাদেয় অঙ্গ হিচাবে পৰিগণিত হৈছে। আমি প্ৰত্যেকেই অতীতক লৈ গৌৰৱ কৰোঁ। যাৰ অতীত নাই, তাৰ উন্নতি নাই বুলি কলেও বঢ়াই কোৱা নহয়। জাতিৰ কথাতো এই কথা খাটে। প্ৰত্যেক জাতিৰে অতীত কাহিনী আছে। অতীত পুৰুষসকলৰ এনেকুৱা গীত-মাতবোৰৰ পৰাই, তেওঁলোকৰ চিন্তাধাৰা, জীৱনৰ মানদণ্ড, কেনেকুৱা আছিল সহজে জানিব পাৰি। আৰু এই অতীতক লৈয়েই একোটা জাতিয়ে নতুন আশা উদ্দীপনাৰ মাজেদি উন্নতিৰ পথলৈ আগুৱাই যাব পাৰে।

আমাৰ এই বনগীতবোৰ বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে প্ৰায় সৰহ সংখ্যক গীততেই ডেকা গাভৰুৰ প্ৰণয়ৰ কথাই আগঠাই পাইছে। মায়ামুক্ত পৃথিবীৰ মাজত থাকি ডেকা গাভৰুৰ হিয়াৰ আকৰ্ষণ, যৌৱনৰ উত্তেজনাত অচিন হিয়া এখনক আপোন কৰি লবলৈ বিচৰা প্ৰচেষ্টা প্ৰায়-বোৰ গীততেই আছে—

"চাগে বেলবেলাই কোৱাই কেলকেলাই
কাকে পেটৰ কথা কম ;
এনে মনে লাগে তোমাক ঐ মইনা
বুকুতে সুমুৱাই লম।"

আমাৰ সমাজত জাত কুলৰ বিচাৰ আছে। কিন্তু প্ৰেমৰ আগত সেই জাত কুল আঁতৰি যায়। আজিৰ সমাজত, শিক্ষাৰ বহুল প্ৰচলনৰ বাবে এই জাত কুলৰ বিচাৰ প্ৰায় নাইকিয়া হৈছে। কিন্তু শিক্ষা নোপোৱাকৈয়ে আমাৰ পূৰ্ব্বপুৰুষসকলে এই কথা স্বীকাৰ কৰি গৈছে যে 'প্ৰেমৰ আগত জাত কুলৰ বিচাৰ থাকিব নোৱাৰে। দুখন অন্তৰে যদি ইখনে সিখনক আপোন কৰি লবলৈ বিচাৰে প্ৰত্যেকৰে অন্তত যদি ভাল পোৱা ভাবৰ সঞ্চাৰ হয়, সমাজে তাত বাধা দিয়াৰ কোনো প্ৰয়োজন নাথাকে। আমাৰ বনগীতত জাত-কুলৰ বিচাৰ সম্বন্ধে এইদৰে বৰ্ণোৱা আছে—

"তোমালৈ চাওঁতে জপনা দেওঁতে
বিন্ধিলে অঘৈয়া হুলে ;
তোমাৰ মনে গলে মোৰো মনে গলে
কি কৰিব কলিতা কুলে।"

আমাৰ সাংসাৰিক জগতখন মায়া-মোহেৰেই ভৰা। মায়া মোহেই মানুহক হিল দল ভাঙি আগুৱাই যাবলৈ বাধ্য কৰায়। মায়াৰ আকৰ্ষণত মানুহে লাজ কাজ কাতি কৰি থৈ অসাধ্যকো সাধন কৰিবলৈ বিচাৰে। নৰকাসুৰৰ কামাখ্যাদেবীৰ প্ৰতি যি মোহ, প্ৰেমৰ যি আকৰ্ষণ, সেই মোহেই এৰাতিৰ ভিতৰতে ওখ পৰ্ব্বতত মন প্ৰাণ হৰি নিয়া কামাখ্যা মন্দিৰ সজাবলৈ বাধ্য কৰালে (?)। এই মায়াই মানুহক বলিয়া কৰে। অস্বাভাবিকতে দুষ্মন্ত আৰু শকুন্তলাৰ চাৰি চকুৰ মিলনে এফালে শক্তিশালী ৰজা দুষ্মন্তক, আনফালে আশ্ৰমত ধাৰ্ম্মিক জীৱন যাপন কৰি থকা শকুন্তলাক বলিয়া কৰি পেলালে। আমাৰ চহা ডেকা গাভৰুৰেও প্ৰেমৰ মায়াত আবদ্ধ হৈ ইজনে সিজনৰ চিন্তাত পগলা হৈ যায়—

"দেহ হ'ল আলিয়া দেহ হ'ল বলিয়া
দেহ হ'ল দিহিঙৰ গড়া ;
তোমাৰ লগত লাহৰী মই হলো বলিয়া
চিনা চিনি হবৰে পৰা।"

আকৌ, অইন এফাঁকি গীত এনেদৰে প্ৰকাশ পাইছে—

"অলিয়া হ'লো মই বলিয়া হ'লো মই
কৰাকে ঘূৰাই ঘূৰাই কৰোঁ ;
ওৰেও ৰাতিটো টোপনি নধৰে
চাৰি পাটীত, বাগৰি ফুৰোঁ।"

সেই মোহে, সেই আকৰ্ষণে ইমান বলিয়া কৰে যে প্ৰণয়িনীক নাপালে ডেকাই সাংসাৰিক দুখ সুখ ত্যাগ কৰি সন্ন্যাসীৰ বেশেৰে, আনকি নিজৰ দেশকো ত্যাগ কৰি অনাই বনাই ফুৰিবলৈ বিচাৰে—

"ভাটিলৈ ভাটিয়াই যামেগৈ মইনা
ধৰিম গৈ সন্ন্যাসীৰ বেশ ;
তোমাৰে লগতে মৰি যাম মইনা
এৰি যাওঁ অসমৰ দেশ।"

পুৰণি ইংৰাজী কবিতা এফাঁকিতো কবিয়ে তেওঁৰ প্ৰিয়াৰ কাৰণে বলিয়া হোৱা একে ভাবকেই প্ৰকাশ পাইছে।

"For her love I carle and care
For her love I droop and dare
For her love my bliss is bare
And all I wax'e wan
For her love, in sleep I slake
For her love. all night I wake
For her love mourning I make
More than any man.'

বনগীতবিলাকত যে অকল প্ৰণয়ৰ গভীৰতাই ঠাই পাইছে এনে নহয় আধ্যাত্মিকতাইও ঠাই পাইছে। সংসাৰত আমি যি সুখৰ সপোন ৰচো তাত যে স্বৰ্গীয়

সুখ নাই, সেই সুখ যে চিৰস্থায়ী নহয় এই কথাৰ কিছুমান গীতত বৰ্ণোৱা আছে। সংসাৰখন দুদিনীয়া। ইয়াত কোনেও চিৰকাল বিজয়ৰ পতাকা উৰুৱাব নোৱাৰে। নিজৰ ম্যাদ উকলি গলে গুছি যাবগৈ কোনোবা অচিন দেশলৈ। ধন সম্পত্তি, পুত্ৰ ভাৰ্য্যা, মায়া মোহ এদতীয়া হৈ ইয়াতেই পৰি ৰব। সেইহে গাইছে—

"ধনে ধনে কৰি ধনকে ঘটিলি
পৰম যতন ঐ কৰি ;
ধনে গ'ল উছলি দেহা গ'ল পিচলি
লগত গ'ল দুচলি ৰ "

আজিকালি আমি যেনেকৈ সৌন্দৰ্য্য চৰ্চ্চা কৰো, অতীজতে আমাৰ পূৰ্ব্বপুৰুষসকলেও সৌন্দৰ্য্য চৰ্চ্চা কৰিছিল। বনগীততেই তাৰ জ্বলন্ত প্ৰমাণ পোৱা যায়—

"নৈৰে শুৱনি গঙাকৈ চিলনি
পৰ্ব্বতৰ শুৱনি মিৰি ;
ডেকাৰে শুৱনি ভৰিৰ কলা ফুলে
গাওঁৰে শুৱনি তিৰি।"

এইবিলাকৰ উপৰিও আমাৰ বনগীতবিলাকত জাতীয় জীৱনৰ বহুতো অন্যান্য কথা প্ৰকাশ পাইছে। অতীজতে অসমীয়া তিৰোতাবিলাক বোৱা-কটাত পাকৈত আছিল। এৰাতিৰ ভিতৰতে গিৰিয়েকক, যুদ্ধলৈ যোৱা কাপোৰ বৈ দিছিল। প্ৰত্যেকেই তাত বব, ফুল তুলিব জানিছিল। জুয়ে'কাষে টিক্ টিক্ কৈ ৰঙা ফুল দি বোৱা গামোচা, মুগাৰ কাপোৰ, এৰিয়াৰ কাপোৰ, পাটৰ কাপোৰ অসমীয়া সমাজৰ আদৰৰ বস্তু। তিৰোতাৰ চেনেহৰ "মুগাৰে মুহুৰা, চেনেহৰ মাকোৰ" কথাও বনগীতত বৰ্ণোৱা আছে। কঁকালত মুগা বা পাটৰ মেখেলাখন, গাত মুগাৰ বিহা কপালত সেন্দুৰৰ ফোঁট লৈ যেতিয়া অসমীয়া তিৰোতাই বিহু মাৰিবলৈ যায়, ডেকাই গায়—

"কৈহকলী নিকলী কঁপাহ সূতা মুকলি
ঠেহ পাতি নেখালি ভাত ;
এপুৰা সেন্দুৰৰ জোৰ ফোট মাৰিলি
ললি ৰঙা বিহা গাত।"

এই বনগীতবোৰ আমাৰ জাতীয় ধন। সুক্ষ্মদৰ্শী সকলে নতুন যুগৰ বুকুত পাঁচ বছৰাৰ পৰাকৈ নতুন নতুন তথ্য এই বনগীতবোৰৰ পৰা উদ্ঘাটন কৰা উচিত। তেতিয়া হলে আমাৰ সাহিত্যৰ জেউতি আগতকৈ বহুগুণে চৰিব ; আমাৰ জাতিৰ মানদণ্ড বহুতো উন্নত হব। বহুতে বনগীত বা বিহুগীতবোৰক অশ্লীল বা অসভ্য লোকৰ মাত-কথা বুলি কব খোজে। অৱশ্যে বৰ্ত্তমান যুগত তেনে মানুহৰ সংখ্যা বৰ কম। সি যি নহওক ইংৰাজী সাহিত্যৰ দৰে এসময়ত আমাৰ বনগীতবোৰেও যে অসমীয়া সাহিত্যত সমাদৰ লাভ কৰিব সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই।

গল্পৰ প্লট বিচাৰি

—লক্ষীনাথ গগৈ
২য় বাৰ্ষিক, বিজ্ঞান

সোণ বৰণীয়া ধাননি ওপৰে ঢৌ খেলি যায়, মলয়া বাই তাৰ মাজে মাজে ৰূপহী দাৱনী ধান দাই যায় পিচলে' নাচায়—এৰি যায় চেনেহৰ থোক—

ঘূৰি আকৌ পুহ সোমালেহি, সিটো মাঘৰে কথা, প্ৰায় এবছৰেই হ'ল।

শুকান নৰাবোৰ। মানুহৰ খোজে খোজে নৰা মৰি হোৱা বাটটো ; আগৰাতিৰ ৰৰষুণৰ পানীবোৰে কোমল কৰি থোৱা তাৰ আধা পচা নৰাবোৰ। পুৱাৰে পৰা ৰ'দত শুকাই পোন হৈ থকা নৰাবোৰে কিট কাটকৈ শব্দ কৰিছে !

সেই সিজা বাটটোৰেদি আগবাঢ়ি আহিছো মই, পিচত এৰি থৈ আহিছোঁ এখনি সৰু অন্তৰ ; কিছুমান মৰম আৰু চেনেহ।

অলপকে বহুত বোলা মৰম নোপোৱা মাউৰী ছোৱালী তাই ; কৰ নোৱাৰাকৈয়ে চিনাকি হৈ পেলালোঁ তাইৰ লগত। অলপ আদৰ পাই তাইৰো মোৰ প্ৰতি মৰম সোমোৱাটো স্বাভাৱিক।

তাইকে কেন্দ্ৰ কৰি বহুত কথাই ভাবিছিলো।

তাইৰ জীৱনটোত গল্পৰ ৰহণ সানিম মই।

সময়ৰ লগে লগে ৰ'দ বাঢ়ি আহিছিল। খোজবোৰো ধীৰ হৈ আহিছিল। হয়তো ছোৱালীজনীৰ প্ৰতি সোমোৱা মৰমটোৰ Back Stair, Influence.

গল্প লিখাৰ হাবিয়াস জাগিছিল তেতিয়াই।

সেই যোৱা বছৰৰ মাঘতেই ছোৱালীজনীক লগ পোৱা। তাৰ পিচৰে পৰা লগ পোৱা নাই। আকৌ আহিব দেই বোলা তাইৰ কথাষাৰ মনত পৰে, যদিও তাক কাৰ্য্যত কৰি তোলা নাই। যোৱাৰ বাসনাটোও এতিয়া শেষ হৈ গ'ল। সেই ছুদিনৰ কাৰণে তাইৰ প্ৰতি সোমোৱা মৰমটোৰে তাইক আমনি দিলে যদিও মোক হলে বেছি সময়ৰ বাবে আমনি দিব নোৱাৰিলে। তাইৰ ভৱিষ্যত জীৱনটোত কল্পনাৰ ৰহন সানি সেই বাট চোৱাত বহুত কথাই ভাবিছিলো। সকলোবোৰ এতিয়া মনত নপৰে।

হাটখোলাত পৰি থকা কোঙা মানুহটো।

যৌৱনৰ সোৱাদ বিচাৰে সি। আঠ অনা পইচাৰ আশা দেখুৱাই তাৰেই দৰে দূৰ্ভগীয়া এজনীক ওচৰলৈ মাতে। জীৱনৰ জ্বলন্ত যৌন কামনাৰ জুই কুৰা আৰু দপ্ দপ্ কৈ জ্বলি উঠে।

তালুকদাৰক বিড়ীটো জ্বলাই দিবলৈ কয়।

দিনত তাৰ কাষেদি স্কুলীয়া ল'ৰাবোৰ যায় ; হাফ-পেন্ট, বগা পাইজামা পিন্ধা ; আৰু বহুতো। সি হাতখন মেলি ছুটা পইচাৰ সহায় বিচাৰে। ওচৰতে এটা কুকুৰ। ল'ৰাবোৰে ভেঙুচালি কৰি গুচি যায়। ডাক্তৰ-

জনে হলে হাতত থকা ডুব্বানীটো দি যায়। তাৰ কাৰণে সেয়েই বহুত।

ডুব্বানীটো থাকিলে গধূলীৰ বাবে নিচিন্ত হব পৰা যায়।

ডেকাৰ দোকানৰ এক চিঙ্গেল চাহ আৰু এটা গজা, তামোলখন দোকানীটোৰ পৰা এনেয়ে খাব পৰা যায়।

এখন 'নতুন অসম' লব পৰা যায়।

কেশৱে হলে 'নতুন অসম'খন বেয়া বুলি কলে বৰ বেয়া পায়। স্কুলীয়া দিনৰে পৰা ছাত্র ফেডাৰেছনৰ কাম কৰি অহা কেশৱে কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ মুখপত্রখন বেচিবলৈ আনে। পাৰ্টিৰ প্রচেচনবোৰত মানুহৰ সংখ্যা দিনে দিনে বাঢ়ি যোৱাৰ কথা কলে বৰ ভাল পায়। তেতিয়া বহুত কথাকে কৈ যায়—গৱৰ্ণমেণ্টৰ বিপ্রেচন, পাৰ্টি লীডাৰবোৰক জেইলত থোৱা, কেণ্ডিডেটবোৰৰ ওপৰত থকা অন্তৰীণৰ আদেশ, আণ্ডাৰ গ্রাউণ্ড ৱৰ্ক আৰু কত কি?

আণ্ডাৰ গ্রাউণ্ড ৱৰ্কাৰ এজন এবাৰ গা ৰবৈ গৈছিল। ভাল গান গায়। গান শুনি লাহনে কৈছিল—

"এৰা আমাৰ কথাবোৰকে গালাচোন।"

বেচেৰা লাহনটো।

সাত চেকেণ্ডৰ ভূমিকম্পত নৈৰ সোঁত ঘূৰি যোৱাৰ দৰে তাৰ জীৱনৰ সোঁতটোও এদিন ঘূৰি গ'ল।

তাৰ তিনিজনী ম'হ আছিল। চাৰি পুৰা মাটি আছিল; ভঁৰালত ভাত আছিল, ওখ ওখ গছৰ পৰা মৌ পাৰিছিল। কিমান আনন্দ। বাৰে সত্রৰ ভাওনা চাবলৈ গৈ সীতাৰ বিলাপ শুনি বেজাৰ কৰিছিল, হনুমানৰ নেজত জুই দেখি ভয় কৰিছিল। ভাওনা চাবলৈ অহা গাভৰুবোৰৰ সেই ভয় দেখি ৰঙ কৰিছিল। সিহঁতৰ চকুলৈ চাই চকু মাৰি ৰঙ পাইছিল। বাটত উকিয়াই উকিয়াই লগৰীয়াবোৰৰ লগত নাম গাইছিল।

আনন্দৰ মাজেদি দিনবোৰ পাৰ হৈ যোৱাৰ লগে লগে হঠাতে তাৰ জীৱনৰ সোঁতটোও এদিন সলনি হৈ গ'ল।

কোনোবা এদিন গছ কাটোঁতে গাত গছ পৰি গোটেই মানুহটোকে ঘূণীয়া কৰিলে। মূৰটোও সাংঘাতিক ভাৱে ফাটি গৈছিল। সেইবোৰৰ চিকিৎসা কৰোঁতেই ম'হ তিনিজনী বেচিলে। ভাল হোৱাৰ পাচতো আৰু কাম বন কৰিব নোৱাৰা হ'ল। ককালত বিষে ধৰে। কানিও খাবলৈ শিকিলে।

তাৰ জীৱনৰ ছন্দ পতন হ'ল।

সি এতিয়া কয় পান অলপমান চিঙি দিবলৈ। বালিজানৰ বজাৰত বেচিবলৈ নিব, তাতবোলে পাণৰ দাম হৈছে।

পাণবজাৰৰ গলিটোৰেদি চাহ দোকানৰ ফালে আগবাঢ়ি যাওঁ।

গলিটোৰ দাঁতিত থকা সৰু খেৰি ঘৰ কেইটাৰ পৰা কিবা ভজাৰ গোন্ধ ওলায়। ডুপৰীয়া খাই বই আহি যোৱাৰ যোগাৰ কৰিছে হব পায় ৰিক্সাৱালা আৰু ঘোৰা গাড়ীৰ চালক কেইজনে। এটা ঘৰৰ বেৰত অকণমান মাৰি এডালত এখন বগা ফটা কাণি গুজি থোৱা আছে। ফটা কাণি নহয়, কোনোবা এদিন সিহঁতে কৰা শোভাযাত্রাৰ প্রতীক, সিহঁতৰ মুক্তি আন্দোলনৰ প্রতীক; বৰ আশাৰে পতাকাখন ডাঙি ধৰি হয়তো সি শেষ নোহোৱা শোভাযাত্রাটোৰ শেষত আগবাঢ়ি গৈছিল।

আৰু সময়ৰ সোঁতত হেৰাই যোৱা কৰ্ম্মী সি। গাওঁ সংগঠনৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিছিল। বাৰে বাৰে পানী আহি খেতি নষ্ট কৰাৰ কাৰণে মথাউৰী দিবলৈ ৰাইজক বুজাইছিল; তাৰ বাবে পইচা তুলিছিল। অহা যোৱাৰ এটা ভাল আলি হব। ……………স্বাধীনতাৰ কাৰণে কৰা আন্দোলনত ভাগ লৈছিল। কংগ্রেছী আন্দোলনত ভাগ লোৱাৰ বাবে তিনি মাহ ফাটেক খালে। ……১৪ আগষ্টৰ নিশা জোৰ জ্বলাই শোভাযাত্রা কৰিলে, সমদলে আহি ৰাতিয়েই হাইস্কুল পালেহি। ……জুই আঙনি পৰি খদ্দৰৰ পঞ্জাবীটোৰ জেপৰ ওচৰতে পুৰিলে। সেইদৰেই ১৫ আগষ্টৰ দিনা বক্তৃতা দিলে। হেজাৰ

হেজাৰ নতুন স্বাধীন মানুহৰ আগত মহামানৱৰ বৈ বৈ যোৱা যশস্যা আৰু এবাৰ ডাণ্ডি ধৰিলে—স্বাধীনতাৰ ধল পুৱাতেই স্বাধীনতাৰ সুখ উপভোগ কৰাৰ বিৰাট আচনি ডাণ্ডি ধৰিলে।

আমি পঞ্চায়ত পাতিম। গাৱঁৰ সকলো মানুহে একে লগে খেতি কৰিম ; চপাই আনি একে ঠাইতে থম। পঞ্চায়তে বিলাই দিব—ওপৰঞ্চিবোৰ গৱৰ্ণমেণ্টক বেচিম। তাৰে পঞ্চায়তে খাজনা দিব। পঞ্চায়তৰ তত্বাৱধানত এখন দোকান খুলিম। তাতে বেজিৰে পৰা তেল, নিমখ, চোলা কাপোৰ সকলো থাকিব। ……সৌ বাম মাটিবোৰত কপাহ দিম। ……ৰাইজসকল এখন গাওঁ যদি আমি এবছৰত এনেদৰে কৰোঁ চাৰি বছৰত গোটেই মৌজাটো হব। ৰাইজে নথ জোকাৰিলেই নৈ বয়।

সিও হেৰাই গ'ল।

তাৰ আদৰ্শটোও কৰবাত বিলীন হ'ল।

স্বাধীনতা পোৱাৰ চাৰে চাৰি বছৰৰ পাচত—

আদৰ্শৰ মাজত ডাঙৰ কৰা তাৰ ভায়েকটোৱে পথাৰৰ আলি ঠেলাৰ বাবে চুবুৰীয়াৰ লগত কাজিয়া কৰে। সি একো নকয় কবলৈ সাহ নকৰে। দহাই সকামে বুঢ়া ডেকা সকলোৱে কানি খায়। কানি পোৱাটোও খুব সহজ—যিমান টান এটা বানৰ বয় বিৰি পাবলৈ। এইবোৰ দেখিও তাৰ চকুত নপৰে। সমাজ ব্যবস্থাত ঘুণে ধৰিলে। মদ খাই হেম বুঢ়া সাকোঁৰ পৰা পৰি নৈৰ বুকুত লুকাল।

মানুহবোৰৰ উন্নতিৰ হাবিয়াসটো নোহোৱা হৈ গ'ল।

দিনে দিনে যেন পিচ পৰি গৈছে। কাম নকৰা হ'ল। খাবলৈও নোহোৱা হৈ গৈছে। পৃথিবীৰো উৎপাদন ক্ষমতা কমি আহিল। গাওঁবোৰত খুজি খোৱাৰ সংখ্যা বাঢ়ি গ'ল। ভাদৰে পৰা লোকৰ মুখলৈ চাই বাচি থাকিবৰ আশাৰে। ৰাতি পুৱালেই আন গাৱঁলৈ খোজ ধৰে।

লৰৰামে কয়—"মতাবোৰ ধপাত খাই সোমাই থাকে, মাইকীবোৰক খুজিবলৈ পঠিয়াই। ওলাই গলেই ছুটকা ৰূপ পাই আহে।

সমবায় সমিতিৰ নামত থকা দোকানখনৰ মেনেজাৰ লোকেশ্বৰে কথাষাৰ সমৰ্থন কৰে। ছয় সাত মাহৰ গা-ভাৰী মানুহকো পঠিয়াই। সি বৰ বেয়া দেখে।

……আগেয়ে বস্তালৈ খুজিবলৈ যোৱা বৰ ডাঙৰ কথা আছিল। এতিয়া খুব সহজ।

নহবই বা কিয়?

ঈশ্বৰেও বোলে খিয়াল কৰিছে। ভূইকঁপ হ'ল, বানপানী আহিলে ; সিবাৰ খেতিয়েই নহ'ল। ৰোৱনীবোৰ পথাৰলৈকে নগ'ল। এইবাৰো সেই একে হ'ল। খেতি ভালেই হৈছিল, মানুহবোৰেও বৰ হেঁপাহেৰে কৰিছিল ; পিচে, বিধাতাৰ শাও পাত। খৰ হ'ল। ধানবোৰ ৰঙা পৰিল, পিচে পিচেই ঘোলা পানী এটা আহি গোটেইবোৰ মাৰি থৈ গ'ল। ফাগুণ মাহত গেলি পচি যোৱা নৰাবোৰৰ দৰে শুকান মুকলি পথাৰখনত সজাল ধৰা সেউজীয়া ধানৰ চিনবোৰ থাকি গ'ল। ভোগৰ ন মুঠিও খাবলৈ নোহোৱা কৰিলে।

চুচনৰ মাকে ভয় কৰে অহা বছৰত সিহঁতৰো খাবলৈ নোহোৱা হব বুলি। ককায়েকে সোধে ধান মৰা মাটি ডোখৰত সৰিয়হ দিলে কেনে হব।

হয়তো ভালেই হব। কোনে কব? কোনো নাই।

সি হলে আছে।

তাৰ ঘৰৰ বেৰত জনবাণী দিবসৰ ৰঙা আখৰ কেইটাও জিলিকি আছে।

ৰজা বিষয়াৰ দিন উকলিল
কাড়ী পাইকৰ নাতি,
আমাৰ দেশক আমিয়ে সজাম
ৰাইজকে ৰজা পাতি।

প্ৰাইমেৰী স্কুলৰ ল'ৰাবোৰে পানী খাবলৈ সোমালে

মুখস্থ কৰে—ৰজা বিষয়াৰ উকলিল.........

হয়তো এতিয়াও ভাবে এই ফাঁকি কথাকে সিও গাবে গাবে কৈ ফুৰিব—'সৰু লৰাবোৰে গোৰ'ৰ দৰে।

এৰা, মানুহটো হেৰাই গ'ল।

আৰু কিমান এইদৰে হেৰাই যাব আৰু গৈছে।

ৰমাও হেৰাল।

সকতে মাকক হেৰুৱালে। মধ্য ইংৰাজী পৰীক্ষাত প্ৰথম বিভাগত পাছ কৰাৰ পাচতে বাপেকো ঢুকাল। হাইস্কুলত নাম লগাইছিল, অৰ্থাভাৱত স্কুল এৰি গুচি আহিল।

তেতিয়াই কবিতা লিখিছিল। ভালেই লিখিছিল।

তাৰ পিচত?

আৰু পিচত সিও মৰিল।

যুদ্ধত ঠিকা কৰিলে, মানে ঠিকাদাৰৰ মহৰী; তেতিয়াই সি ধ্বংসৰ পথত খোজ দিলে। যোগেন মাষ্টৰৰ শ্ৰেণীৰ চোকা লৰাটোৱে মদ খাবলৈ শিকিলে। ঠিকাৰ টকা পালে, তাৰ বহুত হ'ল। এচেঞ্চ, পণ্ডচ, মিকছাৰ—ক'লা চশমা টাইত পাজামা—নতুন মানুহ হ'ল সি। যুগৰ হাৱা লাগিল।

যুদ্ধ গ'ল; ঠিকাও নোহোৱা হ'ল।

পুনৰ ছবি, কবিতা, বাঁহী; কিন্তু বেছি দিন টিকিব নোৱাৰিলে। ঠিকাৰ বজাৰী চালত সেইবোৰ নচলা হ'ল। তাৰ আৰু এতিয়া একো নাই। পাৰ্টিৰ কাম কৰে বোলে। হয়তো 'পলিটিকেল আইডিয়লজী' বুলিবলৈ একোৱেই নাই কনজাৰভেটিভ মনোভাব লৈ যোগেন মাষ্টৰে কয়—

যাৰ থাকিবলৈ এডোখৰ ঘৰ নাই সি আকৌ চ'ছিয়েলিজম গায়।"

মানুহবোৰে হলে সেইবোৰ শুনিবকে নোখোজে।

ভিতৰৰ পৰা ঠাই মচি মচি জোনাক ওলাই আহে—পিৰালিটো মচিবলৈ। পূব মুখীয়া ঘৰটোত ৰাতি পুৱাৰ ৰ'দতো ধুনীয়াকৈ আহি পৰিছেহি। বোৰেকে গৰু কেইজনীৰ গাখীৰ খিৱাই হাতত ধান খেৰ এমুঠি আনিছে—গাখীৰ চেকিবলৈ। বোকা পানী লাগি লাগি ৰঙা বোল ধৰা বোৱা মেখেলাখন বুকুত পিন্ধি ককালত গামোচাখন মাৰিয়েই মোৰ আগেদি কোনো সঙ্কোচ নকৰাকৈয়ে যায়। মূৰৰ খোপাটো ঢাকি থোৱা এখন সৰু গামোচা। মাকে খৰাহি এটাত চাউল ধুবলৈ ওলাইছে। আলহীয়ে ভাত খাই সোনকালে যাব লাগে।

—মই আলহীয়েই হয়।

সৰু লৰাটোৱে পঢ়ি-পাঠখন লৈ চিঞৰি চিঞৰি পঢ়িছে—"শৰীৰক আলসুৱা কৰি ভাল মানুহ নোবোলাবা।"

আৰু স্কুলত গৈ চিঞৰি গগন ফালিব গৈ তিনিত সাতে সাতত্ৰিশে একুৰি সোতৰ তিনদহ সাত; লগে লগে ডুকুৰি ডেৰ কুৰি লৰাই দোহাৰিব—একুৰি সোতৰ তিনিদহ সাত আৰু আগ্ৰহেৰে বৈ থাকিব পণ্ডিতৰ 'ভিতৰলৈ আহ' বোলা দুটা শব্দৰ কাৰণে।

পণ্ডিতজন—?

শাওন মহীয়া ৰ'দত হালখন মেলিয়েই ভাত কেইটা খাই স্কুললৈ আহিছে। ল'ৰাবোৰক বাহিৰত নেওতা পঢ়িবলৈ পঠিয়াই টেবুলখনতে মূৰটো থৈ অলপ জিৰাই লৈছে

এয়া ৰবীন মাষ্টৰ আৰু টেবুলত মূৰ থৈ সেইয়া বেৰতচাৰ।

তিনি মাহৰ দৰ্মহাকে বোলে পোৱা নাই। স্কুল এৰি দিব খুজিছে তেওঁলোকে।

ৰবীন মাষ্টৰৰ কথা।

আহাৰ মাহৰ আহৰি দিন কেইটাত ফুৰিবলৈ অহা খুলশালীয়েকক লগত লৈ মুগা কাটে। ৰান্ধনীক ভিতৰলৈ পঠিয়াই সৰু ভনীয়েকক মাতে কঁৰিয়া দিবলৈ।

"কাঁড় মাৰিবলৈ কোৱা নাই দেই ধেনুলৈ নাহিবি আকৌ।"

ৰবীন মাষ্টৰে মোক সোধে 'ক'ৰিয়া দিয়া' শব্দটো অভিধানত আছে নে নাই।

অভিধানৰ শব্দৰ লেখ বিচাৰে ৰবীন মাষ্টৰে। কিবা ভাবি চিলিম মোমায়ে সোধে।

"ধৰ্ম্মেশ্বৰে আঠ শ টকৌ পাত নি ভুশৰ দাম হে দিলে। তাৰ পাপ হ'ল নে নাই ?"

"আকাশী জাহাজখন মানুহে সজা চৰাই। তাত ভৰাই দিবলৈ মানুহে জীৱ ক'ত পালে ?"

মোমাইটো সঁচাকৈয়ে সহজ সৰল।

ৰ্কফুলে কয়—ধন ঘটিবলৈ হলে পঢ়িব নালাগে দেই। ধানৰ মোনে ২৫৲ টকা হ'ল। ভালকৈ খেতিটো কৰিব পাৰিলেই হয়—

ৰ্কফুলে পঢ়াশুনাৰ নামেই লব নোখোজে।

পঢ়াশুনাৰ লাভটো নন্দেশ্বৰ বিহুৱা ঝাৰাণ্ডেও স্বীকাৰ নকৰে। বুজালেও নুবুজে ; যদিও কাতি মাহৰ কুঁৱলী ফালি ৰাতিপুৱাৰ স্কুললৈ নগ'লে পুতেক জীয়েকইঁতক গালি পাৰে। সিহঁতে কয় পঢ়িলে শুনিলে কি হব ? ফেল কৰি গাৱঁত সোমাবহি, হাল বাব নোৱাৰে, কাম কৰিব নোৱাৰে, বাবু কামো নেপাই, বন্দুক লৈ লৈ ডকাইতি কৰিব।"

বন্ধৰ শেষত কলেজলৈ আহিব খোজা মনটো পৰি আছে এইবোৰ ভাবিলে। বিছনাখনৰ পৰা উঠিবৰ মন নাযায়। ভণ্ডীজনীয়ে এবাটি চাহ আৰু 'নতুন অসমীয়া'-খন ফালি তাতে অলপ গুৰ আনি দিয়ে।

কিছুমান বাজে প্লট।

গল্প আৰু লিখা নহল। দুপৰীয়াটো এনেয়ে গ'ল।

অৰ্থহীন

— ৰবীন্দ্ৰ বৰুৱা
Now 8ৰ্থ বাৰ্ষিক, কলা।
Teacher, Sonari... High School
Tinsukia

তমসাবৃত মোৰ ধৰাতল
দিগন্তৰ সীমাৰেখা চুমি
জ্বলে মাথো এটি শুকতৰা
তাকেই নিৰিক্ষি
খেদি যাওঁ দূৰ প্ৰান্তৰত
নিৰালম্ব জীৱনৰ
অনাবিল আদি অনুৰাগ
অভ্ৰভেদি কল্পনাৰ
প্ৰতিষ্ঠিত কত স্বপ্নজাল
তাতে জমি
অস্পষ্ট স্মৃতিৰ
শত ৰক্ত লেখা,
মোৰ হিয়াৰ সিন্ধুত
নাচে ঢউ
থৌকি বাথৌ
অনাগত অস্বচ্ছ দিন বোৰ
স্বচ্ছ কৰি লোৱাৰ হেঁপাহেৰে
কিন্তু ....

কল্পনাৰ ৰঙীন ফাকুৰে
জীৱনৰ উতলা আবেশে
ধৰণীৰ সেউজীয়া খিনিক
পৰা নাই কাহানিও বুৰাব
তথাপিতো—
ছয়া ময়া উচ্ছাসেৰে
সময়ে সামৰি থোৱা
সুৰাৰ মদিৰা চুহি
গাব খোজো গান
কোনেও নজনা।
ৰচি লৈ বিনন্দীয়া ফুলনি
চাহাৰাৰ উতপ্ত বুকুত।
....বৰ্ণবিহীন বাস্তৱ
আৰু তাৰ
স্থবিৰ সংঘাতৰ মাজেদি
স্বপ্নিল মনে মোৰ
কামনাৰ সৰগখনক কিন্তু
নোৱাৰে মনিব

দুৰৰা-কবিতাত নৱন্যাসৰ জিলিঙনি

—প্ৰতুল তালুকদাৰ
১ম বাৰ্ষিক, কলা।

নৱন্যাস যুগৰ সোণালী জেউতি পোণ প্ৰথমে ইংৰাজী সাহিত্যৰ মাজেদি আহি, পৃথিবীৰ প্ৰায় সকলো সাহিত্যতে কম বেছি পৰিমাণে পৰি, সাহিত্য জগতত এটি নতুন আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছে। এই নৱন্যাস যুগৰ মূল শিপা ভালদৰে পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি চালে ইটালীয় সাহিত্যৰ বুকুত বিচাৰি পোৱা যায়। কিন্তু ওঠৰ শতিকাৰ মাজ ভাগত কেইজনমান ইংৰাজ সাহিত্যিকৰ আশাশুধীয়া চেষ্টাৰ ফলত নৱন্যাস যুগৰ কুঁহিপাত ইংৰাজী সাহিত্যৰ মাজেৰে ওলায়। কিন্তু তাৰ মূচ্ছানাই সাহিত্য-জগতত নতুন ভাবধাৰাৰ সৃষ্টি কৰিলেও প্ৰত্যেক মানুহৰ অন্তৰত থকা সুপ্ত অনুভূতিক জাগ্ৰত কৰি তুলিব নোৱাৰিলে। সেই বুলি তেওঁলোকৰ চেষ্টা ব্যৰ্থ হোৱা বুলিও কব নোৱাৰি। কাৰণ তেওঁলোকে দেখুৱাই দিয়া পথকে অনুসৰণ কৰি তাৰ পিচৰ যুগত আন এটা উদ্যোগী কবি সাহিত্যিকৰ দলে স্ব-ৰচিত কাব্যৰ সুৰেৰে গোটেই জগত কঁপাই মানুহক বিমোহিত কৰিছিল।

উনৈশ শতিকাৰ প্ৰাৰম্ভনৰ লগে লগে ইংৰাজী সাহিত্যত এক বিপ্লৱৰ সৃষ্টি হয়। এই বিপ্লৱৰ তেল-শলিতা যোগাইছিল—ৱাৰ্ডচৱাৰ্থ, কলেৰিজ, শ্বেলী আৰু বহুতো ইংৰাজী সাহিত্যৰ লব্ধ প্ৰতিষ্ঠ সাহিত্যিকে। এই শ্ৰেণী সাহিত্যিকৰ লক্ষ্য আছিল—সাধাৰণ বিষয় বস্তু; যাতে সহজ সৰল ভাষাত লিখি সকলো মানুহৰ অন্তৰ চুব পাৰে। "They are art songs, intensely personal reflecting moods of a moment on the eternally *recuring* emotion of individual creative efforts." সাহিত্য আগতে মুষ্টিমেয় আঙ্গুলীৰ পাৰত লেখিব পৰা আঢ্যৱন্ত মানুহৰ মাজত সীমাবদ্ধ আছিল। ৰজাই নিজে ৰাজসভাত বেতনভোগী কবি ৰাখি নিজৰ গুণ-কীৰ্ত্তন প্ৰজা-সাধাৰণৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰা উদাহৰণ বুৰঞ্জীত ডেথাৰ আছে। যাজ্ঞবল্ক মুনিয়ে ৰাজসভাত ৰজাৰ গুণানুকীৰ্ত্তন কৰি গীত গোৱা বাবে এহেজাৰজনী সোণৰ খুৰা বন্ধোৱা দুগ্ধৱতী গাই পোৱা কথা ভাৰতীয় বুৰঞ্জীতো পোৱা যায়। কিন্তু নৱন্যাস যুগৰ লগে লগে সাহিত্য হৈ পৰিল সৰ্ব্বসাধাৰণ লোকৰ আমোদৰ বস্তু। ৱাৰ্ডচৱাৰ্থৰ 'Lucy.' কলেৰিজৰ 'Love', আদি নৱন্যাস যুগৰ কবিতাৰ চানেকি। "Lyrical Ballad" নামৰ 'ৰোমান্টিক' কবিতাৰ সঙ্কলনটি নৱন্যাস যুগৰ পুৰতী তৰা।

ভাৰতীয় সাহিত্যত পোন প্ৰথমে নৱন্যাসৰ ঢৌ উঠে—বঙ্গ সাহিত্যৰ বুকুত—মাইকেল মধুসূদনৰ প্ৰতিভাৱান লেখনীৰ যোগেদি। সেই সময়ত কলিকতাত থকা এমুঠি অসমীয়া ছাত্ৰই বিদেশী সাহিত্যৰ মৌ কোঁহ আহৰণ কৰি "জোনাকী" কাকত প্ৰকাশ কৰে। অৱশ্যে বিদেশী সাহিত্যৰ যিটো ভাৱধাৰা অসমৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাৰ লগত মিহলি হৈ, অসমীয়া সাজ-পাৰেৰে কাচোন কাচি, জাতে পাতে অসমীয়া হৈ পৰিছিল।

যুগ পৰিবৰ্ত্তন হৈ অহাৰ লগে লগে গোটেই পৃথিবী জুৰি প্ৰত্যেক মানুহৰ মনত অন্তৰ্বিপ্লৱৰ সৃষ্টি হৈছিল। সেই কাৰণেই বোধহয় নৱন্যাসৰ ধ্বনিয়ে মানুহৰ হিয়াতন্ত্ৰী ভেদ কৰিব পাৰিছিল। পৃথিবীৰ জাতি সমূহৰ পৰস্পৰে

মিল নাথাকিলেও মনোৰাজ্যৰ তৃষ্ণা সকলো জাতিৰে একে—গোলাপ ফুলৰ গোন্ধ সকলোৱে সমানে অনুভৱ কৰিব পাৰে। বিপ্লৱৰ ঢৌ সকলোৰে অন্তৰত জগা বাবে নৱন্যাসৰ প্ৰসাৰণ বৃদ্ধি পায়। 'প্ৰতিমাৰ' খনিকৰ চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আৰু সাহিত্য ৰসিক লক্ষ্মীনাথ বেজ-বৰুৱাই পোনপ্ৰথমে নৱন্যাস যুগৰ ভাৱধাৰা অসমীয়া সাহিত্যত বোৱায়। দুয়ো বীৰবাহু সেনাপতিৰ অক্লান্ত পৰিশ্ৰমৰ ফলত অসমীয়া সাহিত্যত নৱন্যাসৰ জিলিঙনি 'জোনাকী'ৰ স্নুৰুঙাইদি আহি পৰেহি। কিন্তু যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা দেৱৰ প্ৰতিভাপন্ন লেখনীৰ যোগেদি পুষ্পিতা হৈ নৱন্যাসে পূৰ্ণ যৌৱন লাভ কৰে। জোনাকী যুগৰ কবি সাহিত্যিকসকলে ভাৰতীয় আধুনিক সাহিত্যতেই প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলেও, দুৱৰা দেৱৰ ভাও-ভঙিমা, কলা-কৌশল, ভাৰতীয় সাহিত্যৰ পৰা নাহি পোনে পোনে ইংৰাজী সাহিত্যৰ মাজেদি অহা যেন লাগে। কিয়নো দুৱৰা-কবিতাত প্ৰাকৃতিক বিৱৰণ নাই, পৌৰাণিক আখ্যানমূলক উদাহৰণ নাই, আছে মাথোন বিশ্ব-মানৱৰ বুকুৰ অসীম বেদনাৰ নীলা পোহৰ, আছে তাত পাহৰণিৰ বুকুত লুকাই থকা করুণ জীৱনৰ সকৰুণ কাহিনী, আছে তাত বিজুলীৰ খন্তেকীয়া সুখৰ জিলমিলনি।

সাহিত্যই যুগে যুগে নতুন বসন পৰিধান কৰি, যুগ-ধৰ্ম্ম অনুসৰি নিজৰ বৰণ সলায়। 'মানুহেই দেৱ, মানুহেই সেৱ' বুলি যেতিয়া ইটোৱে সিটোক চিনিলে তেতিয়া আগৰ যুগৰ সাহিত্যই নতুন ৰূপ ললে। 'কেতকীৰ হিয়া ভগা মাততো' কবিয়ে 'মানুহৰ প্ৰাণৰ সম্বাদ'ৰ ইঙ্গিত পালে। ইয়াৰ আগতে সাহিত্যত ধৰ্ম্ম-ভাব বিৰাজিছিল; সৰ্ব্ব-সাধাৰণৰ লগত সাহিত্যৰ বিশেষ সংস্পৰ্শ নাছিল, ধৰা-বন্ধা নিয়মৰ মাজেদি কঠিন ভাব-ধাৰাৰে প্ৰকাশ কৰাই আছিল কবিসকলৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। অৱশ্যে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ত কিছু সুকীয়া। কাৰণ অসমীয়া সাহিত্যত ব্যাপক-ধৰ্ম বিৰাজিলেও, ধৰা-বন্ধা ছন্দৰ নিয়ম থাকিলেও কঠিন শব্দ গাঁঠনিৰ কবিতাৰ সংখ্যা তাকৰ।

নৱন্যাস যুগৰ প্ৰভাৱ পৰিল। লগে লগে পুৰণি ভাব-ধাৰাই মেলানি মাগিলে—ব্যক্তিবাদ সহজ, সৰল লিখনীৰে স্বাধীন ছন্দত লিখা প্ৰথা চলিবলৈ ধৰিলে। নৱ-ন্যাসৰ জোঁৱাৰে প্ৰেমবাদৰ সৃষ্টি কৰি, মানুহৰ অন্তৰত আনন্দৰ মন্দাকিনী সোত বোৱালে। বাস্তৱ পৃথিবীৰ শত কোলাহলৰ মাজৰ পৰা আহি এই সাহিত্যৰ যোগেদি বিমল সুখ ভোগ কৰিব ধৰিলে। প্ৰেম যদি স্বৰ্গীয় বস্তু তেনেহলে মানৱ প্ৰেমো (human love) স্বৰ্গীয় প্ৰেমৰ এটা শ্ৰেনী মাথোন।

দুৱৰা দেৱৰ গাত নৱন্যাস যুগৰ প্ৰভাৱ পূৰা মাত্ৰাই পৰিছিল। তেওঁ বেজবৰুৱা আৰু আগৰৱালাৰ সাধনা সফল কৰিবলৈ আজীৱন চেষ্টা কৰি 'অকলে আপোন-মনে বহি নিৰলাত' নিজেই 'সঙ্গীহীন বিহগীৰ আকুল সুৰ'ৰ দৰে নিজেও অকলশৰীয়া হৈ গীত ৰচনা কৰিছে। দুৱৰা-কবিতাত চিত্ৰৰ চিনচাব নাই—আছে মাথোন সুৰৰ ঝঙ্কাৰ আৰু ছন্দৰ লয়লাস বিহাৰ। কবিয়ে য'তে সৌন্দৰ্য্য দেখে ততে তন্ময় হৈ নিজকে পাহৰি যায়। অজানিত বস্তু এটাৰ প্ৰতি কবিৰ প্ৰাণত কৌতূহল জাগে আৰু পোৱাৰ পিচত যেতিয়া হাততে আৱধা বস্তু হেৰাই যায়, তেতিয়া 'আকুল উদাস সুৰে' গুমুনিয়াহ কাঢ়ে 'Her speech was all music : like moonlight she shone" কবিয়ে প্ৰিয়াৰ সৌন্দৰ্য্যত বিভোৰ হৈ প্ৰিয়াক নানা অলঙ্কাৰেৰে বিভূষিতা কৰে। কবিৰ হিয়া সংসাৰৰ 'সুখৰ সোতত' ভাহি অপৰূপ সৌন্দৰ্য্যত তন্ময় হৈ, শুকান মৰুৰ মৰীচিকাৰ দৰে ভ্ৰান্তিময় সৌন্দৰ্য্যৰ মোহন মূৰ্ত্তি দেখি পিচে পিচে ঘূৰে।

"মৰমৰ সাদৰী হাঁহিটি
বিশ্বৰ বুকুত বিয়পিল,
নতুন প্ৰাণৰ পৰশত
গছ-লতা জিলিকি উঠিল।
হেঁপাহেৰে আগবাঢ়ি গ'ল
সুৰে মোৰ সুৰৰ চুমিব।"

সৌন্দৰ্য্য-পিপাসু কবিৰ মনত সুখৰ চৌৰে থৌকি বাথৌ লগাই নিজকে আপোন পাহৰা কৰিছে; নিজৰ আনন্দৰ সুৰে সুকয চুমিব—কথাবাৰ মনত পৰিলে অন্তৰৰ মাজৰ আনন্দৰ কথা ভালদৰে হৃদয়ঙ্গম কৰিব পাৰি। আকৌ অকণি পখিলা হৈ যেন সৌন্দৰ্য্যৰ পাচে পাচে লৰি ফুৰি নিজৰ মনৰ হুতাশ পলাব।

"গুৱনি ধৰণী খনি ৰূপ ৰসে ভৰা
বিধাতাৰ অনুপম দানে;
অকণি পখিলা মই আপোন পাহৰ
গাই ফুৰোঁ উলাহৰ গানে।"

কবিৰ মনত "অনন্ত অসীম সৰগ সাগৰ, তাতোকে বহল হিয়া" সেই হিয়াতে সময়ৰ ঘহনি লাগি প্ৰিয়াৰে সৈতে পৰিচয়ৰ সৌধ নিৰ্ম্মাণ হয়। হিয়া সুবিশাল জলধিতকৈও বহল আৰু গভীৰ; মণি মুকুতাতকৈও প্ৰেমৰ জেউতি বেছি, সেইবাবে এদিনাখন বেজবৰুৱাই তেওঁক অসমৰ "শেলী" বুলি সম্বোধন কৰিছিল। দুৱৰাৰ মনৰ ভাব আন এজন ইংৰাজ কবিৰ লগতো মিল থকা দেখা যায়।

"Great are the sea and the heaven
Yet greater is my heart,
And fairer than pearls and stars
Flashes and beams my love."
(H. W. Longfellow)

ৰামধেনুৰ সাতোটি ৰঙেৰে বোলাই কবিয়ে সুখৰ সৰগ যদিও ৰচনা কৰে, তথাপি সুখৰ সপোন, মধুৰ কল্পনা, আত্মতুষ্টিৰ প্ৰবল চেষ্টাক ব্যৰ্থতাৰ আঘাতে খন্তেকতে নিৰ্ম্মূল কৰে। সংসাৰ সুখৰ ক্ৰিয়াভূমি বুলি ভাবি জীৱন-কুসুম-কানন ৰচনা কৰোতে "ভৰদুপৰীয়া কেনিবা ডাৱৰে কলীয়া ঢাকোন মেলি, পোহৰ লুকাই ঢাকিলে বেলিটি আশাৰ কিৰণ ঠেলি।" কবিৰ প্ৰাণৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা শেষ ৰাতিৰ সপোনৰ দৰে চকুৰ নিমিষতে পলাই ফাট মাৰিলে। অনাদৰ অৱহেলা সকলো গোটাই লৈ হেৰুৱা সৌন্দৰ্য্য বিচাৰি কবি আগবাঢ়ি গ'ল সংসাৰ পথেদি।

হেৰোৱা সৌন্দৰ্য্যক আৰাধনা কৰা দুৱৰা-কবিতাৰ এটা বিশেষ লক্ষণ। কবিয়ে সদায় হেৰোৱা সৌন্দৰ্য্যৰ উৎঘাটনৰ বাবে আকুল প্ৰচেষ্টা চলাই আহিছে—তাৰ পৰিণতিয়েই আজীৱন বিৰহ। নিজৰ জীৱনটোৱেই তাৰ জলন্ত প্ৰমাণ। সংসাৰৰ শত বাধা-বিঘিনিক অতিক্ৰম কৰি মানস প্ৰতিমাৰ উদ্দেশ্যে কবিয়ে 'নজনা দেশৰ পিনে নতুন আশাত' নাও মেলি দিলে। উদাস পৰাণত জোনৰ পোহৰ পৰি এটি ক্ষীণ আশাৰ ইঙ্গিত দিলেও—সি ক্ষন্তেকীয়া ভোজৰাজী।

"কোনোবা দেশৰ পৰা নজনা পখীটি আহি
কাণে কাণে মিঠা সুৰে কিবা গান গালে,
হিয়াৰ মাজত এটি আনন্দৰ বোল তুলি
ধীৰে ধীৰে উৰি গ'ল কেনিবা পলালে!"

গছৰ ডালত পৰি মইনা চৰাই এটিয়ে মধুৰ গান গোৱাৰ শেষত দুই পাখি মেলি কোনোবা অজান ঠাইলৈ গুচি যায়। কবিৰ হিয়াৰ প্ৰতিমায়ো খন্তেকতে দেখা দি চকুৰ নিমিষতে নাইকিয়া হ'ল।

মানুহে দুৰ্দ্দিনত ভালৰ সতি-সন্ততি বুলি নাইবা পূৰ্ব্বৰ সুযশৰ কথা সুঁৱৰি শোকাতুৰ মনক প্ৰবোধ দিয়ে। কিয়নো সুখৰ সপোন কল্পনা কৰিলে মনত পুলক শিহৰণ জাগে—খন্তেকৰ বাবে হ'লেও মুখত আনন্দৰ ৰেখা বিৰিঙি উঠে। যদিও কবিৰ 'সমুখত স্মৃতিৰ শ্মশান' তথাপি অতীতৰ সুৱদী স্মৃতি মনতে অঙ্কিত কৰি 'জেতুকা পাতৰ দৰে' হিয়াক ৰঙিন কৰি তোলে। "দেৱী" নামৰ কথা কবিতাটিৰ মাজত অতীতৰ সোণৰ সপোন ৰচনা কৰি চমক লাগাইছে—"হে দেৱী, কল্পনা সুন্দৰী! মই তোমাৰ

চিনিব পাৰিছোঁ। তুমি মোক মাজে মাজে এইদৰে দেখা দি যোৱাহি—মোৰ নিৰাশ দুৰ্ব্বল হৃদয়ত আশাৰ কিৰণ ঢালি সবল কৰা।" আকো

"অতীতৰ মধু স্মৃতি জিলিকি উঠিল
নিজ ভোলা কবিৰ প্ৰাণত,
হেৰোৱা সপোন তেওঁ দেখিলে দুনাই
খন্তেকীয়া সপোন মাজত।"

ৰামধেনু অলপ সময়ৰ বাবে উজ্জ্বল হৈ জিলিকি উঠে। কবিৰ প্ৰাণতো খন্তেকতে অতীতৰ মধুৰ স্মৃতি জাগি মনত আশাৰ কণিকা সঞ্চাৰিত কৰে—বিষাদ মনত সুখৰ জিলিঙনি পৰে। পৃথিবীৰ তিনিভাগ পানীৰ দৰে দুৰ্ৰৰা কবিতাতো তিনিভাগেই দুখ—সুখ লেশ মাত্ৰ।

দুৰ্ৰৰা প্ৰেমৰ পূজাৰী। তেওঁ নিৰ্মল প্ৰেমৰ উদাহৰণ ৰাখিবৰ কাৰণে কৰা প্ৰচেষ্টাৰ ফলতে "শিল্পী"ৰ জন্ম। শিল্পীয়ে নিৰ্জীৱ শিল এছটাৰ ওপৰত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ তুমুল চেষ্টা কৰিও কৃতকাৰ্য্য হব নোৱাৰিলে। শিলৰ প্ৰতিমাক জানো প্ৰাণ দিয়া সম্ভৱ? অসম্ভৱক সম্ভৱ কৰাই শিল্পীৰ আজীৱন ব্ৰত আৰু তাতেই শিল্পীৰ কৃতিত্ব। 'মন্ত্ৰৰ সাধন কিম্বা শৰীৰ পতন' ব্ৰত লৈ শিল্পীয়ে তুমুল চেষ্টা কৰিলে, তথাপি শিল—শিল হৈয়ে ৰ'ল। এই শিলৰ প্ৰতিমাই হেচি ধৰি শিল্পীৰ জীৱন পাত কৰিলে। কবিৰ মানত সেই মৰণ যেন মৰণেই নহয়—তাৰ সলনি বিজয় গৌৰৱৰ, আত্মতুষ্টিৰ হাঁহিহে। কিয়নো শিল্পীয়ে নিজ ৰক্তেৰে প্ৰতিমাৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰিলে। "চাকিয়ে এন্ধাৰত পোহৰ যোগায়। সেই পোহৰৰ ৰেখ চিনি কত চগাই আত্ম-বলিদান দিয়ে। কিন্তু চগা জানো সঁচাকৈয়ে মৰে? মৃত্যুৰ মাজেদি চগাই অমৰত্ব লাভ কৰে।"

"মৃত্যু কিনো? ইও এক তোমাৰ কৰুণ
আত্মাৰ প্ৰকৃত মিলনৰ।"

অনন্তৰ যিটো সোঁতে মানুহক লৈ আহিছে, সেই সোঁতে উটুৱাই নিব—"কালৰ পুতলা আমি" কালতে হেৰাই যাম, "বাহু তোলা মৰণৰ শেষ আলিঙ্গণ" লৈ। দুখ নেওচি, ম্ৰিয়মান নহৈ জীৱন পথত ৰং মনে পথিলাই দেও দি দি ঘূৰি ফুৰাৰ দৰে জগতত বিচৰণ কৰিব লাগে—এয়ে দুৰ্ৰৰাৰ কবিতাৰ দৰ্শন। সংসাৰ ভাওনা ঘৰৰ মানুহ মাথোন ভাৱৰীয়া। দুখ জগতত পাৰাপাৰ নোহোৱা সুবিশাল জলধিৰ দৰে। সকলো দুখ-বেজাৰ, জ্বালা-যন্ত্ৰণা বিধিৰ নিঠুৰ লিখন। "মোৰ এই কপালত বিধিৰ নিঠুৰ লিখন, এয়ে মোৰ জীৱনৰ কাঁইটীয়া বন।" মানুহক সময়ৰ সোঁতে যি দৰে উটুৱাই আনিছে—সেইদৰে লৈও যাব।

"জগত মাজত বয় ধীৰে এটি
নিচিগা সোঁতৰ ধাৰ,
অনন্ত কালৰ ওথ বালি গড়া
বুঢ়া লুইতৰ পাৰ।"

দুৰ্ৰৰা কবিতাত অজানত আশ্চৰ্য্য ভাব ফুটি উঠা ঠায়ে ঠায়ে গম পোৱা যায়। নেদেখা ঠাই চাবলৈ, নুশুনা কথা শুনিবলৈ আৰু অজান বস্তুৰ বিষয়ে জানিবলৈ মানুহৰ মন সদায় ব্যগ্ৰ। কবিয়েও এই চিৰন্তন সত্য মানি চলিবলৈ বাধ্য হয়।

"কি এটি হেৰাল মোৰ বিচাৰিছোঁ আঁতৰে,
পৰ্ব্বত ভৈয়াম নামি মানুহৰ ঘৰে ঘৰে।
হাবি বন পথাৰতো নেপালো বিচাৰি হায়,
জগতৰ ভিতৰতো মনৰ মাজত নাই।"

নৱন্যাস যুগৰ সাহিত্যৰ আন এটা প্ৰধান বিশেষত্ব—সহজ সৰল জীৱনৰ বিশ্লেষণ। কবি চৌধাৰী দেৱৰ "ছায়া চিত্ৰ", বেজবৰুৱাৰ "ধনবৰ ৰতনী" আদি কবিতা

পঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে সহজ সৰল গাৱঁলীয়া চিত্ৰ পাঠকৰ মানস চকুত ভাহি উঠে। কিন্তু ডুৱৰাৰ ছন্দযুক্ত কবিতাত তেনে ছবিৰ সমাবেশ নাই। মাথোন শব্দৰ লালিত্য ভাবৰ অমিয়া আৰু সুৰৰ মধুৰ ঝঙ্কাৰ মানুহৰ অন্তৰত বাজে।

কিন্তু কথা-কবিতাৰ অন্তৰ্গত কবিতাবোৰত ছবিৰ সমাবেশ পূৰ্ণমাত্ৰাই আছে। "এজনী বুঢ়ী," "শিল্পী', "এহালি পাৰ" সহজ সৰল জীৱনৰ বিশ্লেষণ ; কল্পনাৰ উদ্ভাৱনা, ভাষাৰ মধুৰ সোঁত সুনিপুণ চিত্ৰকৰৰ জীৱন্ত ছবিৰ দৰে। *

ডুৱৰা দেৱৰ প্ৰকাশিত পুথি নিচেই তাকৰ। তথাপি "আবাহন" "বাঁহী" আৰু প্ৰকাশিত কবিতা পুথি কেইখনিৰ পৰা সম্পূৰ্ণৰূপে হৃদয়ঙ্গম কৰিব পাৰি যে, ডুৱৰা দেৱৰ গাত নৱন্যাস যুগৰ প্ৰভাৱ পূৰ্ণমাত্ৰাই পৰিছিল।

দুখীয়াৰ চকুলো

—যোগেন চেতিয়া
১ম বাৰ্ষিক, কলা।

—**খা**দৌ দৌ কৰি ছোৱালীজনী—গাত গামোচা লৈছেহে এখোন। কাজল কলীয়া কেকোৰা চুলি-টাৰিৰে, ঔ বথলীয়া গাল দুখনিৰে বেছ মৰম লগা সাগৰৰ বোলসনা চকুজুৰি—তাইৰ সৰল হিয়া খনৰ নাঙঠা পৰিচয়। আহৰি নাইকীয়া জীৱনটোৰ বুকুত বিধতাৰ নিঠুৰ হাতৰ পৰশ একা বেকাকৈ ধৰা পৰে। তাই মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ ভাত-কাপোৰীয়া চাকৰণী। উপজি পুৱাৰ পৰা ৰাতি চাৰিডাৰলৈকে তাই মৌজাদাৰণীৰ বাম চকুজোৰৰ আগত ঢপলিয়াই ফুৰোতেই যায়। মৌজাদাৰৰ এমা-ডিমা লৰামথাৰ জেঙা মৰাৰ ভাৰ তাইৰ গাতেই : মাকৰ মৰমেৰে তাই সিহঁতৰ থিতাতে লগা ঠেহটো পেচ্টোৰ পৰালি পেলাই নিচুকাব নোৱাৰিলে মৌজাদাৰণীয়ে কুকুৰে কাঁইট নোখোৱা কৰি গালি পাৰিয়েই নেৰে সময়ে সময়ে হাতো লগায়। কামৰ মাজেদি দিনবোৰ আগ বাঢ়ি যায়। অতীত ভবিষ্যতৰ কথা ভাবিবলৈ তাই-আজৰি নাই। তাইৰ অতীতটো নীৰৱ হলেও আজি দুমাহৰ আগতে মৌজাদাৰে তাইক তাইৰ ককাকৰ বুকুৰ পৰা আজুৰি অনাৰ কথা মনত আছে। মনত আছে তাইৰ ককাকৰ মৰম ৰসেৰে ভৰপুৰ হিয়াখনৰ কথা। মনত আছে ককাকৰ বুকুৰ উমটোৰ কথা। নেইহে তাইৰ মনটো ককাকক পাবলৈ কান্দি উঠে "ককাক তাইৰ মৰুভূমিৰ মাজৰ ওৱেচিচ্—"

আজি দুমাহৰ মূৰত ভোগৰাম বুঢ়াই তাৰ নাতি-নীয়েক "ফুলী" জনীক চাবলৈ আহিছে। আনে লৰ-ছোৱালীৰ ভাল নাম থলে যমৰ চকুত লাগিব বুলি ভয় কৰে। কিন্তু বুঢ়াৰ অ'য়ুসৰ ওপৰত বিশ্বাস আছে। সেই কাৰণে সি তাইৰ নাম ফুলী ৰখাইহে হিয়া শাঁত

কৰিলে। থবতো। সিনো কি কণাৰ নাম পদ্মলোচন থৈছে। তাইনো কি বেয়াজনী। তেলকুৰ অকণ ঘঁহি ন কাপোৰ এডুখৰি ললে মানিকী মাকৰ কৰীয়া যেন হৈ পৰে। সৌ মেতেকীৰ জীয়েক কেইজনীক লৈ যিহে গেলা গপ। জীয়েক কেইজনীক নো চাবা কি—নাক এঠাইত মুখ এঠাইত,—পেট ককালৰ চিন নাই। তাহাঁতলৈ চাই ফুলীজনী বেছ গঢ়িয়তেই। মাথো কব পাৰে তাহাঁতৰ দৰে ছালচটা চক্‌চক্ কৰে বগা নহয়। এৰা বিধতাই যাক যেনেকৈ স্রজিছে তেনেহে হব। সি কেতিয়াবা ভাবে। হাতত লাখুটি-ডাল লৈ সি কেঁকো জেকো কৰি আগবাঢ়ি যায়। কোনোবা লিচ্‌পিচিয়া ডেকা এজন তাৰ নিচেই ওচৰেদি চাইকেলত উঠি গা মাৰি যায়। বুঢ়াই চক্ খাই উঠে। ঔ ৰাম খুন্দিয়াই দেখোন। তাকনো বাৰু এইহেন বহল বাটটোৱে অটা নাইনে। এৰা দেশ কাল গুছিল। বাটৰ বাটৰুৱা এটায়ো নিৰ্ভয় মনেৰে যাব নোৱৰা হল। দূৰৈত মৌজাদাৰৰ বঙলাটো তাৰ চকুত পৰে। তাৰ মনত হেজাৰ বিজাৰ কল্পনাই খলকনি লগায়। সি তাইক লগ পাব,—অত দিনৰ মূৰত। সি বেমাৰ পৰি মাৰলী লিখি নথকা হলে সময় বুজি আহিয়েই থাকিলহেতেন। এৰা এতিয়াও গা—সিমান ভাল নহয়। তাই চাগৈ এতিয়া বঢ়িয়া-জনী হৈ পৰিব পায়। কিচ্ কিচ্ কৰে কলা চুলিটাৰ দীঘল হৈ এতিয়া থামুচীয়া খোপাটি হব পায়। তাই অলপ মুকলিও হব—পায়। তাই চাগৈ এতিয়া সি শিকোৱা মহাপুৰুষৰ গীত পদবোৰ পাহৰিব পায়। কেৰাণীৰ ঘৰৰ লৰাকেইটাৰ দৰে কিবা "লাৰে লপা আদি তপা" বোৰেহে গাব পায়। তাৰ মুখত আকৌ সেইবোৰ শুফুতেই। তাই আকৌ গীত পদবোৰ গালে শুনিবলৈ বৰ্‌ মিঠা লাগিছিল। তাইৰ চাগৈ এতিয়া তালৈ মনত পৰি থাকে। থাকিবতো সি জানো তাইৰ বাপেকৰ লগৰ বাপেক। মাকৰ লগৰ মাক নহয়।

কথাবোৰ ভবাৰ লগে লগে তাৰ খোজবোৰ খৰ হৈ যায়। সেইটো মৌজাদাৰৰ বঙলা। বগী-টিঙৰ ছালখন। এবেলাৰ বাটৰ পৰা জিলিকি থাকে। কিযে লোকৰ ঘৰ। তাৰ নিচিনাটোৰে এনে এটা ঘৰ কোনটো জনমত লব পাৰিব। কেনে চকু দিলে চকু এৰাই নহা বেৰ-খোৰবোৰ। বস্তুবোৰো কেনে আটোমটোকাৰি কৈ হাত দিলেই—পোৰাকৈ থৈছে। ফুলবোৰো কেনে বঢ়িয়া কৰি ৰুইছে। চোতাল খনেই কেনে নখৰ পিঠি যেন—ফু মাৰি ভাত খাব পৰা। সংসাৰত এনেবোৰ মানুহেই—ভোগ নকৰি কৰিব কোনে! লোকে ধনবস্তু ৰইনাৰেহে চপায়। তাহাঁতৰ দৰে ভাত এমুঠিৰ কাৰণে হাহা কাকা কৰি থাকিব নেলাগে নহয়॥ লোকৰ ৰাগ নাই জাল নাই। ৰুৱাই কৰিছে মেলাই মেলিছে গোটেই জয় জয় ময় ময়। তেখেতসকলে মাথোন হাত ধুই ভাত খাব লাগে।

মৌজাদাৰৰ চোতাল পোৱাৰ লগে লগেই তাক সাত দিনৰ ভাগৰে আগুৰি ধৰেহি। তাৰ ভৰিবোৰ কঁপি উঠে।

"দেউতা দেউতা!" সেপ এটা ঢুকি লৈ সি মাতে। ভিতৰৰ পৰা কোনো সঁহাৰি নাহে। উঃ এই উকি মাৰিলে শুনা বাটকণ আহোতেই তাৰ ইমান ফোপনি উঠে। সি ভাবে। এৰা উঠিবতো তাৰ জানো আগৰ সেই জুইপানী নগনা ডেকালি আছে? এতিয়া সি বুঢ়া হৈ আহিছে। এতিয়া সি পৰি আহিবনে বোলে চৰি আহিব। তাৰ লোহোৰা লোহোৰ মঙহ-বোৰ শুকাই গৈ জেং জেং কৰি হাড়বোৰ ওলাই পৰিছে। এতিয়া সি মৰিশালীত এভৰি দি আছে। আগৰ সেই মাঘবিহুত যুজাৰু ম'হৰ নেজত ধৰি দৌৰা কথা তাৰ মনত আজি সপোনহে। শাওনমহীয়া একাঠুৱা বোকাফালি কঠীয়াৰ ভাৰ লৈ গোনা ম'হৰ দৰে পথাৰেদি যোৱা কথাবাৰ সি ভাবিবলৈকে টান

পায়। পহুৰ পিচত চাপলি ধৰি হাৰি তিনিফাল কৰা আজি তাৰ মনত—অসম্ভৱ কথা। এৰা সকলো আজি সপোন হৈ পৰিল। তাৰ জীৱনটোও এটা সপোনহে। নানা আগগুৰি নোহোৱা ভাব অপেশ্বৰীৰ সূতাৰ দৰে তাৰ মনলৈ আহে। ঘোলা চকুজোৰ মোহাৰি মোহাৰি সি হতাশেৰে তুৱাৰথনলৈ চায়। দেউতা……দেউতা। সি টেটুফালি চিঞৰে। মাতষাৰে বগুলাত খুন্দা খাই তাক যেন ভেঙ্গুচালি কৰিছে।

ভাগৰত ৰব নোৱাৰি সি লাখুটিডালত ভৰ দি চোতাল খনতে বহি পৰে তাৰ চকুজোৰ ভিতৰ-ফালে থৰ হৈ ৰয়। ফুলীয়ে যদি তাৰ মাতষাৰ—বুজি পাইছে তেন্তে তাই দৌৰি আহি তাৰ বুকুখনতে উবুৰি খাই পৰিবহি নহয়। তাই চাগৈ সৌ খটখটি-বোৰত দৌৰি ফুৰিব পাৰে। পাৰিবতো তাই উঠি অহা ছোৱালী। তাৰ হলে সেইবোৰত উঠিলেই ভৰিৰ কঁপনি উঠিব। তাই আহি তাৰ বুকুখনত সোমাই মিহি মিহি মাত কেইষাৰেৰে তাৰ কাণত মৌ বৰষাব নহয়। সিও তাইক সাৱটি ধৰিব। তাৰ এই ভোহৰ মাৰিলে নুফুটা ধুতিখন তাইৰ চক্ষা কাপোৰৰ আগত ভাল নেদেখিব। সি তাইক কবলৈকে কথা বিচাৰি নেপাব নহয়। তাইৰ হাতত যেতিয়া পকাকল কেইটা দিব তাই তাৰ আগতেই—পাজীসেৰীয়া আঙ্গুলি কেইটাৰে টিপ্ টিপ্ কৰি গুচাই মুখত দি টেকাম্ টেকাম্ কৰি খাব তাৰ তেতিয়া কিমান আনন্দ লাগিব। মৌজাদাৰে হয়তো তাহাতক দেখি হাঁহিব। ফুলীক "চিঃ বৰ ককাকটোৱে কল আনিলে আৰু ঠায়েই নাই" বুলি মিঠা গালি পাৰিব। তাই আকৌ মিচিক কৰি হাঁহি কল খোৱাতহে লাগিব। মৌজাদাৰৰ লৰাকেই-টাক কল দেখুৱাই দি তাই গৌৰৱ কৰিব—তাইৰ ককাকৰ কল বুলি—। "হেৰ কোন অ' এইটো তুপৰীয়াথন হেকেউ হেকেউ কৰি আছহি।" তাৰ ভাবৰ মাজতে মৌজা-দাৰণীয়ে কাণীতুৱৰীহে মাত দিয়েহি।

"মই আই, মই ফুলীৰ ককাক। আপুনি চিনি পোৱা নাই। পাব কেনেকৈ আই। বুঢ়া হৈ আহিছো আই। আগৰ ভোগৰাম হৈ থকা নাই আৰু। সি থপজপকৈ উঠি মাত দিয়ে। "হেৰ এইহেন বুঢ়াবয়সত টলৌ টলৌ কৰি ফুৰিবলৈ তোক কি বাঘতেলে খাইছে। ফুলী ভালেই আছে। তই যাগৈ যা।

"নহয় আই। তাইক মই চাব খুজিছো। অ'তদিন দেখা নাই। তাৰোপৰি তাইলৈ কল দুটামানো—আনিছো। তাইক মাতক আই। সি অতি কোমল সুৰত কয়।

"হেৰ যা যা তাই কামত লাগি আছে। আহিব নোৱাৰে। তাইনো ইয়াত কি খৰালি খাই মৰিছে। তাকে তই ঘৰৰ পৰা তাইলৈ কল ভাৰ বান্ধিব লাগিছে। "নহয় আই তাইক মই চাবলৈ পোৱা হলে" তাৰ মাতত করুণতা ফুটি ওলায়।

"হেৰ দেখোন বৰকৈ চৰিহে গৈছে। লাই পাই গললৈ জপিয়াব খোজে। যা যা। কি নেযাৱ ? হেৰ মলুৱা, মলুৱা।" কথাৰ গতি অনাকালে চাললোৱা দেখি সি থৰ-কাচুটি এৰি পদূলিলৈ ওলাই আহে। বুকু-খন তাৰ হমংমাই উঠে। ভৰি অচল হৈ পৰে। তাৰ সোণৰ কাৰেংটো বাৰিষাৰ লুইতৰ গৰাৰ দৰে হুৰ হুৰকৈ খহি পৰে। হাতৰ মঠিবোৰ টান হৈ পৰে। তাৰ মনটো ঘৃণা আৰু বেজাৰত জকি উঠে। পদূ-লিৰ পৰা দেখে ঘৰৰ বাৰান্দাত মৌজাদাৰ আৰু মৌজাদাৰণীয়ে তালৈ চাই খল খল কৰি হাঁহিছে। সি মৰিবৰ সমান অনুতাপ পায়।

—এইবোৰকে বৰ মানুহ বুলি সিহঁতৰ নিচিনাবোৰে সমাজত আগপাত আগ চাৰি দিয়ে। সিহঁতৰ পৰা অকণমান দয়া পাবৰ কাৰণে ভৰিত তেল ঘঁহে। সিহঁতেই সমাজখনক বাট দেখুৱাই নিয়ে! এইবিলা-কেই নিজৰ গোধা ঢাকি লোকৰ আজিনাই লৈ

H. E. Jairam Das Daulatram, the Governor of Assam inspecting the N. C. C. Cadets.

H. E. Jairam Das Daulatram congratulating N. C. C. Cadets for getting the "Best Circle Banner" and the cup during the last Republic day parade in New Delhi.

অঙ্গুলিয়াই। সিহঁতে মেল সভা পাতি বিচাৰ কৰে, দণ্ড দিয়ে। আৰু সকলোৱে সিহঁতৰ বচন বেদৰ বচনৰ দৰে মানে। সিহঁতে এই ছাল চিগা বোৰক ঠগি সিহঁতৰ ধনেৰে বৰ কাৰেং সাজে। তাৰ যদি এতিয়া অকণমান শক্তি থাকিলহেঁতেন তেন্তে সি সেই 'ৰাক্ষসৰ' কবলৰ পৰা তাৰ আদৰৰ ফুলীজনীক আজুৰি আনিলেহেঁতেন। তাৰ ভগা পঁজাত সিহঁতে জলকীয়াৰ জালতেই সোৱাদ পালেহেঁতেন। কিন্তু তাৰ গাত শক্তি নাই। সি এটা বাটৰ ভিক্ষাৰী মাথোন। সি অহা বাটেদি আকৌ ঘূৰে। উৱলি যোৱা অতীতৰ কথা-বোৰ বৰ্ত্তমানৰ শিল-কঠুৱা পৰশত জক দি উঠে।

তাৰ জল জল পট্ পটকৈ মনত আছে। এদিন কেনেকৈ মৌজাদাৰে ফুলীৰ কাৰণে তাৰ ওচৰত হাত পাতিছিলহি। সি জানো তাইক চাকৰ খাতিবৰ কাৰণে নিজহাতে মৌজাদাৰৰ ঘৰত দি আহিছিল? তাৰ বুঢ় লী লোকৰ ঘৰৰ গেবাৰি খটা চাকৰণী হব, এহ কথা তাৰ মনে যি নাছিল ঘৰেও নাছিল। তাৰ জানো সেইজনী তেজ মঙহৰ ফুলী আছিল। আছিল সোণ চেকুৰা। তাই তাৰ শুকান বুকুখন ৰসৰ ভৰাল কৰি তুলিছিল। পানীকেচুৱাৰ পৰা সি তাইৰ মুটত পচি তাইক খুটি খাব পৰা কৰিলে। পুৰা গধূলি কোচত লৈ মহাপুৰুষৰ গীত পদ গাই তাইৰ জিভাৰ কেকুৰি ভাঙিলে। ফুলী তাৰ চকুৰ আগতেই ঠিয়দঙ্গা দিলে, ৰাটবুলি দৌৰি ফুৰিলে। বৰুৱা খাৱনেৰে খোৱা তাইৰ ভাগ্যত নঘটিলেও কেতিয়াবা কৰবাত ভাল বস্তু অকণ পালে তাইলৈ সামৰি আনিছিল। মাছৰ কলঠিটো, আগমঙহ ডুখৰি তাইৰ পাতলৈ দলি মাৰি দিছিল। আঠুত তুলি সি তাইক ঘোঁৰা চেকুৰাৰ আনন্দ দিছিল। পুহৰ হাড়ে হিমজুৰে কপোঁৱা জাৰত তাইক বুকুত সাৱটি উম দিছিল। শাওণৰ মৌ চেপা বৰষুণ যেতিয়া তাৰ উকথা মূধচেদি ভিতৰত পৰিছিল তেতিয়া সি তাইক বুকুৰ আঁৰ কৰি ৰাখিছিল। তাৰ পাখিৰ আঁৰতে ফুলীজনী বৰ এজনী হৈ পৰিল। তাৰ আনন্দই কুলাই পাচিয়ে নধৰা হৈছিল। গৌৰৱত তাৰ বুকু ওফন্দি পৰিছিল। কিন্তু কালে তাক আভুৱা ভাৰিলে। মৌজাদাৰৰ চিকুণাই কোৱা কথাত সি সজাত গল।

তাই হেনো মৌজাদাৰৰ ঘৰত থাকিলে টেঙৰ ভেঙৰ হব। কাপোৰ কানিয়ে মেনকা বেশত থাকিব পাৰিব। মাথো লৰাকেইটাৰ আউল মাৰিলেই হল। তাৰ টোকোৰা পজাঁত থাকিলে তাই চুকৰ ভেকুলীহে হব। তালৈ গলে তাই লৰাৰ লগত আখৰ দুটামানো চিনিব পাৰিব। প্ৰথমতে সি চুই নামেই নসলে। কিন্তু শেষত এটা দুৰ্ব্বল খেনত এই কথাত হয় দিলে। এৰা লোকে ৰাজঘৰীয়া মানুহ। লুইত ফুৰিলে গাটি চিকুণ হোৱাৰ দৰে তায়ো মৌজাদাৰৰ ঘৰত থাকিলে বহুত কথা শিকিব। দুবেলা দুমুঠি সুখেৰে খাব পাৰিব। এসাজ ভাল কাপোৰও পিন্ধিবলৈ পাব। তাৰ এই টোকোৰা পজাত ভগা চালবেৰ কেইখনৰ বাহিৰে কি দেখিব। আকৌ হয়তো তাই ডাঙৰ হলে মৌজাদাৰৰ জহতে ভাল গৰাকীও পাব পাৰে। ইত্যাদি নতুন নতুন আশাত সি বন্দী হল। না না কথাৰ মাজতে সি ফুলীৰ মাকৰ কথা আৰু জন্মৰ কথাটোৰ থোৰ ভাঙ্গি দিলে। কিন্তু সি এবাৰো ভাবি নেচালে মৌজাদাৰে তাৰ কথা শুনি এটি হুমুনিয়া কাঢ়িবনে নেকাঢ়ে।

"দেউতা দহৰ দৰে এই বুঢ়ায়ো হাড় গুচি কৰাই-ছিল। কিন্তু এজনী ছোৱালী মাথোন হৈ মোৰ মানুহজনী হানি হল। মোৰ সোণৰ সংসাৰখনত আঁৰ লাগিল। জী জনী লাহে লাহে ডাঙৰ হৈ আহিল। আধিমাটিৰ বেজীমুখীয়া আৰ্জ্জনেৰে আমাৰ সৰু সংসাৰ খন টাক টুককৈ চলিছিল। তাই চাই থাকোতেই মানুহ হল। গাত যৌৱন উপচি পৰিল। গাতো মঙহে লোদোৰ পোদোৰ হৈ পৰিল। তাইৰ

চুচিকটা মুখখন পকাথেকেৰা যেন হৈ পৰিল। মোৰ পেটত ভয় সোমাল। জীয়ৰী ছোৱালী ৰখা আৰু মতা ম'হ ৰখা একে কথা দেউতা, কৰবাত কিবাটো হয়। তাতে আজিৰ যিহে মৰাৰ ছাল টানি খোৱাৰ দিন। তাইক মই এচেলুও এৰি দিব নোৱাৰা হলো। কেনেকৈ এটাৰ হাতত গতাব পাৰো এই চিন্তাই মোক খুলি খুলি খাবলৈ ধৰিলে। মোৰ পদলিত ক্রমে মানুহৰ জুম বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। মোৰ পেটতে হাত ভৰি লুকাল। কিন্তু দেউতা সেই জহনীত মৰাটোৱে কি খেতৰ সাইজ জানে কব নোৱাৰো তাৰ মিঠা মাতহাবিৰে মোক মৰমত পুতি পেলালে।

"কোন জহনীত মৰাৰ কথা কৈছ ভোগৰাম?" মৌজাদাৰে তাৰ কথাৰ মাজতে সুধিছিল।

সি বাপুৰাম মহৰীৰ পুতেক দেউতা। চেহেৰাই পানীয়ে যিহে ধুনীয়া শটাৰ মাজত জিলিকি থকা পিৰালীৰ কুকুৰে গম নোপোৱাকৈ সি মোৰ ঘৰলৈ আহিছিল। যেন বুজি গোন্ধত তেলৰ চিচাটো, চাবোনডোখৰ, সিকিটো, পাইটো দি মোক এক কৰিব নোৱৰা কৰিলে। গৰু চুৰ কৰি সি পঘা'ত ধৰিবলৈ লাজ নেপালে। মোৰ ঘৰলৈ অহাৰ বাটত বগৰি জেং দিবলৈ মোৰ সত নগল। কিন্তু দেউতা চোৰে ইপিনে তলে তলে পিতল গঢ়িলেই। মইহে ৰাৰতে শিয়াল পথৰা বুলি চিনিব নোৱাৰিলো। বৰং নন আশাই মোক কোঙা কৰিলে। পানীৰ তলৰ কাইট দেউতা মনিব কেনেকৈ? সেই মৰাই চুকতে খাই বুকতে এই কামোৰ বহুৱাব বুলি মই সপোনতো ভৰা নাছিলো। সি মোৰ নাক কাণ কাটিলে। গাৰ্ভত বুৰবাবা লাগিল। তাইৰ গা নৰীয়া হ'ল। মোৰ মূৰত আকাশ সৰগ ভাগি পৰিল। কি কৰিম দেউতা নিজৰ কপাল ভুকুৱাই ৰলো। সি পাৰ পাই ভুৰত লাঠি মাৰি পলাল। তাক কুকুৰে কাইট নোখোৱা কৰি গালি পাৰিলে। কিন্তু কি হব দেউতা ঘৰৰ কুকুৰেই বলীয়া নহলেনো এইদৰে চুকতে খাই বুকুতে গুৰিয়াই যাব পাৰেনে? সিহঁত বাৰু শ খোৱা শগুনেই সেই বুলিনো তাই গৰু হৈ গু খাব লাগেনে? গঞাই মোক এঘৰীয়া কৰিলে। ১০০ৢ টকাৰে উধাৰণি পৰাচিত হলেহে মোক লগ দিব বুলি কলে। কিন্তু মই লাওলোৱাই ইমান ধন পাওঁ ক'ত ফলস্বৰূপে মই শাৰীৰ মূৰত বহাৰ অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হলো। কিন্তু সেই মহৰীৰ ঘৰত তেওঁলোকে আগৰদৰেই এহাতলৈকে চেলেকি খল। মৌজাদাৰৰ ধনৰ বলত তুলসী পাতৰ দৰে হল। মই লাওলোৱা কাৰণে তেওঁলোকৰ চকুত বাহী গু যেন হলো। থং, বেজাৰ আৰু লাজত যত কুটিৰ মাথ "ফুলী" জনাক পিটিকি মাৰি পেলাবৰ মন গৈছিল। কিন্তু তাইৰ ধুনীয়া মুখ খনে মোক ভেৰা কৰিলে। মই তাইক মাৰিব নোৱাৰিলো। তাইৰ মৰমত মই পোত গলো। কিন্তু দেউতা এই পোৱাকপলীয়াৰ সিমানতেই দুঃখৰ ওৰ নপৰিল। ফুলী ওপজাৰ ২ মাহৰ পাচতেই সন্নিপাত জ্বৰত মাক সিপুৰিলৈ উচি গ'ল। সেই পানা-কেচুৱা ফুলীক মোৰ ডিঙিত দি গ'ল। এতিয়াও মনত আছে দেউতা। ফুলীক মাকৰ বুকুখনৰ পৰা আজুৰি আনি মাকক পুতি থোৱাৰ কথা। খৰিদিবলৈ সম্বল আৰু মানুহ নাছিল। গতিকে মই অকলেই তাইক বৰ গাত খান্দি হাবিত গছকি গছকি পুতি থৈ আহিলোঁগৈ ইফালে ঘৰত অকলে ফুলী কান্দি পৰি থাকিল। সেই বোৰ কথা মনত পৰিলে দেউতা মনটো [illegible] লাগে। তাৰ পৰা ফুলী মোৰ ঘৰ [illegible] তাইক টোপ পৰিবলৈ নিদিয়াকৈ মই ডাঙৰ [illegible] খুৱালো। তাই চেচুকৰ ডেমডেউকা। তাইনো কি আপোনাৰ তাৰ মাৰি দিবগৈ। ফুলীৰ জীৱনৰ কাহিনী বৰ্ণাই সি শেষত এটা ক্ষীণ যুক্তি দেখুৱাই। "কোনেনো মাকৰ পেটতে শিকি আহিছে ভোগৰাম। তাৰ সকলো কথাৰ ওৰ পেলাই মৌজাদাৰে গহীনৈকে কয়। সি

অৱশেষত তাইক মৌজাদাৰৰ হাতত গটাবলৈ বাধ্য হয়। মৌজাদাৰে তাক মাহে ৫৲ টকাকৈ দিবলৈ কথা দিলে। কিন্তু সি নুই কৰিলে। সি নিজে খুজি খাব তথাপি তাৰ আদৰৰ ফুলীৰ মঙহ বেচি খাব নোৱাৰে। তাইক মৌজাদাৰে লৈ গল। সি এখন তামোল খোৱাৰ বাট আগবঢ়াই থৈ আহিল। চকুৰ পানীৰে ফুলী গলগৈ। সি মনিব পৰালৈকে চাই ৰল। তাৰ বুকুখন উদি উদি লাগিল। তাৰ টোকোৰা পজালৈ সি ঘূৰি আহি হিয়া ভুকুৱাই কান্দিলে। তাৰ ঘৰৰ জেউতি আতৰি গল। খোৱা পিন্ধাত তাৰ ৰাপ কমিল। দিনবোৰ চিন্তাৰ মাজেদি কটাবলৈ ধৰিলে।

কথাবোৰ ভাবি ভাবি সি বাটৰ কাষতে বৈ পৰে। সি হয়তো এদিন কুকুৰ মৰণেৰে মৰি থাকিব। কিন্তু তাৰ ফুলীজনীৰ কি হব! তাক নেপালে যে ফুলী বলীয়া হব। তাইৰ সৰু হিয়াখন যে ডোখৰ ডোখৰ কৰি ভাগি যাব। তাইক যে দলনিত পোনা মেলা হব। কথাবোৰ ভাবি তাৰ বুকুত শেলে বিন্ধাদি বিন্ধে। সি অৱশ হৈ বাটৰ কাষতে বহি পৰে। তাৰ পজাটোলৈ এতিয়াও এখন তামোল খোৱাৰ পথ বাকী। ইমান ডোখৰ বাট সি ভাৱনাত উটি কেতিয়া আহিলে কৰই নোৱাৰে। থং বেজাৰত সি তাৰ হাতৰ কল কেইটা দলি মাৰি দিয়ে। ওচৰতে চৰি থকা ছাগলী এজনীয়ে লপ লপ্‌কৈ কলকেইটা খাই তাৰ মুখলৈ চাই ৰয়।

আমাৰো কৱিতা আছে

—সদানন্দ শইকীয়া
৩য় বাৰ্ষিক, কলা।

চিমনিৰ ক'লাধোৱা উৰে আকাশত
ঝক্ ঝক্ ঝক্ ঝক্..........
গাড়ীৰ চকৰী ঘূৰে অঘৰী গতিত—
মাজ নিশা তাতে উঠে হিয়াৰ কঁপনি।
'বয়লাৰ'ৰ ৰঙা জুই,
কয়লাৰ দ'ম ঢালো তাত
জীৱনৰ বাজি উঠে ছন্দ অবিৰাম
কিদৰেনো পাহৰিম
প্ৰাণৰ পোৱণি?....

হে নিশা,
স্মৃতিৰ কষটি শিলত
চোৱা, সৌ ৰক্তলিখা আমাৰে বুকুৰ।
তোমাৰ চেনেহো আমি পাহৰি পেলাওঁ—
শ্ৰান্তি হীন জীৱনত টোপনি কিহৰ?
প্ৰাণতো সপোন নাই
আছে মাথো—
বাস্তৱৰ নগ্ন ইতিহাস—
জীৰ্ণতাৰ অভিশাপ

চকুলোৰে সনা এই বেদনাৰ ভাষা
ঝক্ ঝক্ ঝক্ ঝক্……
কঁপি উঠে গগন পবন
লাইনৰ কঁপে ছুটি কায়
মাজনিশা জাগি উঠে
আমাৰ বুকুতো আজি—গতিৰ স্পন্দন।
(মাজনিশা সাৰ পাই
শুনিছানে কেতিয়াবা
কেতেকীৰ হিয়া ভগা মাত?)
গোটেই নিশাতো এই
বিজড়িত আমাৰেই ব্যস্ততাৰ গান।
শুনো মাথো আমি।
যাত্ৰী আহে যাত্ৰী যায়
লক্ষ্যস্থান কৰি অধিকাৰ
অবিশ্ৰান্ত জীৱনত
আমাৰ কিন্তু নাই অৱসৰ
আমি 'ড্ৰাইভাৰ'।
হুইল' দুহাতে লৈ
কয়লাৰ দ'ম ভাঙ্গি
তপতাওঁ কয়লাৰ
—জ্বলে ৰঙা জুই
তন্দ্ৰালসা পৃথিৱীত
সপোনৰ পাৰ ভাঙ্গি
গুজৰি গুমৰি উঠে
গাড়ীৰ ইঞ্জিন।
ঝক্ ঝক্ ঝক্ ঝক্……
কঁপি উঠে গগন পবন
দেখো মাথো আমি।
হে নিশা,
প্ৰকৃতিৰ সতে আমি
কৰিছো নিতৌ
জীৱনৰ সংগ্ৰাম অক্ষয়-
মমতাৰ শেষ হলে
জীৱনৰ পৰকালে
জাগৰিলেই মাতিম তোমাক।
তেতিয়াই পাবা যদি
চকুৰ পাহিত দিবা
চেনেহী টোপনি—প্ৰাণত সপোন।
আজিতো সংগ্ৰাম আছে
উতলা শোণিত আছে
হাড়ৰ কঁপনি আছে—
শ্ৰান্তিহীন জীৱন আমাৰ
ঝক্ ঝক্ ঝক্ ঝক্………
মাজনিশা সাৰ পাই
শুনিবনে কোনো বাই
আমাৰ এই বৃহৎ কবিতা?
আমাৰো কবিতা আছে—। *

---

*কটন কলেজৰ সুকুমাৰ কলা প্ৰতিযোগিতাত ২য় পুৰস্কাৰ পোৱা

কেম্পিং

ছুলাল বৰুৱা
২য় বাৰ্ষিক (কলা)

দেশৰ উন্নতি সাধিবলৈ হ'লে প্ৰতিজন নাগৰিকেই হব লাগিব একোজন কৰ্ম্মঠ সৈনিকৰ দৰে। সেই কাৰণেই জাতীয় চৰকাৰে ছাত্ৰসকলক আজৰি পৰত নিজকে গঢ় দিব পৰাকৈ 'জাতীয় বিদ্যাৰ্থী বাহিনী" (National Cadet Corps) খুলি দিয়ে আৰু আমাৰ ডেকাসকলেও ইয়াক আগ্ৰহেৰে সাৱতি লয়। ইয়াৰ আৰম্ভ অসমত ১৯৪৮ চনতে হয়। কিন্তু কেন্দ্ৰীয় অৱহেলাৰ কাৰণে এইক্ষেত্ৰত অসমীয়া ছাত্ৰ সমাজে অইন ওচৰ চুবুৰীয়া প্ৰদেশৰ দৰে সুবিধা ভোগ কৰিব পৰা নাই। তথাপিতো শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ সকলৰ অকৃতিম একাগ্ৰতাৰ বাবে অসমৰ এই জাতীয় বিদ্যাৰ্থী বাহিনীটোৱে নানাবিষয়ত শ্ৰেষ্ঠতাৰ প্ৰমাণ দেখুৱাই সকলোৰে চকুত চমক লগাইছে। উদাহৰণ স্বৰূপে '৫২ চনৰ জানুৱাৰীৰ ২৬ তাৰিখে দিল্লীত অনুষ্ঠিত সৰ্ব্বভাৰতীয় জাতীয় বিদ্যাৰ্থী বাহিনী"ৰ বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতাত প্ৰথম স্থান অধিকাৰ কৰি Best Circle Banner লাভ কৰিলে; সেইটোৱে প্ৰমাণ কৰিলে যে অসমৰ ডেকাসকলৰ দেশমাতৃৰ গৌৰব ৰক্ষাৰ হকে একাগ্ৰতাৰ অভাৱ নাই আৰু অসমৰ পৰিচয় দেশৰ মূৰব্বী দেশ ৰক্ষক সকলক দিলে। তেওঁলোকৰ শুভেচ্ছা বাণীয়ে নিশ্চয় সাময়িক ভাবে হলেও অসমীয়া অনুৰাগীসকলক যথেষ্ট আভিভূত কৰিব পাৰিছে।

এনে সৰ্ব্বভাৰতীয় সন্মান লাভ কৰিবলৈ ছাত্ৰসকলে কিমান পৰিশ্ৰম আৰু কেনে শিক্ষাৰ মাজেদি নিজকে সনৰ্থবান কৰি তুলিছে তাৰ আভাস স্বৰূপে বছৰেকীয়া, পোন্ধৰ-দিনীয়া কেম্পিঙৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যক্ৰমৰ এটি ছিত্ৰ তলত দিয়া হ'ল।

অসমৰ এই বাহিনীটোৰ দুটা প্ৰধান বিভাগ হৈছে—Junior Division আৰু Senior Division. পিচৰ Division টোৰ তলত কলেজৰ ছাত্ৰবিলাকক শিক্ষা দিয়া হয় আৰু বৰ্ত্তমান অসমত এই Senior Division টোত দুটা unit আছে—1st. ASSAM BATTALION টো গুৱাহাটীত আৰু INDEPENDENT COMPANY টো যোৰহাটত। এই ভাগবোৰ কৰাৰ একমাত্ৰ কাৰণ হৈছে সুপৰিচালনাৰ সুবিধা। বাৰ মহীয়া শিক্ষা সাং কৰি অসমৰ সকলোবিলাক কেডেট (Junior Divisionৰ বাদে) এই Annual Campত গোটখাই। সাধাৰণতে এই 'কেম্প' পতা হয় বসতিহীন পাহাৰ, নৈৰ দাতি বা হাবিৰ মাজত; য'ত বাস কৰা আয়াস সাধ্য। এই 'কেম্প'ৰ উদ্দেশ্য চমুকৈ কবলৈ গলে যুদ্ধৰ সৈন্য-শিবিৰ, কষ্টসহিষ্ণুতা আৰু সৰ্ব্বপ্ৰকাৰ সামৰিক নিয়মানুবৰ্ত্তিতাৰ জ্ঞান হাতে কামে দিয়া।

কেম্পযাত্ৰা—প্ৰকৃততে কেডেট সকলক মাৰ্চ্চ কৰাই নিয়াৰ নিয়ম। কিন্তু সকলো কলেজৰ সুবিধালৈ চাই ততাতৈয়াকৈ একোজন কেডেটৰ কুৰি পচিশ দফা বস্তুৰে সৈতে বাব লগা হোৱাত প্ৰতি বছৰেই যান বাহনেৰেই নিয়া হয়। সম্পূৰ্ণ যোদ্ধাৰ সাজত সজ্জিত শ শ কেডেটক যেতিয়া লানি নিচিগাকৈ মটৰে কঢ়িয়াই নিব, দেখিলে যুদ্ধৰ চিপাহী নিয়া 'কনভয়' যেনহে লাগে।

বাহৰ— হাবিৰ মাজত ঠাই অতাই লৈ মাজত Parade Ground ৰাখি তাৰ চাৰিও ফালে কেডেটৰ বাস-শিবিৰ তম্বুৰে সজা হয়। মাজতে পতকা স্তম্ভ আৰু তাৰ ওচৰতে Fire Point এটা সজা হয়।

নিৰ্দ্দিষ্ট ঠাইত চিপাহী চন্তৰীৰে সুৰক্ষিত অস্ত্ৰাগাৰ। তাৰ ওচৰে-পাজৰে চিকিৎসালয়, কেন্টিন, বান্ধনীঘৰ, খোৱাঘৰ, সকলো খেল-ধেমালীৰ সামগ্ৰী আৰু নানা ৰকম কিতাপ আলোচনী থকা ক্লাব ঘৰ ওচৰা ওচৰিকৈ অৱস্থিত।

নিয়মানুবৰ্ত্তিতা— প্ৰতিটো বিষয়তে অতিপাত নিয়মানুবৰ্ত্তিতা আৰু শৃঙ্খলা ৰক্ষা কৰি চলাতো শিবিৰৰ প্ৰধান লক্ষ্য কৰিবলগীয়া বিষয়। নিৰ্দ্দিষ্ট সময়ত বাহিৰ ভিতৰ, আমোদ-প্ৰমোদ, খোৱা-বোৱা, শোৱা-উঠা, খেলা-ধুলা, পেৰেড ব্যায়াম আদি কৰা হয়। ইয়াৰ কেতিয়াও অন্যথা হব নোৱাৰে আৰু হলেও যথাবিহিত শাস্তিৰ ব্যৱস্থা আছে। দিনে ৰাতিয়ে শিবিৰত চন্তৰী থাকে। ২৪ ঘন্টাৰ কাৰণে এজোন Duty Sergeant থাকে। তওঁৰ বিনানুমতিত হোৱা কাম দোষণীয়।

খাৱা-বোৱা— খাদ্য যোগানৰ ব্যৱস্থা অতি উচ্চ ৰণৰ আৰু খাদ্য বস্তুও অতি উৎকৃষ্ট। যেনেঃ— াৰধি-পাচলি কেৱল ফুলকবি আৰু আলুৰেই বেছি। াতি সাজতে যথেষ্ট পৰিমাণে মাছ বা মাংস। দৈনিক চনিবাৰ চাহ যোগোৱা হয়। পুৱা ৫॥ বজাত সুদা হ, ৯॥ বজাত চাহ, লুচি, তৰকাৰী, আৰু কণী। াবেলি চাহৰ লগত কেতিয়াবা কমলা দিয়া হয়। নীৰ নিমিত্তে ১২ ঘন্টাৰ কাৰণে এজন চন্তৰী মাণ্ডাৰৰ সৈতে ৭ জন মানুহ দিয়া হয়—পানী অৱথা চ নহবৰ বাবে। খোৱাবোৱাত বৰ্ণবৈষম্য নাই। তীব আকৰ্ষণীয় বিষয় হ'ল ভূশ-বাৰকুৰি দুৰ্দ্দান্ত াল ভাৰতে) ডেকা সৈনিকে একেলগে ভাত খাই থচ অলপো শৃঙ্খলা ভঙ্গ নহয়। লাইন পাতি হাতত চন লৈ এজনৰ পাচত আনজনে বিলনীয়াৰ পৰা বস্তু াৱাটো আৰু ইজনৰ পিচত সিজনকৈ এফালৰ পৰা বহি াৱা দৃশটো বৰ মনোমোহা হৈ উঠে।

পেৰেড—ৰাতিপুৱা ৫ টা বজাত "ৰিবেলি"ৰ লগে গ সকলো বিলাক উঠি বিচনা পত্ৰ সামৰি পংক্তি লগাই ৬ বজাৰ 'পেৰেড'ৰ কাৰণে সাজু হয়। তেতিয়াই অফিচাৰ সকলে তম্বু বিলাক পৰিদৰ্শন কৰে আৰু কিবা ব্যাতিক্ৰম দেখিলে গধূলি 'ৰোল কল' পেৰেডত সেই দোষ উনুকিয়াই দি সেই তম্বুৰ নিযুক্ত 'কমাণ্ডাৰ'ক দোষী সাব্যস্ত কৰে। পেৰেডত সকলো কেডেটকে এক আদেশত পৰিচালিত কৰা হয়—অতি শৃঙ্খলা সহাকাৰে। এই এক আদেশৰ পৰিচলনাটোৱে প্ৰত্যেককে নেতৃত্ব বহন আৰু ঐক্য বদ্ধতাৰ খুব ভাল শিক্ষা দিয়ে। লগে লগে ভাতৃত্ব ভাব স্থাপন আৰু সহাযোগিতাৰো এটা সুন্দৰ শিক্ষা পায়। সেই কাৰণেই কেডেট সকলে অন্য কামতো কম মানুহেৰে শৃঙ্খলাবদ্ধভাৱে কম সময়ৰ ভিতৰত যথেষ্ট পৰিপাটিকৈ সমধা কৰাত কৃতকাৰ্য্যতা দেখুৱাব পাৰে।

আমোদ প্ৰমোদ—ভ্ৰূক্ষেপ নথকা অজস্ৰ পৰিশ্ৰমৰ মাজতে যথেষ্ট নিয়মানুবৰ্ত্তিতাৰে আমোদজনক অনুষ্ঠান-বিলাক এনে ধৰণে সম্পাদন কৰা হয় যে তাক অতুলনীয় বুলি কলেও সিমান অত্যুক্তি নহব। প্ৰধান অনুষ্ঠান বিলাকৰ ভিতৰত সপ্তাহিক বৰখানা (বৰভোজ), খেল প্ৰতিযোগিতা, কেম্প ফায়াৰ, দ্বিতীয় প্ৰধান আৰু ঔৎসৱিক পেৰেড (ceremonial parade) সৰ্ব্ব প্ৰধান উৎসৱ। এই প্ৰধান উৎসৱটি অনুষ্ঠিত হয় একেবাৰে শেষৰ দিনা। ইয়াত ৰাজ্যপালকে মুখ্য কৰি শতাধিক দৰ্শকৰ সহযোগ প্ৰায়েই পোৱা হয়। এই উৎসৱ বিলাকো শিক্ষাৰ কাৰ্য্যক্ৰমত পৰে আৰু যথেষ্ট শিক্ষা ইয়াৰ যোগেদি দিয়াও হয়। সেই একে উদ্দেশ্যতে শিক্ষামূলক বোলছবিও প্ৰদৰ্শন কৰা হয়।

এই Annual কেম্পতে B আৰু C নামৰ দুটা ছাৰ্টিফিকেট পৰীক্ষাও লোৱা হয়।

এনেকৈয়ে বছৰেকৰ মূৰত অনুষ্ঠিত ১৫ দিনীয় কেম্পিঙৰ পৰিসমাপ্তি ঘটে আৰু লগে লগে চলিত বছৰৰ শিক্ষা সাং কৰা হয়।

জাতীয় সেনা বাহিনীৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা সকলোতে একেই। কিন্তু যথেষ্ট ঐকান্তিকতা নেথাকিলে সৰ্ব্ব-ভাৰতীয় প্ৰতিযোগিতাত উচ্চ স্থান পোৱাটো অতি কঠিন।

দুঃচিন্তা

—চিদানন্দ বৰুৱা
৪র্থ বাৰ্ষিক, কলা

"Dost thou think, because thou art virtuous there
Shall be no more cakes and ales ?"
—Shakespeare.

:অন্ধ নোলায়। ইতিহাস তোমাৰ কানি-দুৱৰি জপাব নেলাগে
আমি ভাপ কল—ক্ষতি কি……?
শতিকাৰ বুকুত হেৰালোঁ আমি কিয়……?
নুসুধিলা তুমি—নুসুধিলে কেঁৰে—
সাক্ষী বল মাথো তোমাৰ হাতৰ তলুৱাত
আমাৰ অশ্ৰু একাজলি---।
ৰসায়াণাগাৰৰ উল্কাৰ সন্ধান পাই
অসীমৰ শূন্যটোৰে বাগৰ সলায়।
নালন্দাৰ ধ্বংসস্তূপ এয়ে……
কিমান গোটাবা? কোৰ-কটাৰী গোটাই লোৱা।
:পুৱাৰ হ'কাৰে দিয়া টেৰ্টুফলা "গৰম খবৰ"…
আমাৰ তাতনো কি?……
বিৰিখে বিৰিখে কপাহৰ জোলা
মদাৰৰ গাত নিয়ৰৰ টোপা
এই পৃথিবীৰে কথা----সিও সৰি পৰে।….
আমি পৰাজিত! যুদ্ধ নকৰোঁ আৰু —
শৃখগুি তুমি বাট এৰি দিয়া
কাগজৰ নাও তাতে চলিব কিমান
সাত সাউদৰ বেহা।
ঢৌৰে আজি বাগৰ সলায়—। আজি
"মেডোনা"ৰ বুকুত মাথোঁ জুডাল আঁক
স্কাইস্ক্ৰেপাৰে আকাশ চুমে
হিৰোচিমা, নাগাচাকি তাৰেই প্ৰশ্ন
আঙুলী মূৰত জীৱন কঁপে;
বেদুইন আজি অস্থিৰ। অস্ত। তথাপি ভয় নাই
"ভিক্ষাং দেহি" — দিলা তুমি চৰতীয়া এটি
সিও যে অচল। ---- ওখোৰা মোখোৰা বাট
(বক্টু মেখুচেলাহ……)
ইয়াত সকাম হেনো নাই। খণ্ড পৃথিবীত……..
দুঃচিন্তা মাথো——জীৱনৰ 'বিৰস নাট'ত
—'চাৰ্বাক' তুমি নাই।

সম্পাদকীয়

ৰাজনৈতিক পঁটভুমিত এভুমুকি ঃ—

বিশ্বৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি আলোচনা কৰিলে দেখা যায় শান্তিৰ পথত অন্তৰায় বহুতো। ১৯৫১ চনৰ বছৰটোৰ বা-বতাহতো মহাযুদ্ধৰ অশান্তিৰ গোন্ধ অন্তৰ হোৱা নাই। কিন্তু ই নিশ্চিত যে যোৱা বছৰটোতে তীব্ৰতা কমি গৈছিল বহুতো। দুৰ্ভাগ্যৰ কথা মানুহে ইতিহাসৰ শিক্ষা নলয়। হয়তো Hegelৰ বাণীয়েই সাৰ্থক হৈছে—'আমি ইতিহাসৰ পৰা উপলব্ধি কৰিছোঁ যে মানৱ জাতিয়ে ইতিহাসৰ পৰা একো শিক্ষা পোৱা নাই।'

মস্কোৰ বিজয় উৎসৱত মানুহবোৰে আনন্দ কৰা দেখি জৰ্জ এফ, কেনানে কৈছিল—'সিহঁতে আনন্দ কৰিছে……সিহঁতে ভাবিছে যুদ্ধ শেষ হৈছে। কিন্তু যুদ্ধ আৰম্ভ হৈছে মাত্ৰ' (Ralph Parker)। মহাযুদ্ধৰ বিভিষিকা আতৰি যোৱা আজি সাত বছৰেই হলহি; কিন্তু আজিও সেই একেটা কথা প্ৰতিধ্বনিত হব লাগিছে—'যুদ্ধ আৰম্ভ হৈছে মাত্ৰ'।

কোৰিয়াৰ যুদ্ধ চলি আছে যদিও তাত ১৯৫০ চনৰ তীব্ৰতা নাই। কোৰিয়াৰ যুদ্ধৰ ওৰ নপৰিলেও যুদ্ধৰ উত্তাপ তেনেই কমি গৈছে।

সন্মিলিত ৰাষ্ট্ৰসংঘ বুলিলে আজি কালি মাৰ্কিণ যুক্ত ৰাষ্ট্ৰকে বুজি লাগিব। মাৰ্কিণ যুক্ত ৰাষ্ট্ৰৰ বৈদেশিক সাহায্যৰ মায়াজালে সমগ্ৰ জগত ছাটি ধৰিছে। বহুতে সন্দেহ কৰে, ইয়াৰ মূলত আছে—কমিউনিজিমৰ বিভিষিকা। সন্দেহ হয়তো অমূলক নহয়।

জননেতা মাও-চে-তুঙৰ নেতৃত্বত গণ সাধাৰণতন্ত্ৰ চীনে জগতক নিজৰ অস্তিত্ব বুজাই দিবলৈ সমৰ্থ হৈছে— ভাৰতৰ লগত চীনৰ প্ৰাচীন সম্বন্ধ দৃঢ় হৈ পৰিছে। চীনৰ লগত ভাৰতৰ সম্বন্ধ গঢ়াৰ চেষ্টা চলিছে, কিন্তু ভাৰতৰে একাংশত স্থাপিত পাকিস্থানৰ লগত ভাৰতৰ আন্তৰিক সম্প্ৰীতি নাই।—কাশ্মীৰৰ সমস্যাই হ'ল সম্প্ৰীতিৰ পথত ঘাই অন্তৰায়। লিয়াকত আলিৰ 'বদ্ধ মুষ্টি'ৰ অভিনয় বৰ্ত্তমান নাই যদিও ভাৰতৰ প্ৰতি গভীৰ বিদ্বেষৰ অন্ত পৰা নাই।

[১৯৫২ চনৰ ডিচেম্বৰৰপৰা তিনিমাহ জুৰি ভাৰতে পৃথিবীৰ সৰ্ব্ব বৃহৎ নিৰ্ব্বাচনটো শেষ কৰিছে। শিক্ষা-দীক্ষাত পিচপৰা দেশ খনৰ সকলো বয়স্ক জন সাধাৰণে ভোটাধিকাৰ পাইছে। পুৰুষ তিৰোতা উভয়ৰে ভিতৰত প্ৰায় সোতৰ কোটিৰো অধিক লোকে ভোটাধিকাৰ পাইছে। এই সংবিধানিক সমতাৰ শেষ ফল নিৰীক্ষণ কৰিব লগীয়া।]

নেহৰুৰ নেতৃত্বৰ জনপ্ৰিয়তাক আমিও সম্ভাষণ জনাইছোঁ। নেহৰুৰ মিতিৰো বোৰা চাউলো সিজা বৈদেশিক নীতিৰ সুফলভোগ কৰিবলৈ ভাৰতবাসী ক্ষুধাতুৰ। কেৱল ভাৰতেই নহয় সমগ্ৰ এচিয়াই নেহৰুৰ মুখলৈ চোৱা বুলি কব পাৰি।

আমাৰ কথা—

আমি সদায়েই গাওনি গাই আহিছো যে নাম লৈছো ভোগাই, খাইছো পানীকাহুদি। অসমৰ সৰ্ব্বপ্ৰধান আৰু একমাত্ৰ চৰকাৰী শিক্ষানুষ্ঠান এই কটন কলেজ খন সকলো অসমীয়াৰেই আশা ভৰসাৰ থল। তেনেস্থলত কলেজৰ ভিতৰুৱা অৱস্থাৰ আজিকোপতি একো পৰিবৰ্ত্তন নোহোৱাটো বেজাৰৰ কথা। বৰ দুখেৰে সৈতে কব লগীয়া হৈছে যে উঠি অহা চফল ডেকা ল'ৰা একোটাই কটন কলেজৰ ছাত্ৰাবাসত থাকি মাৰাত্মক বেমাৰৰ সন্মুখীন ব লগাত পৰিছে। আন-হাতে পানী যোগান, উৎকৃষ্ট খাদ্য আৰু সুচিকিৎসাৰ অভাৱে হষ্টেলবাসী সকলক বৰকৈ পীড়িছে। তাৰো-পৰি কলেজীয়া শিক্ষাৰ আনুসঙ্গিক বিষয় বিলাকৰ যেনে, খেলা-ধূলা, কলা কৃষ্টি আদি বিভাগৰ বিষয় ববীয়া সকলৰ মুখত কেৱল হা নাই হা নাই বোলাকেহে শুনি-বলৈ পোৱা হয়। পোৰ্দ্ধৰশ ল'ৰাৰ কলেজ খনত এটা "ইউনিয়ন হল" নাই, কলেজ ইউনিয়নৰ এটা অফিচ নাই—ল'ৰাৰ কমনৰূম বুলি দিবা চুদমাৰ্চন হলটো আছে সিও বাৰটা মাহত তেৰটা বাৰহুৱা কামত বন্দী হৈ থাকে। ইত্যাদি ইত্যাদি।

অৱশ্যে এই বছৰ কলেজৰ ছাত্ৰ ইউনিয়নৰ প্ৰতি-নিধি সকলৰ আপ্ৰাণ চেষ্টা, নবাগত অধ্যক্ষদেৱৰ আশাশুধীয়া পৰিশ্ৰমৰ ফলত চৰকাৰে পাৰ্য্যমানে অসু-বিধাবোৰ দূৰ কৰিব বুলি আশ্বাস দিছে। এই ক্ষেত্ৰত আমি ডাঃ ভুবনেশ্বৰ বৰুৱা, মেজৰ কমলেশ্বৰ বৰুৱা আৰু এ, ডি, পি, এইচ, হাজৰিকা দেৱৰ গভীৰ সহানু-ভূতিসূচক কাৰ্য্যপন্থাৰ শলাগ লৈছো। আকৌ প্ৰঃ ইন্দুভূষণ চৰকাৰ, প্ৰঃ দণ্ডেশ্বৰ গগৈ প্ৰমুখ্যে যি সকল অধ্যাপকে ছাত্ৰ সকলৰ সমস্যাবোৰৰ প্ৰতিকাৰ কল্পে উঠি পৰি লাগিছে আমি শতমুখে তেখেতসকলক ধন্য-বাদ জনাইছোঁ। কলেজৰ 'গভৰ্ণিংব'ডি'য়ে সমস্যাবোৰৰ সমাধানৰ অৰ্থে লাগি-যাচি কাৰ্য্যৰ আঁচনিবোৰ গ্ৰহণ কৰা কথা শুনি সমূহ ছাত্ৰই নথৈ আনন্দ পাইছে। 'গভৰ্ণিংব'ডি'ৰ সকলোবোৰ আঁচনি অনতিপলমে সুচাৰু-ৰূপে কাৰ্য্যত পৰিণত হওক এয়ে আমাৰ একান্ত কামনা।

ছাত্ৰ ইউনিয়নৰ সজাতি দল;—

কলেজৰ যাৱতীয় অভাৱ অভিযোগ বোৰৰ প্ৰতি বিধানাৰ্থে চৰকাৰৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ১ এপ্ৰিলৰ দিনা ছাত্ৰ ইউনিয়নৰ তৰফৰ পৰা সজাতি দল এটি শ্বিলং অভিমুখে ৰাওনা হয়। শ্ৰীযুত (সকল) কমলেশ্বৰ শৰ্ম্মা, চন্দ্ৰকুমাৰ বৰুৱা, চিত্তৰঞ্জন দে, দীলিপকুমাৰ বৰুৱা আৰু সদানন্দ শইকীয়াৰ দ্বাৰা সজাঁতি দ'লটো গঠিত হৈছিল। সজাঁতি দলটোৰ নেতৃত্ব কৰিছিল ইউনিয়ন চেক্ৰেটৰী শ্ৰীযুত কমলেশ্বৰ শৰ্ম্মাই। ২ এপ্ৰিলৰ দিনা শিক্ষা মন্ত্ৰীৰ লগত সজাতি দলটোৱে সাক্ষাৎ কৰে। এ, ডি, পি, আই শ্ৰীযুত গোপাল শৰ্ম্মা বৰুৱা দেৱো এই সাক্ষাৎ প্ৰসঙ্গত উপস্থিত আছিল। সজাতি দলটোৱে একুৰি নদফীয়া স্মাৰকপত্ৰ এখন মন্ত্ৰী মহাশয়ৰ আগত দাখিল কৰে। স্মাৰকপত্ৰ খনত 'ইউনিয়ন হল' সজা, ইউনিয়নক অৰ্থ-সাহাৰ্য্য বঢ়াই দিয়া, ছাত্ৰবাস সজা, কেন্টিন স্থাপন কৰা, ঔষধালয়ৰ কোঠালি বৃদ্ধিকৰা, ভাল দৰৱ-জাতি ৰখা, নাৰ্চ নিযুক্ত কৰা, ভাল ডাক্তৰ দিয়া, হষ্টেলৰ খোৱাবোৱা, খকামেলাৰ ভাল সুবিধা কৰি দিয়া, হিন্দীশিক্ষক নিযুক্ত কৰা, স্বাস্থ্য পৰিদৰ্শক নিযুক্ত কৰা, সকলো ছাত্ৰৰে স্বাস্থ্য পৰীক্ষা কৰা, ৩নং ছাত্ৰা-বাসৰ চুপাৰিনটেনডেন্ট নিযুক্ত কৰা, কলেজৰ বাবে

'মাইক্ৰোফোনচেট্' এটাৰ ব্যৱস্থা কৰা, ছোৱালী ছাত্ৰাবাসৰ সুব্যৱস্থা কৰা ইত্যাদি কথাৰ বাবে স্মাৰকপত্ৰখনত কৰ্তৃপক্ষক বিশেষ ভাৱে আবেদন জনোৱা হৈছে। মহামান্য মন্ত্ৰী মহোদয়ে স্মাৰক পত্ৰখনৰ কথাবোৰ সজাতি দলটোৰ দলগত পূৰা দুঘণ্টা সময় বিতংকৈ আলোচনা কৰি প্ৰতিটো কথাতে সন্মতি জ্ঞাপন কৰে আৰু অচিৰে বিহিত ব্যৱস্থা কাৰ্য্যকৰী কৰি তুলিব বুলি আশ্বাস দিয়ে। আমাক আশাত নিৰাশ নকৰিব বুলি মন্ত্ৰী মহাশয়লৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতাৰ অঞ্জলি নিবেদন কৰিলোঁ।

সজাতি দলটোৱে খাদ্যমন্ত্ৰী আৰু মুখ্যমন্ত্ৰী মহাশয়কো লগ ধৰি একে আশ্বাস বাণীকে পাই আহিছে। মাথোন সেই আশ্বাস বাণীৰ সুফল কেতিয়াকৈ ফলে তাকে চাবলৈহে সজাতি দলটোৰ সদস্য সকলে তথা সমগ্ৰ কটনিয়ানে আকুলভাৱে অপেক্ষা কৰিছে।

ডাঃ ভূবনেশ্বৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ দিহা পৰামৰ্শ সমূহৰ কথা আমি এই থিনিতো এবাৰ শলাগেৰে সৈতে স্মৰণ কৰিছোঁ।

সভা সমিতি ঃ—

অসমৰ সাহিত্য, শিক্ষা, আৰু প্ৰত্নতত্ত্ব বিষয়ত শ্ৰীযুত সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা এম, এ, পি-এইচ, ডি, ডি-লিট দেৱৰ নাম ষাউতীযুগীয়া হৈ থাকিব। তেখেতে লণ্ডন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা 'ডক্তৰ অব্ লিটাৰেচাৰ'ৰ উপাধি লাভ কৰাটো গোটেই অসমৰে এটা গৌৰৱৰ কথা। সেই উপলক্ষে শ্ৰীযুত ভূঞা দেৱক কটন কলেজৰ তৰফৰ পৰা ২৫।৯।৫১ তাৰিখে অভিনন্দন জনোৱা হয়। ভূঞা দেৱে সেইদিনা কলেজৰ দীঘলীয়া অভিজ্ঞতাৰ বিষয়ে শুৱলা ভাষণ দি কলেজৰ ছাত্ৰ সকলক নথৈ উপকৃত কৰে।

আমাৰ ইংৰাজীৰ মুখ্য অধ্যাপক শ্ৰীযুত হৰেন্দ্ৰকুমাৰ চৌধুৰী, এম্, এ, বি, এল দেৱে ১৫।৯।৫১ তাৰিখে অৱসৰ লয়। সিদিনা চুড়ামণি হলত সভা এখন পাতি অধ্যাপক চৌধুৰী দেৱৰ দীঘলীয়া শিক্ষাজীৱনৰ সুখ্যাতি আৰু তেখেতৰ চৰিত্ৰৰ গুণ-গৰিমাৰ কথা সুঁৱৰি বিদায় দিয়া হয়। অধ্যাপক চৌধুৰী দেৱৰ শাৰীৰিক আৰু মানসিক সুখ শান্তি আমি কামনা কৰো।

২৯।২।৫২ তাৰিখে কলেজৰ অধ্যক্ষ শ্ৰীযুত শ্ৰীনাথ চক্ৰৱৰ্ত্তীদেৱে অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে। ইউনিয়ন চোচাইটিৰ তৰফৰ পৰা তেখেতক বিদায় সম্ভাষণ জনোৱা হয়। তেখেতৰ স্বাস্থ্য আৰু মনৰ সুখ সমৃদ্ধি যেন অটুট থাকে ভগবানৰ ওচৰত এয়ে প্ৰাৰ্থনা।

শোকৰ বতৰা ;—

২৭।১১।৫১ তাৰিখে কাৰ্য্যনিৰ্ব্বাহক সমিতিৰ বৈঠকত দেশবন্ধু গুপ্তৰ বিমান দুৰ্ঘটনাত হোৱা মৃত্যুৰ বাবে শোক প্ৰকাশ কৰা হয়।

১।১০।৫১ তাৰিখে বিখ্যাত ফিল্ম শিল্পী প্ৰমথেশ বৰুৱাৰ মৃত্যুত কলেজৰ ইউনিয়নৰ তৰফৰ পৰা শোক সভা পতা হয়। বৰুৱাৰ মৃত্যুত চিত্ৰজগতৰ অশেষ ক্ষতি হৈছে। তেখেতে যদিও অসমক আছুতীয়াকৈ সেৱা কৰিব নোৱাৰিলে তথাপিও অসমৰেই সন্তান বুলি আমি গৰ্ব্ব অনুভৱ কৰিছিলো। তেখেতৰ মৃত্যুত আমি পৰম সন্তাপিত হৈছোঁ।

৭।১০।৫১ তাৰিখে অবনীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ মৃত্যু উপলক্ষে এখন শোক সভা অহ্বান কৰা হয়। নৱন্যাস ভাৰতৰ শ্ৰেষ্ঠতম কলাবিশাৰদ পুৰুষ অবনীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰৰ মৃত্যুত ভাৰতে এজন বিখ্যাত সাধক হেৰুৱায়। ঠাকুৰৰ মৃত্যুত আমি গভীৰ শোক পাইছোঁ।

২৮।১।৫২ তাৰিখে দানবীৰ ৰাধাকান্ত সন্দিকৈৰ মৃত্যু উপলক্ষ্যে অইন এখন শোক সভা আহ্বান কৰা হয়। সভাত সন্দিকৈ দেৱৰ বহুমুখী প্ৰতিভা আৰু দুইহাতে দেশৰ কল্যাণৰ কাৰণে কৰা দান-দক্ষিণাৰ কথা স্মৰণ কৰি তেখেতৰ মৃত্যুত গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰা হয়।

ছাত্ৰ ইউনিয়নৰ নিৰ্ব্বাচনী প্ৰথা –

কটন কলেজৰ ছাত্ৰ ইউনিয়নৰ বিষয় ববীয়াসকল

সাধাৰণ নিৰ্ব্বাচনৰ ভেটিত গঠিত নোহোৱাটো গণতন্ত্ৰৰ যুগৰ কথা যেন নালাগে। সম্প্ৰতিকে যি 'কুমুলেটিভ' প্ৰথানুযায়ী নিৰ্ব্বাচন চলোৱা হয় তাৰ দ্বাৰা প্ৰকৃত 'ৰিপ্ৰেজেণ্টেচন' হোৱা বুলি কব নোৱাৰি। তাৰোপৰি বিষয়বাব গ্ৰহণ কৰাৰ সময়ত বহুতো অবাঞ্ছিত অৱস্থাৰ সন্মুখীন হব লগা হয়; এই 'কুমুলেটিভ' প্ৰথাৰ দোষৰ কাৰণেই। সেয়েহে কলেজত সাধাৰণ নিৰ্ব্বাচন চলন্তি কৰাকে আমি সকলো কটনিয়ানৰ বাবে মঙ্গলজনক বুলি ভাবো।

জুবিলী :—

কটন কলেজ স্থাপন হোৱাৰ ৫০ বছৰৰ মূৰত সোণালী জুবিলী উৎসবটো সমাপন কৰা হৈছে। এই মহান উৎসবটো পালন কৰিবলৈ পোৱাটো বৰ্ত্তমান অনুষ্ঠানস্থ সকলোৰে সৌভাগ্যৰ বিষয়। অনুপম আড়ম্বৰ আৰু আনন্দ উৎসাহৰ মাজেদি উৎসৱটোৱে সফলতা লাভ কৰিলে। ই কটন কলেজৰ বুৰঞ্জীৰ সোণালী ৰেখা আৰু আমাৰ জীৱনৰো স্মৰণীয় কাহিনী।

বিশ্ব বৰেণ্য পুৰুষ চাৰ চি, ভি, ৰমন দেৱৰ আতিথ্য দান লাভ কৰিবলৈ পোৱাটো কটন কলেজৰেই নহয় অসমৰে সৌভাগ্য। বিখ্যাত মনীষী সকলৰ শুভাশীষ আৰু চৰকাৰী অনুগ্ৰহ শিৰত লৈ উল্লেখযোগ্য অনুষ্ঠান সমূহ বেছ কৃতকাৰ্য্যতাৰেই সম্পন্ন হয়। জুবিলী উপলক্ষে হোৱা বিজ্ঞান প্ৰদৰ্শনী অসমত অভুতপূৰ্ব্ব। সবাতোকৈ সুখৰ বিষয় ন-পুৰণি কটনিয়ান সকলোৰেই এই মাহেন্দ্ৰ ক্ষণত পুনৰ্ম্মিলনৰ সুযোগ পোৱাটো।

এন, চি, চি :—

কটন কলেজৰ কেডেট সকলৰ সুকীৰ্ত্তি কাৰো অবিদিত নহয়; ১৯৪৮ চনৰ পৰাই দোপতদোপে উন্নতি কৰি আহিছে। বিশেষকৈ উল্লেখ কৰিবলগীয়া এই যে কটন কলেজৰ ছাত্ৰই অসমৰ ভিতৰত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বুলি পৰিগণিত হৈছে। ৰাইফল ব্যৱহাৰত কটন কলেজৰ ছাত্ৰই 'ৰেকৰ্ড' স্থাপন কৰিছে। সৰ্ব্বভাৰতীয় প্ৰতিযোগিতাত শ্ৰেষ্ঠতা লাভ কৰা অসমৰ ১০ জনীয়া ইউনিটটোৰ ৪ জন কটন কলেজৰ কেডেট।

এই সুনাম খিনি ৰক্ষা কৰিবলৈ হলে তেওঁলোকৰ অভাৱ অভিযোগবোৰৰ প্ৰতি কলেজ কৰ্তৃপক্ষই চকু দিয়া বাঞ্ছনীয়।

কটন কলেজৰ কেণ্টিন—

বহু বছৰৰ আশা-আকাঙ্ক্ষাৰ ফলত এইবাৰ কটন কলেজৰ কেণ্টিনখন স্থাপন হোৱাৰ আশা দেখা গৈছে। কেণ্টিন স্থাপন হলে কলেজৰ এটা ডাঙৰ অভাব পূৰণ হব। উপযুক্ত প্ৰাৰ্থীৰ হাতত কেণ্টিনৰ কামটো ন্যস্ত কৰি গভৰ্ণিংবডি আৰু ইউনিয়নৰ ফালৰ পৰা চোকা দৃষ্টি ৰাখি কেণ্টিন খনে যাতে সুলভ মূল্যত সুখাদ্যৰ যোগান ধৰিব পাৰে তাৰ বাবে ব্যৱস্থা কৰাটোহে সমীচীন হব।

কলেজৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা ;—

কটন কলেজৰ বিজ্ঞান শাখাই কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তলত থকাৰ পৰাই সুনাম অৰ্জ্জন কৰি আহিছে। পদাৰ্থবিদ্যাৰ 'লেবৰেটৰি'টো অতি ওখ খাপৰ বুলি খ্যাতি আছে। বৰ্ত্তমান ৰসায়ণ বিদ্যা আৰু পদাৰ্থ বিদ্যাৰ বহল ধৰণে গৃহ নিৰ্ম্মাণ পদ্ধতি হাতত লোৱা কথা সন্তোষ জনক হৈছে। জীৱবিদ্যাত 'অনাৰ্চ' শ্ৰেণী খোলাৰ আয়োজনো কলেজৰ শ্ৰীবৃদ্ধিৰ লক্ষণ। উদ্ভিদবিদ্যাৰ অনাৰ্চ শ্ৰেণী খোলা কথাটোলৈও আমি এই খিনিতে উনুকিয়াই থওঁ।

কলা বিভাগৰ সুনাম সুখ্যাতিও আজিৰ নহয়। কলেজত বুৰঞ্জী, দৰ্শন, অৰ্থনীতি, ইংৰাজী, সংস্কৃত, আৰবীয় ইত্যাদি বিষয়বোৰৰ অনাৰ্চৰ মান লৈকে শিক্ষা দিয়া হয়। অৱশ্যে আমি ইয়াতে বহু দিনৰ পৰা কৈ অহা কথা এটাৰ পুনৰুক্তি নকৰি নোৱাৰিলোঁ। অসমীয়া ভাষাক ৰাষ্ট্ৰভাষাৰ মৰ্য্যদা দিবলগীয়া হোৱা স্বত্বেও কটন কলেজত এই ভাষাৰ অনাৰ্চ শ্ৰেণী খোলা

হোৱা নাই। আমাৰ কাৰণে ই এটা দুৰ্ভাগ্যৰ কথা। কৰ্ত্তৃপক্ষই ইয়াৰ এটা সুবিচাৰ কৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ। কলেজত টিউটোৰিয়েল শ্ৰেণী নোহোৱাটোও এটা দুখৰ কথা। অনতিপলমে এই বিষয়েও কৰ্ত্তৃপক্ষই এটা সুবিচাৰ কৰিব বুলি অনুৰোধ কৰা হ'ল।

কটনিয়ানৰ বিষয়ে একাষাৰ—

এই বছৰ কটনিয়ান প্ৰকাশৰ পথত হেঙাৰ বহুত। কলেজৰ অধ্যক্ষ, ভাৰপ্ৰাপ্ত শিক্ষক আৰু সাধাৰণ সম্পাদকৰ অকৃত্ৰিম সহায় আৰু সহানুভূতিসূচক উৎসাহৰ ফলতহে কটনিয়ান খনৰ প্ৰকাশ কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰিব পৰা হৈছিল। মাননীয় শিক্ষামন্ত্ৰী আৰু এ. ডি. পি. আই দেৱৰ অৰ্থসাহায্যৰ স্বীকৃতি পাই আমি মে মাহৰ ১৩ তাৰিখৰ পৰা কাম হাতত লওঁ। খুব কম সময়ৰ ভিতৰত ততাতৈয়াকৈ কাম শেষ কৰিব লগীয়া হোৱাত অবাঞ্ছিত অনেক ভুল-ভ্ৰান্তিৰ হাত সাৰিব পৰা নগ'ল। ছপাকাৰ্য্যৰ এই ভুলৰ বাবে পাঠক-পাঠিকা সকলে আমাৰ দোষ মৰিষণ কৰে যেন।

কামৰূপ প্ৰেছৰ পৰিচালক ডাঙৰীয়াই কোনো আগধন নোলোৱাকৈ আলোচনী খনৰ কাম এমাহৰ ভিতৰতে সমাধা কৰি দিয়া বাবে আমাৰ ধন্যবাদৰ পাত্ৰ হৈছে। কৰ্ত্তৃপক্ষৰ অৰ্থমঞ্জুৰীৰ স্বীকৃতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়ে আলোচনীখন প্ৰকাশ কৰা হ'ল। মঞ্জুৰীৰ টকা খিনি সোনকালে পাওনা কৰি প্ৰেছৰ পৰিচালকৰ পৰা আমাক চৰকাৰে ঋণমুক্ত কৰে যেন।

প্ৰবন্ধপাতিৰ নিৰ্ব্বাচনত আমি কিমানদূৰ কৃতকাৰ্য্য হৈছো নেজানো কিন্তু আমাৰ হাতত থকা বহুতো ভাল ভাল লিখা প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰি দুখ পাইছোঁ। যিসকল লিখক-লিখিকাৰ প্ৰবন্ধ আমি ছপাব নোৱাৰিলো তেখেতসকল যেন নিৰুৎসাহিত নহয়। পুনশ্চ, কটনিয়ান বুলি কিম্বা কলা-প্ৰতিযোগিতাৰ বাবে পঠোৱা প্ৰবন্ধ.বাৰ কোনোৱে যেন ঘূৰাই নিবিচাৰে এয়ে আমাৰ অনুৰোধ।

সদৌশেহত, যি সকল ছাত্ৰ বন্ধুৱে কটনিয়ান পোৱা নাই তেখেত সকলক 'চন্দ্ৰকুমাৰ ঠকুৰা, সম্পাদক কটনিয়ান, কটন কলেজ, গুৱাহাটী.' ঠিকনাত তিনি পইচাৰ টিকট পঠাই দিবলৈ অনুৰোধ জনালো।

সমাপ্ত

THE COTTONIAN

1952 | ANNUAL PUBLICATION | VOL. 28

UNION SECRETARY'S ADDRESS IN THE FRESHMEN'S SOCIAL

Mr. President, Ladies and gentlemen and my dear Cottonians, Fresh and Old,

It is with a sense of pride and pleasure that I take the opportunity of addressing you on this happy occasion. To-day we meet here in an atmosphere of joy and delight to offer felicitations to our new friends. Most sincerely, I on behalf of the Cotton College Union Society, welcome the Freshers to this Premier Educational Institution of ours.

Freshers, you have come from different parts of Assam and outside. You have hailed from the hills and plains of the country. You have your cherished hopes and desires, characteristic likes and dislikes, manners and customs and above all your distinctive cultures. So here is a place where varieties meet and meet almost in a kaleidoscopic manner, and the the glory of it is

that they are readily metamorphosed into a symmetry of thoughts and deeds with the added glow of a synthetic culture af an organic whole, a corporate, composite life. Here we merge into the oneness of a fraternal organisation and become the members of the same family as it were, This is a place full of life and light, duty and devotion. Here we can feed our social zeals, political cravings, intellectual yearnings and all other fine things of life. I must, however, confess that things are not all well provided for. But we can safely make most of what we have and promptly demand for what we want.

Comrades, viewed from different angles of vision, this institution of ours is nothing short of a lodestar in the academic, cultural and political life of Assam. Whatever changes have come over this country, they have had an enormous impact with the life of the Cottonians; for, theirs is the largest family in this state. Whatever movements have shaken the surface of this globe of ours in time of foreign yoke and tyranny, our institution had always been responsive and initiative. It took a leading part in all the heroic strifes. It has always been transmitting the magic of service and goodwill in the minds of the people. It has produced men who are now at the helm of affairs in the country. To fight injustice and vindicate truth, to march on and rise up have ever been the working principles of the Cottonians. In the past they have done yeoman's service to the people and the country. They have handed down to us a legacy of which any body can justly be proud. This is a stereoscopic view of our past. But our immediate past has not of course been as bright. And, I am afraid, we the present Cottonians are likely to be branded as the straggling progeny of those mighty forbears, if we do not improve. In a dynamic world we cannot afford to sit complacent. It is time we take note of this.

The Cotton College did not only pioneer work in the field of higher education; it also set a high standard. Recent years have seen a huge expansion in collegiate education. Its importance has, therefore, greatly increased. Let us beware that nothing likely to tarnish the fair name of this college may appear in its annals. In these days of hardship and struggle we

are, in educational matters the privileged few of this far more neglected country. So the eyes of the people are intently cast on what good we are doing. Now, then, our ambition is, and should be, to fulfil the hopes with which we are sent. Let us individually and collectively remember this.

As a matter of fact, we are passing through very odd times. These are the days of stress and storm, trials and tribulations, suspicion and gloom. We live in the whirlpool of constant awe and anxiety. Life has become a daring enterprise. Society, with diplomacies and meannesses seems to have dried up. Men in general have developed an apish kind of mentality. Naturally, therefore, a decline in efficiency and standard has set in and we of the Cotton College have not been an exception. There seems to be a good deal of mental indigestion. Now a diagnosis of this indigestion can be helped only by getting to know the basic principles of human rights. We must not, however, allow ourselves to be romantic day-dreamers. The ills and cankers of the society shall have to be removed by switching on the light that lies within. Let us take a stand, resolute and bold so that posterity can take a definite shape at our hands.

Cottonians, our College has completeed half a century of its existence. Very soon we are going to celebrate its Golden Jubilee, which will, I am sure give newer gleam and kindlier light to the Cottonian fold.

My dear new-comers, I once again welcome you into our midst. Let our motto be "increased sweetness, increased light, increased life, increased sympathy."

9th January 1952.

Comradely yours

Kamaleswar Sarma,

Union Secretary, Cotton College, Gauhati.

The Accident.

Prabodh Sharma
4th year, B. Sc.

The night stood still……
As still as the lamp-post was.
And the air in equilibrium—
Without a wave-strategy ;
Only moistened a little in mist,
That hung like a cloack over the cold night's limbs.
It was all black, —the nocturnal black
When the moon was dead ;
And the hazy radiation from the dim street-lamp
Had struggled quite keenly but had failed.

With the pollen-grains,—destitute loiterers
The darkness tinged an odour so slender
But so nicely smelt !
Tender was the night—soft and serene……
Wreathed by an alluring intoxication.
Sneakingly had crept away Logic—weary and sluggish
Its tight grip on a soul had relaxed,
Because in this moment of all moments,
The chaotic world of need had been forgotten ;

Where theorisers had faild and had slipped
off Economics
In the sovereign reign of incoherence !

······They were in one another's bosom,
And all the world but they in their conscious mind,
Where subtle and fragile were the memory-remnants
Of the evening past ;
That had reeled in eloquence and lust.
Her inflated bosom spoke little of the inflation beyond,
In a language so rambling but so highly congruous !
Lightly did she speak of the thesis that he wrote
Hardly did he remember his creations so genuine,
And the sparks, the multitude that had blazed
In the eloquent evening.
Let the calorie-market fall—
From a score and eight to nine of hundreds ;
What did a two-pence this count···
When tender was the night and a third soul absent ?

Hackneyed and unexplored—
The night would stealthily stroll away
With all the warmth and gloss and lustre,
Had not a voice perturbed the air
So shrill and so sudden for a calm in the sky.
A living lump af flesh it was
With a cry of woe and a thirst to quence
And a belley that was empty and a body quite nude···
All it was in need of in this world of wants !

The night in repose took another hue
It was calm once more but not calm inside,
A veil of grimness prevailed the mind
And the fireman, the father, thought afresh
With his both eyes closed and his elbow on the thigh ;
His wrinkled fore-head did further wrinkle
Because the morn came nigh.

It was in a start,
That the Economist from his sweetheart did separate.
The accident had dropped a cipher in his sum
And the world had lost a balance. *

* Apprised in the Fine art's Competition.

NATIONAL POET OF IRELAND : WILLIAM BUTLER YEATS

Principal Hem Barua. M. A

Ireland's national poet Yeats is known to most of us as one, who introduced Tagore's "Gitanjali" to the west and nothing more nor less. Yeats was surely more than a writer of preface to an Oriental poet's philosophic verse : he was himself a philosopher-cum-lyric-poet who absorbed into his deep personality the "floating wisdom of the East", to be found in the "Gita" and the "Upanisads". According to Aldous Huxley, the philosopher is a man, who intellectualises emotions into philosophical forms and processes ; this definition of a philosopher admirably suits the genius of the poet.

W. B, Yeats was born of a protestant family on June 13, 1865 in Dublin ; his father was a well-known painter. Yeats's art shows his heritage and he both absorbed and reflected all the subteleties that plastic art generally teaches, in his poetry and drama. He was, in a sense, the national poet of Ireland as much as Burns was that of Scotland or Tagore of India. What the poet was concerned about was, of course, not the dry bones of Irish life nor its humdrum details : the poet's art confined itself, in general to the passions and emotions, which the "flesh is heir to". It is surely not the type of picture which Pearl Buck aimed at, in her snap-shots of what may be called "contemporary life" or "objective conditions" of Chinese Society.

Yeats's is primarily a lyrical genius ; he is often described as a moon-beam that kisses the clouds or an angel that hangs on the cobwebs of the sky : this sweet cadence of lyricism pervades, very often than not,, his dramatic creations as well. Though he himself did not create the poetic drama, he contributed to its tone and temper to an extent that challenged the "naturalism" of Becque, Ibsen and G. B. S, Yeats agrees to an extent with Eugene O' Neill who tried to achieve the same end through a different technique called "Expressionism". This was a time when a reaction against the "bland materialism" of the 19th. century worked

itself out and captured people's imagination : Yeats is both a creator and product of this reaction ; the world of art which Yeats created and to what his genius attuned itself, is the world of vision and imagination like that of J-M. Synge who, likewise attributed certain mysticism and feeling for poetry to the Irish masses, specially peasants and fisher-folks. The only difference was in the fact that while Synge "described" them, Yeats transmuted them to an ideal region of dreams and passions. Even his "dramatis personae" do not live and breathe in this world : their easy haunt is the "shadow world" of the poet's own creation. In 1919 he wrote to Lady Gregory of the Abbey Theatre thus.

> "When you and Synge find such an uneasy footing, what shall I do there who have never observed anything or listened with an attentive ear, but value all I have seen or heard because of the emotions they call up or because of something they remind me of that exists as I believe beyond this world ?"

It is this "beyond world" that delighted Yeats ; this is seen in his poem "Stolen Child" which sets the preface to his lyrical creations :

> "The flapping herons wake
> The drowsy water rates"

It is in such an "ideal calm" that the soul seeks the panacea for the "fever and fret of life" ; the regeneration of this trouble-tossed human existence is sought in a swing-back to the quiet innocence and sweet simplicity of childlife.

Yeats worked on the rich fund of suggestion that the ancient spirit of Ireland "wakes" ond his is undoubtedly the most famous name that the Irish Literay Revival conjures up. An elaborate mysticism which is the essential attribute of Celticism, pervades his work ; like that of A. E.'s his poetic imagination feeds and is nourished by the deep-toned mysticism of Vedantic philosophy ; in the art of reconciliation of childish simplicity and symbolism which Yeats's literary creations constitute, he had his precursor in Maeterlinck, whose craze for symbolism the Irish-man inherited and brought to perfection, In the case of Yeats, it broke the confines of drama and penetrated into the precints of poetry as well. In the drama called the "Land of Heart's desire", a fairy child comes to a peasant's home and the glimpse Of the world where "no body gets old and godly and grave," is footlighted into our eyes ; it presents

to us the picture of something "beyond the world", the region of the waters and wild." His dramas unlike those of G. B. S. or Gelsworthy live by their intense lyricism rather than by their established dramatic qualities: there is a brooding melancholy in them which the soul cannot do without. W. B. Yeats's outlook on life, his mysticism and poetic aspirations peculiarly fitted him for the task of p laying a responsible part in this dramatic reaction. He was a symbolist; his art, like that of Walter De La Mare is the art of suggestion and evocation that waves gossamer worlds of dreams and imagination. To this effect he produced a dissertation called "Symbolism in Literature" with a view to popularise a new technique and dramatic method. There is that "going" in his art, to use a phrase of Nietzsche, whice is another name for "the reality of the invisible" that is supposed to exist far from our world so "full of weeping." The "Land of Heart's Desire" is only a symbolic representation of the wistful aspiration of the soul to the "beyond." With this and the "Countess Cathleen", W. B. Yeats introduced a "new beauty into literature, a new imagery and a new music." His later plays like "Varsa Mangal" and Chandalika" of Tagore are "plays for dancers" and he tells us that "all must be played to the accompaniment of drum and ziter and flute." There is a significant passage in his drama: "Hour Glass":

'The last hope is gone
And now that it is too late I see it all:
We perish into God and sink eway
Into reality: the rest is a dream."

What Yeats cared for, in fact was music in language and beauty in everything. He spoke of Ibsen's "Doll's House" in the following challenging words:

I hate the play (Doll's House). I resented being invited to admire dialogue so close to modern educated speech that music and style are impossible."

Even his prose literature if aglow with what may be called "purple passages" and the "Secret Rose" is an ample illustration of it. The following lines serve his musical genius best. "The glittering feathers had now covered me completely and I knew that I struggled for hundred of years and was conquered at last. I was sinking into the depth when the green and blue and bronze that seemed to fill the world, because a sea of flame swept me away, and then a multitude pale hands were reaching towards me and strange gentle faces bending above me, and half-wailing and half-caressing voices uttering words that were forgotten the

moment they were spoken."

W. B. Yeats draws his aerial images in the pattern of a Japanese engraving; in his "Countess Cathleen" as in Sean O'Casey's "Silver Tassie" attempts are made towards the discovery of a fitting atmosphere for the play of supernatural powers. In them, we find scraps of Japanese "No" form which adds a wealth of charms to the mystic atmosphere so natural to Yeats. Likewise, "The Herne's Egg" with its "extravagant and audacious fancies" is another instance of the influence of Japanese art-form on Yeats. These plays are emotionally significant in a sense that scintillates.

Yeats loved the earth not like Omar Khyaam, but loved her at certain moments "when white moths are on the wing" and when the "unquiet boughs" and "shaken leaves" add to the mystery of the atmosphere. Like Wagner, Yeats realised that the art of the stage was the art of pictorial beauty.

Modern poetry, it is said has become highly intellectual and less emotional. It started with a revolt against Victorianism which meant a revolt against all apparent "dullness". It was a revolt against the curious scientific predelections of Tennyson, psychological hotch-potch of Browning, political "juggernauts" of Swinburne and the like. As a poet, Yeats's mind was beaming with a spiritual and intellectual passion: his love-poems, likewise express a passion which is not of the body but of the spirit.

"When my arms wrap you round I press
My heart upon the loveliness
That has long faded from the world."

Like Coleridge's "Ancient Mariner" his "Wanderins of Usheen" is a noted romantic poem that switches us off to "Kubla Khan" and "Christabel."

W. B. Yeats's conception of nature is mystic; the imageries of his poems are drawn from the lonely woods and desolate lakes and from landscapes that might appear to him as "haunted". The objects of nature are filtered through his imagination; they appear in his creation as pure gold of poetry.

Whether Yeats was a modern poet in the accepted sense of the term, it is difficult to say. It is difficult to idenifty him with any of the schools of modern poetry. He is neither with John Synge or James Stephens nor with Sturge Moore or Michael Field, though, as it appears he partakes of the nature of all of them. Yeats admits that he is of the same school of modern poetry with them and adds that "though the concentration of philosophy and social passion of the school of Day Lewis and

MacNiece lay beyond his desire, he would, but for a failure of talent have been in that of Turner and Dorothy Wellesley." "It is quite but natural for a man whose poetic career extends almost over full five decades to absorb and react to trends and spirits of time, as Yeats did. He himself appears as one of the company of aged figures, of whom he sings in his poem : "Lapis Lazuli."

"There on the mountain in the sky
That all the tragic scenes they stare ;
One asked for mournful melodies,
Accomplished fingers begin to play
Their eyes 'mid many wrinkles, their eyes
Their ancient glittering eyes are gay."

W. B. Yeats dreamt dreams of clouds and skies, saw visions of faeries and phantoms, sang of woods and rivers and wove them into patterns of prose, poetry and drama in a language which has the music of Wagner and the intellectual content of an Oriental seer. He lives as one who announced an age and worked to give it, "meaning and message" that neither flags nor loses its intense passion with the withering of time like the "hollow moon", to use his phrase. Truly is it that Yeats, who saw a nation rise into a fulsome growth through its own persistent efforts is accepted as a nation's poet struggling for emancipation and recognition. There was nothing sentimental or chocolate boxy about his genius. And the criticism that his poetry was becoming increasingly intellectual as he gained in vision is not only not untrue, but it also demonstrates the influence of the 'zeitgeist' that nourished and sustained the poet.

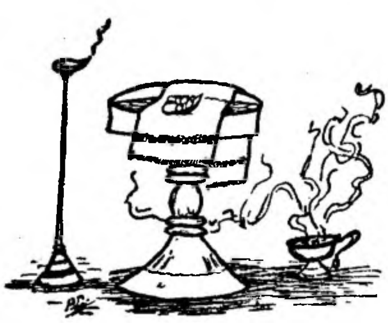

A Lamp is Lost.

[A tribute to the great soul of Abanindra Nath Tagore.]

Subhas Sarkar
4th. year, B.A.

Another great light's gone !
A voice has stopped it's homely words
But a shade still lingers in this world
Spurred by the light, a sound is known
From the battlements of eternity.
Alas ! For India, nay for the world, a
pity ! a pity !

A burning heart is lost, a heart
That felt the pulse of India beating
How faintly, how lightly in mirage
of art
While came the suffering mother's
faint words
' I die, I die, light—ah ! more light,'

And child Aban breathed the morning air
Endowed with mother's piercing sight.
Harked he back to the golden times,
A call was there ; from moaning caves of
Ajanta, Illora.

His eyes were wet, wet with mother's tear
Softly, so lightly his brush he held
And waves of India's yearning cries came.
How bled through it's medium, how
bled, it bled.
And we saw in colours, our mother
smiling.

Back to the glory, a light, a renascence
We felt our India, her Culture Old,
Softly but brightly thro' lines of
Acharyya,
He called us back to that past, how bold
He spoke to the children with sweets,
so full

They touched his hand, felt their
India so dear
Bright in his basket of 'Khirer Putul'
Yes, we hear ! — a sage is lost, a lamp
is shattered,
So we feel him still in our hearts and tears
Another great light's gone ! *

---

* Read in the condolence meeting held in honour of the Departed Soul under the auspices of the Cotton College Union Society.

CHANDIA- A 'COOLIE.'

Saktipada Bhattacharjee
3rd. yr. B.A.

Chandia is none other but a Tea Garden labourer. There is a long story behind his success as one of the workers in Herriman Tea Estate. He was crowned by such success only a few months ago.

He was a posthumous child of a Behari widow. His father Chandu died only a month before his birth. Chandu was a farmer. He had a small piece of land of his own. Cultivating jute in his small field by hard labour, he spent the poor days some way or other with his wife Buchia. But her husband left her for good before the birth of their only son. So, she fell into great difficulty with the new-born Child. She then began to cultivate the piece of land herself, and by this small earning the mother and the son managed themselves. But even these days did not endure. Within a few years, when Chandia was not even ten, the Zamindar took away their piece of land, even the hut, their last resort in a hard world.

They came direct to the path of no-where. The lean and thin structure of a helpless lady could not bear such a shock, and soon she left her only son alone in the world. The ten years old boy was thrown upon his own resources. He then worked in a tea-stall as a "boy" for some-time, but this temporary service, he had to give up soon.

Then he entered service as a servant in the family of Dr, Giridhary, the A.M.O. of the Herriman garden. There he found a boy about his own age. Raghu, the son of our doctor. Equality of Age put them in a close touch. Our servant boy Chandia once showed his willingness to read and write and Raghu also didnot dishearten him. Chandia began studies, which he did usually at the rest hours.

Soon he made good progrees both in Vernacular and in English. He became a member of their family.

But after the 2nd world war, suddenly the price of all daily necessary things shot up. Dr. Giridhari found it impossible to keep a servant and to feed him. So he told to Chandia that he was not able to bear his expenses any more though in return he also had done a lot of works for the family. So he should join as a labourer in the garden. Chandia agreed.

So, one fine morning he went to work as a garden labourer. He worked there the whole day and returning in the evening he came direct to Raghu to continue with his daily lessons as before,

Once Mr. Bullock, the manager of the garden paid a sudden visit to their department. A clerk followed him. The manager went near all the labourers one by one and began to enquire of their names to the clerk. When he came near the newly appointed boy, he asked the clerk "what's the name of this boy, Babu." As the clerk was not aquainted with the boy very much, he began to search for the name in the "Coolie Register" in his hand. But in the mean-time, suddenly astonishing every-one the boy answered— " My name is Chandia, Sir". Both the Babu and the shahib looked up for only a moment and then they looked down again. They could not believe their ears. So, to be definite, the clerk asked the boy again in Hindustani "Kya bolta hai ?" This time also the boy answered in clear English that his name was Chandia.

Speaking nothing more, at once finishing his inspection the manager left the place at the eve of his departure by the car. He asked the clerk to send the boy to his bungalow the same evening.

The next day when Chandia met Raghu, he told him the story of what happened the previous day, He said that the Shahib had told him that he need not go any more to work and he should learn very carefully and he could appear in the next matriculation Examination, and the Shahib himself would bear all his expenses.

This news gave both Raghu and Chandia a new life. They were up and doing to attain their goal.

× × × ×

After a year again, Raghu, who was now a student of tne Medical College met

with Chandia. This time he was no more a coolie but a babu (a clerk) of the same garden. Both of them became very glad. They were out of words. Chandia told, "Raghu Bhai, what a great pleasure it would have been if my mother would be still alive. She.........." suddenly he stopped again.

Raghu, who was silent so long, saw that Chandia's eyes were moist with tears.

INDIA IN 1980

Deven Sonowal
4th year. B.A.

"The East bowed low before the blast
In patient, deep disdain ;
She let the legions thunder past
And plunged in thought again." Thus said Matthew Arnold. Had he lived to see resurgence of China and the Red *March in Korea, the Indian* cultural and political renaissance he would have revised his judgment of the so-called unchanging East. India necessarily belongs to East who is one of the greatest contributor of Eastern civilisation. Arnold is wrong. On the contrary, India, along with other countries is sincerely fostering the

notion of assimilating East and West.

'India in 1980' will see how far she will be contributing to the realisation of this ideal and the picture will be depicted through different heads:—

Population—

India, according to the census of 1941, consists over thirty crores of inhabitants and in succeeding seven years a considerable number has increased. No doubt the population will increase in a great number in 1980 but factors restricting the increase of population will also be in operation

Anthropological study reveals that the Indian people possess a heterogeneous character i. e. Turko-Iranian, Aryo-Dravidian, Scythio Dravidian, Mongolo-Dravidian. But it is a lesson of history that India is ably proceeding for a brighter admixure of races. After 30 yrs. (approximately) in 1980 India will be able to create a wonderful mixture of different and divergent races.

Economy

It is true yet a sad paradox that 'India is poor in the land of plenty'. From times immemorial she had been an agricultural country with few exceptions. Still her methods of cultivation is of primitive type. Her industry and commerce are very poorly organised. Her import and export index is a clear evidence of it.

It is late when industrial revolution began in India. But the world war I confirmed that industrialism was not inconsistent with the Indian soil. The world war II marked a great rapidity in her industrialisation. So rapid it was that the Gandhian non-industrialism failed to be dominant over India.

The present Government rightly ventures in the channel of industrialisation. Because it is the age of science. But as regards nationalisation the modern government is lukewarm. But all these efforts, whether commercial, industrial or agricultural is dependent mostly upon the nature of government. The standard of living of the Indian is yet low as compared to that of other countries. There are yet the millions of beggars loitering in our city-streets. Only a 'government of the people' can do away with these problems. So, this economic problem will be solved along with only the political problem.

Science—

The scientific development is poor in India. Foreign domination deprived the Indians of scientific intercourse with

countries scientifically advanced.

But the age is of science. The two international and intercine wars have suggested that progress in science is a weapon of self-defence. The history of last few years shows her little progress in science.

Yet we see a renaissance in this aspect. Beginning from the National laboratory of physics in Delhi various laboratories are now built. It is no less a great progress. Even most up-to-date subjects of science are ably discussed.

India has never lacked in scientific brains and resources. What she lacked was only proper field. What is reasonable is that only an optimistic view should be fostered. And India in 1980 will see a great progress in science.

Arts,—general and fine arts.

Everywhere a spirit of stimulating cultural renaissance is evident. The spirit is seen in literature as well as in arts. It is a new age of Indian provincial literature. High-class works have been produced during the last 100 years in different branches of literature, such as fiction, drama, poetry and essay. The names of poet Tagore and Iqbal are never *to be forgotten.*

The influence of English language and literature is never negligible. So much the Indians have cultivated English that poet Tagore even succeeded in winning the Nobel Prize. For long years English had been the lingua-franca of India and the medium of instruction in the universities. So deep is this influence that every branch of education is dependent on it. Though the present government sanctions only 15 years for it yet it will be impossible to exile English from India.

Some Indian artists are showing much inclination to adopt the various foreign designs and shapes in the domain of arts. Modern Indian architechture divides itself sharply into two classes, (1) that of the indigenous Indian 'master-builder', (2) based on imitation of Western models. During the recent years there has been a great tendency to revive old architechtural style.

A new spirit in the cultivation of music is also abroad in our country. Earnest efforts are now being made to revive indigenous types of dance and drama. The foundation of modern Indian painting is made by late Abanindra Nath Tagore.

All these are the picture of renascent India. It shows a great advance

of India in these aspects of external activity. What is expectable is that India in 1980 will envisage a great cultural fusion with Western ideas of Arts.

Education—

But the general wakening of modern India would not have been possible without significant changes in the educational ideas and the institution of the country. Music in the sphere of education was tried and achieved in India during the 19th century and still more has been accomplished in present century. India in 1980 will see how far the Indian are able to progress in Education.

Education even for women is no longer a luxury in India. With barely 13% literate people, India is rapidly striving for a great educational success with 23 established Universities. Optimism is consistent with education in India in 1980.

Religion—

India is fertile for every religion. Hinduism glorifies itself by its unique power of assimilation and assimilating itself. Pages of Indian history unveils the fact. In the 6th century B. C. Buddhism took its birth here. Islam, in the mediaeval age was able to win the fraternity of some religions. Christianity was cordially, if not with enthusiasm, adopted by certain sections of Indians. Besides there are other religions which, as a whole, occupy a grand position in the religious congregation of India.

No doubt, here and there, there are certain religious feuds in the country. And it is a sad assertion to say that the partition of India in 1947 is a tower of religious conflicts. Yet modern India characteristically disorganises religious conflicts. Religious bias is bidding farewell from the mind of the Indian people. The 30 years in future will lead her to the attainment of religious peace and harmony.

So far, all this is the external structure of India in 1980. But there is the other side, i. e. internal.

By interperting Indian history, the internal picture is now to be drawn. Materialistic conception of history is a demonstration that the motive-power in history is economic. It is a method of production and class relation that these involve; that have dominated and directed history, which in consequence has always been a class struggle for good or for evil, this is not an all pervading conception.

There is another conception through which history should be interpreted, and with that conception, in view, later lines will be composed.

Political—

In the last 100 years Democracy has been gaining ground in weight and momentum in India. Two things had helped this—one the democratic culture of the Englishmen and the other the existence of English educated classes. The English policy of kicks and kisses has failed and by gradual processes she has won her sovereignty in 1947, after centuries full of suffering and misery, to establish democracy.

But democracy means to the Indians "the filling of every belly, and the wiping of every tear from every eye." Yet poverty and suppression are painful realities. The government is at the hand of the Congress party. Two factors incubate inefficiency in the Congress administration—fewness of brilliant leaders and fewness of brilliant ideas. This seems a horror. The economic blizzard approaching India thickens menacingly on the horizon. The Indian Socialist party is angling for a chance to steal the thunder.

The world itself *is running* towards Socialism where Nationalisation of industry and land, equality and liberty in their maximum volume, etc. are the salient features. The governments of the world of today are striving to secure such an 'ism'. India, too, of today, though in a small degree, is tending towards the establishment of Socialism. Socialism is today becoming the nerve-centre of political activities. There are parties in India such as the Socialist Party of India, Communist Party of India both of which aim, at least, at a Socialism.

Though the time-spirit is out to fit the appropriate balance of mights of man and the mights of state yet there is a tendency towards Socialsim which is beginning to relieve a great momentum. India in 1980 will see that every political ideal will be receding into oblivion while the idea of Socialism will be advancing, rather established firm.

India's spiritual structure in 1980—

Two different conceptions of life have shaped humanity through-out the ages. On that the world is an evil thing wo[illegible] life is full of sin and suffering, men must find their goal, his salvation somewhere else outside the world ; the other does not believe in the existence of any

thing beyond the world and wants to make the best use of the present worldly life. The first conception underlies the civilisation of the East of which India has been the origin and centre. But there are variations. Gita gave a new meaning to Sanyasa ; it is to be Tyaga (sacrifice) that one should renounce all desires and attachments and not life and action. But Buddhism made the Indians forget the great teaching.

This is not all. Indians no longer think poverty to be the blessing of God. They have acquainted themselves to the new way of living as in the west. They no longer want to suppress their body in order to elavate the soul. Mind and body, they say, are interdependent. They want equality economically and politically. The rigidity of orthodox Indian attitude towards the world is shaken away.

In short, it is the influence of Western materialism which never denied the value of the worldliness. So deep this materialism is rooting itself in the Indian mind that Shahjahan had built the one of the seven wonders of the world. He wanted to inscribe his love of heart in white marble.

These reveal that there is much possibility of assimilating these two great views of East and West and the Indians are preparing themselves to give up the world—wide orthodoxy of 'either or' in near future. It is a great synthesis. Sri Aurobinda foresaw that there was a great tendency among the Indians to return from the exaggeration of their (Indian) view. On the other hand, West is reawakening to the truth of the spirit of life and tends towards a new application of its spiritual knowledge.

So, it is reasonable to conclude that India is aiming at a great synthesis which is the outcome of the thesis and antithesis spiritualism and materialism respectively. The two great global wars have proved that India cannot keep herself aloof from the ideas acting and reacting over the world. The destiny of the world will be the destiny of India. India in 1980 will strive hard to shape this destiny. And this destiny means the great synthesis of East and West.

But all this is only a possibility. Who knows what Future bears in her womb ?

'India in 1980' and 'Chandia— a Coolie' both the articles occupied first places in the fine arts' competition.

The Pessimistic Philosophy of Schopenhauer.

Satyabrata Bhattacharjee
3rd yr. B.A.

The Philosophy of "will" as propounded by Schopenhauer, the well-known German pessimist, is an important development in the history of western thought. His main work, "The World as Will and Idea" is a philosophical classic of considerable interest. The thing-in-itself according to Kant is unknown and unknowable ; but according to Schopenhauer it is not so. He identified it with "will" which is blind and essentially evil. It is the fundamental metaphysical principle which expresses itself in different ways through all kinds of things and beings of this world. The world is truly "will", but to the intellect it appears as idea.

In self-consciousness we come face to face with "will", It is a blind force, an unconscious impulse that manifests itself in instinct, striving, yearning etc. in man. The body is the outward manifestation of "will", and this is true of all the bodies in the world which are really "will" but outwardly bodies. Material existence is one of its various manifestations ; here it functions only as a blind force. Plant life is another manifestation of this "will". It is characterized by unconscious striving. Similarly, animal life also is an expression of the same "will". Here the "will" realizes itself mainly as instincts and impulses. Only in man it becomes conscious of itself.

This "will" creates for its manifestation suitable bodies and organs including the brain in the various kinds of living beings, Intellect in man is also one of its creations ; functions through the brain, reveals the nature of the world like a lamp and happens to be the greatest instrument of self-preservation.

The entire world is the manifestation of this "will" in different forms. It is

not a person or God, but a blind and unconscious force that goes on creating endlessly things and beings of various types. It is spaceless and timeless, but all its manifestations are in space and time. It is immortal, but its creatures are all subject to decay and death. It materializes itself in immutable types which go on for ever. "Individuals may come and individuals may go, but the "will" goes on forever."

This "will" is essentially wicked and the source of never-ending troubles in life. When we pierce through the veil of phenomena we see not a benevolent God, but a cruel Satan, always ready to torture its creatures in all possible ways. Life is suffering ; it means struggle for existence, a struggle which we are bound to lose. Sooner or later everything is devoured by death. The whole world, therefore, is full of evil and it is the worst of all possible worlds.

Man's desires can never be fulfilled permanently. If some of them are ever satisfied, new ones take their place bringing new miseries in their train. Life is a continuous struggle with death. "The life of most men", as Schopenhauer puts it, "is but a continuous struggle for existence a struggle which they are bound to lose at last. Every breath we draw is a protest against the death which is constantly threatening us, and against which we are battling every second. But death must conquer after all, for we are his by birth, and he simply plays with his prey a little while longer before devouring it. We however take great pains to prolong our lives as far as we can, just as we blow soap-bubbles as long and as large as we can though we know with absolute certainty that they must break at last."

Life is "like a clock-work that is wound up and goes without knowing why ; and every time a man is conceived and born, the clock of human life is wound up anew, in order to grind out the same old, hackneyed time which it has played so many countless times before, measure for measure, bit for bit, with insignificant variation."

There is no escape from the ever-torturing power of the "will." Intellect is absolutely under the control of this all powerful and wicked "will." Knowledge is no remedy, for, every increase of

knowledge means an increase of suffering. Life is extremely selfish and mean. Man is "a heartless and cowardly egoist whom fear makes honest, and vanity sociable, and the only way to succeed in the world is to be as grasping and dishonest as the rest.

The so-called virtues are but different forms of refined egoism. Progress of civilization is a mockery and a sham ; it simply creates new wants and conseqent sufferings. "History is an interminable series of murders, robberies, intrigues and lies ; if you know one page of it you know them all." Suicide also is no remedy, for, there is just a possibility of survival after death. The destruction of a particular manifestation of "will" is not the destruction of "will" itself.

But there is a way out, and according to Schopenhauer, that was discovered in India. He was not favourably disposed towards Christianity and he positively disliked "the detestable doctrine of Islam." He liked Hinduism and Buddhism and considered the latter as the highest religion, the Buddhist conception of 'Nirvana' appeared to him to be the best solution of the problem, and by 'Nirvana' he meant total extinction.

There is no real distinction between man and man, because the same story is repeated in every individual with very slight variations. All of us are equally victims of this wicked "will." Pity or sympathy therefore, is the granted moral virtue. But it also affords only a temporary relief. Since the "will" to the root-cause of suffering a total negation of "will" through resignation is the best course for man to follow. The more we forget ourselves, the less we suffer. Through Art and Philosophy we can achieve that end to some extent. When the "will" is completely suppressed, we reach our goal. There is no positive good anywhere in the world. The result attained is entirely negative in character. With the death of the "will" the whole world also disappears and we realise absolute nothingness.

This is a short account of the main philosophical conclusions of Schopenhauer. It is needless to say that it is a philosophy of despair, frustration and an unhappy life. Schopenhauer was the son of a prominent businessman, and he himself passed many

years of his life in a commercial concern. His father is said to have committed suicide. He disliked his mother, because she had no affection for him but had a keen eye for his faults. He was a bachelor throughout his life and had great hatred for women. The critics point out that his actual life had very little to do with his philosophy. His ethics of pity and resignation was not consistent and sincere. As a man he was conceited, extremely quarrelsome and avaricious.

Strictly speaking, his philosophy is not an original contribution. In all essentials, it is only an imperfect imitation of an important character of Buddhist philosophy. A man's philosophy is mainly a matter of temperament which is determined to a very great extent by his experience as a whole. Truth reveals itself only to those who can penetrate into the farthest depth of experience. Suffering is there, but according to Schopenhauer himself there is also a way out. The situation becomes intelligible only on the supposition of some higher principle having the capacity to suppress it. But Schopenhauer refuses to accept that as reality, and believes extinction to be the natural goal of human existence. He is unwilling to go beyond his blind "will" ; but the principle that has the capacity to regulate it must also be there. Somehow it escaped notice. A "will' without some personality behind it is unintelligible.

Suffering is not certainly the last word in life and philosophy. It is only a temporary phase and superficial. Life is much more real than suffering and also beyond it. There is a great danger in the emotional approach to reality. Suffering is a fact, so 'also happiness ; and an over-emphasis on the one may be as much unreasonable as on the other. To an impartial observer, both pessimism and optimism may be equally one-sided. The world is what it should be, and it is unlikely that it will be affected in any way by our likes and dislikes, It may not be, but there is nothing wrong about it. Certainly it is not the worst ; on the contrary, it may be viewed as the best because no better is avilable.

On a deeper analysis of experience, it is revealed that life is more real than death; happiness is more fundamental than suffering. In truth there is no suffering at all ; firstly bacause it is only relative,

and secondly because it is purely temporary. There is a stage in the development of human personality where so-called suffering is completely superseded, where suffering acquires a new colour and significance, and reappears as an inadequate expression of happiness itself.

Philosophy should not be the business of anybody and everybody. It must be monopolised by those who have the deepest insight into the heart of reality. It is a misfortune that in most countries of the world anybody who has the audacity to say anything extra-ordinary passes for a philosopher, and any partial and wrong view of the world is accepted as philosophy. India is probably the only country which refuses to adore every intellectual juggler as philosopher and guide. India's philosophers are persons who attained spiritual perfection, They are the seers af eternal and immutable truths, and, as such, they are the true teachers of mankind.

This world is a common world for all ; but somehow some are happy, others are not, It should be a neutral entity and it may not be its business either to please or displease anybody. But how are we to account for the differences in our lots here ? What should be the natural relation between man and man ? Why should it be anything other than concord and harmony ? What is it that makes us so many misfits in this well-organised whole ? Indian philosophers are agreed that the trouble has its roots not in the external world, but in the inmost recesses of the human personality. When that is overcome, this very world reappears in its intrinsic form as the expression of the supreme Truth, the highest good and perfect beauty,

The only redeeming features in Schopenhauer's system are his ethics of pity and his advocacy for the total negation of the "will". Self-control and love are certainly the royal roads to happiness. But Schopenhauer's teaching has lost much of its value on account of the inherent defects of his philosophy which is metaphysically unsound, logically inconsistent and practically disappointing.

ECONOMIC STRUCTURE AND POLICY OF ASSAM

Prof. K. C. Majumdar M. A.,
Department of Economics.

"Ours is an undeveloped state and a very backward and poor one too. Condition of life in a greater part of the State, especially in the tribal areas, are most primitive and deplorable and any improvement of life and living conditions in such a country and in the standard to bring her in line with the rest of the advanced states in a free country requires a mint of money". Thus observed the Finance Minister of Assam in his budget speech of 1951-52. Again, it was Lord Mountbatten, the last British Governor-General of India, who spoke in a public meeting at Gauhati that Assam was rich in its natural resources and if those reasources could be fully utilised, Assam would be one of the richest provinces in the world. If we observe these two statements, we may easily say that Assam is rich in her economic resources ; she is poor and backward because these resources are never fully utilized. Assam is essentially a land of villages, hilly tracts and forests Its population being near about 92 lakhs is not such as to cause us anxiety. The density of population in Assam being 185 per square mile is quite thin and below the average level due to its climatic conditions, absence of large-scale operations, and for large part of Assam contains forests and hilly tracts. Aproximately, as much as 90 per cent of the total population may be said to live in villages and is dependent upon agriculture. Hence, village organizations and rural economic units form a vital part in the growth of the economic structure of Assam. Urban economic life in Assam plays only a very minor part. In a general way, Assam's economic structure may be classified mainly under two heads: one is tribal economy including forests and the other is plain economy with agriculture and small industrial growth.

Tribal economy is the most primitive in its origin and still barter economy is seen to be current over here. The tribal belt of Assam is inhabited by people of diverse sects, habits and customs. They are forming an isolated economy by themselves which is poor and simple. Communications are far from satisfactory, mode of living, economic pursuit, tongue and culture are quite distinct from the plain people of Assam. As a matter of fact, these are some of the barriers on the free and economic exchange between these two economic belts. Even in the plain economic life of Assam, some of the villages are more or less self-sufficient in the matter of satisfaction of their modest wants. They think only for kerosene oil, salt and fine cloths as goods for exchange of fish, vegetables and mustard seeds. Still some villages are seen to run their daily lives without money as medium exchange for circulation. From another aspect, Assam, being predominantly an agricultural state without industrial growth, the people of Assam are never rich and can never be very rich. The standard of living is not high but not so surprisingly low as we see in other agricultural parts of India such as Bihar, U. P. and Madras. At least most of the Assamese family have a dwelling house of their own with some plots of cultivable land at their disposal; only defect is that the people are idle, very idle, lack initiative, courage and confidence. They always go slow in their attempts at improvement. Of course, hygienic conditions are very deplorable and there is scarcity of pure drinking water. Means of communications are quite inadequate which are the nervous system of the body economic of Assam. The marginal difference between the rich and the poor being little, the poorest of the poor and the richest of the rich people in Assam are also very few. The land tenure system is ryotwari except some areas of the Goalpara district. Orderly habit, cleanliness, ease-loving. simplicity, idleness, fear of inferiority complex etc., are some of the typical characteristics of Assamese peasants. Natural havocs like flood and earth-quake are very frequent in Assam damaging lives, foodcrops, property and bringing untold sufferings to the people every year. Number of day-labourers in Assam are comparatively very small and so almost all the tea-garden labourers and other industrial labourers are migrated from other parts of India. Number of beggars and paupers among the native people of Assam are very few. Women of doubtful character purely from econo-

mic reasons are few. Harijans, old-job men and other professional classes of sweepers, cobblers, washermen, labours among the native people of Assam are very few to be seen. But nature is very kind and generous in giving her resources in abundance. Its soil is rich and fertile. The mighty Brahmaputra flows through it adding up beauty and fertility of the soil. She is rich in her mineral resources. Coal fields and petroleum deposits are found in Ledo and Digboi of the north eastern part of Assam. Drilling operations are also carried on by the Digboi Oil Company in the adjoining areas of Nagahills. Assam is also famous all over India for her forest products giving a handsome income to the public exchequer. Assam Tea is famous in the world and occupies a big share of the exporting trade of India. Rice, pulses, jute, mustard seeds and various other seasonal fruits are some of the main agricultural products of Assam. Potato and raw cotton are also produced in the hilly tracts of Assam. Tea iudustry in Assam and the match facotry at Dhubri run and controlled by foreign firms may be mentioned as main industrial operations of the state. There is also a possibility of installing a paper mill in Assam. In consideration of the number of unemployed agricultural labourers and the economic structure of Assam, it is high time that Assam should revive her small scale and cottage industries with close co-operation between the Govt. and the people. Assam's financial condition is poor and she is forced to abandon severals of her schemes for large scale operations. It is known that some of her development projects have been shelved by the central Government of India. Assam silk, endi and muga are famous in India. Assam possesses rich potentialities for the development of industries like sericulture, subsidiary agricultural industries and numerous other cottage industries, such as metal and cultery, pottery, furniture of all kinds (wood, bamboo, cane torai) ivory, soap-making, cap-making, doll and statuette-making, embroidery work, tanning etc. To solve the partial unemployment of Assam and for rehabilitation of refugees, it is necessary to spread a net-work of small scale and cottage industries throughout the state. It is hoped that for building up of a sound economic structure in Assam, the revival of cottage industries in state is highly essential.

The economic structure of Assam being such, it will be convenient to consider some important points for the formulation of an economic policy in Assam.

The fundamental aim of every economic policy is freedom from want. This can only be achieved by four different ways, namely full employment, better standard of living, less economic inequality and social security. These four points have been accepted and desired by every people throughout the world. In the matter of full employment, we are to understand "a high and stable level of employment", so far our state is concerned in order that there can be no unemployment agricultural as well as industrial labourers. The problem of middle class unemployment must also be considered. As regards the better standard of living of the workers and peasants, economic aim should be more leisure, higher pay and therefore higher consumption. Another point is to consider the case of stabilising the purchasing power of money and the internal price-level which is of course an all India problem for solution. But better standard of living is mainly dependent upon the volume of output per head. Lessening of economic inequalities rest upon the improved and revised type of tax-structure of the Government of Assam as well as the Central Government of India. The recent formation of finance commission under the new constitution of India has an important role to play upon the principles of economic equality. As regards the social security measures, the Government of India is recently making a headway over this line. The national insurance scheme envisaged by the Government of India, it is hoped, will bring an improvement over this issue. Anyway, the social security measures are to be adopted in India following the main principles embodied in the National Insurance Bill of 1946 in U. K., so that like great Britain, it may cover almost every Indian. However, everything depends upon the economic and political trends af events and to the extent of public co-operation. In conclusion, it may be well said with the words of late Lord Keynes that 'the theory of economics does not furnish a body of settled conclusions immediately applicable to policy. It is a method rather than a doctrine, an apparatus of mind, a technique of thinking which helps its possessor to draw correct conclusions."

——):•:(——

A man of sixty can be a youth of eighteen *

Prof. C. V. Raman

I must thank you all from the bottom of my heart for the blessings that have been poured on my devoted head. I will feel a proud man if I be able to satisfy a fraction of your blessings. My visit has been extremely pleasant. It has been a great human experience for me for the love and affection of the people. My attachment to Assam has been very powerful.

The sorrowful history of Assam has moved me. † There are bright spots too. History is both dark and bright. Rajputana's history is an example.

I am a rice-eater. Way-wardly, ease-loving people are bred in the sunny places. Martyrs are born in the hills. Assam is a land full of resources. Nature runs riot amidst the hills. In Cherrapunjee I saw the coal being dug out from the hills. There is no reason to be ashamed of your past. I want to ask all of you, specially the younger generation to work for the future. If your spirit is reborn, Assam will have a glorious future. All human victories spring from the mind of men. A German poet roused the German nation. I am a lover of all that is great and fine in human knowledge and human culture. I am a humble admirer of all that is beautiful in nature. Science, to me, is full of intense fascination. To me. the story of discovery is the greatest of all poetry. We are here to work at nature.

---

* Substances of the speech delivered in reply to an address of welcome presented by the Union Secretary on behalfof the Cotton College Union Society.

† Reference are to a speech made by Prof. T. K. Bhattacharyya who spoke how the arts and sciences of Assam had periodically suffered in her chequered history.

We have a striving to seek, to find and not to yield. There can be no greater jewel in the crown than to see our young men and women to live and die for the sake of knowledge. I request you to cast your eyes to the past. It's a crucifixion of humanity. But there are other aspects. There are the thinkers and scholars: Plato, Archimedes, Aristotle—intellectuals who have risen above everything, and who shine through the ages. They have shed lustre to humanity. There can be no greater happiness than to see the sons of India shed lustre to the country. Do not be disheartened, the spirit of your people will rise above everything: you will be victorious. The moment Assam rises in its cultural sphere, everything else will fall down and vanish. all recognition will come to those who do not seek it, but who deserve it. Go forward with mind, spirit, heart held high. In the year 1948, I crossed 60 years. It found me in a very unenviable position. All opportunities for science discoveries vanished. But I did not lose heart. Once again I started my scientific career at the age of 60. I refused to despair. A man of sixty can be a youth of eighteen. That is what I wanted to show to India. If you ever thought of the meaning of Marcandeya : the spirit of man is always eighteen years old. Science knows no despair of age. Never grow old when it comes to you. Perform your daily task. Refuse to grow old and be disheartened. The truest worship of God is helped by studying nature. Do that and you will not be old. Try to grasp the meaning of the universe. To me everything is wonderful. Let us understand the handiwork of nature. There is noting in nature which is not beautiful. The trees, the twigs, the grains of sand—all are wonderful. In the land of Kamrup, everything is wonderful Nature runs roit. Expoit them. Enlarge your intellect. I am not telling you that which I do not practise. I am still eighteen at the age of sixty. I will throw open my ideas to the world. Materials are lacking except the spirit to work. Let's hope men from all parts of India to come and do some work there. ‡ I will thereby repay some of you who are very great kindreds to me. ¶

‡ Referred to his newly started institute at Gowaliar.

¶ Reproduced by Amal Mitra.

Professor Chandra Sekhar Venkanta Raman- A Pen Portrait.

Harendra Nath Das
Ist yr. I.A.

History has recorded in golden embers the deeds of outstanding personalities who rendered selfless services for the alleviation of human miseries by dint of their wisdom and genius. Raman is leaving behind for the posterity, the monumental legacies of his inventions and it is upto the coming generations to fix his [illegible] the galaxy of savants.

Humanity is never static. We are scurrying onward in the road to perfection. Science has given us a progressive trend to civilisation and played a vital role in its forward march. Ever since the glorious days of Aryabhatta and Barahmihira, India has been making contributions towards different important branches of science. Though marred by the fetters of slavery and dependence, she has produced many scientists of renown in the recent years. Raman may be dubbed as the greatest among them all.

When we look through the panorama of events in the lives of great men, it will be articulately discernible that the fundamental factors in the growth of their personalities lie in the build-up of their childhood, which is apparent in the life of Raman. Son of Mr. Chandrasekhar Aiyer, who was a Professor of Physics and Mathematics in the A. V. N. College, Waltair, Raman was born to an intellectually cultured family

though not with a "silver spoon in his mouth." Brought up under the strict guidance and immense sagacity of an illustrious father he graduated from the A.V.N. College with the unique honour of winning the "Ahoni Gold Medal in Physics." Then he went to the Presidency College in Madras and it was there that the signs of his inherent talents came into light. His interest in Raleigh's theory on sound and his own method of performing Melde's experiment on Vibration Strings won for him the congratulations of Lord Raleigh himself. His marvellous scholarship found vent in the excellent articles he contributed during these days regularly to the Philosophical Magazine and the Nature Magazine in London. At the completion of his studies in Madras, he was offered a foreign scholarship, but ill health delayed his visit to England.

There ia a tenacity of purpose in the life of Raman which debarred him from losing himself in the midst of office-work though he was appointed to a superior post in the Finance Department in 1907. When he lived in Madras his free hours were spent in the Presidency College Laboratory and when transferred to Calcutta he obtained special facilities to work in the laboratories of the Indian Association for cultivation of Science. Subsequently he resigned from Government service and became the Palit Professor in the Indian Association and later in the Calcutta University. Here he found a widening of the horizons and devoted himself to the study of science. In recognition of his merits the Royal Society of sciences in London adorned him with its fellowship in 1922.

The buds blossomed forth to scatter its aura far and near. Raman became famous all over the world. He took firm grip of the ladder of success and rung by rung mounted higher and higher. Invitations poured in . for visiting many countries abroad. European Universities decorated him with Honoray degrees. He went to England and worked for some time in the Davy Faraday Laboratories, where he tested his new method of X-Ray scattering. Then he went to Canada, where he spoke on the molecular scattering of light. This was followed by his visit to the United States and there he worked in the Norman

Bridge Laboratories in Pasadena. He also attended the International Congress of Mathematicians in Canada and in 1925 visited Russia to attend the Soviet Academy of Sciences. These visits enlightened him to a great extent and widened his field of knowledge.

The stupendous time, energy and efforts he put forward in the pursuit of scientific experiments was answered with the tremendous success he won in the invention of the Raman Effect in 1928. Indeed it is striking to note that this invention needed materials worth only about Rs. 400/-, To put in a nut-shell his discovery was : "When light falls upon molecules of matter, and is scattered by, then a remarkable change occurs. That is most readily perceived by observing the scattered light through a prismatic spectroscope." Many Russian and German Scientists work d on the same theory for long, but Raman's solution came out earlier. He was knighted a year after this discovery. The Raman Effect led him to the lime-light and the eminent German Scientist Professor Pringshein drew the attention of the scientific world to its great importance.

The creative genius of Raman augmented by his latent intellect and ceaseless efforts not only discovered the Raman Effect but won an ample reward in the award of the Nobel Prize in Physics in 1930. This laurel he won not for himself alone but for the nation as a whole. It will remain an ever green incentive in the hearts of our young geniuses and shove them forward with an urge to do great things in life.

This man of talents has the distinctive characteristic of being all rounder. His scholarship in English Classics is remarkable and he can quote from Gulliver's Travels or Robinson Crusoe with felicity and ease. Even when he was but 13 years old, he wrote an essay on Indian Epic poetry to win a coveted prize. When lecturing, his gestures and light hearted demeanours, balanced by seriousness and precise expression have the power to impress his audience. His discourses in Pasadena on Thermo-Dynamic and Light-scattering won for him the prize of the American Scientific world and his lecture in Canada so impressed the famous American Scientist Professor Milikan that an invitation to the

United States followed.

When we delve deep into the factors that led him through the path of glory, his philosophy of life strikes us most. Once he told the eminent American thinker, Will Durant that "the meaning of life" as he conceived it was "the desire to labour, to achieve and to help others to do likewise. These arethe motive powers which have kept me going." Another remarkable conception of Raman is his opinion on the duty of the scientist. He said in his lecture on the occasion of the Golden Jubilee celebration of our College that the duty of the Scientists "is to employ the best of their intellectual efforts for scientific enquiry aimed at the realisation of truth quite unconcerned with the result. The pursuit of scientific research is the pursuit of knowledge and not individual careerism."

Today this greatest scientist of the East works and teaches his pupils in his own Institute in Bangalor, which, when fully built up will be one of the most important seats of learning in India. With indefatigable energy and robust health Raman is still young and fresh.

Assamese youths should always bear in mind his words of staunch optimism: "Let the sun of learning rise in the East and radiate its light throughout India. I am looking forward to the resurgence of spirit of knowledge in Assam." These were the concluding words of his address as the Chief Guest of our Golden Jubilee celebartions.

The amorphous deity of Science has spelled the word of success on him and Raman will remain an idol of the nation's scietific yearnings as a spur in the hearts of our youths for centuries to come.

CO-EDUCATION

S. Mazhrul Haque,
4th year B. A.

The concept of co-education—one of the most vital problem in modern society is no doubt the subject matter of the world of thought. As a matter of fact this problem has been the subject of adverse comment by different critics as a whole. Clearly it vitally affects the whole educational policy, whether boys and girls are to be brought up together or separately, is certainly a matter of great indifference either to parents or to teachers.

Co-education as it is named, nevertheless, is the education of the two sexes in the same atmosphere. Opinion among psychologists concerning co-education is like the opinion concerning most other things. Many psychologists are among its firmest supporters, but it would not be fair to pretend that there is not a school of psychological thought which regards co-education with sceptism, if not with apprehension. This is the Freudian school which has taught human beings the importance of the individual conscious life. Actually the psycho-analysis has no ready-made solution to offer, nor does it hold any brief for or against co-education. It merely draws attention to the profound difference of impulse life. The protagonist of this form is Barbara Low, who puts the case very clearly in her book "The Unconscious in Action". She admits some arguments in favour of co-education : the capacity of the female to equal male achievements in mental and to a large extent physical spheres ; the complementary nature of sexes ; the advantage of conjunction of masculine and feminine standards and methods among the adults managing the school and the obviation of too great differentiation of treatment between the sexes, which notoriously leads to hostility. She asserts that these arguments still ignore the most dynamic factor of conscious ones. Next she asserts the co-educational ideal which posits the

same capacity in both sexes, calling for an identical training, a pursuit of the activities mental and physical, and a common goal for intellectual, sexual and emotional development. But Barbara Low's co-educational ideal is the creation of her own brain and would most certainly be disavowed by a thoughtful co-educational teacher. Every phrase in her description is false because co-educationists do not posit the same, but complementary capacities in two sexes; they emphatically do not prescribe identical training, while the mental activities perceived by the children are to some extent, thought not altogether same, the physical activities are certainly not the same; and the goal of intellectual, sexual and emotional development is not common-not an androgynous amalgam but true masculinity for the male and true femininity for the female, which it may be held, can only be attained by either sex through companionship and the help of other.

It is one which ill informed critics of the system are always eager to broach and they call it trifle dramatically "Love Affairs", it is a very great pity that the subject of the sex must be separated from other in discussing co-education, but it must apparently be so, while critics insist on supposing that the atmosphere of mix school is sex saturated and that sex is a compartment of human nature quiet distinct from all the others, neither thing is true. The air at a co-educational school is certainly less highly charged with sex that it is in a segregated school, because there is freer expression of it in natural ways and sex is not a separate compartment of our nature. Our failure to live successful life is precisely the measure of our separating it from the rest of us. Above all things it must not be so separated in education. It is true that co-education completely crushes false romanticism- that is one of the most valuable contribution towards right relationship between sexes.

The ethical ideal in a segregated school is necessarily lopsided and the predominance of the purely physical has done great harm in these places. To a great extent the fact of physical growth determines a boy's sense of values: he admires. very properly bodily skill and courage and self assertiveness and will to dominate a large proportion of his energies. In a segregated school this side of male nature is allowed to confuse his awakening moral consciousness and dawning appreciation of beauty, and his whole emotional life is regulated to a lower plane- simply because there is no

scope for these things in his unnatural existence. The result is emotional crudity and moral infantilism for which the product of such schools are widely known. Life is man and woman, and their relations are the most important human thing in a society ; school is a training ground for society, and if sexes are brought up separately every social value is hopelessly falsified from the start.

The most important thing about a school is, of course, the influence which the children exert on each other ; it is this, and not time-tables and theories, academic qualifications and educational equipment. which in the end matters most. In the earlier year boys derived a valuable intellectual stimulus from the presence of girls in the same class and boy-nature is so constituted that there is a little danger of their being hurried beyond their normal rate of progress. The girl is usually more willing than the boy ; she must often be restrained from doing too much, while he must often be urged to be more. The presence of either sex helps to remedy the falsity of the other. Homerlane found that "Curiosity and mental alertness in general were great when the sexes were together", A boy learns greater self resraint in the presence of the girls, better manners and language, more modesty and gentleness, deeper apreciation of beautiful things, greater kindness to other boys, in a word, he becomes more manly. A girl loses pettiness, and sentimentally gains in self respect, self reliance and freedom of expression, and can pass through the tomboy stage without constant rebuke. She carries responsibilities with less excessive sensitiveness, is less feverish in work, less resentful of correction, less spiteful to other girls ; briefly she becomes more womanly. They gain a proper apreciation of the place of personality in sex relationship and this gives an added dignity to both sexes.

In our country we find that co-education has not attained its genuinity upto the present day. Referring to the system of co-education in West and East it is obviously true that ours is lacking to a great extent. The reason being that unlike west it is not introduced in secondary and primary stage. On the whole it should be mentioned here that co-education is benificial provided it is taken in a true educational spirit.

REPORTS

Union Secy's Report

The session, 1951-52 is all but crowded. The dawn of it was itself a quandary. But the quagmire of sentiments soon settled down and the members of the Executive Committee put their heads together to contribute their very best towards the advancement of the union works.

The new executive committee was full-fledged by the 1st of Dec'51. Budget-sessions followed. Then came the College week, the high-water mark of our annual merriment. Opened by the Freshers' Social and closed by the Fine ' Competition with Hon'ble Justic Haliram Deka and the renowned poet Raghunath Choudhury respectively cheering the occasions as the guests-in-chief, the College week was finished by the 2nd week of January. In the Fine arts' Competition, the long string of competitors in every item was a redeeming feature of the year. The Championship was won by Miss Himani Roy.

On finishing the College Week, we came face to face with the Golden Jubilee. This momentous celebration commenced from the 6th Feb. '52. Inaugurated by Hon'ble Minister of Education, presided by H.E. Governor of Assam and graced by Prof. C. V. Raman the occasion was all through marked by solemnity and splendour. The Re-union day, the cultural conferences, the general sports etc., all the functions went with great eclat. The association of Prof. C. V. Raman with the Cotton College Union Society from which an address of welcome was dedicated to him will, as the vice-president aptly remarked, remain a red-lettered event in the history of the Union.

Observation of Human Rights' Day, condolence homgaes, at the expiry of Abanindra Tagore, R.K. Handique, Pramoth-esh Barua, send-off of our out-going principal S. *N.* Chakravarty, parting-meet etc, filled the span of the year.

In veiw of the acute shortage of facilities in the hostels and College, a deputation started to Shillong to move the authorities for redressive measures. A memorandam was submitted to the Hon'ble minister of Education envisaging some of the very crippling difficulties of the Cottonians.

Our grievances have received sym-pathetic and wise treatments from the Principal of the College, who has been kept constantly informed of all the ma-tters. Two or three undertakings are now in process. The reconstruction of the T. C. hostel and the establishment of the College Canteen can be expected in the new year. Let us wish a prosperous and vigourous future for the Cottonians.

Kamaleswar Sarma.
Union Secy. Cotton College Union Society.

Results of the Fine Arts' Competition.

President—Prof. Karuna Dutta. Vice-president, C. C. U. S.

1. ASSAMESE SHORT STORIES—1st. Prabodh Sarma কাঠ-সংস্কাৰ
2nd. Dwijendra Nath Sarma ৰঙা মেঘৰ এচপৰা।
3rd. Tarun Bharali এন্ধাৰ নিশাৰ যাত্ৰী।
Judge—Prof. Satyendra Nath Sarma

2. *ASSAMESE POEMS*— 1st. Tarun Bharali শিল্পীৰ সমাধি।
2nd. Sadananda Saikia আমাৰো কবিতা আছে।
3rd. Prabodh sarma শিলালিপি।
Judge—Prof. Prafulla Dutta Goswami

3. ASSAMESE ESSAYS— (উপন্যাস সাহিত্যত ৰজনী ৰৰদলৈৰ স্থান)

1st. Prabodh Sarma
2nd. Tarun Bharali.
Judge—Dr. Bani Kanta Kakati.

4. BENGALI SHORT STORIES—1st. Miss Seba Dutta শিল্পীৰ স্বপ্ন
2nd. Samesh Dutta অস্ত ৰবিৰ ৰশ্মি আভা।
3rd Sripada Purkayastha আগুণ।
Judge—Prof. S. K. Sen

5. BENGALI POEMS—
1st. Samesh Dutta নৱবৰ্ষ।
2nd. Durgeswar Baruah ভুলে যাও ক্ৰুৰ নীতি হিংসা বিদ্বেষেৰ।
3rd. Saktipada Bhattacharyya ন্যায় বিচাৰ
Judge—Porf. B. Acharyya

6. BENGALI ESSAYS—(ৰবীন্দ্ৰ সাহিত্যে দেশপ্ৰেম)
1st. Krishnapada Das
2nd. Subrata Laskar
3rd. Chittaranjan De
Judge—B. D. Bhattacharyya

7. ENGLISH SHORT STORIES—
1st. (a) Saktipada Bhattacharyya—Chandia-a Coolie.
(b) Punyeswar Gogoi—What was his fault.
2nd. Durgeswar Barua. Unknown Martyr
3rd. Binod Ch. Mahanta—Cross words.
Judge—Prof. Raihan Shah

8. ENGLISH POEMS—
1st. Tarun Bharali—Good-Bye
2nd. Prabodh Sarma—The Accident
3rd. Subhash Sarkar—The Farmer
Judge—Prof. Ajit Malla Barua

9. ENGLISH ESSAYS— India in 1980.

1st. Deven Sonowal
2nd. Prabodh Sarma
2nd. Balindra Bardoloi
3rd Dilip Barua
Judge—Prof. T. K. Bhattacharyya

10. ASSAMESE RECITATION—(পূজা আয়োজন—গণেশ গগৈ)

1st. Punyabrat Barua
2nd. Miss Himani Roy
3rd. Kulada Bhattacharyya
Judges—Prof. U. K. Lekharu.
" T. K. Bhattacharyya

11. SANSKRIT RECITATION—1st. Miss Uma Devi

2nd. Samesh Dutta
3rd. Madhuri Bardoloi
Judges—Prof. D. B. Bhattacharyya
" U. C. Lekharu

12. HINDI RECITATION— 1st. Miss Himani Roy

2nd. Santi Jain
3rd. Subhash Sarkar
Judges—Mr. Chaganlal Jain
" Sankarlal Sarmah

13. BENGALI RECITATION—1st. Kulada Bhattacharyya

2nd. Samesh Dutta
3rd. Miss Himani Roy
Judges—Prof. Siba Ghosh
" Miss Beena Dutta

14. ENGLISH RECITATION—1st Kulada Bhuttacharyya
2nd. Miss Himani Roy
3rd. Binod Mahanta
Judges—Prof. T. K. Bhattacharyya
,, D. B. Bhattacharyya
,, A. M. Barua

15. CLASSICAL SONG— 1st. Miss Sujata Bhatta
2nd. Kamala Kanta Misra
Judges—Mr. Birendra Nath Phukan
,, Dilip Sarmah
Prof. Miss Dutta

16. MODERN SONG— 1st. Miss Himani Roy
2nd. Karuna Kanta Saharia
3rd Hiren Sarmah
Judges—Mr. B. Phukn
Mr. D, Sarmaa
Prof. Miss B. Dutta

17. BANAGEET— 1st. Miss Himani Roy
2nd. Karuna Saharia
3rd, Lakshi Ranjan Das
Judges—Mr. B. Phukan
,, D. Sarmah
Prof, Miss B. Dutta

18, BARGEET— 1ss. Ratneswar Ojah
2nd. Hiren Sarmah
3rd. Chandra Devi
Judges—Mr. B. Phukan
,, D. Sarma
Prof. Miss B. Dutta

19. GAJAL— 1st. Miss Himani Roy
Judges—Mr. B. Phukan
" D. Sarmah
Prof. Miss B. Dutta

20. BHAJAN— 1st. Hiren Sarma
2nd. Miss Himani Roy
3rd. Miss Sujata Bhattacharyya
Judges—Mr. B. Phukan
" D. Sarmah
Prof. Miss B. Dutta

21. RABINDRA SANGEET— 1st. Himani Roy
2nd. Miss Manika Medhi
3rd. Miss Jayanti Bose
Judges—Mr. B. Phukan
" D. Sarmah
Prof. Miss B. Dutta

22. GENERAL KNOWLEDGE AND MEMORY TESTING—
1st. Sasindra Kumar Sahariah
2nd. Deba Kumar Bhattacharyya
3rd. Pravas Sen Mazumdar
Conductor—Prof. A. Jalil
Judges—Prof. R. Shah
" A. Jalil

23. EXTEMPORE SPEECH— 1st. Subhash Sarkar
2nd. Punyabrat Barua
3rd. Binod Mahanta
Judges—Prof. R. Shah
" A. Jalil
" K. C. Mazumdar

24. HAND WORK— Consolation prize, Minar-ki Barkataki

25. EMBROIDERY— 1st, Narendra Uzir

Consolation prize— A. Mukharjee

" " Kalyani Guha

Judge—Prof. Miss Beena Dutta

26. SPINNING— 1st. Prakash Sarmah

2nd. Ratna Sarmah

3rd. Pankaja Dutta

Judges—Prof. Miss Beena Dutta

" Promoth Chowdhuri

27. WATER COLOUR PAINTING—

1st. Sobha Brahma

2nd. Chida Barua

3rd. Bayanranjan Haldar

Judge—Prof. Maheswar Neog

28. PEN AND INK SKETCHING—1st. Sobha Brahma

2nd Cida Barua

3rd. Bayanranjan Haldar

Judge—Prof. Maheswar Neog

29. PENCIL SKETCHES— 1st. Sobha Brahma

2nd. Chida Barua

3rd Satyen Hazarika

Judge—Prof. Maheswar Neog

30. PHOTOGRAPHY— 1st. M. A. Borah

2nd. Ganesh Gogoi

3rd. { Bhabani Goswami / Ziaur Rahman }

Judge—Maheswar Neog

SOME OF THE PRIZE WINNERS IN THE ANNUAL GENERAL SPORTS, 1952

31. BESTMAN PRIZE— Miss Himani Roy a student of 3rdyear Science who altogether secured 22 points.

Kamaleswar Sarma,
Union Secretary, Cotton College, Gauhati.
12th Jan. '52

Football Secretary's Report—

It is a matter of great joy and happiness for me to inform you of Cotton College Football during the sesssion 1951-'52. The year is undoubtedly a glorious one for us. We started the session with some friendly games which we won readily. We joined the M. C. Barooah Shield Championship and defeated veterinary College, Engineering school, Bengali school, Maharana A. C. and Accademy school one by one. The most remarkable of all those games was the semi-final with Maharana A. C., the leading football team in Assam assisted by some of the star footballers of the state. In any soccer team spirit is an essential requisite and we never lacked it for a moment.

Although we faced a strong opponent like Maharana A. C., the will to win made us play so combinedly, so adjustably, and so splendidly as there was hardly any scope to force a defeat on us and Maharana lost by two goals to one. We annexed the shield to our credit after twenty five years defeating Accademy school in final.

All through the season we remained unbeaten but our team became weak as three of our formidable players Messeres G. Barooah, R. Goswami and T. Romio went out of the state to take their due share in Indian Inter Varsity tournament. So at the last encounter we were defeated by Bengali school. Our players did their best in the Inter-Versity contests where our home University lost the final at Nagpore. Besides this two of our players Mr. M. Tudu and M. Ali took part in Assam-Inter district football championship.

We close the session having played two friendly matches with Gurucharan

College team of Silchar whom we invited to our place. We won one of those matches while the other ended in draw. We were impressed at their sports-menly behaviour on and off the field and established a co-ordial relationship between ourselves.

But all is not well with us. The shortage of fund is an serious obstacle to our progress for which we could not send out our team abroad. Moreover we could not provide our players with necessary equipments. The condition of our practice field is worthless and I draw the attention of authorities concerned in these directions.

Last but not the least I must mention the lack of interest and enthusiasm amongst the Cottonians. we represented fifteen hundred students but were surprised to see us alone in the field. So, I earnestly appeal to all my Cottonian friends to have their faith in healthy sports contributing to national health physical and mental.

Chitta Ranjan De,
Secretary, football, C. C. U. S.

Music Secretary's Anual Report—

I am really fortunate to shoulder the responsibility of the music Secretaryship in the year 1951-52, which will be a year to be remembered all the time; for it is in this year that the Cotton College celebrates its Golden Jubilee.

It is beyond denial that music occupies a high position among the fine arts. It is also an inseparable part of our *culture.* But it is regrettable that in an institution like the Cotton College, the premier College of the state, there is little privilege for the interested students to develop their musical talents. This is due to the fact that the authority pays very little attention to improve this section of the Union. For the lack of proper fund we are deprived of a number of important musical instruments. Moreover we are compelled

to hold not more than one musical social in the year. It is true that the educational institutions are entitled not only to qualify students in the academic career. They are also meant to look after the development of the students in the cultural and other aspects of learning. So it is my earnest request to the authority to provide extra fund in order to purchase the required instruments.

Nevertheless, leaving aside all these obstacles the College music social was held on the 11th January 1952 with great enthusiasm with Sjt. Durgeswar Sarma as the chief guest. Besides, the celebration of Cotton College Golden Jubilee, on 6th to 8 February 1952, included two cultural performances. Here a few interesting items were presented which were highly appreciated by all.

Lastly I am grateful to all of my friends who helped me in these functions to make them successful.

Jogendra Nath Sarma,
Music Secretary, C. C. U. S.

Common Room Secretary's Report—

The act of the common room secretary is to cater to the tastes of the common students of the college. But how grimly I realize the paucity of our means and materials to work with. However I have tried my level best to improve the condition of our common room. I cannot but note the difficulties of a common room secretary in conducting his affairs in an avenue like Sudmersen Hall. How often we feel ourselves inapt for there not being a Union Hall. The difficulty was voiced in the memorandum that was submitted to the Hon'ble Education Minister:— "A need of the Union Hall has been bitterly felt amongst the Cottonians. The Sudmersen Hall which has almost become a public hall is incapacious enough for holding any meeting of our college or conducting any indoor games. So, we hope, government will take into consideration the matter of constructing a Union Hall in the recent year." The government gave us hope, but we do not know how long we will

have to wait to see the materialisation of this hope. The meagre fund of the common room has also been another handicap. We have not been able to purchase sufficient numbers of magazines and elements of in-door game. However the Annual Competition will be held just after the vacation. I believe most of the interested students will turn up in the competition.

In fine, I thank all of my friends who lent their helping hands in the management of the Common Room.

Pratul Talukdar
Secy, Students' Common Room, C. C, U. S.

Report of the Debating Secretary—

The Annual Debating Competition was held on the 9th January '52 with the Chief Justice Thadani on the chair. It was a happy sign that a good number of students took part in the Debate. Mr. Bisnuprasad Khound distinguised himself as the best speaker, and Messrs. Suren Baruah, Somyen Mookharjee and Prabodh Sarma occupied respectively 2nd, 3rd, and 4th places. Dr. P. C. Thomas M. A. Ph D., Prof. V. B. Misra, M. A. and Prof. K. Mazumdar M. A. acted as the judges. There were altogether five debates in this session. In a test debate Mr. Dilip Beruah and Abdul Mahib Mazumdar were selected as the candidates for the Inter-Assam-Debating competition.

The importance of Debating socials in the political arena needs no new emphasis. At every step people feels its requisiteness. But this section is the most neglected section in the Union Society. The fund of the Debating Section is very very meagre. We were thinking of inviting Debating teams from out side but we could not help due to economic handicap. We ardently hope that the authority will not lag behind to look after this important culture in future.

Somesh Dutta
Debating Secretary, C. C. U. S.

Social Service Secretary's Roport

The world of ours is not a static existence— it always moves on. So, in this dynamic world many changes occur with the march and progress of time. Our age is on march to a l.nd of light. We should not keep ourselves aloof from participating in this pilgrimage. The pilgrims, progress would be only a vocal tune if we do not adopt any constructive programme to materialise it. The social service is an indispensable means for the attainment of social goals.

The social service section of Cotton College is always keeping notice on the talents of students so that they never nip in the bud. If no proper scope is given to the students to develop their talenls, they are likely to grow worse than grow better. The efficiency of serving the societies with the spirit of progress and prosperity is to be given a proper way to develop itself. Through the social service section this privilege is given to the students of our college.

During the last year our members were helping in every college function. In the callege week the volunteers of our section were trying their best to have a brilliant success in every function. Our volunteers also worked day and night to bring about successful ends in every function of "Golden Jubilee". We have determined to or ganise a "poor fund" for the benefit of the poor students. Due to certain handicaps we could not organise the first aid training during the last months. But we have decided to open this training at the very beginnig of the coming season. We have arrived at a decision to have an excursion to Manipur—with the purpose of earning knowledges regarding the Manipuri culture as well as its socio-economic conditions. We are giving much stress upon the opening of a poor fund which will, to a considerable extent enable the poor students of our College to keep themselves aloof from going through fire and water.

Sada Saikia
Secy, Social Service Section
C. C. U. S.

Gymnasium Secy's Report—

The most neglected Gymnasium Section of the Cotton College had to under go many financial handicaps during this year. The allocation for this section was reduced from Rs, 300 of the previous year to Rs, 200. This attitude should be abandoned. This section can be improved if the College authority can appoint one "trainer" and purchase the necessary gymnastic articles. Health is wealth. Cottonians want to keep up this motto. But the College authority is quite indifferent in this matter. It is better to abolish this Section totally than to maintaining if half-heartedly.

The College Gymnasium show was held on 27 Feb. 1952. Though there were a poor number of College athlets the two participating clubs, viz, the Kamrup Byam Samiti and Tarun Sangha demonstrated a very good show. The Cottonians were proud to have in their midst the well-known athlet of Assam Sjt. Nagen Nath who demonstrated some special show. To encourage the Cottonians, a Cup was awarded by Sj. Sarbeswar Chakravarty an ex-Gymnasium Secretary of the Cotton College for the "Best Physique" among the participating athletes. Inspite of the financial difficulties the prof-in-charge and the students of this section made this year's show a grand success.

The results of the Competition held in the show:—

(1) weight lifting

1st—Ganesh Deka.
2nd—S. Rahman
3rd—Zehirul Hoque.

(2) Parallel Bar

1st—A. Lekharu,
2nd—S. Hazarika

(3) Chest Expanding

1st—Ganesh Deka.
2nd—Arfan Ali.
3rd—Zehirul Hoque.

(4) Ring

1st—A. Lekharu.
2nd—Ganesh Deka.

(5) "Mudgar" Competition

1st—B. Bhatta.
2nd—S. Hazarika.
3rd—A. Lekharu.

BESTMAN—Ganesh Deka.
BEST PHYSIQUE—Suren Sarmra
ALL ROUNDER—Suren Sarma.
"GOOD WILL" Cups to the Kamrup Byam Samiti and Tarun Sangha.

Abani Gohain Barua
Secy. Gymnasium Section C. C. U. S.

Minor Games Secretary's Report—

The minor games section of the college, comprising Tennikoit, Badminton and Volleyball, has been running. The annual competitions in these items, were organized as usual towards the close of the session. It is pleasing to record the increase in the number of the competitors every year. The competitions being open to all within the fold of the Union Society students, ladies and professors have taken keen interest in showing their prowess in the items of their respective choices. The enthusiasm of the organisers and the whole-hearted co-operation of the students in general largely account for the success of the competitions.

Sree Dimbeswar Phookan, the holder of championship in badminton singles and doubles, has retained his undisputed supremacy in badminton single this year as well. Due to various handicaps the final in double (badminton) could not however be finished before the college closed for summer. The issue nevertheless, is not in doubt.

One point may please be noted emphatically in the interest of sports in Assam. Every year we notice with pleasure the nice displays of budding youngsters. These players, at least a few selected ones, should be encouraged to take part in all India events. It is by participation in such competitions that the standard of play in our state can be further raised. The authorities concerned may kindly be directed to this vital matter so that timely steps are taken to carry the plan out.

Nibaran Ch. Das,
Secy, Minor Games.
C. C. U. S.

Cricket Secretarys Report—

This year Cricket began late. However, five of our cricketers were selected to represent Kamrup in the last "All Assam Intter District" cricket tournament.

This year our team took part in a few local competition and in a friendly match that was played at Tezpur with Y. C. C. eleven. In this game our team defeated the other team by a good margin. Another victory of our College team was with the Gurucharan College of Silchar who came here by way of our invitation at the begining of the season. In the first round of the inter Collegiate cricket tournament our team defeated in the Nowgong College at Nowgong. But in the same competition the unfortunate defeat of our College team was made by Darang College in the Zonal semi final. In the semi final of Savitribala Cup Competition our team defeated the Maharana A. C. under an exciting atmosphere. But our team was defeated by Assam Railway in the final by a narrow margin.

But I am sory to explain that we could not join in some other important local Competitions due to the want of fund. The ammount alloted to this section for the session was Rs, 1500, large part of which was spent by the previous secretary. So, with the remaining ammount to manage the team properly for the whole session was quite difficult.

It has been expected that our College cricket team will secure more libaral treatment from the authority in near future.

Harendra Nath Patwary

Secy. cricket Section

C. C. U. S.

Memorandum of the Economic Association, Cotton College, Gauhati Presented to the Finance Commission in April '52.

INTRODUCTION—

The State of Assam forms the Eastern frontier of the Indian Union. It was raised to the Status of a Governor's province under the Reforms Act 1919 and became a full-fledged autonomous province under the Government of India Act 1935 and is now a part A State under the new constitution of India. Before partition it had an area of 67,334 sq. miles with a population of 10,204,733. It has been reduced to the size of 54,084 sq. miles after separation of Sylhet in 1947 with a population of 91,29,442 (according to 1951 Census) comprising 12 districts including 5 autonomous districts. The autonomous districts comprise an area of 28,000 sq. miles with 12 lacs of population. The density of the whole of the State is 169 but in the plains districts, the density is 263 and in the hills 78 per sq. mile against the density of 269 per sq. mile in India. The reasons for the low density of population in the hills are to be found in the peculiar climatic and topographical conditions of the region as well as to the peculiar social customs and sentiments of the people. Out of the total area there are under rice 4,003,543 acres. under tea 4,00,000 acres, under jute 254000 acres. (against 13 lacs acres in India) under sugar cane 60,042 acres and under potato 60,824 acres. A good deal of cotton is grown in the hills, and of the total area 40 p. c. is under forests.

Notable industries in the State are petroleum and oil at Digdoi, colliery at Margheritta and Cherrapunji, Match factory at Dhuburi and nearly 1000 tea gardens. These industries are financed by foreign capital and under the manage-

ment of the foreigners except in tea where nearly ¼ of the total gardens are owned and managed by Indians. Out of the total production of 450 millions lbs. of tea produced in India, Assam contributes nearly 350 millions lbs. Almost ⅔ of the total products of tea are exported. Total production of petroleum and oil comes to 6,48,77,535 gallons in average per year in Assam.

As regards jute the total production in Assam is about 8 lacs out of India's total production of 24 lacs and thus Assam accounts for ⅓ of the total production of Indian Jute.

FINANCIAL POSITION OF THE STATE

Scrutiny of the provincial budgets from the introduction of provincial autonomy, shows that Assam has tried to exploit her possible sources of revenue by levying new taxes such as Agricultural income tax, sales tax, professional tax, amusement and betting tax etc. From the major heads of provincial revenue the State Government have been able to raise in average Rs. 420,03,606,8 including the new taxes.

Total collections in Land Revenue in 1951-52 and 1952-53 have been Rs. 1.67 crores and Rs. 1 62 crores out of which the autonomous districts contribute Rs. 5 lacs only in each of the above 2 years. Contribution of tea gardens towards land Revenue is 27 lacs only owing to the existence of concessions granted to the tea industry from time to time and the loss incurred by Assam on account of the reduced land Revenue, is of the order of Rs. 75 lacs annually on the basis of the present rate of land revenue existing in other parts. In future, income from this major head is likely to decrease further on account of large tracts of land becoming unfit for cultivation and normal habitation as a result of last devastating earthquake and flood.

The following statistics of the last 6 years of the Government of Assam, will speak the financial position of the State. The Revenue includes the Central grants and other receipts.

Year	Total Revenue	Total Expenditure	Surplus deficit
1947-48	6,62,06,000	6,84,79,000	−22,73,000
1948-49	9,23,68,000	9 55,68,000	−32,01,000
1949-50	10,30 14,000	9,94,25,000	+35,89,000
1950-51	9,92,09,000	9,27,65,000	+6[illegible],44,000
1951-52	10,24,83,000	10,87,68,000	−[illegible]2,35,000
1952-53	10,05,43,000	12,60,08,000	−2,54,65000

Total deficits during 1947/48 to 1952/53 come to Rs. 2,71,91000

So far as the hill area is concerned, there is no scope for increasing revenues in the near future but on the other hand the State Government have to pay increasing attention to develop and to improve the administrative machinery. Moreover the creation of 5 autonomous districts to encourage self Government will increase the burden of the State Government in the next few years.

From the above analysis, it is clear that there is hardly any elasticity in the State revenue. But on the other hand, provincial autonomy and the acceptance of the principle of welfare state, have cost the state exchequere more to undertake larger functions. In order to raise this unit to the level of other units of the federation, to remove the gap between Revenue and expenditure, the Indian constitution provides financial aid from the centre under Articles 270, 272, 273 and 275 of the Indian Constitution.

If Federation means anything, it means that there should be transference of Wealth from the rich to the poor units with the ultimate aim to raise the less developed to the level of the more fortunate ones, and the federal form of Government is successful only when all the units reach a minimum level of standard in Administration, Social services etc. So in future, transference of resources from the Centre to the units, should

be governed, according to our opinion, by the following considerations (a) to remove the unevenness in economic development and of the standard of Social service and (2) to use grants in aid as lever for fulfilment of national plans.

ALLOCATION OF THE STATES' SHARE OF TAXES ON INCOME OTHER THAN AGRICULTURAL INCOME UNDER CLAUSE (2) THE ARTICLE 270.

Without going to the previous history in this respect, it is sufficient to mention that Deshmukh award retained without justification 3 p.c. for Assam as share of the divisible pool of income tax as decided by Government of India, on reallocation of provincial share of income tax after partition in 1947. It is needless to say that Ottoniemeyer award was quite unscientific and arbitrary and the injustice was allowed to continue under the Government order though the percentage was slightly raised.

Generally under federation in allocation of share to the units from income tax, various factors are taken into consideration. To be just and scientific all the part A to states of the Union, we beg to suggest that the factors population, area, origin of income and mitigation of hardships arising from the other factors, should be given due consideration. If any factor is taken as the sole determinant of the divisible pool, it will be arbitrary. Units which are sparsely populated on account of peculiar topographical coditions, will not get justice if population is taken as the basis of distribution. Nor can collection be a scientific basis for this purpose as was done before. This will ultimately lead to gross injustice between state and state. Though the State of Assam produces articles like tea the products are sold through the head offices of the managing agents in Calcutta and income tax is assessed and collected there. Simply for the accident that the income is assessed on tax, collected in Calcutta, the State of Assam is deprived of the benefit from the income which legitimately accrues to her. In order to correct this anomaly, origin of income should

get due place in the determination of shares. So far as area of Assam is concerned, more than half is hilly and inaccessible as stated above. None the less this area involves considerable amount of administrative expenditure besides the plains area. Area should, therefore, be given the same consideration as population. In order to correct the anomaly, mitigation of hardship done to any state, should also be considered as a factor.

Since corporation tax is excluded from Indian inc me tax we beg to suggest that 5 p.c. of the divisible pool should be earnarked for distribution at least for the 1st ten years amongst the part A states in place of 60 p c. as suggested by the Sarkar Committee. This seems to be the minimum that must be allowed to the states to fulfil their obligations as imposed by the Directive Principles of the Constitution and this is the percentage share of the divisible pool allowed in some of the federal forms of Government. In this connection we like to say that this will not handicap the financial position of the Central Government as it enjoys the most elastic sources of revenue.

We beg to suggest that the following percentage (out of 75 p.c. of the divisible pool), should be assigned to different factors in allocating shares to different units of part A states.

(1) Population and area	···	40 p.c.
(2) Origin of income	···	30 p.c.
(3) Mitigation of hardships		5 p.c.
	Total =	75 p.c.

Thus adjusted, the percentage due to population as compensated by the area, may be worked out as follows:—

(i) The percentage of area and population of Assam in relation to part A states is 7.3 and 3.3 respectively i. e. the average will be $\frac{7.3+3.3}{2}=5.3$ p.c. (the Assam Govuernment memorandum) of part A States.

On this basis of distribution, Assam's share out of 40 p.c. will be $\frac{40\times5.3\times100}{100\times75}=$ 2.83 p.c.

(ii) We entirely agree with the view expressed in the Assam Governmenent Memorandum that ultimate origin of all income is to be found in the physical resources brought under use by human effort. The income of Assam earned from factory establishment, mining, Agricultural livestock production and forestry will be

equivalent to 3.75 p.c. of the national income of India (as stated in the Assam Government memorandum). 30 p.c. to be distributed on this basis will give $\frac{30 \times 3.57 \times 100}{75 \times 100} = 1.5$ p.c.

(iii) As regards the 5 p.c. to be distributed for correcting any hardships, that may arise to any state, on account of the other factors, the simplest basis is the population (as stated in the Assam Government memorandum) Assam will be entitled to get out of this 5 p. c. $\frac{5 \times 3.3 \times 100}{75 \times 100} = .22$ p. c.

Thus the total share to which Assam will be entitled under the system of distribution, proposed in this memorandum will be 2.83+1.5+.22=4.55 p.c. of the divisible pool.

The average net divisible pool of income tax as revealed by the Budget figures of 1950-51 (Revised), 1951-52 (revised) and 1952-53 (Budget) comes to about Rs. 100/- crores as net divisible pool (vide Reserve Bank of India Bulletin March 1952). The 75 p.c. of this will be 75 crores for distribution to part A states. Assam's share according to this formula will be $\frac{75 \text{ crores} \times 4.55}{100} = 3.4$ crores or 341 lacs annually.

Grants Payable Under Article 273 (1) of The Constitution, to The State of Assam, West Bengal, Bihar and Orissa in Lieu of Assignment of A Share of the Net Proceeds of The EXPORT DUTY ON JUTE and Jute Products

Out of the total earnings from jute export duty as stated above, Assam was given under Deshmukh award a grant of Rs. 40 lacs only annually since 1950/51. This was unilaterally fixed by the Government against the vehement opposition of the State Government. On the other hand Bengal was granted 105 lacs under the same award.

Jute export duty was given a statutory recogn... under the Government of India Act 1935 and under Sec. 140 (11) of Government of India Act 1935 provision was made for distribution of 50 p.c. of the net proceeds of export duty on jute and jute products to the jute growing provinces in proportion to the respective amount of jute grown therein. The p.c. was raised to $62\frac{1}{2}$

p.c. by an order in Council as recommended by Otto Nieymer on account of the special significance of the duty and to give incentive to the jute growing provinces. After partition, Government of India reduced the proportion of net proceeds to be assigned to the jute growing provinces from $62\frac{1}{2}$ p.c. to 20 p.c. by unilateral action against the protest of the jute growing states. According to this 20 p.c., Assam was given 44 lacs in 1948/49 and 58 lacs in 1949/50 calculated on th basis of 30 p.c. of jute produced in Assam, with effect from 1950/51, the amount allotted to Assam was reduced to 40 lacs as stated above.

After partition large tract of land producing raw jute fell under Pakistan. The total requirement of the Indian Union is estimated at 71 lacs bales but at present the Indian Union produces only 25 lacs of bales. In order to fill up the gap, greater encouragement seems all the more necessary, as the jute and jute manufactures are a good foreign exchange earner.

Assam's loss under this heading has been 254.5 lacs on average on the basis of 20 p.c. and on the basis of $62\frac{1}{2}$ p. c. loss comes to 276.3 lacs on average during the years 1948 to 1952.

So we suggest that the original percentage of $62\frac{1}{2}$ p.c. should be restored for determining the grants in aid under article 273 (1) to the jute growing states.

GENERAL GRANTS in aid of payable under article 275 (1) of the constitution. —

According to the Niemyer award, Assam was granted a subvention of 30 lacs annually while at the same time N. W. F. province was given 1 cr[illegible] nd Orissa 47 lacs at a time when the State budget was defic[illegible] to the tune of 30 to 35 lacs of rupees a year. In [illegible] Assam was without a Univ[illegible]sity, [illegible] Court, Medical College, [illegible]gin[illegible]ering [illegible] Agricultural College and other nation building institutions. Due to the injustice done by the Niemyer award, the evil effects are still visible in the economy and the result is the general backwardness. The problem was further accentuated after partition on account of the influx of refugees and devastation of the last great earthquake of 1950. A considerable part of the state has become unfit permanently for any type of

cultivation on account of change of courses and beds of many rivers including the great Brahmaputra. New problem of flood and soil erosion has taxed the Government and constantly demanded relief work. The state has to face a colossal task in rebuilding the damaged economy.

Apart from this, resources of the state are not adequate for planned and progressive development and to make it comparable in point of administrative efficiency, social and public utility services with any other member of the Indian Union. The task of developing country's aggregate resources cannot be engineered without central aid. The needs of this state are almost unlimited particularly in relation to welfare and development programme. Even under the proposed 5 years plan, Assam has no big multipurpose power project like the Damodar Valley Corporation from which the beneficiary states will get enough revenue and other facilities in future. The finances of the state do not allow her to contribute her share for financing such national project though there is the urgent necessity to train up Brahmaputra and its tributaries in order to save the state from the devastating effects of flood and soil erosion and to make the state self-sufficient in point of food and to develop other resources. If, by higher grants in aid, the undeveloped potential resources can be utilised, she will be an asset to the Indian Union.

From the provincial development programme published by the Government of India, out of a total expenditure of Rs. 250 crores during 1949/50, Assam was granted less than 6 crores which works out at 2.4 p.c. of the total expenditures. This does not include any long term development programme; but Bihar spent 22.4 p.c., Bombay 39.3 p.c., Madhya Pradesh 56.3, p.c., West Bengal 36.4 p.c., for long term projects during the same period.

According to sub clause (b) of the second proviso to article 275 (1) of the constitution, Assam is entitled to grant in aid necessary to enable her to meet the cost of such schemes of development as may be undertaken by her with the approval of Government of India. for the purpose of promoting the welfare of scheduled tribes in the state or raising the level of administration of the scheduled areas therein to that of the administration of the rest of the areas of the state. According to the above article, 5 autonomous

stricts of Assam comprising 28000 sq. les with 12 lacs of population, are w under the direct administration of e State. The present position of this vast area is at a low level of public administration and economic development and without adequate communication and educational facilities and social services. This is a special responsibility imposed by the constitution.

Total deficit for all the 5 autonomous districts will be Rs. 132,04,437 exclusive of any development, expenditure.

As worked out in the memorandum ' the Assam Government, the average udgetary gap during the next 5 years ill be Rs. 539 lacs a year excluding development expenditure,

The total expenditures of the Assam Government for the year 1952-53 has been estimated at 12,60 crores. If the normal deficit of 5.39 crores is added the total expenditure comes to 17.99 crores. Assuming that the States, share of income tax and grants-in-aid under articles 273 and 275 of the constitution to be nil the total income of the State in 1952-53 will come to 6 crores. Thus the total deficit will come to 11.99 crores which might be bridged by grants from the centre under different heads.

If the claim of the State to a higher share of the divisible pool of income tax on the basis of the formula suggested is granted, Assam will get 3.41 crores, under this head. On the restoration of the Niemeyer percentage of 62½% as grant-in-aid in lieu of jute export duty, Assam will be entitled to a further sum of Rs. 2.76 crores. annually. Thus the two heads together, will give 6.17 crore leaving a deficit of 5.82 crores which must be met by grants-in-aid under article 275 (1).

According to article 272, taxes which are levied and collected by the Union, may be distributed between the Union, and the states wholly or partially according to its origin by Parliamentary Legislation. Assam contributes 2 crores, as EXCISE DUTY on tea and another 2 crores as excise duty on petrol and Rs. 1 crore as miscellaneous excise duty, This does not include export duty on tea to the extent of Rs. 6 crores annually. At present, the entire excise duty levied on these assets accrues to the Central Government.

The state of Assam has to incur considerable expenditures in maintaining LAW AND ORDER in the tea gardens, promoting welfare work and better relations between labour and capital. So far as the pumping out of the petrol is concerned Assam is permanently depleted

of its national wealth. On the above grounds, Assam is justified in demanding 75% of the income realised from excise duties on her national wealth. Worked out on this basis Assam will be entitled to 3.75 crores.

Till necessary legislation is passed by the Parliament to assign the excise duty under article 272, grants-in-aid under article 275 is the only way to bridge the gulf between the revenue and the expenditure of the state.

When necessary effect will be given to the above, grant-in-aid under article 275, may be determined according to the needs of the state from the point of view of planned and progressive development of this part of the Indian Union. Such grants-in-aid will then be utilized for meeting the deficits if any, and for the developmental purpose.

In conclusion, we beg to state that the finance commission may be pleased to consider the special claims of Assam as one of the least developed units of the Federation and recommend Central grants in such a way as to enable the state to take her rightful place along with other units of Union.

We believe if the Finance commission be pleased to concede to the claims of Assam as put forward in this memorandum, Assam will be able to develop herself and ultimately contribute towards the greater prosperity of the Indian Union as a whole.

Dated Gauhati,
The 11th April, 1952

On behalf of the Economic Assocn.
Cotton College, Gauhati.

Dandeswar Gogoi
Head of the Department of Economics,
Cotton College, Gauhati,

Ekramuddin Saikh
Lecturer of Economics,
Cotton College, Gauhati